NICOLAI PARTHENII

GIANNETTASII

SOCIETATIS JESU

XAVERIUS VIATOR

SEU

SABERIDOS

Carmen posthumum

EXCELLENTISSIMO PRINCIPI

ANTONIO RAMBALDO I.

S.R.I. COMITI COLLALTI, &c.

DICATUM

Cum notis ab intimo Parthenii Amico additis.

TOMUS TERTIUS.

NEAPOLI. Apud Dominicum Raillard. MDCCXXI.

SUPERIORUM PERMISSU.

EXCELLENTISSIMO
PRINCIPI
ANTONIO RAMBALDO I.
S. R. I. Comiti de Collalto, &c.

Atque Mæcenati meritiſſimo,

D.

Partheniam Saberiden
Candidus Parthenii Familiaris:

E L E G I A,

HAnc quoque Parthenii ſurgentem è funere laurum
O Collaltinæ gloria gentis habe.
Suſcipe, & hàc inter victricia germina; ne Te
Tædeat auguſtas implicuiſſe comas.

Auctor Eam tumulo dederat sordescere; & Auctor
Tam benè de tumulo si nitet, illa nitet.
Illa nitet, tacitique situm indignata Sepulcri,
Vividior ramos tendit in astra suos.
Nata licet nostri primo sit Vatis in ævo,
Digna tamen, Phœbi quæ decus una probet.
Sic parvis Ars sæpè docet non parva, vel una
Linea, vel totum prestat Apellis opus.
Jgnibus addicta est Enæis, fac tamen inter
Auctoris cineres hanc periisse sui.
Quis decor in Pindo? Musis quæ gratia? Musis
Nullus honor, Pindo gloria nulla foret:
Fictilia Urbinus Raphael cum pingeret olim
Per lusum, in pretio lusus, & ipse fuit.
Archetypi tanquam nùnc illa videntur, & illa
Si quis habet, Famæ non leve pignus habet.
Haud aliter, quæ Parthenius dedit impete primo
Carmina erunt orbi conspicienda magis.
Et magis ille mihi præclarior ibit, in ipsis
Dum veluti cunis, tàm benè plectra movet.
Quàm quòd Phœbæo dein Numine percitus, Hamis
Et Nautis leges, & dedit arma Duci.
Ergo Suberidæ complectens gesta, quid umbris
Clauderis? in lucem perge patere liber.
Perge patere; sinu quæ servas lumina, funde
Lumina Parthenio penè sepulta tuo.
Posthabuit Genitor Prolem, nec Te esse putavit
Ritè suam; Genitor, quem petis, alter adest:

Al-

Alter adest Genitor, quo Iudas Vindice dentes
Zoile sive tuos, sive Minippe tuos:
Te Princeps Collalte cano; post funera quando
Surget; gaudebit Te genitore liber.
Auspice te plenis ibit per sæcula velis,
Et quæ non meruit præmia ferre, feret.
Hunc quicumque tuo signatum nomine cernet:
Protinus ut cernet, nobile credet opus.
Hanc olim meruere tibi tua Carmina famam:
Magna licèt, tamen est fama labore minor.
O' quem Posteritas memoret? Te dicat Alumnum,
An Te Sirenum, Pieridumque Patrem?
Te Charitum ambrosiam, Phæbi te cantet Olorem;
An Phæbum? de te nata Minerva Jove est?
Quidquid id est: tua cùm miratur Carmina; causas
Ut decus hoc de te Fama loquatur habet:
Ergo age, Partheniæ ne dedignere Juventæ
Excipere amplexu, munera prima, tuo:
Si Pietas in corde tuo sua tecta locavit,
Cui melius se se hoc, quàm Tibi sistat Opus.
Perlege: Principium Pietas metam obtinet una;
Et tota in libro hoc conspicienda venit:
Relligio comitatur, humi qua vindice stravit
Saberides forti Numina ficta manu.
Occurrunt, Pietate Duce, & Virtute ministrà,
Plurima Romuleis subdita Regna plagis;
Undè animus Collalte tuus se pascat, & undè
Accedant animo gaudia sacra tuo:

Sic Tu, dum patriæ positis insignibus Aulæ
    Hæc discis, reliquos hæc didicisse doces.
Incipe jam Rambalde tuos, tua gaudia, Natos
    Hàc tecum vivens tollere ad astra vià.
Non Regale Genus, non Bella, & Nomen Avorum
    Discent, si superat gloria Patris Avos.
Stemmata quid moveant partis assueta coronis,
    Ni Virtus meritum comprobet esse decus?
Quò propiora vident Virtutum exempla Nepotes;
    Hoc magè quid fugiant, quidue sequantur habent.
Mirentur Reges Alii: Genus undè tuorum:
    Te Nati: Hæc solùm gloria Patris erit.
Te magnum virtute tuà, Te laude Parentum;
    Et Generis laudem posthabuisse Tuæ.
Nam licèt effulges ingentibus undique palmis;
    Præponis palmis Romula serta tuis.
Lumine nec tantùm gaudes splendescere avito;
    Quàm quod de fidei clariùs ore micat.
Hoc decus, hæc Virtus humanis altior ausis;
    Hanc Nati discant, Te præeunte Patre.
Sed quid plura? Vocat jam Te Saberis in altum.
    I' Pelagi, tali sub Duce, tuta via est.

PRÆ-

PRÆFATIO

PRæclariſſimi Poetæ. Oratoris, Hiſtorici, Geographi, Coſmographi, atque in omni eruditionis genere conſumatiſſimi P. Nicolai Parthenii Giannettasii Opera, quæ antehàc publicam in lucem prodierunt, tanto cum plauſu ab universà literarià Republicà excepta ſunt; ut meritò tantus Vir, inter Maxima noſtri Sæculi Lumina poſſit referri. Quamvis verò in omnibus, quæ poſterorum memoriæ conſignavit, Ingenii ſui monumentis, famam conſequutus ſit immortalem; in Poeticis tamen, eo Claritatis, Honoris, & Gloriæ apud Literatos omnes proceſſit; ut ad Antiquos Poetas proximè acceſſiſſe, Neotericos autem vel exceſſiſſe, vel exæquaſſe videatur, Quis enim ejus Piſcatoria non ſuſpiciat? Nautica non ſtupeat? Halieutica non demiretur? Bellica verò ſemel lecta non relegat; relecta iterùm, atque iterùm non repetat, revolvat, reguſtet? Tantus ubique ſplendet Candor ſine Fuco, Decor ſine Faſtu, Cultus ſine Luxu, Honeſtas ſine Labe, Ornatus ſine Pigmentis; ut nihil ad Poëſim numeris omnibus abſolutiſſimam deſideretur. Nec injurià Neapolitana Civitas, quæ Muſarum omnium Mater, & Altrix ſemper appellata eſt, ſe ſe Tanti Viri Matrem, Altricemque fuiſſe quàm maximè gloriatur: cùm illius in pectore, tanquam in Animato Parnaſſo omnes Muſæ ſedem ſuam vel ab Incunabulis collocarint. Ab Incunabulis inquam: Parthenius enim non factus, ſed Natus Poeta eſt; & quamvis provectiori Ætate Provectior Vates evaſerit; in minori tamen ætate, Vates etiam erat; ſe quidem Provectiori minor, at multis Provectioribus, etiam tùm Major. Quemadmodum enim Gygas non ſenili tantùm, ſed puerili etiam in ætate Gygas eſt; cæteriſque ejuſdem ætatis puerilis corporis celſitudine antecellit; ita & noſter Poeta Parthenius. Quod facillimè cuivis manifeſtum fiet, qui Saberidem hanc, Poſthumam Parthenii Prolem, ſed primam Fœturam perlegerit. Hec enim non à Provecto jàm, & Sene; ſed à juvenculo, ac penè Puero Parthenio concepta eſt. Nam cum Parthenius vigeſimo primo ſuæ ætatis anno Amanteæ apud Brutios degeret, ibidemque pueros, juxtà Societatis Jeſu morem, liberalibus artibus ad humanitatem informaret; ſubſecivis horis Saberidi conſcribendæ manum admovit, uniuſque anni curriculo ad nonum uſque librum perduxit: non eo tamen animo, ut poſtquam illam abſolviſſet, atque elimaſſet, publici Juris efficeret (hæc enim mens ne per ſomnium quidem illi obvenerat) ſed tantummodò ut quidquid otii è Scholaſticis laboribus ſupererat, erudito hoc negotio honeſtè tranſigeret. Et idcircò ſequenti anno, gravioribus curis diſtentus, incæptum opus dimiſit: nec unquam poſteà ad ejus abſolutionem animum adjecit, ſed inter inutilium Schedularum Miſcellanea, tanquam nullius pretii mercem, abjecit. Undè Saberis à ſuomet Parente reprobata, cæteris ignota, pulvere, fuligine, ſituque obſita, quadraginta, & quinque annis in tenebris jacuit; quaſi ante Auctoris ſui mortem, ſuo Fato jam functa, & penè tumulata. Verùm poſtquam Parthenius ex hac Vita migravit, cum quidam ex inti-

mis

mis ejus Familiaribus inter papyracea cubiculi ejectamenta (quæ mox flammis erant cremanda) Saberidem invenisset, eam tanquàm Palladium sustulit, & ab ignibus vindicavit: ratus meliori luce, quàm flammarum esse dignam, Rem cum aliis, tùm domesticis, tùm exteris contulit; eorumque consilium, utrum Saberis mandanda typis, nec ne foret, exquisivit. Et quamvis nonnulli è Societate Jesu Patres, eam in Vulgus edendam minimè censerent (quippè quæ, præter quamquod integra non est, juvenili elucubrata stylo, Senilem Parthenei Majestatem, Numerum, Elegantiamque minus redolere videbatur) quia tamen multi ex exteris ejus evulgationem, enixis precibus deposcebant, imprimis Excellentissimus Comes ANTONIUS RAMBALDUS, qui repetitis literis, ab ultimà usque Germanià missis, hujusmodi evulgationi vehementer instabat; sumptusque etiam pro impressione faciendos, in se ultrò recipiebat; post diutinam reluctationem, tandem cessere Patres; eoque libentius cessere, quòd certò futurum prospiciebant, ut Res tot expetita Votis, tot Precibus exorata, magno cum plausu, si minus ab omnibus, saltem à suis Postulatoribus exciperetur. Quinimò non levis spes affulgebat, fore etiam, ut à reliquis omnibus magno in pretio haberetur: utpotè quæ Parthenianam Musam, vel in tenerà ætate pulsantem numerosè Citharam, & Carmina modulatè canentem repræsentat. Sicut enim magnis in deliciis habemus, quæ Carmina Homerus de Ranis, & Muribus, quæque Virgilius de Culice, & Moreto à pusillis Pueris cecinere (sint licet ad Poeticæ Artis amussim minus apta) quia nimirum quandam Vagientis Poeseos nobis Imaginem referunt: ità de Parthenii Saberide non abs re speramus: tanto magis, quòd hæc non Rem humilem, & profanam (qualis erat Homeri. & Virgilii materies) sed Augustam, & Sacram Heroico carmine pertractat: nec aures tantùm cantu demulcet, sed animis etiam pietatis sensus instillat. Dum enim laboriosissimum Divi XAVERII expeditionem ad Indos Poetico stylo persequitur; Heroicas ejus virtutes, & Apostolica facta mirum in modum describit; atque ad imitandum proponit, Qua de re, cùm Partheniana SABERIS, & Bono publico non parum prodesse, & Auctori suo etiam Juvenculo laudem conciliare possit; bonæ spei plena; bonis auspiciis munita, unà cum cæteris Auctoris sui carminibus, publicam prodit in lucem; ut scilicet in uno vel Parthenio, Juvene, ac Sene, habeant & Tirones, & Veterani quid imitentur.

Programma

Pater Nicolavus Parthenius Giannettasius
Neapolitanus Societatis Jesu

Anagramma literale purissimum, & Disticon.

Virgilii stat honos Vati, Par penè Poësis
In cantu lenis sat sua Vena scatet.

AU-

PARTHENIUS

SEVERO SUO
S. P.

Hęc Epiſtola ab Authore fuit pręfixa Sabecidi.

SCias velim, Severe, me non inanis glorię cupiditatem, ſed alias omninò, eaſq; honeſtas cauſas ad hoc Carmen, qualecumq; illud ſit, rudi ſanè, tenuique Minervà, Marte autem meo, contexendum impuliſſe: Carmen, inquam, qualecumque, cùm me non lateat quantà illud laude, quantàque notà dignum ſit: video enim quid illi deſit, quidve ſuperfluat, longèq; alienum ſcio ab Epica dignitate. Abſit à me φιλαυτία, *quæ periculoſiſſimum in Scriptore vitium eſt. Quippè amo mea; non ita tamen, ut illis penitus acquieſcam, ac abhorream à liturà. Licèt enim vel ipſæ Feræ ſuos partus diligant, imò & informes aliquando plùs ament, cùm ſit hic à naturà cuique inditus amor; non ita tamen in ingenii partubus uſuvenit, qui Artis potiùs & induſtriæ ſunt, quàm naturæ Progenies. Iſti enim verò ut elegantes delectant Authorem ſuum, ejuſq; in ſe amorem tùm excitant; tùm extorquent; ita ſtomachum Informes generant, ac diſplicentiam Fæcunditatis: emendare proindè quàm primùm curant, nec lucem antè videre ſinunt, quàm vitium ponant. His ego motus, tenebris carmen damnandum cenſui; nec conſulentes, ut publici juris fiat, audio: ignari certè illi ſunt operis, nec rationes ſuſcipiendi laboris norunt. Tibi autem, mi Severe, quid noſtri lateat? Illud tibi, quod à me poſtulas, impolitum, imperfectumq; ut à venà currente fluxit, legendum trado, tibiq; rationes ſcribendi compertas volo. Et primò quidem ardentiſſimus me Carminum, Muſarumq; Amor, qui vel ab ipſis incunabulis meis præcordiis vehementer exarſit, ad ſcribendum invitavit; ſuaſit deindè, tertiò demum impulit. Acceſſerunt non parva ad canendum incitamẽta; Concivium meorum Sannazarii & Joviani exemplum; patriæ Sirenis imperium potiùs quàm ſuaſio (Sirenes enim non ſuadent modò, ſed imperant); dulciſſima ante alias Parthènope lacte ſuo ardentem hunc ad muſas affectum*

indi-

indidit, auxit gratissima Mergelline, tot Poëtarum sedes, imò & Principis Poëtarum, in cujus gremio Nereides colludere mihi videbantur; non ingrata Nesis, in cujus muscosis Scopulis, & odoris cautibus fixus sæpissimè hærebam, mente verò Pierios apices pervagabar. At maximum, præ cæteris, illicium fuit Crypta Neapolitana intra Pausylipi viscera excavata. Hic, ut nosti, antè Ostium marmorea in arca Virgilii ossa Posteritati spectaculum asservantur, quæ dum quotidie invisebam, exardescebat interius Musarum Amor; Hic mihi tempus ad Poetica studia serjis identidem detractum negotiis, quamquam non abundè, mediocriter tamen suppeditavit: ex quo Musarum amor nedum extinctus, sed magis magisque auctus in dies. Subsecivæ illæ temporis particulæ guttula sitienti erant, quæ sitim accendebat magis, quàm extinguebat. Quamobrem sæpè ventri jejunium indicens, noctes ferè integras Musarum studiis transigebam: fastidiebam theatrum, amabam solitudines: verbo: quidquid Musis proderat, nihil penitus negligebam. Quamvis autem Mathematum etiam studio (, ad quas mihi scientias proclive admodum ingenium Natura fecit), darem diligenter operam, strenuèque; potior tamen pars Pieriis otiis ascribebatur, ac dicere solitus eram

Musæ noster Amor, Musæ, quibus otia læta
 Ducimus in Sylvis, Pieriisque jugis.
O' Ego si possem totas ibi ducere noctes
 Et totos possem delituisse dies!
Divitias alii, atq; alii sectentur honores
 Illecebras alii, deliciasque petant:
Ast ego Pierios Colles sectabor, & illis
 Blanda meis Musis est mihi parta quies.

Et hæc quidem potissima scribendi Ratio, atq; acutissimus mihi stimulus fuit. Accesserunt deindè molestissimæ undique curæ, quæ me mirum angebant in modum, cùmque mentis ægritudini aptior Medicina non suppeteret, cantu mala lenire statui, Musasq; admodum propitias expertus sum, quæ mihi non mediocriter blandiebantur.

At enim cur hoc præ cæteris Argumentum electum est? Optio Amoris fuit, quo semper D. Franciscum Xaverium exarsi, ejusq; in me benevolentiæ promerendæ, Desiderii: ob eamq; rem primos illi nostræ Musæ concentus consecrare adorsus, Parnassum docui augustum Xaverii nomen longè latèque resonare. Quoniam verò impar omninò meis viribus Epopæia mihi videbatur, quæ tùm ingenii maturitatem, tùm infinitam propemodum eruditionem postulat in Scriptore; non unum Xaverii facinus (quod certè in tanto Heroe non erat defuturum) sed ejusdem itinera, ac gesta, Historici potiùs in morem, quàm Poëtæ sum prosecutus. Carmine quidem, insertisque identi-

dem

dem ad narrationis leporem hilaritatemq; fabulis, Poëta sum; cætera Historicus, ac Geographus, uti Res poscit.

Habes jam, Severe amatissime, laboris jam arrepti stimulum, ac propositum: quì autem id præstiterim, tuum est judicare. Hoc etiam à te peto, ut atticam illam tuam in percurrendo carmine severitatem deponas; neque à Parente mulctatum novâ afficias contumeliâ. Non enim quantum materia postulet, sed quantum Ætatis adhuc immaturæ vires, quantum Musarum primitiæ, scribendique Celeritas tulerit, magis considera. Scis enim ipse quot tricis hoc eodem tempore præpeditus fuerim, quasque secum improbus docendi Pueros labor, ac Præceptoris officium curas ferat. Id tu si feceris, mihi, tùm perficiendi Operis, tùm castigandi stimulus addetur: itàq; Adolescentibus nostris, qui pari Puerorum humanioribus literis imbuendorum munere exercentur, exemplum diligentiæ certè, si minus Poëseos elucubrandæ me daturum spero. Vale.

Errata ſic corrige:

Pag. 10. verſu 6. lege, Curæque. P. 12. v. 5. l. fulmine. P. 12. v. 10. l. Saberides. P. 16. v. 13. l. lacrymaſque. P. 17. v. 17. l. tantam. P. 17. v. 22. l. conſcendit. P. 23. v. 2. l. cedunt. P. 25. v. 23. l. Olympum. P. 25. v. 37. l. murmure. P. 26. v. 2. l. conſcenderat. P. 26. v. 34. l. Heſperetuſæ. P. 27. v. 25. l. increbreſcunt. P. 66. v. 23. l. ſub obſcuro. P. 113. v. 5. l. efflant. P. 104. v. 13. l. Biſtonis. P. 116. v. 43. l. exemplum. P. 119. v. 5. l. findier. P. 120. v. 31. l. Dis. P. 128. v. 15. l. ſanguine. P. 128. v. 31. l. nunc. P. 157. v. 30. l. ſub obſcura. P. 158. v. 27. l. Sarmaticas. P. 168. v. 42. l. Stygium. P. 176. v. 28. l. Pariſium. P. 177. v. 14. l. Devehit.

AUCTORIS
IN
SABERIDEM SUAM
ELEGIA.

Non mihi te Batavis mens est committere prælis,
Nec gemere Adriacis, Menapiisque feram.
Non patiar mundi varias penetrare sub oras,
Atque per ignotas æquoris ire vias.
Consilio meliore usus, mecum ipse jacebis
Abditus in tenebris chare libelle meis;
Editus in lucem, risumque movebis, & iram;
Omnibus, inculto carmine ludus eris:
Excipies torvo mordaces ore cachinnos,
Nec, qui te verbo protegat, ullus erit:
Blattarum surdo semesus dente latebis,
Nullaque erit, quæ te cedrina capsa teget
Si doleas, fatumque animo indigneris iniquo,
Quod jaceas umbris abditus esca situ
Haud merito quereris; nam tu felicior ipso
Non potes, & Domino non licet esse tuo.
Angusta angustus cui vix datur angulus æde
Vix spectare poli sydera posse datur:
Et licet astrigeros observet sedulus orbes,
Attamen obscuro delitet ille loco;
Si quando medio radios emittit olympo
Delius, & rutilas contegit umbra faces:
Prædicit tempus, quo luna obnoxia Fratri,
Conteget æthereas invida lucis opes;
Ipse sed e tenebris quando nam emergat iniquis;
Non est præsagâ noscere mente potis.
Stellarum reditus, rutilos dum spectat & ortus;
Lustra sub occasum non rediturus agit;
Edocet ascensus celsum Titanis ad axem,
Et signat certas in statione vices;
Ut moveat flexos Capricorni à sydere cursus,
Ut citet ad Cancri signa rubentis equos:
Solstitii medio, Solioque micante pyropis
Fulgeat, & rapidas vibret ab axe rotas.

Ignotus tamen ipse suis jacet abditus umbris;
Nec via, qua superis se inserat, ulla patet.
Prospera sublimes alios felicibus alis
Fortuna immeritos tollit ad astra viros;
At meritos vexat, mediis immergit in undis
Invida virtuti, dum citat orbe rotas:
Optima laus aliis, aliisque effulget honoris
Splendor, & auricomum purpurat inde decus.
Hunc Superis quæsitus honos, & gloria miscet,
Illum nulla beat gloria, nullus honos.
Non tamen incusat sortem, non invidus ille est.
Æquabit cunctos, quæ movet urna vices.
Cum tenebris lateam, tenebris latitabis & ipse
Auctorisque pari sorte jacebis opus.
Cum verò immites mea scindant stamina Parcæ,
Ardebisque meo chare libelle rogo;
Obscura mecum tunc morte premèris, & una
Amborum cineres flebilis urna teget.

AUCTORIS
IN SABERIDEM SUAM
HEXASTICON.

NOn secus ac pariens deformia rupe libystis
Ursa sub exesa pignora chara tulit.
Nulla illis oris species, non lumina fronte;
Effigies toto corpore nulla micat.
Lambendo mox illa manus componit, & ora;
Quod natura negat, suggerit artis opus.
Sic, ego quæ pepigi, sunt carmina, nulla refulget
Gratia, non illis gutta leporis inest.
Sed si Fata sinent mea, si Fortuna benignè
Annuat, artifici sunt polienda manu.
Tu graciles Lector non dedignabere versus:
Est hoc naturæ, mox erit artis opus:

NICOLAI PARTHENII GIANNETTASII.

SABERIDOS

LIBER I.

Argumentum.

Divorum auspiciis ibat Saberius heros
Finibus Auroræ prima ad cunabula lucis
Christiadum Leges, & Romula jura daturus
Dite triumphato, stygioque Acheronte subacto:
Id metuens Pluto Furias emittit ab Orco:
Immergique jubet tumidis Heroa sub undis.
Ille dolum, rabiemque Sororum eludit, & atras
Expellit Cœlo nubes, Solemque reducit.
Antra petunt Furiæ; Genius festinat Eois
Sedibus, & partæ recinit præconia palmæ.

VIctrices acies, magnisque operosa triumphis
Arma cano, & clarum partis Heroa trophæis:
Et Gangem Latiis, & adactum legibus Indum,
Et Reges Chrysæ domitos; iterumque receptis
Seribus, atque Ophyre, totoque Oriente subacto;
Fortunata, novos referam tibi, Roma, triumphos.
Magnum opus aggredior: perterrita mole laborum,
Mens nutat, quis bella novis agitata sub oris,
Atque armis certata novis? quis grandia tanti
Facta Viri, & palmas fuso ex Acheronte relatas;
Victricesque potest acies æquare canendo?

Magnanimum tu Musa, Ducem, tuque inclyta facta;
Tuque acies, actosque animis in funera Manes,
Atque triumphatas utroque ab litore gentes,
Et plausus memora, & geminæ decora inclyta palmæ.
Primus ad Eoas, qui vasta per æquora terras
Tot Lojolæas acies victriciaque arma
Invexit, Stygio dicturus bella tyranno.
Dic quoque quantum ille, & terris jactatus, & undis
Vi Stygis, & sævi memorem Plutonis ob iram.
Et quanta est bello passus, dum litore in Indo
Romulidum ritus, & sacras poneret aras.
Inferretque Deum Thetidos gemmantis in oras?
Et quos extorres astris, cœloque paterno
Avertit longè, nigrisque involuit Avernis
Dira superstitio Eoos lustralibus undis
Elueret populos, superoque asciret Olympo.
At vos concordi summorum numine Divùm
Insignes Animæ Loyolæ ex agmine lectæ;
Seu vos æstiferis exurit barbara terris
Africa; seu vobis Indus, seu gemmea Gange
Plaudit; dum sacris populi lustrantur in undis:
Sive iterum reduces amplectitur ultima (1) Chryse,
Et sua nunc vobis referant capitolia Seres;
Aut vastis America plagis, aut ignea Tellus,
Et saxis vada dura tenent Megelanica cæcis,
Hùc gressus celeres, animosque advertite vestros:
Nam licet à curis animum revocare parumper.
Ergo agite Illustres Animæ, aspirate canenti,
Dum vestrum Campana Ducem, dumque inclyta facta
Musa refert, resonatque modis pia bella canoris.
Non labor incassùm cadet arduus: omnia Musæ
Læta dabunt, tenuis surget non gloria: namque hìc
Discere virtutem, verumque audire laborem,
Et tanti monumenta viri aspectare potestis:
Jamque adeo expediam vobis ab origine carmen.
Est Asiâ in magnâ gelidas quà respicit Arctos
Mons nivibus tectus canis, rigidusque pruinis
(2) Caucasus, aërio qui se super æthera dorso
Invehit, & supero despectat vertice nubes.
Creditur hìc magni vindex Jovis armiger Ales
Raptori facis ethereæ præcordia Regi
Exedere, & meritas pro furto sumere pœnas,
Hic longo geminos clivo devexus ad Indos,
Quosque secat Mogores in cornua finditur alto
Bina jugo, totoque Asiæ protenditur orbe:

[1] Japon Insula, quà amplitudine, quà Accolarum sævitià celebris.

(2) Caucasus Mons altitudine insignis, & fabulis notus, cujus Juga à Caspio Mari per 200. milliaria porriguntur ad Pontum Euxinũ, & ferè attingunt Tauri Montis Juga, quæ in Asiâ minori surgunt, ac progrediuntur usq; in Indiam, totam Persidem pervadentia; Asiamq; in Septemtrionalem & meridionalem distinguunt.

Qua

Quà lævo excurrit dorſo, atque in (1) Gaſpia tandem
Clauſtra peregrinis humilis demittitur undis
Sedis hiperboreæ populos, (2) Oxumque bibentes
Findit ab Hircanis : quà terga obvertit Eoo,
Claudit inacceſſos adverſo à limine Seres:
Inde ſupercilio, & ſublimi vertice montis
Fontibus ex binis, partes voluuntur ad imas
Hinc, illinc, gemini variis anfractibus amnes
Planitiem in magnam; campoſque, & florea circùm
Irriguis criſpatus aquis fluit amnis uterque:
Alter ad occaſum qui ſpectat, dicitur Indus
Nomine : Cœli alter jam clarus origine Ganges.
Dives uterque auro, rutilis flaveſcit arenis.
Purpurat alter aquis Erithræis æmulus undis:
Alter Hydaſpæis ſubtermicat, alter Eois,
In Mare devoluit dum munera divitis urnæ.
Hos circa fluvios latè porrecta ſub axe
Caucaſeis concluſa jugis, & Perſide Sylva
Vertice pinifero Bepyrri, & cincta rubentis
Fluctibus Oceani regio jacet, (3) India fertur:
Altera cis Gangem, trans altera dicitur amnem;
Et geminæ gemini fecerunt nomina rivi.
Tellus dives opum, populiſque, armiſque ſuperba,
Gemmiferis ditata vadis, fulvoque metallo,
Argentoque potens puro, niveoque Elephanto.
Oppida quam mille exornant, quam mille coronant
Aërei montes, pretioſo adamante rigentes.
Contra occulta mari reſpondet inhoſpita tellus
Pſittacidùm, latèque alium ſe fundit in axem,
Quem Styx atra videt; gelidis ubi tecta pruinis
Arva rigent, nulloque polus micat aureus igne.
Delitet Urſa mari; verùm (4) crux candida Cœlo
Irradiat, multoque nitet ſplendore (5) Canopus.
Primus ad Eoos, (ſic tradidit alta vetuſtas)
Odryſios ultrà fines, Rhodopeſque nivale
Culmen, & Oſtriferi fauces evectus Abydi,
Agmine delecto penetravit Thyrſiger Indos
Liber, & armato devicit milite regna
Auroræ, & primo ardentes Hiperione terras.
Ille triumphali redimitus tempora Lauro,
Et clarâ ornatus trabeâ, vectuſque Elephanto
Ducitur ante alios Capitolia ad inclyta (6) Nyſæ:
Juſſerat hanc Liber pario de marmore poni,
Et circùm aërias conſurgere mœnia turres.
Hìc caput imperii poſuit, ſedemque locavit:

(1) Gaſpia, Montes ſunt in Aſiâ apud Armeniam, & Hyrcaniam, & Parthiam, ubi etiam ſunt portæ Gaſpię.

(2) Fluvius Maximus Sogdianæ: variè hodie indigitatur.

(3) Elegans utriuſq; Indiæ intra, & extra Gangem deſcriptio.

[4] Celeberrima Cõſtellatio in parte Auſtrali, vulgò *Crociero*.

(5) Stella primæ Magnitudinis in Navi, ſeu Argo.

(6) Ditiſſima Civitas in India à Baccho condita.

Hìc

Hìc leges, & jura dedit; commercia primus
Inſtituit; ferrique alios trans æquora merces
In populos; rerumque vices, & fœdera ſanxit.
Primus cœleſtes expreſſit ab ubere rores,
Dum jubet ardentes prælis deflere racemos,
Dulcique invento lymphas mutavit Jàcco.
Hinc vani cultus aris, rituſque Deorum,
Græcia quos mendax, quos auxit & ipſa vetuſtas:
Quævæ ſibi gentes finxerunt Numina mille:
Dira ſuperſtitio nigris erupit ab umbris,
Ac terras jaculata faces, caligine texit
Indos, ac totum tenebris involuit Eoum.
Donec Idumæis Thomas ſucceſſit ab oris,
Qui monſtrum horrendum cæcis detruſit Avernis:
Et ſacros Triadis cultus, & ſæcla novavit,
Regnaque tarpejæ ſubjecit eoa Tiaræ.
Infremuit Pluto caræ dum rapta ſorori
Regna videt, memorique fovens ſub pectore vulnus
Hùc acies, hùc arma tulit, patriâque ſedentem
Exturbans de ſede Fidem, ſua regna ſorori
Reſtituit victor; ſolioque locavit avito:
Ipſe tamen ſibi centum aras, ac templa coegit
Ponere (1) Gangarides, Nabathæaque thura quotannis
Tartareis adolere focis, & dona Sabæa,
Lanigeroſque greges, pingueſque litare bidentes
Imperii fines trans aurea regna Malacæ,
Tranſque, & (2) Javam, & divitibus baccata lapillis
Litora (3) Taprobanes, obſtrictaque mænia Serum,
Ac penitus toto ſecluſos orbe Zipangros (4)
Protulerat, nullo bellum indicente Tyranno
Oppreſſos dira populos ditione, tenebat.
At Loyoleo duci de nomine gentem
Audierat, ſacras Erebo quæ verteret aras;
Hinc clarum pietate Ducem, belloque potentem
Venturum Stygis excidio: ſic poſcere Divos.
Id metuens Pluto, belli non immemor olim
Quod Navarreâ Dux Lojolæus ab arce
Geſſerat, unde novas hauſit de vulnere vires,
Non dum etiam irarum rapidos compreſſerat ignes;
Nec dolor ex animo exciderat: manet abditus altâ
Mente pudor, palmæque vigent monumenta relatæ.
His ſuper accenſus Loyolidas ipſe Cohortes
Arcebat longè pelago, & Gangetide terrâ:
Quin fortunatam electis heroibus Argo
Herculeos ultra fines, trans ultima regna

[1] Gangaridas hìc Aſiæ Populi inter indos, de quibus meminit Q. Curt.

[2] Inſula perampla in Mari Indico, aromatum ferax & novem in Regna diviſa.

(3) Inſula celeberrima in ſinu Bengalæ.

(4) Tartari Yupi.

Nigran-

Nigrantum Ethyopum, & gemmatas Persidis oras
Eoasque urbes, & Memnonis arva petentem
Appetiit furiis ventorum, atque igne trisulco:
Turbavit fundo Nereum; cœlum omne coegit
In nubes; gelidas Thracum de rupe procellas,
Accivitque nigros Nasamonum è finibus Euros.
Scilicet objiciat prædam crudelibus undis;
Victor Atlanteo si posset mergere gentem
Invisam pelago, cladem que avertere regno.
Tantæ molis erat miseras super æthera gentes
Evehere, & supera reduces in sede locare.
Jamque e conspectu Hesperiæ telluris in altum
Carbasa pandebant alacres Zephyroque secundo:
Lysiades vexilla dabant undantia flammis,
Et crux purpureo fulgebat candida signo.
Aufugiunt puppes portu, pelagoque volantes
Cærula salsa secant, retròque remurmurat unda
Icta freti: liquido canescunt marmora sulco.
Cum nullæ apparent terræ, non amplius ulli
Cernitur Hesperia, aut Olios subtermicat Hippon: (1)
Sed magno cœli spatio, pelagique remenso
Barbara lethiferis quæ pullulat Africa monstris
Surgit; & æstiferis sensim se pandit arenis.
Raditur hinc (2) Lixus fluvii cognomine dictus:
Antæo regnata domus contermina Lixo:
Annosique lares, cœloque (3) Erythria benigno.
Hinc humiles longè dubia sub luce per æquor
Jam rarescebant montes, procul arduus Atlas
Sydereum summo sustentat vertice mundum.
(4) Canariæ sedes, fortunatæque patescunt
Insulæ oceano in magno, quas lustrat Apollo,
Dum caput immergit pelago defessus Ibero.
Ultimus hic limes, veterisque hìc terminus olim
Orbis erat: resonant passim per florea circùm
Culta peregrinæ volucres: concentibus æther
Subsultat, latèque fugit vox missa per auras;
Littora prætereunt saxosæ undantia Pœnes,
Tutæique sinus, & navifragus (5) Rusibides.
Hinc formidandi vertex aperitur Atlantis,
Nubibus obtectus nigris, atque igne trisulco
Collucens; longèque strepunt resonantia saxa,
Naufragio infames scopuli, atque innabilis ora
Oceano emergunt: diris cava saxa procellis
Fœta tument: fractique fragor fremit æquore fluctus:
Vorticibus Nereus rapidis furit: Æstus aquarum

(1) Olissippo, amplissima lusitaniæ Metropolis.

[2] Fluvius Mauritaniæ Tingitanæ ad Lixam Urbem [Larache] in Oceanum Atlanticum labens.

[3] Insula Lusitaniæ (Barlinga) in qua Geryonem regnasse nonnulli volunt.

(4) Insulæ notissimæ.

[5] Rusibus, oppidum, & Portus Mauritaniæ Singitanæ ad Cusæ ostium, Ejus ora maritima navigantibus periculosa.

Fervet; & albentes sustollit ad æthera spumas:
(1) Arsinaris vulgò Capo verde.
Hoc caput (1) Hesperion Libyes, quo barbara tellus
Rupis Atlantææ procurrit in æquora dorso;
Et fortunatas despectat vertice sylvas.
Bis sunt conati Rethæis puppibus olim
Lisyades superare duces: sed terga volentes
(2) Capo Non,
Bis pavidi flexere retro: cognomine montem,
(2) Non, dixisse ferunt, quem longo gurgite ab alto
Ni fugiant puppes, certum est dare lintea retro,
Vel mergi miseros diro ludibria ponto.
Sic ignota diu latuit victricibus armis
India dives opum: longo post tempore tandem
Verruni Ducis auspicio, & felicibus orsis
Magnanimi petiere viri. Via nulla volenti
Invia Virtuti: præter vada fervida vexit
Idæas animosa virùm solertia puppes;
Fregit & indomiti victrix lunaria Nerei
Incrementa, citis proscindens classibus æquor.
Interea relegens vada cæca rapacibus undis
Ipse gubernaclum, dextrà moderante carinam,
Ad dextras Palinurus aquas deflectit, & iras
Eludit Nerei spumantis; & arte magistra
(3) Insula in Mari Atlantico, Madera.
Autolaan relegit niveam, viridemque (3) Maderam:
Et quam marmoreis templis Saturnia Juno
Excoluit, trepidis reddens oracula nautis,
Trasmittit velis (4) Eraon: præruptaque saxa
Aprositi superat, sinuosaque littora radit
(4) Una ex Canariis, Insulis Lazarotta;
Casperiæ, Zephyro nunquam laxante rudentes.
Jam novies Titan Phebæa lampade terras
Viserat eoas: cum primùm ex æquore longè
Assurgunt nemora Hesperidum, lateque coruscant
Aurati colles, ramisque intermicat aurum.
Purpureis pendent ramis (mirabile visu)
Aurea mala suis; ardorem textilis auri
Umbra refert: rutilum cœlo caput explicat arbos
Ponderibus lætata suis: hæc littora quondam,
Has olim Sylvas coluit Draco; pomaque servans
Hic tulit excubias; quando procul ostia metæ
Herculeæ vectus Tirinthius appulit Heros:
Qui postquàm monstrum jaculo transfixit acuto
Aurea mala tulit; prædaque potitus opima
Ægæi victor patrias remeavit ad undas.
Verum ubi fulgentes gemmato lumine lucos,
Et nitido circùm colles adamante rigentes
Prospiciunt læti nautæ, & propiora patescunt

Litto:

Littora ſeſtivas concordi murmure voces
Extollunt feſto reſponſant marmora plauſu:
Auroram veluti prima ſub luce ſalutant
Aeriæ volucres; & cantibus æthera mulcent.
Haud mora, ſolliciti remis muta æquora verrunt;
Vela legunt alii, terraſque acceſſere proris
Feſtinant; vicina vocant dum littora Claſſem.
Hic Pluto volvens imo ſub corde dolorem
Multa fremit: rapidoque fremens vomit ore venenum;
Saucius ut quadrupes hùc turbida vertit, & illùc
Lumina mox pectus veſano percitus œſtro,
Talia dicta dedit. Me ne hinc deſiſtere victum,
Nec poſſe Auroræ detrudere finibus hoſtem?
An ne vetor Superis? Non hæc mea dextera quondam
Empyreum, a primà ſurgentis origine mundi
Evertit? ſuperas potuit turbare phalanges
Aligerûm: & ſummo fera bella movere Tonanti:
Ille meas ſenſit vires, dextramque potentem.
Si mihi tantus honor: ſi tanta potentia dextræ;
Tantaque vis animo, Superûm ſi nulla reſiſtunt
Fata mihi: patiar Stygiis nova bella moventem
Saberiden? Patiar ſocios mea regna petentes?
Regna petent? Quiſnam Numen Plutonis adoret
Præterea? Aut meritos aris adolebit odores?
  Hæc dedit: atque acuens animo furit improbus iras;
Qualis arenoſo libyæ fremit æquore tigris
Aſpera, quam Caramas hirſuti pelle cameli,
Ac lycia armatus pharetrà, mauriſque ſagittis
Horridus in pectus jaculatus ſpicula nervo
Confodit: calido exundans furit illa cruore:
Excutienſque; cupit læthale evellere ferrum;
Mox hoſtem inſectata ſuum fremit ore cruento;
Haud ſecus immanis gliſcit violentia Ditis
Hinc oculos circum torquens per inane Barathrum;
Increpat Eumenides, verſantes pectore curas
Pallenteſque Erebi manes, Scyllaſque biformes
Et populum immanem, quem Styx liventibus undis
Cingit: & in gyrum novies revoluta coercet.
  Haud mora, præcipites, rupto ceu carcere venti,
Qua via prima ruunt, vel fractis nubibus ignes
Diſſiliunt, pavido replentes aſtra tumultu
Eumenides properant: nigroque Acheronte relicto;
Accurrunt; oculiſque minas, atque ore favillas:
Funereas mittunt (iræ primordia) flammas;
Quales Phlegræi vibrant incendia colles.

Hinc ſequitur torvos nectens pro crinibus angues
Tiſiphone ; ſtygiaſque Soror bacchata per umbras
Dira Megera : parens ſcelerum crudelis Erinnys :
Aſtu cruda potens Alecto : his additur unà
Et Timor , & Dolor , & nutrix Diſcordia belli :
Curæqne , Inſidiæque , Erebique exercitus omnis.
Atria flammatis ſubeunt ſuffulta columnis,
Janua qua Ditis ſolido ex adamante pateſcit.
Poſt ubi replerunt ferrata Sedilia Manes,
Sævaque collectis ſtipata eſt curia Monſtris:
Dux Erebi extemplo tumidas exarſit in iras.
Mox piceo innixus ſolio ; torvàque verendus
Majeſtate ſedens : palmis immania tractat
Sceptra ſuis : humeroſque clamys tegit atra nigrantes
Circumducta comas olli teterrima nubes
Aſperat : intonſi crines per colla , per armos
Deſcendunt : ſtygià fumant caligine nares.
Circum mille faces , & circum incendia mille :
Immugit , tollitque jubas , quaſſatque tridentem
Quo ſtrepitante , ſuos compeſcuit ore latratus
Janitor ; & Manes Erebi ſilvere : ſuiſque
Cocytus trepidans ; & Styx obmutuit undis.
Ille autem indignans cælatam corde ſub imo
Sic orſus , rabidis patefecit vocibus iram.
Invicti Proceres , regni ſpes maxima noſtri ;
Olim qui , Duce me , Superos invadere ferro
Auſi omnes : Solio , qui mecum expellere Regem
Adnixi ; & Cœlum trepido miſcere tumultu.
Si vanus labor ille fuit , non irrita certè
Aut virtus animo , aut belli fiducia ceſſit :
Non dextræ robur ; verùm irreparabile Fatum
Obſtitit , & manibus rapuit Sors effera palmas.
Non ars , non animi poſſunt obſiſtere Fato :
Sed victi quamquam patriis diſceſſimus oris,
Saltem nos bello Superi ſenſere potentes.
Præcipites cœlo ruimus , ſed fortibus armis
Nos Erebi ſignis totum ſubmiſimus orbem :
Sed nunc bella movent iterum , genteſque ſubactæ
Excutiunt cervice iugum : jam Nilus , & Atlas
Defecere ; gemunt victi felicibus armis
Sedis hyperboreæ populi , jam territus Iſter
Deditur , & magni titubat domus ardua Daci.
Suppetias poſcunt Avares , vicina Tibiſcus
Arma timet ; tuto nec vertice clauditur Æmi
Regia Threicii nobis devota tyranni :

Non

Non tutus Tanais, nec tutus inhoſpita Moſcus
Regna tenet. vicina pavent incendia Sylvæ.
  Quis vero tot bella Stygi, tot funera Regi
Tartareo, quis tot ſtrages, & fata minatur?
Semivir Ignatius, qui jam propè Navaris arces
Confoſſus cecidit: tanta eſt audacia victo!
Non ſatis Europæ gentes ſua jura volentes
Accepiſſe: novos populos, nova littora quærit;
Proh dolor, & quantum victor jam poſſidet hoſtis!
Uni prædoni totus non ſufficit Orbis.
O nullis unquam delenda infamia Seclis.
Nos poſitis armis torpemus, & otia in Orco
Ducimus, & noſtri immemores, laudiſq; vetuſtæ?
Jam nemus heſperidum, fortunatoſque receſſus
Lyſiadum ſubeunt puppes; Saberius undis
Victor Atlantæis Auroræ fertur ad Oras.
Saberides (mea ni Fatis hæc dextra reſiſtat)
Natus ad excidium Ditis, Stygiæque paludis:
Ingentes animos mortali in corpore geſtat;
Non artes, non ille dolos, nec noſtra paveſcit
Arma; nec æternæ formidat robora dextræ;
Omne illi auxilium Cælo, ſpes omnis ab alto eſt.
Scilicet invictum bello, clarumque triumphis
Regnatorem Erebi, devinctum colla catenis,
Et patrio expulſum Solio, nunc orbe relicto
Me domitum unius dextrà mea regna videbunt?
Non impunè quidem: noſtra hæc per flumina juro;
Spero equidem mediis (ſi quid nigra Tartara poſſunt)
Supplicia hauſturum ſcopulis. Inferre paraſti
Bella ne Tartareis? faxo, nec tempore longo
Pœniteat; meritas ſolves, me vindice, pœnas.
  Hæc ille: & tumido ſoſpirare ore tremendum
Mugiit, ac totum ſtrepitu tremefecit Avernum;
Regis ad exemplum ſtygiæ fremuere phalanges:
Eumenides ſpumant rabie; pallentia Manes
Ora movent, & quiſque oculis duo fulmina vibrat.
Arma, arma inclamant omnes, bella horrida bella,
Bella Acheron, reſonat Phlegeton bella horrida bella;
Addidit hæc Pluto, & ſtimulis incendia ſufflat,
Irritatque animos odiis, & ſufficit iras,
Et furias furiis. Merito nunc plectite fato,
Qui ſtygio exitium regno, clademque minatur.
Torpentes damnate moras, agnoſcite demum
Quid Furias deceat: certandum Marte cruento;
Et claras bello palmas cum laude merendum,

Afflatu violate diem, tenebriſque refuſis
Turbetur totus naturæ vultus in orbe;
Aërios aperite ſinus, laxate profundo
Fræna mari, & gravibus nimbis diffindite nubes,
Fulmine commiſto, ac tonitru Cœlum omne ciete;
Nulla fides rebus: decedant fœdere rupto
Ipſa ſuis elementa locis, omniſque repentè
In Chaos antiquum ſolvatur machina mundi;
Unus, ut effræno pereat data victima ponto
Sabarides; molem hanc mundi periiſſe juvabit.
Nec mora, ſic ſtygias nutu qui temperat oras
Imperat. Extemplo motu concuſſa repente
Terrificos gremio tellus recludit hiatus;
Immenſo titubat magni ſub pondere Cœli
Altus Atlas; imis excuſſaque fundamentis
Africa tota tremit, Niluſque exterritus hæret;
Infremit Oceanus, fluctuſque à littore torquet.
Reſponſant longè ſonitu cava ſaxa tumenti,
Et cautes, Scopulique, omniſque remugit Olympus;
  Continuo quicumque colunt nigra Tartara Manes
In turmas, acieſque ruunt, ruptoque barathro
Surgit ab infernis Plutonia turba latebris.
Immanis primò, crinitaque ſontibus hydris
Tiſiphone revocat Furiarum ſæva Sororum
Agmina: dum raucis clamoribus obſtrepit aër;
Antè alios mittit Manes, vulguſque ſeverum:
Hinc Furias damni comites, ſceleriſque miniſtras;
Ipſa ubi cæruleo veſtes intexuit angue,
Nodavitque comas hydris, galeamque rubentem
Gorgoneo aptavit capiti, manibuſque prehendit
Ingentem piceo fumantem lumine pinum
Erupit tandem ſtygiis furioſa lacunis:
Audax belligeras animare in prælia turmas,
Ferre facem in ſuperos, bellumque indicere terris;
Et Cœlo, ac totum flammis evertere mundum.
Horruit extemplo tellus, & nubibus aër
Palluit inferna tectus caligine: longè.
Infremuere vada, & ſonitus cava ſaxa dedere:
Territus ipſe ſuos laxis per inane quadrigis
Phæbus equos, currumque polo trepidante retorſit;
Ut placidas undas vidit, Cœloque ſereno
Purpureum ſine nube diem, lenique flabello
Eolias ſpirare animas, & ludere Ponto.
Sedibus erumpens ſtygiis Titania pubes
Infremuit, veteris memorans ſua damna ruinæ;

Sed

Sed magis, atque magis ferali accenditur aſtu
Lyſiadas ſpectans puppes, victricia ſigna:
Hinc dolor in rabiem verſus magis excitat iras;
Extimulatque animos odiis: furit impia turba
Bella minans, ſtragemque oculis. Lato undique diræ
Baccantur campo Furiæ: lymphataque circum
Agmina Tiſiphone flammis incendia nutrit.
  Mox primum, ut belli ſignum fecere triſulco
Fulmine, præcipites coiere in prœlia Manes.
Hic variis elementa modis, undoſaque Nerei
Æquora perturbat ſtrepitu, miſcetque tumultus;
Hic gravidas agitat nubes, nimbisque miniſtrat
Pabula, nimbiferas Cœlo parit ille procellas.
Nube diem fædant alii, tenebriſque refuſis
Purpureum nigro Cœlum velamine cingunt:
Æoliam petit Alecto, ſcopuloſque tumentes,
Euros Hippotades ubi carcere frænat opaco:
Rumpit clauſtra ferox, & ventis laxat habenas;
Ilicet excurrunt turbata per æquora venti
Incumbuntque mari, totumque fragoribus implent;
  Principio alliſis ſuccreſcere murmur arenis,
Et vitreos criſpare ſinus Thetis incipit: Æquor
Senſim turbati faciem maris explicat undis;
Percuſſæ reſonant cautes, & murmure tandem
Horriſono totus miſceri à gurgite pontus
Cœpit, & albentes movet ultra littora fluctus;
Ingentes Cœlo montes tolluntur aquarum;
Et modo deducto ſubſidunt gurgite valles.
Primus Pſittacidum ſe tollens finibus Auſter
Irruit in proram nigrantibus horridus alis.
Inſequitur ſtrepitans horrendo murmure Corus;
Antennæque immugit; & intonat ater ab ortu
Erumpens rubeo, & partem maris arripit Eurus;
Æſtuat unda minax, ventoque impulſa furente
Horrendum ſtridens elatâ fronte laceſſit
Spumantes undas adverſa parte ruentes.
Aſt ubi longinguo per multa volumina tractu
Circuit, atque undas inſtantes vibrat in undas;
Frangitur; & fracto candeſcit in æquore Nereus;
Horrifica excelſo detorquet fulmina ab axe
Sæva Megæra manu: tonat alti regia Cœli:
Et rupti reboant circum, lucentque triſulco
Igne poli: tandem reſolutis nubibus, imbres
Deſcendunt: noctemque mari impoſuere tenebræ:
  Continuò gemituſque virûm, fremituſque rudentum
Exo-

Exoritur: pavido miſcentur cuncta tumultu:
Terror ubique, & ubique dolor: ſtant omnia luctu;
Lyſiadum ductor, procerumque exercitus omnis
Palluit ancipiti preſſus formidine pectus;
Corda tremunt mortis veluti præſaga futuræ;
Purpureuſque coit gelido ſub pectore ſanguis.
Ipſe gubernator puppi proclamat ab alta:
Ponite corde metum, o ſocii: quid pectora pulſat
Veſtra pavor? celerate moras: ſtat proxima tellus
Heſperidum: & vobis portus ſua brachia pandit.
Antiquos revocate animos ſolitumque vigorem
O' mihi ſorte dati! Quibus Acroceraunia quondam
Infames ſcopulos, Adriæque furentis arenas,
Er ſalis Jonii ſulcavi puppibus æquor.
Nos ſparſas cyclades, nos ſaxa capharea puppi
Legimus incolumes, Malacæque ſequacibus undis,
Ægæoque mari, Siculiſque erravimus oris;
Vaſtaque Sardoo tranavimus æquora fluctu.
Ergo agite egregii juvenes, depellite triſtem
Corde metum; redeatque iterum in præcordia virtus.
Nulla timet dubiis animosa pericula virtus
Caſibus, aut ſubito Fortunæ frangitur ictu.
O' paſſi graviora! Trucis trans æquor Atlantis
Cum Tarteſſiaco primum de littore ſolvens
Ignotas aditura vias, alioque calentes
Sole plagas, Cœlique novos ventura ſub axes
Puppis arenoſi ſulcavit inhoſpita Nerei
Regna: coruſcantes eluſit & arte procellas.
Non vos albenti, qui Sydera verberat unda
Terruit oceanus: non implacabile Cœlum:
Ventorumque minæ: flammantis & ætheris ignes.
Ter lybiæ littus, ter vidimus ultima regna
Æthiopum, & rabidi ter vidimus ora Leonis.
Eja agite o ſocii; molles laxate rudentes,
Carbaſa nunc legite, & remis certantibus undas
Findite; & æratas terris advertite proras.
O' dextrum tentate latus; ſcopuloſque propinquos,
Inſidas retro ſyrtes vitate: nec altum
Ære Secate ſalum. Nec plura; ſed ipſe relictum
Arripuit clavum, & dextras detorquet ad undas,
Qua vehitur ductor turrita mole, Chymæram.
Illius exemplo nautæ, Claſſiſque miniſtri
Pervadunt Scopulos: dextrumque ſecare, ſiniſtrum
Evitare latus contendunt. Veſpere ab atro
Cum ſubito præceps magno ſtridore procella

In

In classem ruit; & totam terroribus implet:
Ingeminant Austri; validisque afflatibus, alto
Dispergunt pelago puppes: a sede profundum
Murmurat; & medio fræmit æquore stridor aquarum.
At contra nautæ, quoniam jam littora cernunt
Proxima; deducto subducere carbasa lino
Sollicitant; ventique minas eludere eundo.
Extemplo æoliis eurus dimissus ab antris
Humida vela ferit: concussaque concidit arbor;
Subiectosque viros, & puppim insana flagellat.
Proximà jam, socii, comprendite littora, rector
Clamat, & in tutum celeres succedite portum.
Pellite corde metum: procul hinc timor omnis abesto.
Hic jubet: impediunt mandata facessere venti.
Increpat hic; vocem irati fragor æquoris ullam
Non sinit audiri. Properant tamen undique nautæ;
Sponte sua vitæ quisquis perculsus amore.
Ille fatiscentem rimis sarcire carinam;
Et geminum munire latus conatur: hic omnes
Scissuras; tabulasque ratis rimarur hiantes:
Nectere transtra simul, tabulataque jungere, cera
Ac pice contendit patulas occludere rimas.
Pars tumido immergit pretiosas gurgite merces;
Intextas auro clamides, & murice vestes
Ardentes tyrio, fucataque tela veneno;
Et pictas patrum tabulas; signa aspera gemmis.
Pars etiam argenti; pars auri pondera facti,
Infectique simul mergit: si munere tanto
Conciliet fluctus. It lysia gaza per undas;
Et Nereus fulvo ditescit turbidus auro.
Ille citus fessis inimicos puppibus imbres
Egerit assiduè, fluctusque refundit in æquor.
At rector puppi, clavoque immobilis hæret,
Atque hùc, atque illùc flectens, regit arte magistrà,
Et frænare ratem, mediosque effindere fluctus
Nititur; evitans Syrtes, scopulosque minaces.
Omnis at incassum nautarum turba laborat.
Fortior insurgit ventus, clavumque ministro
Vi rapit: amisso errantem temone chymæram
(1) Ophiris ad populos; Gomgemque heroa ferentem.
Torquet; agens circum, & rapidis penè obruit undis.
Insequitur præceps dextrà de rupe procella,
Naufragium, mortemque ferens: Euroque furente,
Concidit icta arbos: fluitantque aplustria ponto.
Tunc demum rector tanto in discrimine lethi

(1) Ubi fuerit Ophir, non constat; Forte hic pro illius Africæ ora sumitur, ubi Sofala urbs.

Pal-

Palluit, & mesto testatur funera vultu.
Haud equidem socii, fatur, spes ulla salutis
Est miseris; rapidus jam nos vorat æquore vortex
Hei mihi! Quis patriis amentem evexit ab oris?
Quis dulces sprevisse lares? littusque coegit
Deserere; & Charà teneros cum conjuge natos?
Quis furor extremi confinia querere mundi
Tot tumidos inter fluctus, Dirasque procellas
Impulit? & fragili vitam committere ligno?
Scilicet, ut primo populos Oriente repostos
Argento dites peterem fœta æquora gemmis.
Tuta quies patriæ toto pretiosior auro est.
Ingemit hæc fatus lachrymasque effundit inanes.
Mesta gemunt alii sua funera: luctus ubique;
Et crebras inter lacrymas suspiria, quæstus.
At reliquas vasto dispersas æquore puppes
Sors eadem vexat: Classis peritura per undas
Tota ruit: nullo clavum moderante magistro.
Tisiphone vero dirà comitante Mægærà,
Quam penes insani fremitus, sævique tumultus,
Et furor, & rabies Erebi despùmat in ore.
Astu cruda potens Alecto: & tristis Erinnys
Victrices baccantur aquis. Ruit illa per altum
Turbatum oceani fundum; tenebrisque refusis,
Irritat ventos: nimbisque alimenta ministrat:
Lætitia limphata tumens, ovat inter aquosi
Vorticis ambages, scopulosque, & caute fragosa
Illa sedens victrix, in gaudia læta Sorores
Conciliat; partæ referens præconia palmæ.
Vicimus imbelles: manibus victricia signa
Fregimus: Aurorà victos detrusimus hostes.
Jamque rapax Nereus miseros spumantibus undis
Devorat: & monstris ibunt data præda marinis.
Interea tacitus stabat Saberius heros;
Occultusque suis, subducta in parte carinœ;
Et genibus supplex, vultuque affixus olympo,
Alta divinos speculatur mente decores.
Sæpè sub amplexu Cœlestis Numinis optat
Posse mori: vitamque leves diffundere in auras;
Sæpè suis Numen complectitur ille lacertis
Ore cruentato figens sacra oscula Divo.
Pignora chara fovet, laterisque in fonte repostas
Haurit opes: toto versat se pectore Numen
Numen amoris amans, dilectum Numen amanti
Ora madent pluvia fletus resolubilis unda

Plu-

Plurimaque irriguo miſcens ſuſpiria rivo
Uritur, atque hæret ſingultibus interruptis
Stipite ſuffixi dum Numinis ora tuetur,
Ardet amans, cæcumque bibit ſub pectore vulnus;
Intus flamma vorax arcanos elicit ignes
Igne fovetur amor, ſuccreſcit flamine flamma,
Fervet amor, taciti ferveſcit flaminis ardor;
Nec jam ſe capit ardor: ovat ſub pectore victor
Aliger ignipotens divina incendia ſufflans.
Ignes ſufflat amor, nec ſiſtit corde ſub imo
Ignitas torquere faces, præcordia flammis
Urit odoratis, & gaudia pectore verſat.
Olli autem ſuccenſa tument præcordia flammis,
Totus inardeſcit, ſupero calet ebrius igne,
Nec potis æthereos ignes æquare ferendo
Impatiens: Satis, ore refert, age ſiſte quid ultra
Divus Amor, tantum ſub pectore ſufficis Ætnam?
Siſte age dius Amor, nervo ne tende ſagittas:
Sat mea ſyderiis flagrarunt pectora flammis.
Mox ille, ut vulgi ſtrepitus, triſteſque ſuorum
Præſenſit lacrymas, & funereos ſingultus,
Accurrit; ſedemque ratis coſcendit in altam:
Obſtupuit primo aſpectu Saberus, & hæſit,
Undique dum tenebras oculis mirantibus haurit;
Attonitiſque bibit pelagique, polique fragores
Auribus horrendos. Hinc caſto pectore promit,
Oſtentatque mari ſuffixi inſigne Tonantis
Ære laboratum; dein os, oculoſque Tonanti
Figens; has fudit ſupplex de pectore voces.
Si te tangit amor rerum dulciſſime, ſi te
Vota, preceſque movent: felix nos aſpice: noſtri
O tandem miſerere: feres nos æquore mergi?
Non feret hoc certè pietas tua: nunc age fluctus
Diſiice, namque potes, Dominum te ſentiat æquor;
Te Dominum agnoſcant venti. Tunc protinus omnes
Agnovere Deum venti; pelagique procellæ
Depoſuere minas; ſubitò lux aurea Cœli
Effulſit; ſuperúmque Chori geſtire per undas
Conſpecti, & Dominum lætis luſtrare Choreis.
Quo viſo fugiunt imbres; cadit ira procellæ:
Præcipiteſque ruunt venti, Coruſque, Notuſque
Æoliam in patriam, ſaxoque abduntur opaco.
Omnia lætitiæ cedunt, procul undique triſtis
Luctus abeſt. Læto reſponſant marmora plauſu;
Reſponſant plauſu ſcopuli. Sed triſtis Erinnys,

Et manes omnes rabieque, iràque frementes
Ad Stygias remeant undas, iterumque revisunt
Tartareas Sedes , loca nocte silentia late.
Quas ubi tartareæ, fractas certamine sedes
Excepere; vadisque Acheron transmisit opacis,
Auroræ Genius niveo spectandus amictu
Littora nota petit: placidos ut littore fluctus
Vidit, & à toto detrusos æquore ventos.
Hinc classem aspiciens, & lysia signa per undas:
Quis novus hospes, ait, cui turgida marmora parent
Qui gelidas hyemes, tempestatesque sonoras
Edomuit, cœloque diem, pacemque reducit?
Forsitan Ausonias Auroræ in regna phalanges
Lojola immittit: Saberus navigat æquor:
Quem fore tellure, & pelago, cœloque potentem
Jam mihi fatidici cecinere oracula Thomæ:
En video ridere fretum, cœlumque repentè
Nube serenari rosea: jam subsidet alto
Unda mari; Zephyrique redit levis aura canori;
Nosco equidem; nec me fallunt mea lumina; nosco;
Saberides speratus adest, cui paruit œquor,
Cui Zephyri, cui blanda maris pellacia risit.
Hæc fatus: pelagi revocans ad gaudia Nymphas;
Saberiden heroa canit, gestitque videndo.
Continuò auditæ voces penetralibus altis
Oceani, & liquidis responsat vallibus Echo;
Mille ubi consurgunt muscosa palatia in undis
Christallo ex alba: variis discreta figuris,
Candida purpureis fulgent intexta corallis
Marmora: cœruleos onerant conchylia postes;
Atria Barbaricis radiant suffulta columnis;
Valva nitet gemmis, viridique ex igne smaragdi;
Fortè sacros celebrare choros tunc cætus in unum
Venerat: æquoreo circum stipante Senatu.
Sede Thetis sublimis erat: subsellia Patres
Cœrulei gemmata tenent, stantque ordine longo
Squamigeri regni proceres: genus omne natantum;
In medio Nymphæ manibus per mutua nexis
Et lepidas nectunt choreas, & Carmina dicunt;
Hinc responsurum digitis cytharædus aduncum
Sollicitat lituum, atque argutum pollice Sistrum;
Sed postquam auditæ voces penetralibus altis,
Extemplò choreas, & festo carmina plausu
Deservere citi: vitreisque sedilibus omnes
Cœrulei venere chori, caput extulit unà
Æquo-

Æquoreus Platamon, Glaucus, niveusque Palæmon,
Et qui Delphinesque vagos, Vitulosque marinos,
Monstraque cuncta solet magno æquore ducere Proteus;
Et resona Triton, qui personat æquora conchâ,.
Crinibus assurgit pexis: de more solutis
Aspectu formosa Thetis placidissima gressu;
Purpureas imitata rosas, illi ora rubescunt;
Quam circum centum præstanti corpore Nymphæ,
Egregium Nerei genus, unigenæque sorores
Ore omnes formosæ, omnes florente juventa
Ore nitent, fulget gena concolor omnibus ostro:
Auroque, & gemmis rutilant, & torquibus omnes
Ex humeris pharetra, & lycius suspenditur arcus,
Ac niveis præcincta nitent vaga crura cothurnis.
Quæ postquam vitreis exurrexere latebris,
Cæruleos duxere Choros, pedibusque Choreas
Nexere ad numerum tranquilla per æquora ponti:
Magnanimum Thetis ipsa modis heroa canoris
Extulit ad superas diis concentibus arces;
Et salit, & resilit, concordi voce sorores
Dum geminant plausus, discursat læta per auras
Vox: Scopuli assurgunt plausu, longèque propingui
Responsant luci; & Cœli convexa resultant.
Hinc Rex cæruleus magnarum rector aquarum
Concidit in genua, & Sabero tradidit alti
Imperium pelagi; sed ovanti percitus æstro
Assurgit Genius, venturi haud inscius Ævi,
Dum placidas puppi Saberus navigat undas,
Sabero memorat cœlesti voce triumphos.
I' felix Heros, nimium dilecte Tonanti,
Quem Charites fovere sinu, cui blanda puello
Oscula fixerunt labris; cui Mater honesti
Virgineo totum suffudit corde pudorem:
Pax cecinit plausus, celeres cui gloria pennas
Explicuit, superûmque pios afflavit amores:
Suffecitque parem cœpta ad sublimia mentem.
Te duce nunc Indis pandetur limen Olympi,
Fulgebitque novà Sinis plaga lactea luce,
Sydereaque domo, Divisque, videbit Japon
Regnantes Heroas, & ipse videbitur illis.
Tu leges, tu jura poli, tu sacra, Deumque
Auroræ in fines revehes, ritusque docebis
Romuleos, Triadi cultus dabit India sacros:
Quàque cadit Titan, & quà sua fræna retorquet
Cuncta per ora virûm divinum nomen ad astra

Tolletur; toto nomen celebrabitur orbe.
Quin, duce te, Chrifti imperium pietafque, fidefque
Incrementa capit, totoque extenditur orbe.
Bactra ultra, Gangemque, atque extremos Garamantas
Miffus abis. Supero Thomæ par omnia olympo
Indorum invifos animos, & nefcia flecti
Corda hominum; Stygio devotaque pectora (1) Amidæ
Emollire facris dictis: undàque falubri
Eluere: & Cœlo extorres revocare paterno:
Fortunate Herôs, duce te, gens ferrea toto
Tolletur, toto furget gens aurea mundo.

Ergo agè gemmiferas pacata per æquora terras
Gemmifero Ganges, quà fluctu interluit Indos
I' pete; jam claufus cœco fub carcere Pluto
Ingemuit: Stygiifque caput demerfit in undis.
Ipfe volens iter oftendam, teque æquore ducam;
Dixit; & Auroræ pennis felicibus aulam
Invehitur, gratumque volans effundit odorem.

[1] Idolum celeberrimum.

SA:

SABERIDOS
LIBER II.

Argumentum.

Post ubi parta quies pelago, Furiæque subactæ
Herculeos subeunt portus, & corpora curant.
Hinc citò digressi, littus, collesque virentes:
Hesperiosque sinus relegunt, medioque sub axe
Æthyopum multis exundat pestibus aër
Fertilis in mortes. Heros ceu sedula Mater
Uno omnes gremio resovet, morboque fugato
Squamiger in classem densis exercitus alis
Irruit: ille fugæ retro dare terga coegit.
Post oras Libyæ lectas, tumidoque remenso
Gamaide; ad Prasias tandem se contulit urbes.

INterea Nautæ quæ proxima littora cernunt,
Contendunt petere, & portus intrare patentes.
(1) Est locus eoum, qui brachia tendit in æquor,
Bina sinum amplectens, medioque altissima surgit
In Cœlum Rupes, fluctusque objecta repellit
Inter utrumque caput statio benè tuta Carinis
Panditur. Herculeæ quondam clausa æquora puppes
Trans Abylæ fines pelago tenuere remenso
Antiqui, sic fama loci: nam nomen ab illo
Servat adhuc: illique ingens è marmore templum
Regali sumptu posuere in littore Mauri -
Faucibus in mediis gemini minitantur ad astra
Turriti scopuli, quos dum furit æquor apertum,
Insani feriunt fluctus, ruit unda sonoris
Vorticibus: Nereus spumantibus æstuat undis.
E latere adverso rupis caput inter utrumque
Marmora tuta silent: super ardua culmina montis
Planities immensa jacet: nemora undique circum,

(1) Propè Herculis Promont: Capo-bianco, Portus tutissimus Taffia.

Et

Densa virent, lucemque arcent spissa arbore Luci.
Muscosi fontes vivo de pumice manant
Fluctibus è gelidis, serpit sata florea circum
Irriguis crispatus aquis placidissimus amnis:
Aërias inter sedes, & frondea tecta
Garrit avis; resonant modulis arbusta canoris:
Speluncæ dorso nigræ, stabula alta ferarum.
Hìc fera venantum canibus, rapidisque sagittis
Pulsa metu fugiens latebris absconditur atris:
Callidus hìc avibus Corydon sua retia tendit.
Lysiades ventis, & tempestatibus acti
Hùc se provecti tutà statione remittunt.
Navibus egressi, quà se protendit amico
Amplexu littus dulci potiuntur arena.
Et pars errantes undosa per æquora puppes
Alligat in portu: madefactaque vela reductis
Exponit Phœbi radiis. Pars altera summis
Puppibus intextas imponit fronde corollas.
Hic sedet in scopulo: hic viridi projectus in alga
In portu gaudet fluctus spectare tumentes.
Scintillam silicis duplicatis ictibus alter
Excudit, flammam foliis, & cortice sicco
Nutrit: & ingentes surgunt de fomite flammæ;
Ascendunt alii prærupta culmina rupis
Rapturi sylvas horrentia lustra ferarum.
Vellitur extemplò platanus, fagusque reclinat;
Luctantesque cadunt quercus, annosaque pinus
Scinditur: & crebris excussa securibus ornus
Ingemit; atque imis ruit è radicibus ilex.
Venantur multi pavidas indagine damas:
Pars sectatur apros; pars cervis retia tendit;
Stellatos minio tauros pars altera ferro
Insequitur: rapiunt sylvarum ad littora prædas:
Inde boves jugulant pingues, & viscera nudant.
Hic madidos artus ollis imponit ahenis,
Et nervos, & membra domat ferventibus undis:
Pars cæsas verò pecudes in frusta recidunt;
Frusta alii figunt verubus divisa salignis,
Subjiciuntque focos, atque exta trementia torrent.
Pars onerat mensas epulis, & Massica portat
Pocula, & indomiti spumantia vasa Falerni:
Pars Cererem saxo domitam, totumque per æquor
Servatam ratibus; pars fervida viscera gestat
Cæsarum pecudum, & mantilia cana ministrat.
Ordine tunc longo proceres, atque inclyta pubes

Discum-

Discumbunt: epulis omnes saturantur opimis:
Omnia lætitiæ cednnt: ovat inter edendum
Ac lætos inter calices animosa juventus.
Post quam pulsa fames, temerè funduntur in arvis
Quà facit herba thorum: sensim sopor irrigat artus,
Et vaga luminibus labentia sydera somnos
Conciliant; & blanda cient qui murmura fluctus:
Saberides verò pietate insignis avita
Vix lymphà sedare sitim, modicàque severam
Fruge famem, & lætis potuit discumbere mensis;
Namque dapes alias, alia in libamina mentem
Numen agit; tacitis liquentia balsama fundit
Sensibus ardor amans; nec desunt nectare dulces
Deliciæ superùm, & Divorum viva voluptas.
Non ergo est animus geminare rubentis Jäcchi
Pocula, & Eoos epulis miscere sapores;
Lætitiæ nec amat nimiæ indulgere, sed hostis
Ipse sui, lassata negat sua membra quieti,
Atque brevi renuit committere lumina somno;
Nil mortale sapit, cui ditat pectora plausu
Numen; & æthereis è fontibus elicit imbres:
Sublimem in tumulum secreti ad littoris undas
Conscendit, quà illi vertenti lumina circùm
Totus in obtutum cadit Æther: omnia spectat
Sydera: & ardentes mundi versatilis ignes;
Namque hic solus Amor sacris præcordia flammis
Accendit; victorque super rapit æthera mentem.
Ergo ubi stelliferum latè conspexit Olympum,
Hæc dedit, in Superos intendens lumina tractus:
O' pulchri stellarum orbes! Pulcherrima cœli
Lumina! Quæ tacitum cursu peragratis Olympum;
Ætheris immensi tractus, & amabile mundi
Tectum augustum, ingens! Superis gratissima Divis
O' Domus! ò Patria! ò Stellatus Jaspide Murus!
Qui summi cingis regalia tecta Tonantis,
Istic ò! Istic certè dignissima nobis
Patria: sydereique lares; charique Penates;
Istic perpetui Soles; sine nubibus Aër
Purpureus: nitido semper nitor afflat Eoo;
Istic tuta quies; felicibus otia Divis
Semper erunt; plenoque fluet torrente voluptas:
O', Anima ætherei pars seminis, ergo age cœlum
I', pete: nativos trans nubila scande recessus
Ætheris; atque iterum patriis allabere regnis,
Testor vos superi; vos tanti conscia amoris
Syde-

Sydera; si fluxis unquam me credere rebus
Ausus ego: vos (scitis enim) vos sydera semper
Pignora chara mihi; vestrum contemnere amorem
Non poteram, ni corda mihi Natura dedisset
Ferrea: vel pectus duro ex adamante recisum.
Etquis amet terram posthac, dum spectat Olympum?
O' Polus! ò æther! victor depasceris æstu
Pectora nostra pio; pulchri domus ætheris uris,
Uris amore tui, consumis & usque medullas.
Perge age, corpoream molem, & miserabile pondus
Verte suum in cinerem; tu divide gemmea luto;
Liber ut in patrias jam spiritus evolet oras.
Sed tamen: his miserum, mortali in carcere vinclis
Demoror; atque imà cogor consistere terrà.
O' mea rumpantur si vincula! scindite Parcæ
Stamina, Sat vixi patriis procul exul ab oris.
Vos o felices Animæ! quas aurea Divùm
Tecta tenent; reducesque iterum jam possidet Axis;
Concilio Divùm in medio vos statis, & inter
Magnanimos Heroas, & addita Numina Cœlo:
Felices Animę! plenis quibus aurea rivis
Sæcla fluunt; totoque polo jam depluit aurum,
Jam vobis est parta quies; vos nectaris undas,
Ambrosiæque imbres libatis, & otia vobis
Læta; Palatinà semper regnabitis arce.
Empyrei, & vestri fructum capietis amoris.
At nobis imà hàc telluris valle locatis
Hei miseris quantum, quantum est quod amantibus obstat!
Sed tamen est aliqua immenso medicina dolori
Si nobis liceat longè, quod adire negatur
Aspectare oculis sitientibus. O' mihi stellæ
In vos semper ego, semper mea lumina vertam:
Cœlum oculi, cœlumque animi noctuque, diuque
Prospiciant: Cœlum mea mens, mea pectora versent;
Vix ea: cum subitò in lachrymas sua lumina solvit:
Ardet amans, lustratque oculis rorantibus orbem.
Ecce autem extemplò corpus (mirabile visu)
In Cœlum sensim pernicibus aëre pennis
Invehitur; magni veluti Jovis armiger ales
Aerias scandit sedes, & nubila tranat.
Sex tantùm aëriam sedem non amplius ulnas
Emerita levitate subit: stat pensile pondus
Corporeæ molis. Sunt hæc miracula amoris
Dat volucres pennas amor; atque amor aliger ipse est.
Interea radios stellis ardentibus haurit,

Et

(1) Et ſuperos inter fulgentior emicat ignes:
Scintillant oculi; cœleſtibus ebria flammis
Tempora ſunt: qualis primo cum ſplendet Eoo
Phoſphorus, exortumque diem prænuntiat: ardet;
Totus ab obtutu aſtrorum, atque ex æthere pendet:
Luminibus luſtrat tacitis ingentia mundi
Tecta; ſed inconceſſa poli convexa tueri
Mente juvat, totumque animo complectitur axem:
Sydereos ſpectat cœtus, (1) Titaniaque aſtra,
Et tardum genitorem ævi, Martemque minacem;
Lucentemque Jovem cum pignore Cyllenæo:
Ac pluvias Hyadum flammas, & grandia Cete,
Atque Helices Sydus cum noctivagà Cynoſura:
Nunc armatum auro circumſpicit Oriona;
Atque Hydram, Atque Aquilam: & candentis ſydus Oloris:
Nunc petit obtutu fulgentia cornua Tauri,
Gnoſſia ſigna comæ, atque immiti Scorpion aſtro:
Parte alia ſpectat, qua fulgurat horridus auro
Colla Leo, & retrò reflectit Carcinus orbes;
Et quà trans (2) Syenen ſplendeſcit ſtella Canopi:
Nunc it ad occaſum, nunc ſe deflectit ad ortum;
Nunc Noton ore petit, Boream nunc ſpectat, & omnem
Stelliferum tacitis oculis perluſtrat Olypum;
Uritur interea; calidoque in pectore fervet
Ætna; vel accenſus campano Vesbius igne
Ætheris aſpectu: diuſque in pectore flammas
Auget Amor, fibriſque potens exæſtuat imis:
Ire iterum in ſuperos oculis ſitientibus orbes
Cogitur (explere accenſum ſic ſperat amorem)
Sed major tacitæ gliſcit violentia flammæ.
Cum tandem impatiens has vibrat ad aſtra querelas:
Atque iterum fari cœpit. Pulcherrimus æther,
Egiſti totas flammis de pectore vires,
Jamque animus periit; tenebris hebetantur obortis
Lumina: jam totus dulci immorior tormento.
Deficit hæc dicens; exangues occupat artus
Pallor, & exiguo ſuſpirans murmere, Cœlum
Ingeminat, donec gelidus ſub pectore ſanguis
Obriguit: terràque jacent languentia membra.
Non ſecus Ætnæis cum flos emarcidus hortis
Langueſcit ſitiens, radios dum vibrat ab axe
Sirius; & nimiis ſiccat fervoribus arva,
Ille jacet: Sed membra ſopor defeſſa labore
Acrior invadit, gelidusque per ima recurrit:
Interea nemorum cultrix, per opaca ferarum;

(1) Notiſſimæ Coſtellationes, & Planetæ.

(2) Inſula, vel Urbs in confinibus Æthiopiæ, vel Aegypti, directè ſub Tropico Aeſtivo, ideſt Cancro, in extremo Torridæ Zonæ.

Quam cervi bijuges, æquantes cúrſibus auras,
Luſtra ferunt; medium cœli coſcenderat axem
Cinthia ſtelliferis circum redimita choreis:
Cum tacitum gelidà rorans aſpergine cœlum,
Culta rigat; teneriſque humorem ſufficit herbis.
Aura ſilet, nemus omne ſilet; nec fluctibus æquor
Murmurat, & gratos carpunt animalia ſomnos;
Sed vigil excubias exercet littore fidas
Rector; & eludit ſomnos, & lumina fallit.
Hinc tumulo ex alto efflantes explorat ab omni
Parte poli ventos, atque auribus aëra captat.
Aſtra notat tacito præter labentia cœlo,
(1) Erigonem, (2) lanceſque pares, (3) celeremque ſagittam
Et formidandum proſpectat (4) Oriona nautis.

[1] Virgo
[2] Libra
(3) Arcitenens
[4] Orion

Omnia, qui cœlo, ut vidit conſtare ſereno:
Eja agite ò ſocii, fatur, jam tempus in alto
Carpere iter pelago, & ventis dare vela ſecundis.
Jam placidus ſpirare mari, jam puppibus Eurus
Incipit, & tutum prædicunt ſydera curſum.
Ergo alacres cuncti pigros diſrumpere ſomnos
Incipiunt, viridique thoro conſurgere certant:
Mox ſcandunt puppes; littus, portumque relinquunt:
Pandunt uela, citis inflantur carbaſa ventis.
Sydera purpureo jam caligantia cœlo
Egelidàm Phœben, nocturni plauſtra Bootis
Hauſerat orta dies; & jam Tithonia noctem,
Humentemque polis omnem dimoverat umbram.
Littore provecti longè maria alta ſecabant
Lyſiades; retroque ſinus, terræque recedunt.
Eurus ab Eoo ſurgens in vela ſecundus
Sollicitat curſum, fertur cita gurgite claſſis.
Jamque oculis fugiens nautarum abſconditur Atlas:
Vix medio apparent fluctu nemora alta ſororum
Hſperetuſæ, Æglæque, abduntur Dorcades undis,
Gorgonis hoſpitium: pelago latet inſula Solis.
Jam medio provecta mari; quà (5) circulus alti
Solſtitii torrens ſitientibus imminet Afris,
Et nigros alio Garamantas in orbe colorat:
Puppis, Atlantæo ſignans in gurgite curſum
Venerat; & rutilo fulgebat Veſper Olympo:
Cum ſic Saberus cætu ſtipatus ovantum
Aggreditur: cuncti pendent dicentis ab ore.
Ille autem ventura canit: (nam Numen in aure
Inſpirat: furtimque animis arcana miniſtrat)
Proxima jam nobis ſeptemplicis oſtia (6) Nigris

(5) Colùrus Solſtitii æſtivi.

(6) Celeberrimus Fluvius, Nilo haud minor.

Et

Et cœlum Æthyopum, & nigrantis littora regni
O' ſocii; revocate animos, jam gurgite ab alto
Arduus aſſurgens (1) Arſinoris invehet aſtris (1) Capo Verde.
Piniſerum ſublime caput; gemmantia circum
Arva; peregrinis halantes floribus horti;
Vitiferoſque tegit pinguis vindemia clivos:
Ergo agite ignotum ferro proſcindite marmor;
Tertia lux claſſem Nigritis ſiſtet in oris.
Illi alacres obeunt ſua munera: Tiphys in alta
Puppe ſedet, clauumque regit, ſimul arte magiſtra
Inflectit, flectitque vias; & ſydera ſervans
Dirigit æratas incerta per æquora puppes.
Vela tument Euris: fugiunt ſpumantibus undis
Turres velivolæ, tanto ſub pondere cedit
Nereus: & liquido caneſcunt marmora ſulco.
Tertia lux aderat nautis optata, viriſque;
Et Titan primo colles aſperſerat auro;
Cum viridis ſurgit mediis Arſinoris undis:
Quem procul, ut malo vidit ſpeculator ab alto
Conclamat: Socii tellus rareſcit amica,
Jam virides colles ſpectantur, & oſtia Nigris.
Continuò juvenes optati fluminis oras,
Et virides læto colles clamore ſalutant:
Ventorumque petunt vires: cum flamine leni
Auræ increbeſcunt, & lintea cana tumeſcunt.
Ac veluti vibrata volat per inane ſagitta,
Sic cita pervolitat, campove excurrit aperto
Claſſis, & inflato tandem ſubit oſtia velo.
Navibus egreſſi viridi ſtatione reſidunt
Quà Nigris bibula Lybiam fœcundat arena;
Hic Gir Æthyopum toto celeberrimus orbe
Amnis erat, Nigrin noſtri dixere minores,
Par Nilo Nigris, lunæ de montibus altis
Diffluit, & medium Libyes interſecat orbem:
Heſperios rigat Æthyopes, lavat amne fluente
Qui nomen fluvio primi impoſuere, Nigritas,
Hic ſe ſe tandem ſeptena per oſtia ponto
Miſcet Atlantæo, longo trans littora tractu
Doris amara ſuas fluvio non ingerit undas.
Hic ſpectata quies feſſis per cœrula nautis;
Hìc quaſſas pelago puppes, hìc arma miniſtri
Inſtaurant, & tranſtra ſimul, tabulataque jungunt:
Et pice concludunt rimas, & vela flagello
Aerio lacerata novant; atque ægra relaxant
Membra thoro; priſcas revocant in pectora vires;

Post ubi parta quies fessis Saberius heros
Tellure effusos proceres, cætumque virorum
Imperat acciri subitò: procul ære canoro
Increpuere tubæ: concurrunt undique plenis
Agminibus: circùmque Ducem turba advenit omnis.
Verum ubi verbosis fecere silentia linguis,
Saberus tumulo surgens, sic fatur ab alto.

Multa mari magno per ventos, perque procellas,
Erroresque viæ, fateor, vos damna tulistis
Hactenus ò socii. Verum majora supersunt,
Donec ad optatas classis pervenerit oras.
Sole sub Æetiopum (1), & rapido sub sydere libræ;
Quo nimiùm flammis ardescit Zona perusta
Arbor ubi nulla radices protegit umbra
Æstifer ipse dies, sitientes undique campos
Urit, & immensos succendit Syrius ignes.
Mille ferenda mari dispendia, mille pericla;
Mille plagà cœli sub fervescente labores:
Atque æstus (2) Guineæ, putridique malacia ponti
Impendent, ubi mille febres, & mille dolores.
Hinc vos digressos, infidas damna per undas
Dira manent (Non finis adhuc, requiesque labori est)
Finibus extremis Lybies, ubi (3) Cafrica Tellus
Sensim deficiens cuneata excurrit in Austrum.
Cardine ab adverso mundi sustentat utrumque
Ingentem oceanum, & furiæ obluctantur aquarum;
Perpetuam pugnam rabidis exercet uterque
Fluctibus Oceanus: seseque in bella vicissim
Immittit, semperque nova in certamina fertur:
Tempestas æterna mari. Furit æquore toto
Nereus. Abruptis descendunt semper ab alto
Nubibus immensi imbres; & dejecta trisulcis
Collucent crebrò Libyæ (4) Acroceraunia flammis:
Certum naufragium miseris. Via nulla salutis.
Incolumes pauci tantùm evasere periclum.
Verùm animos revocate, novasque accersite vires:
Neve labor, mortisque metus præcordia frangat.
Spero equidem, nec vana fides (nam pectora Numen
Implet, & eventus aperit mihi mente futuros)
Incolumi optatos portus intrare carina
Astra dabunt: veniet Matutæ Classis in axem:

Mox ubi tempus adest committere classibus Euros
Dat clarum e puppi signum Palinurus: at illi
Castra movent; Euroque alacres dant vela vocanti:

(1) Sub Æquinoctiali.

(2) Guinea, Regio Africæ perampla.

(3) Regio Africæ Meridionalis in Æthiopia inferiori juxta oram littoralem Oceani.

(4) Indicantur Montes Ignivomi Africæ.

Carbaſa cana tument, ventus de puppe ſecundus
Concinit,& fluitant vexilla per aëra flammis.
Æquora cæruleæ roſtro terit Amphitrites
Claſſis, & Æthyopum indomita Thetis ingemit ære.
Proxima (1) Gambraidę raduntur littora terræ
(2) Farimus undoſus, duri capita ardua (3) Roxi.
Muſcoſi fugiunt ſcopuli, retròque recedens
Vergados ora fugit: Spectantur gurgite ab alto
Dira (4) Leæna procul, præruptaque culmina montis.
Hinc Staterę fauces prætervolat æquore claſſis,
Præterit & Palmam, & longe nemora alta Tripuntis;
Peſtiferaſque legunt flammis ardentibus oras.
Delia jam multos exactis menſibus orbes
Duxerat; atque novos iterum collegerat ignes.
Cum jam claſſis, utrumque polum (5) quà fulcit Horizon
Venerat, & medium mundi ſuperaverat orbem.
Jam pontum Cynoſura ſubit: jam plauſtra Bootes
Fluctibus immergit: ſurgunt Apluſtria puppis
Argoæ Stellis fulgentia: candida in auro
Crux labaro irradians cum (6) ſydere Centaurèo
Oceano emergunt: procul emicat axis uterque:
Æquator medium ſignorum dividit orbem
Rectus, & excelſo decurrens vertice Olympi
Perpetuò luces æquat cum tempore noctis.
Non obliqua Mari ſurgunt (7) Cœleſtia ſigna.
Par Aries Libræ pretioſo in vellere fulgens
Exit; & ardentem non Taurus Scorpion urget
Rectior; & Geminos non prævolat ante Sagitta:
Par Cancro Ægoceros par tollitur Urna Leoni,
Nec Piſcem Erigone flavà præcurrit Ariſtà.
Has coluere plagas candenti Sole peruſti
Æthiopes; umbras nemorum quibus ire ſiniſtras
Contigit; Amphiſci Graiis, noſtriſque Biumbres:
Hos nulla æſtiferi media ſub luce diei,
Seu rutilus (8) Titan æqua ſub lance refulget,
Seu flagrat nitido ſub Principe; recreat umbra
Egelidas Phebus dum ſe deflectit ad Arctos
Si repetat rediens alium Sol aureus axem.
Ver geminum, geminæ Æſtates, totidemque tepeſcunt
Frigoribus Brumæ. Squallent tamen undique campi.
Igne rubet Zona; & rapido Titanis ab æſtu
Fervet inacceſſum pelagus, terræque dehiſcunt.
Jam venti poſuere leves, omniſque reſedit [illegible]

(1) Gambra Æthyopiæ Regnum

(2) Farimus magnus AEthyopiæ nigritarũ fluvius.

(3) Rutheni in Scythia ultra Livoniam.

(4) Leæna oppidum Syrinitarum, qui ſunt populi in ea Africæ parte, quę ſinum Arabicũ ſpectat.

(5) Sub Æquatore.

(6) Conſtellatio, noſciſſima,

(7) Signa Cęleſtia in Sphæra Recta recte aſcendunt,

(8) Explicat Proprietates Incolarum ſub Æquinoctiali,

Flatus

Flatus, & Oceanus muta consternitur unda:
Aura silet: polus ipse silet; nil murmurat altis
Auster aquis; tandem laxatis aura superstes
Immoritur velis. Saxo stat pigrior ipso.
Credideris subter fluctus Echeneida fundo
Hærere; & rostro navem prendisse tenaci,
Tam subitò fixæ medio stant gurgite puppes.
Mira quies ponti! Fervet tamen igneus alto
Cardine Sol, radiis exardescentibus Æstu
Flammescit circum rapidi plaga torrida Cœli,
Æstus ubique ingens, pelagique malacia fervet.
[1] Exactissima igneæ Pestis descriptio.
(1) Æthyopum terris exundat pestibus aër
Fertilis in mortes. Geminat se se igneus ardor.
At totam in Classem bacchatur tristis Erinnys.
Putrescit corrupta Ceres: soluuntur aristæ
Cæruleum in vermem, patulos qui gutture quàdros
Devorat, & diris cum dentibus omnia fædat:
Solvitur in vermes etiam flaventis Jácchi
Si quid restat adhuc, Candenti Sole perusti
Lysiades membra ægra trahunt, Furit igneus ardor.
Ima per ardescit fervens præcordia febris.
Fitque asper pulsi tactus, penitùsque medullis
Estuat ignis edax, venisque accrescit eundo.
Squallidus ore fluit sudor, fluit unda, simulque
Tabidus ex imo dimanat pectoris humor.
Sudant quinetiam fauces intrinsecùs atro
Sanguine; lethifero flammescunt ora rubore:
Pectore flamma furit veluti in fornacibus ignis:
Omnes paulatim morbo, mortique dabantur.
[2] Pestis diversi effectus.
(2) Sunt multi, quorum febrilis mentibus ardor
Æstuat; & jaculis, quos acrior ignis adurit
Amentes veluti hùc furiis jactantur, & illùc.
Triste supercilium, furiosus vultus; & ora
Præmonstrant animi certissima signa furentis.
Hic se præcipitem puppi demittere ab alta
Posse cupit: mediis ut flammas mitiget undis,
Vel submersus aquis extinguat fluctibus ignem:
Si nequeat; tandem tristi de pectore vitam
Evomat impatiens. Non evitabile lethum,
Quod cunctis Natura animis, & viribus horret:
Vis morbi nimiùm miseris optabile reddit.
Ille tamen ferro tentat consumere vitam
Illacrimans: Moriar ferro, propriisque peremptus
Vulneribus: Sic finis erit tot mortibus, infit,
Dulce mori citiùs, quàm vitam extendere morti.

At

At vitæ, quos tangit amor, mortemque paventes
Fortunam incusent alii, sortemque sinistram;
Et se stultitiæ damnant, quod credere ponto
Sint ausi, mercesque suas deferre per undas;
Quorum alter lacrymans has fundit ab ore querelas:
O' nunquam patrio solvissem littore puppim
Ignotas aditurus aquas; curva omnia circum
Littora, tot ventos inter, tumidasque procellas!
Scilicet Eoas raperem trans æquora merces,
Ac multis quæsita dolis ardentia fuco
Vellera Seriadum; argentique aurique talenta:
Sed miseri! O miseri perituras quærere gazas
Nitimur; & multa cupidi conamur opum vi
Ad multas emergere opes; Sed mergimur ipsi;
Nos ipsi tumulamur aquis: & vellera, & aurum
Alter habet. Miseri! Quæ nos dementia cæpit:
Heu cæci: tales jussit nos quærere terras
Auri sacra fames? Sic spe frustramur inani?
Hic mærore silens, vultuque affixus in uno
Aspectat socios claudentes lumina somno
Invito, atque avido projecta cadavera ponto:
Lacrymulis madet ille piis; dum membra parentis
Dulce fovet gremio: deflet sua rapta per undas
Pignora chara pater: mittit suspiria Cœlo
Alter aquis manans: stupet hic: vocat ille beatos,
Qui nunquam patrio solverunt littore funem.
Fortunati, inquit, patrii qui littoris oras
Raditis; & tutos colitis tellure Penates:
Expertes pelagi securos ducitis annos
Consilio meliore usi: non æquora vobis
Trans anni, solisque vias per inhospita mundi
Sunt fragili sulcanda rate; Æoliasque pavendum
Sæpè domos, & fæta feris cava saxa procellis.
Non vos Æthyopum fervor, non torrida Cœli
Zona coquit; Guineæ nec dira malacia lædit.
Sed vobis est parta quies; sunt otia vobis.
Vos intra patriæ fines, & rura paterna
Ducitis optatum lustris melioribus Ævum:
Ipse autem infelix terræ desertor avitæ
Ter miseram vitam hanc extrema per omnia duco;
Impendetque mihi momenta per omnia lethum.
I' nunc, atque aude gemmas præferre quieti!
At pius intereà Saberus corpora morbo
Ægra fovet; dictisque animos solatur amicis.
Arte Machaonià quæsita unguenta ministrat,

Et variis immista refert libamina succis;
Sufficiant vires miseris, & languida curent
Membra: luem quæ ægris pellat; morbumque retundat.
Tharsia nux datur albescenti candida succo,
Et triste abrotonum, & cæsi cruor illitus hirci
Ac vivum argentum, & mixto rosa pinguis olivo,
Vitalesque auri potus, ac gemmeus humor.
Ac velut in teneros vibrat se provida natos
Mater amans; prolemque suis amplexa lacertis
Dulcè fovet gremio: Roseis dat basia labris:
Nutrit lacte suo: tepidisque tenerrima lymphis
Membra lavat: teneros involuit vestibus artus.
Sic pius Hesperios inter Saberius ægros
Se vibrat, dio pectus perculsus amore.
Unà omnes gremio refovet: Simul omnibus unus
Promptus adest: cunctosque juvat: solatia tanto
Grata malo, & nimium præsenti debita luctu.
Hinc stygias animi labes, scelera omnia flere
Hortatur, meritas valeant avertere pœnas.
Iratum placare Deum, veniamque precari.
Crimina, quæ, quondam Stygio suadente tyranno
In Superos, sic ille refert, tentastis, obortis
Nunc lacrymis purgare decet, nunc flectere Numen:
Nunc morbum tolerare juvat; lustrantur in illo
Quæ fœdant animos maculæ: ne vindice flamma
Sit stygiis opus in tenebris purgarier Orci
Tartareas noxas, sordesque, & crimina vitæ:
Pestiferum morbum, & febrim purgare ferendo
Hoc virtutis opus: Namque hæc miserabile corpus
Atterit; at tetri sceleris contagia lædunt
Immortalem animam. Scelus est post fata luendum.
O' Fortunati patrium cognoscite Cœlum
Empyreique plagas, radiantis & Ætheris arces.
Illic vera domus, felicibus otia Divis
Semper erunt. Ergo hùc socii deflectite cursus;
Sydeream in patriam, regnumque intendite vires:
O' mihi tunc quantum divino concita motu
Lætitia undabunt præcordia! Quantus in imo
Pectore sensus erit! Cum vos per amæna polorum
Aspiciam supera stellarum sede locatos.
Plura illis dicturus erat; cum spontè fluentes
Prosiliunt Lacrymæ, dioque madescit ab imbre.
Illi autem sacris tacti præcordia dictis
Oderunt peccasse; genas, atque ora colorat
Mœsta rubor, pronique omnes in genua recumbunt;

Sub-

Submiſſique animis aſpergunt pulvere crines:
Pectora nunc fœdant pugnis, nunc ora cruentant
Unguibus; & lacrimis veniam, multisque precantur
Verberibus; lacerant triſti ſua membra flagello.
Qui Phlegetontæis rapuiſti victor ab umbris,
Exclamant, mortale genus, miſerere; poloque
Aſpice, Chriſte, tuos, quos olim divite vena
Ereptos Stygiis in regni parte locaſti.
Verùm alta ſi mente vides, (namque omnia menti
Divinæ ventura patent) nos fœdera rurſus
Sciſſuros pacti immemores; age fulmen ab alto
In noſtrum jaculare caput, priùs ima dehiſcant
Tartara, nos iterum tenebroſis faucibus arctet
Antiquum Chaos, & tenues ſolvamur in umbras;
Præſtat enim bis, terque mori, nigro urier Orco;
Quàm leges temerare ſacras, contemnere Numen:
Tu firma hanc nobis æterno robore mentem.
Interea vires ægris dum ſufficit humor
Pęonis, & triſtem pellunt medicamina peſtem;
Luna revertentes iterùm collegerat ignes:
Cum maria incæpit tenui criſpare flabello
Africus, & ſcopulis immurmurat unda canoris:
Illi alacres ventis expandunt vela ſecundis:
Crebreſcunt auræ; feſtoque celeuſmate ovantum
Nautarum intendunt crepitantia lintea venti:
Finditur ære ſalum; fugiuntque per æquora puppes;
Ipſe gubernaror clavum regit, ipſe carinas
Flectit ad Ammeriæ littus, (1) Triadoſque propinquam
Tellurem; libycas cupiens vitare procellas,
Æthyopumque plagas; Hìc ſurgens Auſter in iram,
Marmora continuò turbavit, & imbribus axem;
Tùm Rector dextrà velorum cornua flectit;
Declinatque Auſtri flatus, atque arte magiſtra
Circinat immenſum per multa volumina pontum.
Æquora dum rapidis ſpumant ſulcata carinis,
Plurima collato proceres ſermone revoluunt;
Seu ruat orta dies, ſeu nox vaga ſydera pandat:
Hic memorat ſævas, nimbo comitante, procellas,
Oceani furias, & quaſſas gurgite puppes;
Amiſſos alius ſocios ſermone requirit:
Ille polos, axemque notat; labentia Cœlo
Sydera rara videt, Luna regnante per Arcton:
Ille diù, ac ſenior multa verſatus in arte
Aſtrorum, clari (2) Ptolemæi doctus alumnus,
Stelliferi curſum radio deſcribit Olympi;

(1) Inſula Trinitatis.

(2) Aſtronomorum Princeps Ptolemæus.

Et rapidum imparibus motum notat intervallis:
(1) Astrolabo intentus cœlo sustollit ocellos,
Ac circumducens, oculo moderante, Dioptram,
Aut Helicen, Aquilamque videns, tardumque Bootem;
Aut Cycnum signat transactæ tempora noctis.

(1) Usus Astrolabii ad inveniendam Noctis horam ex Syderum observatione.

Jam caput Oceano, redivivaque lumina Titan
Tollere, & obductum properabat pandere cœlum;
Cum medio apparet pelago sublimis aquarum
Extolli cumulus, curvari montis & instar:
Ingens excelso consurgit vertice pontus
Et tumidum cœlo caput effert: qualis Olympi
Summus apex, circum fluidi nova culmina montis:
In varios veluti colles consurgit aquosis
Verticibus Nereus: jam montis culmina findi
Incipiunt; fracti descendunt vertice fluctus:
Atque ingens pelago moles caput exerit imo.
Plurima quam circùm Cæte capita ardua tollunt
Portenti genus insolitum: concussus aquarum
Fractarum globus immugit, clamoribus unda,
Obstrepit; & longe spumat mare: palluit ipse
Nereus: erupto fluitantis vertice molis
Immensum Cęlo flumen se vibrat aquarum,
Horrendisque polos, pelagumque fragoribus implet.

Non tantus, regnante Noto, fragor horridus undas
Jonii, Siculique freti disturbat, & altam
(2) Leucopetram spumosa ferit gravis ira procellæ:
Nec latus Ausoniæ cum verberat Adria, & omni
Juppiter arce tonat: latè succrescere ponto
Undosas nullo moles Aquilone furente:
Mirantur Nautæ attoniti: Quà gurgite rector
Tentet adire viam, pavidasque impellere puppes
Anxius ignorat: damni præsaga futuri
Corda pavent procerum: Neptunia regna tumultu
Vexet, & insolitas peperit quæ gurgite moles,
Causa latet; causam in discrimine noscere non est
Mens potis, insoliti prorsùs stupet inscia monstri.

(2) Brutiorum Promontorium Capo dell'Armi.

Interea rector meminit (finxere Pelasgi)
Æquoris Ægæi medio tumuisse profundum:
Atque novas olim (3) Cycladas peperisse virentes
Purpuream saxis Myconem, Gyarumque nivalem;
Fatidicam toto quæsitam gurgite Delon.
Este hilares, infit socii, spe captus inani,
Magna equidem nobis pelagus spectacula præbet;
Dum terras alias, aliosque è fluctibus Orbes
Exerit, & nova sydereis caput invehit oris

(3) Insulæ in Arcipelago.

Orty-

(1) Ortygia, & circum Cyclades quam mille coronant.
Incæptum tentemus iter; nos gloria tanti
Expectat facti, nostrumque ad sydera nomen
Extollent seri ventura in sæcla nepotes.
Haud mora, remigio insistunt, velisque ministrant.
Jam propiùs puppes ibant; (mirabile visu)
Cernitur extemplò, turrità mole, moveri
Insula, fluctivagæ circum colludere cautes;
Undosum resonare salum; spumescere fluctus:
Horrendusque procul mugitus verberat aures.
Hinc monstro similis; monstri mox vera marini
Apparet species, fluitantque per æquora longè
Agminibus densata suis immania monstra.
Hei mihi: tunc gemuit puppi Palinurus ab alta;
Quis furor: Hei misero! vel quæ dementia adegit,
Sponte mea, atque volens tanto occursare periclo?
Eheu! quæ miseros monstris fortuna marinis
Objectat, cogitque famem saturare ferarum?
Eia, Eia ò socii tantum vitate periclum;
Et celeres retro clavum torquete: sed illi
Horrescunt visu in medio, calor ossa reliquit:
Et riget in venis sanguis: timor ilia pulsat
Dum novus hostis adest; & tristia prælia tentat;
Ingens namque suis emittit naribus alto
Diluvium Cœlo, atque obnubilat æthera fluctu.
Extemplò mutati animi, vultusque repentè
Palluit; in tristes vertuntur gaudia luctus:
Non secùs ac populi, si quando prima triumphos
Fama tulit; plausu exiliunt, totàque vagantur
Urbe viri, lætique canunt præconia palmæ:
Credula spes nutrit populos, & gaudia mendax
Rumor alit: trepidus si mox pervenerit urbi
Nuncius, & victas acies, fusa agmina narret;
Hostilesque addat properare ad mœnia turmas;
Continuò turbati animi, gelidusque recurrit
Ossa pavor; timidasque replet formidine mentes:
Omnia turbantur; pavidam timor occupat urbem;
Non patrios munire lares, non agmina contra
Ire hostem, aut validis muros stipare maniplis:
Non plebem densare foro: non cogere Patres
Concilium; aut patriæ curant arcere ruinam.
Sic (dictu mirum) nautæ, rectorque repentè
Attoniti cecidere metu dum ingentia monstra
Anteque oculis videre suos: fremit æquore toto
Squamosis monstrorum ingens exercitus alis:

(1) Insula in Ægæo, alio nomine Delos.

Turritæ ſtrident horrendo murmure Phocæ;
Incipiunt ululare Canes : immanior Orca
Immugit; terrore polos, & cærula replens.
At (1) Phyſeteres ſimulantes nare cylindros,
Vorticibus vibrant alternis flumen aquarum :
Inſequitur Piſtris ſquamoſis Nerea pinnis
Percutiens, partemque ſuo maris evomit ore;
Æquoreique ruunt contra denſo agmine Tauri.
At præit, Heſperiis nunquam ſpectata ſub oris
Bellua, lernæa nimium crudelior Hydra.
Monſtrum horrendum atrox; cui quot ſunt vertice nares,
Tot patuli ſurgunt ſinuoſo tramite fontes,
Queis revomit fluctus, æquorque refundit in æquor;
Horrendum ſtridens cœlo ſe vibrat aquæ vis,
Ac majore ruit præceps ſtridore per auras:
Quot dorſo rigida conſurgunt cuſpide ſpinæ,
Ferratæ totidem pinus; quot tergore ſquamæ,
Scuta tot, horrendum quibus impenetrabile dorſum eſt:
Præruptus veluti vertex caput eminet; antrum
Os immane refert; ſubter (mirabile dictu)
Quot dentes, haſtæ totidem, totidemque ſecures
Horrent; Dii pelago tales avertite peſtes.
Jam propiùs præceps ſquamoſis bellua turmis
Adventat, claſſique acies inimica propinquat :
Cum ſubitò nautarum ingens ferit æthera clamor;
Auxilium ſuperos, & Numina voce rogantum :
Advolat en Divus, monſtroque eſt talibus uſus :
I' celer, atque aliis occurre ſub æquore prædis;
Jamque undis immerge caput, ne torvus euntes
Territet aſpectus; jubet hoc qui temperat æquor,
Qui cœlum terraſque regit. Tunc bellua dictis
Paruit, immani repetens cum gente profundum;
Frigida tum primùm pulſus pavor oſſa reliquit:
Omnia lætitiæ cedunt: Saberus ad aſtra
Concordi plauſu, & feſtivo murmure fertur.
Ergo hilares curſum inſtaurant, cava gurgite pinus
Ocyus it vento, & fluctus vorat ære tridenti.
Bis novies Titan luſtrarat lampade terras;
Cum pelagi tractu magno, cœlique remenſo
Orta dies, vento nunquam laxante rudentes,
Tellurem oſtendit Triados de nomine dictam:
Hinc Garam retro, Nereo ſpumante, reliquit:
Purpuream que legit Vaziam : tres inde ſiniſtra
Deſertas pelago radit ſine nomine cautes.
Provehitur longè claſſis, geminoſque virentes

(1) Belluæ marinæ admirabili magnitudine, quæ aquam faucibus hauſtam tantâ copia in altum efflant, ut veluti denſiſſimùs, quidam imber decidens, conſpectum circumquaque eripiat.

Tranſ-

Transmittit Picos: hìc circulus eminet alter
Sòlstitii; & Libyes hìc terminat ora perusta:
Altera temperie, & tepidis felicior astris;
Frigoris, & flammæ medium quę possidet orbem
Adversa sub parte poli plaga luce coruscat:
Est alia hìc cœli facies, extraneus orbis
Panditur, & rerum surgit contrarius ordo:
Permutat Natura vices, atque omnia versis
Procedunt rebus; nam cœlo nulla sereno
Hìc Cynosura micat, quæ nautas dirigat alto
Fida mari, signetque viam; tardusque Bootes
Non septem cogit pigros ad frena Triones:
Dum nobis vario gemmantia prata colore
Ver pingit, teneras Zephyris spirantibus herbas
Omnigenum in florem color explicat; æmula cœlo
Nais purpureo convestit germine campos:
Hìc largas Autumnus opes, & mitia poma,
Atque alios spargit fructus, & ruris honores:
Flauus & irriguis prælis despumat Iacchus
Ambrosiæ fundens latices: dum Bruma rigescit
Imbribus, & sævis Aquilonibus aspèrat undas,
Tunc tranquilla dies, rutilis & clarior astris
Hìc polus irradiat: ponunt defessa furorem
Æquora: & Eoi spirant clementius Euri:
Flavescunt campo segetes, fervoribus Æstas
Urit agros: Matura Ceres indurat aristas.
Dum nobis oritur Titan, tunc mergitur illis:
Dum nos optatos per amica silentia somnos
Carpimus, exercent illi sua munera; Arator
Invertit terram; multo sub fasce Viator
Ingemit, & dura queritur sub sorte labores:
Inversis calcant nobis lata æquora plantis,
Unde illi Antipodes Grajo stant nomine dicti.
Cum primùm terras alieno sole perustas
Intrarat, niveamque mari transmisit Achuncam,
Et Gitalicis aquas jam devorat ære tumentes;
Sic ait, assurgens puppi Palinurus ab alta:
O' docti frenate rates, & plena sinistris
Vela Notis laxate manu; demittite malo
Antennas, madidosque vado curtate rudentes:
O' Socii nunc tempus adest tentare magistra
Quantum ars, quidve animi possint, quidve æmula virtus:
Magnanimi revocate animos: sua munera quisque
Lætus agat: dictoque volens data jussa facessat:
Nam (nisi me fallit depictus imagine mundus,

Astra

Aſtra nec eluunt, nec multum circinus errat;)
Eſt prope mons nimbis creber, gelidiſque procellis:
Jam caput horrendum, Libyæque Ceraunia turgent.
Vix ea: cum nautis metuendus Gamais undis
Eminùs apparet: luctantur cardine venti
Adverſo: Libyæque polo Acroceraunia ſurgunt:
Horrendùm reſonant Cautes: fremit Afra Caribdys:
Scylla latrat, naveſque vorax rabido ore dehiſcens:
Dat pavidos nautas canibus lacerâre marinis.
Ut ſaxis ululare feras, cæciſque cavernis
Æquoreos latrare canes, maria alta ſonoris
Perturbata Notis, illiſas cautibus undas,
Sylvarumque ſonum puppi Palinurus ab alta
Auribus excepit patulis, his vocibus infit:
Nunc opus, ò Socii, priſcas aſſumite vires:
Iſte citi, ventis date vela, & ſcandite malos,
Obliquate ſinus, dextros laxate rudentes:
Quod modo vos monui: nec me mea cura feſellit;
Nec montis depictus apex, nec Circinus æquo
Decepit ſpatio, ſervataque ſydera curſu.
Ille tenebroſis obtectus nubibus æther,
Qui micat interdum improviſis ignibus inter
Obductos horrore polos, horrendaque crebris
Fulmine nunc aperit dejecta Ceraunia flammis:
Hoc caput extremum Libyes, quo Cafrica tellus
Paulatim fugiens cuneata recurrit ad Auſtrum:
Hic inter ſe ſe obluctantes prælia miſcent
Crudeles venti, Coruſque, Notuſque procellis
Horridus, Auſter atrox, altàque Propontide vectus
Thracius; Eurus equis ſtrepitat furioſus Eois:
Nec mora, nec requies, concurritur undique flabris
Nimbiferiſque alis: geminuſque refringitur atris
Syrtibus Oceanus, ſpumis bis terque refuſus
Aglomerat Nereus undas; fluctuque tumenti
Attollit Caput; & Cœlo ſe ſe arduus infert:
Hinc præceps ruit; & nigrum petit unda barathrum.
Hæc fatus: ſubitò dextram petit ille; ſimulque
Dextram cuncta cohors flexo temone petivit:
Gamaidem læti ſuperant, vitantque procellas;
Et Cuncti immanes Lhyæ execrantur arenas.
In Boream, verſo Rector temone carinas
Dirigit; & Praſias alacer contendit ad oras:
Inſidæ retro Cautes, Syrteſque latrantes
Aufugiunt; legitur ventis Algòa ſecundis;
Et fœta horrendis Nathalidos ora procellis.

(1) Praſum, Capo delle Correnti Promontorium in ora Æthiopiæ, inter Moſambicum & Promontorium Bonæ ſpei

Hinc

Hinc medio apparet fluctu nemorosa Pichelis:
Ceruleæque mari surgunt fastigia Zenes-
Totaque ab Eoo sic raditur ora Libyssa.
Jam medium Titan signorum legerat orbem;
Cum ponto tollente caput Pyroente repexum,
Tot pelagi furiis, & tempestatibus actus
Saberus tandem Prasiis allabitur oris.

SABERIDOS
LIBER III.

Argumentum.

Templa petit Prasias Heros delatus in oras,
Et longis noctem precibus traducit, Olympo
Donec ab æthereo se se obtulit Aliger; Indos
Extremos petat, hortatur, Chrysemque repostam.
Mane facit Saberus, opemque exposcit ab Axe,
Et Sacram Cererem primoribus exhibet; illi
Aptandas naves curant, Ægrosque levandos:
Et seno tandem Prasio de litore mense
Discedunt: pelago elapsi tenuere Melindam;
Inde tenent etiam Zocotòræ litora: classem
Huc Prætor jussit socios appellere; at Heros
Edocet hic populos legis pia jura latinæ.

EST in conspectu Libyæ telluris, adurgens
Qua celeres Titan ad lucida fræna Jugales
Oceano emergit; ràdiisque nitentibus orbem
Induit, & currum cœli ad capitolia vertit;
Insula parva situ, Prasiis habitata colonis:
Contra elata mari respondet Tharsia tellus
Insula dives opum, Solymæ dum regna manerent;
Jessæusque daret populis mandata subactis

Indiæ Populi, Metropolis Palibrotan de qua Plin, lib, 6, cap. 9.

David

David ; vel ſolio Salomon regnaret avito :
Nunc populi coluere truces : præcepta tyrannus
Dat genti Acarabus Mahometis ſigna ſecutus.
Ipſa Praſus (1) Cernæ quondam conjuncta ſuperbo
Paruit Acarabo ; gemmis quo ditior alter
Eoos inter Reges, vel fortior ullus
Non eſt, qui vaſtis Libyæ imperitaverit oris.
At nunc (2) Menuthides dirà haud ditione tenetur ;
Sed partim Tamaro paret, qui corpora geſtat
Mole Gygantea, Cami de ſanguine cretus,
Numina nulla colens ; quin & Mahometa nefandum
Nec colit ; at ſimulat, vult & coluiſſe videri :
Lyſiadum partim Regi ; pia ſacra, Fidemque,
Chriſtiadùmque tenet ritus, Legemque fidelem.
Non locus eſt aptus pecori, nec bobus habendis,
Nec cultu arvorum, nec multo fertilis auro :
Non gelidi fontes, non culta virentia circum
Flexibus obliquat ſe ſe chriſtallinus humor :
Bullantes nec fagus aquas radicibus ipſis
Protegit, ardentes umbra nec temperat æſtus ;
Namque ſubeſt Cœlo, medium quà torrida Zona
Cingit, & aſſiduas jaculatur vertice flammas.
Fida tamen ſtatio Praſiis concluditur undis,
Puppibus & tutum longo curvamine portum
Dat littus ; geminæ tranquillant æquora cautes.
Pellit ab Arctoo perflantes ſede nivoſa,
Odryſios Boreas : vireſque Erimantidos Urſæ
Dextera, & abruptis propulſat Nerea ſaxis :
At contra Libyci furias, Eurique ſiniſtrà
Aſſurgit Caurus ; ſic tutus clauditur omni
Parte poli, ſtatio nautis gratiſſima, portus.
Prærupta de rupe micat Pharus æmula lunæ,
Nocte viam, curſumque regit : ſtat littore primo
Arx triplici munita foro, triplicique recincta
Murorum gyro : circum per mœnia turres
Lunatæ firmant arcem, vallumque tuentur :
Hanc rex Lyſiadum ; (geſtis fortuna ſecundis
Cui dedit imperium Matutæ ferre ſub axem ;
Auriferoque Tago ſocios aſciſcere Gangem,
Gemmiferumque Indum ; celeres cui gloria pennas
Explicuit, meritique viam patefecit olympi ;)
Ædificari alto ſcopuloſi vertice ſaxi
Juſſerat, & validos armato milite muros,
Complerique cavis vibrantibus ore metallis
Fulmineos per inane globos, ùt lentus inertem

(1) Inſula Sancti Laurentii.

(2) Tharſia, nunc Sancti Laurentii Incolis Madacaſcar.

Dum

Dum brumam terris immittit Carcinus, alto
Dum pelago desævit hyems, dum frigidus astris
Jupiter horrescit nimbis; & aquosus Orion
Aëra permiscet, Nereique exasperat undas,
Oceanusque furens, & non tractabile cælum
Intercludit iter; tutò hac statione resident
Defessæ pelago puppes, portuque quiescant;
Donec aquis redeat facies: iterumque sereno
Purpureus micet axe dies; flabroque sonoro
Sibilet, & classem optatus vocet Auster in altum.
Ut primùm læti portum subjere carinis
Lysiades, strepitu plausere metalla canoro:
Arx geminat plausus, festisque timoribus undæ
Responsant, tutâ trepidant formidine cautes.
Inde coronatis cedunt ad litora proris
Remigio celeres, vertuntque ad mœnia puppes;
Tuta sinu Classis concluditur omnis amico.
Saberus, primique duces, & Lysia pubes
Navibus egressi, portuque, & classe relicta,
Vota soluturi supremi ad Numinis aras
Littora curva petunt, gressusque ad mœnia tendunt,
Jamque propinquabant muris, templumque subibant
Assyrios fumos, Nabathæaque thura ferentes:
Et pictas auro tabulas, & pinguis acerræ
Munera, & intextum pretiosis Vestibus Aurum;
Bacciferamque Thetin, gremiumque rubentis Erythræ:
Magnanimus prætor pietate insignis avitâ
Nomine Martinus Sosano è sanguine cretus,
Marte potens, atque acer equis, generosus & armis,
Quem Rex Lysiadum procerum è tot millibus unum
Delegit, jussitque Indis dare jura subactis;
Cœruleis seriem ex adamantibus, atque pyropis
Contextam defert, Thetidosque rubentis alumnas;
Illustresque duces circumfusi ordine longo
Ad sacra regales portant donaria gazas.
Templum ingens mediis extructum sedibus urbis
Regifico surgit luxu, pretiosaque sumptu
Machina, turritus vertex ardentia pulsat
Sydera, campano circùm tonat ære canoro:
Porticibus redimita suis, pariisque columnis
Moles fulta nitet: paries de marmore fulget:
In foribus splendent saxo variata vetusto
Labra duo, sacris semper rorantia lymphis;
His se se abluere, & frontem munire solebant;
Et tenues animi labes demergere fluctu:

Dein animare focos, ubi ſacros thuris odores
Ardebant cœlo, & ſuperos in vota vocabant;
Jamque pateſcebant regalis limina templi,
Et fora luſtrabant populi, feſtoque tumultu
Agminibus denſata ruit gens tota per urbem:
Regia templa ducum magno comitante Senatu
Intrat Saberus; Prætorque, & cuncta juventus
Nobilium ſtipata choris, cætuque canoro
Plaudentum ad citharas, & carmina læta canentum:
Atque hìc pronus humi ſacris advoluitur aris
In genibus ſupplex, junctas ad ſydera palmas
Extollit, multaque Deum ſic voce precatur:
Summe Pater, ſoli rerum cui ſumma poteſtas
Semper honos, nomenque tuum, laudeſque per orbem,
Oceanique ſinus, extremaque regna ferantur:
O! mihi ſi centum faciles in carmina linguas
Oraq; ſi centum mihi ſolvere poſſe liceret,
Ut tibi ſumme Pater meritas nunc reddere grates,
Conarerque tuum ſuper æthera tollere Nomen:
Quo Stygiæ cecidere manus, Lemureſque rebelles;
Et nos incolumes Praſias devenimus oras.
Hæc dicens, cumulat ſacris altaria donis
Vota ſoluturus: redolent altaria fruge
Aſſiria, & latè Nabathæo munere fumant:
Plurima ſed. poſtquam ſuperis eſt gratia Divis;
Divorumque Patri: tumulo Saberus ab alto
Sic ait; o ſocii, cum primos craſtinus ortus
Extulerit Titan, auroque aſperſerit orbem;
Dum volucres ad ſacra vocant delubra, venite
Mane ſalutatum Numen; ſummoque Parenti
Dilecti corpus, ſacrumque offerte cruorem:
Intereà, (rutilo nam ſurgit Veſper olimpo)
Ire licet, defeſſa thoro componite membra.
Hæc ille: & procerum magna ſtipante caterva
Prætor abit: temploque omnes ceſſere relicto.
Ipſe autem, interior quà pars penetralia claudit,
Abditur, æthereà ut foveat dulcedine pectus;
Atque imis fuſum Numen bibat uſque medullis:
Magnanimùm monumenta virùm, pia geſta Sacrorum
Heroum tacita ſecum ſub mente volutat:
Dumque ſolo ſtratus palmas ad ſydera junctas
Elevat, arcanoſque bibunt præcordia ſenſus.
Divorum pietas animo, multuſque recurſat
Gentis honos; & dia laceſſit adorea pectus,
Et ſtimulis urget mentem; ut pia geſta ſequatur
Magnanimùm Heroum, qui tot retulere triumphos

Et patriæ fines, & amati littoris oras,
Spemque omnem rerum, & charos liquere Penates
Vasta peragrantes extremi limina mundi:
Unde oriens Titan è fluctibus excitat Indos,
Quàve cadens celeres undis defessus Iberi
Abluit alipedes: libratus cardine summo,
Quà ferit Æthyopes rapido sub sydere Cancri:
Et quà longinquum cernens terra aspera solem;
Sentit Hyperboreas glacies, montesque nivales.
Spontè procellosi petiere minantia ponti
Æquora, nec dubio timuerunt littore Syrtes;
Barbaricas adiere plagas, Garamantas, & Indos
Assueti contemnere opes, contemnere honores;
Et duram tolerare famem, parvoque beati
Pauperiem, atque omnes Erebi vicere labores;
Scilicet, ut terras redigant sub sceptra Tonantis:
Avertant Erebo prædas: cœloque paterno
Transmittant reduces animas Acheronte subacto.
  Dum secum hæc memorat, curis jam saucius Heros
Vulnus alit venis, & dio carpitur æstu:
Ac veluti multo Cretensis cerva calore
Dum sitit, aëreo cursu nemora avia lustrat
Flumina amata petens, nimium queis temperet æstum;
Hùc, illùc fertur, nec cessat flectere cursus;
Donec ad optatos pervenerit ignea fontes:
Haud aliter dio flagrans Saberius igne
Quærit anhelus aquas, optatque remittere flammas
Accensi cordis, charoque explere cruore
Pectus amore avidum, sitibundaque lumina fletu.
Ocyor assurgit vento, & sua lumina circùm
Vertit; & explorat vacuæ penetralia sedis:
Cuncta videt, templique simul notat omnia visu,
Si quem fortè modum inveniat, quo mitiget æstus
Pectoris; & nimium rapidos refrigeret ignes:
Optat amans sævo corpus domuisse flagello,
Et latos maduisse suo de sanguine campos
Divorum exemplum recolens, mortemque Tonantis;
Magna quidem exempli vis est, nec fortius extat
Quod mentes acuat stimulis, atque excitet æstum.
  Fortè tamen stabat suspensum è pariete flagrum,
Quo se verberibus consueti cædere crebris,
In sacri quoties socii penetralia templi
Iratum placare Deum, veniamque precari
Demissi intrabant animis; hìc cæde cruenta
Contractas scelerum labes, mala cuncta refuso

Sanguine delebant; (Vera hæc medicina malorum eſt:)
(1) Eſt opus horrendum, triplici de fune retorto
Compactum, nodiſque freqnens, & ſentibus horret
Æratis, rigidiſque rubis, atque horridus intus
Æneus axis ineſt, radiis armatus acutis;
Contextumque riget jaculis, multaque rotarum
Formatur ſerie, lamnis grave pondus ahænis.
Ergo ille (interius cor exedit ignifer ales),
Impatiens validos animi compeſcere motus
Ulteriùs, rigidum vellit de pariete flagrum;
Et veſtem fragilem, & tenuem deponit amictum:
Denudat linis humeros, & pulſibus aptat:
Hinc rotat acta manu ſtridentia flagra catenis
Dulcibus horribilis furiis, ictuque ſevero
Artubus inſultat teneris; atque axe trilingui
Candida terga ſecat, nervos terrore trementes
Verberibus lacerat, radiiſque cruentat acutis,
Ingeminatque ictus, & vulnera vulnere cedit;
Langueſcunt vires, langueſcit verbere corpus;
Sed generoſa animi neſcit langueſcere virtus:
Haud mora terribiles ſuccedunt ictibus ictus;
Non tantus cœlò deſcendit grandinis imber,
Undique cum ſævis Aquilonibus arva rigeſcunt:
Dant animum plagæ, geminatur vulnere vulnus;
Omnis ab aſſiduis reſponſat pulſibus ædes:
Sanguine terra madet: paries jam purpurat albus
Sanguineis maculis: plagæque dehiſcere circùm
Incipiunt humeros: quaſsà compagine nervi
Diſſiliunt, gelidoque labant genua ægra tremore;
It per membra cruor, rorant in ſanguine funes,
Deficiunt manibus vires, & anhelitus ori
Fit creber, totis ſimul artubus ingruit horror
At non ille pavet; ſed ferrea flagra reſumit;
Terga ferit rursùm jaculis, dextramque morantem
Increpat; & vires geminatis ictibus addit.
Non ſic horrificum quaſſat Bellona flagellum
Ægidis objectu, ſi quando ad bella Gradivus
(2) Biſtonas immittit; ſubitoque aſſurgere valles,
Cædibus oppletas ſpectamus, & undique campos
Purpereis ſpumare vadis: funeſta cadentum
Corpora, & abſciſſis lacerata cadavera membris.
Sanguineos inter rivos, inter lacrymarum
Eheu naufraga membra! Quid ò quid verbere ſævis?
Nil laceros artus, nil triſtia funera curas?
Heu ſtragem immanem! O! laceros crudeliter artus!

(1) Atrociſſimi Flagri accurata deſcriptio.

(2) Populi Thraciæ ſic dicti à Stagno, quod Biſtonium vocatur

Par-

Parce, precor maculare manus; ah parce cruori:
Membra, viden, lacerata tremunt, jam penè labat cor.
Quid queror ò demens! Intus præcordia fervens
Quid non tentat Amor? Quid non pia pectora cogunt
Magnanimùm monumenta virùm? Quid ſtipite duro
Suffixum, & multo diſcerptum vulnere Numen.
Ergo fluat ſanguis: madeant in ſanguine terga,
Purpureique humeri: fundatur mixta cruore
Vita: peregrinas animus vaneſcat in auras;
Sic Pietas, ſic chara Fides, ſic imperat Ardor.
  Poſtquam purpureo rorarunt flagra cruore,
Udaque ſanguineis fluxerunt corpora guttis;
Defeſsus tandem claudit ſua lumina ſomno
Invito; fragilique thoro membra ægra reclinat.
  Prævius Eois Matutæ Phoſphorus undis
Exierat, lucem referens mortalibus almam;
Saberus ſubitò diſrumpens corde ſopores
Aſſurgit ſtrato, & Numen de more ſalutat,
Carmina dia canens, (quæ quondam carmina Vates
Jeſſæus ſacri cecinit Jordanis ad amnem,)
Numinis ante aras ſupplex in genua recumbens:
Mox pia tergeminis offert ſua munera votis,
Demiſſuſque animis tenui ſic voce profatur.
  Tu mihi nunc adſis Diuùm Pater, atque hominum Rex,
Si qua tenet te cura mei, ſi gentis Eoæ;
Da faciles aures, votiſque aſſueſce vocari
Dive meis, noſtriſque volens allabere cœptis:
Da Pater omnipotens terras penetrare repoſtas
(1) Seriadum, & centum Chryſorum appellere regnis:
Te duce, jam liceat littus penetrare Siami,
(2) Mogolin, Rhamnaſque vagos; Indique fluenta:
Monticolas luſtrare Baras, & gemmea Gangis
Littora, Bepyrri celſum trans culmen, & ultra
Mæandri radiis juga ſubdita matutinis.
Ipſe tibi ſupplex ingentia templa dicabo,
Aſſyrios ſpargam fumos altaria circùm.
Ah liceat ſacros aris imponere honores
Littore in eoo; da feſtas ducere pompas,
Et celebrare tuum ter flexo poplite Nomen.
Da Pater ignotos Americæ inviſere fines,
Et cultus inferre tuos; licet illa repoſtas
Jactet opes, quamvis auratas volvat arenas
Unda ſinu: verùm patrio ſordeſcit in auro:
Undique barbaries dominatur, & undique dumis
Arva rigent; homines ſine lege, & rege vagantur

(1) Populi Aſiæ ultra Sinas

(2) Imperium Magni Mogol.

Æthe-

Ætherei obliti generis, similemque Tonanti
Divinum traxisse animum, mentemque potentem:
Humano agrestes nequeunt mansuescere cultu.
O' mihi si detur Christi submittere sacro
Barbara colla jugo, latiisque adscribere fastis
Quot Scythiam Populi, & Tanaim coluere remotum,
Tristis ubi gelidis passim devincta lacunis
Terra gelu friget: stygiis tamen impia flammis
Corda calent hominum, quos primo perdidit ortu
Prisca lues Generis falso præcordia sensu
Immulcens, cypriisque armis sociata voluptas:
Inde referre pedem liceat, Furiisque subactis
Tollere signa manu, & sacri vexilla Quirini
Trans Asiæ fines: olim ò terra inclyta regnis,
Prima hominum sedes, generis mortalis origo
In te prima fuit; tu patria sola Supremo
Chara Deo, nam divino dignata cruore es.
Quid tamen ista juvant si te caligine densa
Nox infesta tenet? si te spes nulla salutis,
Nullus amor cœlestis habet? sed cœca sub umbras
Tartareas, Manesque ruis; deliria mille
Mille sequens fera monstra Deùm, quibus impia solvis
Munera; nec supplex horres imponere honores.
O' me felicem, si ritus ferre latinos
Trans metas, Ægypte, tuas; Libyæque repostos,
Æthyopumque sinus possem, qui lampade quantùm
Ætherea, tantùm divino à sole calerent.
Verùm Titànis radiis ambusta propinquis
Ora rubent, dum corda rigent sub pectore nigro
Immites populorum animæ, & præcordia duro
Marmore facta latent: rabidos feritate Leones,
Immanes rabie tigres, genus omne ferarum
Barbarie superant: sævam mitescere gentem
Si tandem aspicerem, caderem data victima ferro;
Aut mea tunc utinam laniarent membra leænæ:
Non ego, quas peperit crudas Hircania tigres;
Qui Nomadum latitant per inhospita lustra Leones;
Quæque venenatæ repunt per Maurica mortes
Arva, perhorresco: mens est audacior illis.
Ibo Deo fidens, rapiar per tela, per hostes,
Ibo; licèt tentanda mihi foret ultima mortis
Alea, non equidem lethi genus omne recuso;
Ut mihi sic liceat Triados proferre per orbem
Imperium, triplicisque extendere jura Tiaræ.
Hæc memorans, longo fletu simul ora rigabat:

Ecce

Ecce autem volitans cœlo descendit ab alto
Nuncius, atque auras findens victricibus alis
Saberiden heroa petit, tum spargit odorem:
Ut contra stetit, & divina in luce refulsit
Os, humerosque Deo similis; namque ipse decoram
Olli Cæsariem Omnipotens, lumenque juventæ
Purpureum, & lætos oculis afflarat honores.
Qualis ab Oceano surgens crinitus Apollo
Effulget; subitò tenebris Oriente remotis;
Haud aliter tacità subtermicat Aliger æde..
Extemplò obstupuit visu clarissimus heros;
Et ratus esse Deum, qui claræ lampadis instar
Undique fulgebat, supplex se abjecit: at ille
Desine, nec famulum supplex venerare precando;
Nam domini unius jussis paremus uterque.
Dixerat: at contrà sic est Saberius orsus.
Haud equidem talem (nec me sententia fallit)
Esse puto, cui tantus honos præfulgurat ore,
Cui caput auricomum stellata cyclade fulget,
Cui soles duo fronte micant, cui gratia labris
Omnis inest, gena cui nitet immortalis in ore:
Non tua vox hominem sonat. O' Vis magna polorum
Sis felix, nostrumque leves de corde timorem:
Audi vota volens; inceptum perfice munus:
Auriferis tandem da proram appellere ripis;
Ante tuas multum tunc thus adolebitur aras.
Tunc ille; Haud equidem tali me dignor honore:
Spiritibus superis mos est, velamine ficto,
Ac tenuem aëreis animum vestire figuris;
Purpureis humeros alis, & crura cothurnis
Cingere cæruleis; pedibus talaria celsis
Nectere, dum Patris magni parere supremo
Imperio jussi portant mandata per auras:
Et tibi me cœlo Aligerum tot millibus unum
Dimisit Pater Omnipotens, ut tristia curis
Corda levem; rerum seriem, venturaque pandam:
Eia age macte animis, quo te rapit igneus ardor
I, pete; concordes intendent carbasa venti:
I, fortunate, & dias moderare phalanges:
Et Loyolæas acies in prælia victor
Instrue, dum patrios ultrò liquisse Penates
Juvit, & Auroræ fines penetrare repostos:
Aggredere; & cæptis nimium confide secundis:
Te duce (1) Gangaridum reges, Chrysesque tyranni
Submittent Latio fasces: iterumque receptus

(1) Gangaridæ hic Populi Asiæ inter Indos.

Auso.

Ausonias Oriens supplex venerabitur aras:
Et Tybri Ganges, Tybri famulabitur Indus.
Hæc ait; & celeri fugiens secat aëra lapsu.
Ast ille attonitus stetit, & sua lumina pascit
Splendore insueto, vultusque in lumine figit;
Aspersos auro crines, auroque decoràm
Cæsariem, raræque decus memorabile formæ
Spectat, & augustum generosæ frontis honorem;
Suffusas candore genas, mixtumque ruborem,
Vernantesque viri rosea lanugine malas.
Verùm ubi sydereos gemma septemplice postes
Aliger Empyrei petiit; sic ille profatur:
O' quæ majestas animi! Quæ frontis honestas!
Quàm pulcher vultùs splendor! Quàm blandus in ore
Ridebat ridente lepor! Quàm dulcis, & undans
Aligeri roseis vernabat gratia labris!
Quàm grati gestus! pleno de fonte fluebat
Eloquii torrens, & doctæ copia linguæ
Dulcior ambrosiâ; & divum spirabat amorem:
Aligeris si tantus honos, si gratia vultu
Tanta micat; supero quis fulgor ab ore Tonantis
Enitet? astra quibus radiis, & luce serenat?
Cæperat interea clarescere luce propinquà
Aurea (1) Taprobane. Nais procul igne corusco
[1] Ceilan Insula. Emicat, & montes ostentat lucida circùm
Solis opes, flammatque crocis; & purpurat ostro:
Inclyta templa petit procerum dilecta juventus,
Titane exorto; Prasiique in veste decori,
Eoique ruunt equites, pictique Daphylæ.
Prætorem in thalamo cunctantem in limine primi
Lysiadum expectant: generosus sedibus imis
Astat equus, gaudetque aureis spumare lupatis;
Ingentesque animos tollens fremit, & pede pulsat
Tellurem, excussæque jubæ funduntur in armos:
Gemmatæ pendent phaleræ, vaga purpura circum
Auratis rutilat fibris, zonisque coruscat.
Regia tecta procul jam linquens magnanimus dux
Egreditur, magno procerum stipante senatu,
Indutus Tyriam chlamydem, multoque decorus
Vellere, purpureo vestis fucata veneno
Regia terga tegit, fluitant per colla capilli
Electro similes; zephyri fert aura comantes,
Aspersasque auro cristas; caput emicat auro:
Discolor ex humeris gemmato baltheus ense
Pendet, & auratis argentea cingula bullis.

His

Hinc Prætor gemmis, multoque coruſcus in auro
Alipedis celeri ſaltu ſe vibrat in armos;
Atque citans aureis calcaribus Aſturconem
Fertur in auguſtum templum: circùm ordine longo
Hinc proceres, atque hinc turbæ, populique catervæ,
Unà omnes properant matres, caſtæque puellæ.
Ventum erat ad templi limen, cum protinùs omnes
Templum intrant; dios luſtrali ex fonte liquores
Pollice decerpunt, & frontem flumine ſignant.
Hinc genibus nixi venerabile Pignus adorant:
Intentique ſonum expectant procul æris ab alto
Marmore: quo tandem nitidis in veſtibus Aram
Æedituùm ingreditur turba præeunte Sacerdos.
Hæc inter totam correptus Numine mentem
Saberides, dum plena Deo ſua pectora fervent,
Sacra litare parat (dederat canor æris ab alto
Signa tholo, proceresque ædis jam tecta ſubibant.)
E' templi latere, & ſubductà in parte Sacellum
Extructum, libyco ſteterat de marmore; moles
Exiguis quamquam conſurgat fulta columnis;
Verum Phidiaco multùm ſudata labori.
Eoâ rutilat gemmâ, & Garamantide gaza:
Aurea Seriadum fulgeſcunt pariete dona;
Et circùm Tyrio pendent fucata veneno
Velamenta tholo, pictis variata figuris.
Hùc ſacra facturi ſubeunt de more miniſtri,
Ut ſe ſacrificis componant veſtibus, oſtro
Purpureo, & multà rutilis Gangaride bacca,
Gemmatoſque parent Calices, Cereremque nivalem.
Hùc ubi Saberus penetravit, flumine palmas
Abluit; & ſupplex felicia Numina poſcit:
Mox linum imponit per candida colla repandum:
Lintea perque humeros flectit porrecta miniſter.
Hinc circumducto ſinuoſa volumine corpus
Contegit alba clamys, multo ſpectabilis auro;
Cuſpidulis ſubſuta aureis tegit ultima talos
Inſtita; perque pedes mentito ſente rigeſcit.
Extenſum ſpirâ ſimulatum Ceſton in anguem
Aptat; & albatam cohibet ſub pectore pallam.
Stellatis aſperſa roſis, & flore coruſcans
Zona cadit, lapſuque pedes aſpectat utroſque:
Non directa fluit duplici tranſverſa ſub ala
Quadrifido incumbens albata in pectora ductu
Vincta labat; preſſatque albam propè cingula byſſum:
Haud gravis è lævo deſcendit Zona lacerto

Pendula ; vincta ruit cum nexu palmula duplex :
Demiſſa ex humeris currens per pectus , & armos
Deſcendit ſtellata clamys , quam plurima Circùm
Purpura Mæandro duplici Melibæa cucurrit.
Innexuſque puer Bethlæjo regius antro,
Bethlæjum Hyblæis non vallibus invidet antrum,
Nec nemori Aſſyrio , & Pæſtani floribus horti :
Quem pudibunda , genas oſtro ſuffuſa decenti,
Ore rubente roſas , & candida lilia puro
Candore exuperans ; geminis amplectitur ulnis
Virgo parens , telluris honor , clariſſima lampas
Ætheris , & Cœli non aſpernabile pignus ;
Virgineoque fovet gremio , Sacra oſcula libans :
Quin etiam tenui talos diſcreverat auro,
Et gemmas mira depinxerat arte magiſter.
Verſicolor textu decor , & variabilis oſtro
Fulget honos operis , gemmatis fulgurat aſtris :
Hoc cultu , hoc habitu , gemmis ornatus , & auro
Divinas celebrare dapes , & pocula Patri
Aurea ſyderco , Cereremque offerre paratus
Aſtat ovans Divus : Comites ſtant ordine longo ;
Quorum cuique nitet divina modeſtia vultu,
Ille præit primus , qui defert thura ſupremo
Munera danda Patri , ſacriſque cremanda favillis :
Gemmatum dextrà , & puro rutilans argento
Vas fluitat ; gratumque polis emittit odorem,
Lævà purpureis maculis , atque aſpera baccis
Emicat , & ſtellis fulgeſcit thuris acerra.
Mox alii ſacro facibus radiantibus igne
Incedunt comites. At majeſtate verendus,
Divinoſque gerens vultus , & mentis honeſtæ
Præclarum ſpecimen, ſe aris Saberus agebat
Ultimus ; & circùm juvenes , ſacrique miniſtri :
Egreſſi , clarum celso dant marmore ſignum.
Conticuere omnes , intentis auribus aſtant,
Illi aras circùm deſlexo poplite fuſi
Aſtra petunt manibus , ſubmiſſa voce precantes
Numina : Sanctamque exoptant cœleſtibus Auram
Sedibus allabi ; Cœlo ſpirabile lumen
Demitti ; & dio repleri Flamine pectus.
Inde aris propior ſuſtollit ad æthera palmas,
Demiſſuſque animis , humilique in voce Sacerdos
Prævia verba facit . Mariam teſtatur , & omnes
Felices animas ; quæ clara per ætheris arva
Tranquillum Superis traducunt Sedibus Ævum :

Hinc

Hinc sacros memorat fastos : Divosque precatur.
Dein se componit, mediumque altare quiescens
Occupat ; & tacito superis sermone profatur :
Mente Patrem, Genitumque rogans, Auramque potentem.
Totus inardescit : dulci præcordia motu
Subsultant, mollesque fluunt, torrente beato,
Luminibus lachrymæ vvidulis, lux aurea magno
Obnubit splendore caput ; micat igneus almo
Ore nitor. Dulces captantur in aëre cantus
Aligerùm ; superis resonat concentibus ædes.
Tunc Cererem tractat, verbisque potentibus afflat;
Continuò dispersa Ceres, penitusque fugata
In chaos antiquum ; molis stat pensile pondus
Corporeæ ; & nullo vacuum fulcimine fultum.
Sydereæ secreta trahit de sedibus Urbis
Verborum vis magna Deum : Quis crederet unquam?
Ni Deus æternis adytis stellantis olympi
Ipse olim nobis oracla immota dedisset :
Dein calice inflexo arcanas dedit ore loquelas
Sacrifico : Præclara sacri miracula Amoris
Extemplò cratere volant ardentis Jäcchi
Ambrosii latices ; At pocula plena cruore
Numinis, æthereo spirant de nectare Christum;
Christi tantus amor! Mortali tanta potestas?
Dant subitò signum deflexi in genua ministri
Ære cavo. Populi submissi pectora pulsant
Numen adorantes. Superùm tibi maxime Rector
Devovere animos ; noxasque odere vetustas.
  Continuò tutis plausere timoribus arces.
Emicuere ignes, strepitusque dedere metalla;
Ingeminant festos, iterato murmure, plausus
Ænea dum magno replent tormenta fragore
Aëra : & ardentes mittunt ad Sydera flammas;
Lætitiæ dant signa, & plausus plausibus addunt;
Numinis obsequio subitò procul ære canoro
Increpuere tubæ ; sonitusque dedere per urbem;
Cymbala pulsa sonant, & crebris pulsibus auras
Permulcent, modulis ægyptia sistra stupentes
Dulcè fovent sensus ; & vires mentibus addunt
Vertuntur duplici genialia nablia palma ;
Pulsaque plectra sonant, reboant concentibus auræ ;
Cunctaque festivo responsant tecta tumultu :
Ingeminat plausus aër, latèque per auras
Discursat vox ; & cœli convexa resultant.
At pius interea complet commissa Sacerdos

Munera; nectareis celebrat convivia mensis:
Inde fluens lacrymis, titubanti pollice sumit
Numen in exiguo vestitum frugis amictu.
Tu ne, inquit, generosus Atlas, qui pollice mundum
Immensum; & superas sustentas ætheris arces
Te mea, te fragili nunc versat pollice dextra?
Terrarum, cælique plagas qui numine reples
Parvus in exiguo cereali clauderis orbe?
Tu, nutu qui cuncta creas, verboque potenti
Stare solum, voluique polos, diffundere lucem
Astra jubes: pennis pernicibus æthere ab alto
Ad mea verba volas? Quid non tu pectora cogis
Dius Amor! Superi tu pandis limina cæli:
Tu mortale genus superis ascribier astris
Posse sinis. Famulum tanton' dignaris honore
Sanctus Amor? (Quis enim dio modus adsit Amori?)
Hæc fatus: niveis immittit Numina labris
Vesca suis. Totum redolent præcordia Christum.
Pocula delibat divino fæta cruore,
Dulciùs ambrosiâ spirat sub pectoris imo
Purpureus sapor, & sese altos fundit in artus:
Inde dapem procerum primis transmisit in ora
Æthercam, quæ certa super medicina malorum est.
Inde aras repetens solemni more sacerdos
Munera persolvit; sacras deflexus ad aras
Discedit latus hinc, atque hinc stipante Ministro.
Jam procul egressus templi de limine Prætor
Instaurare rates, sævisque erepta procellis
Carbasa & effractas jussit sarcire rudentes.
At socios, quicumque (ducem namque illa remordet
Cura magis) vexata trahunt membra ægra dolore,
Curari edicit, reficique Machaonis arte.
Haud secùs, ac jussi faciunt. Pars Pæonis artem
Exercent, tentantque viam reperire salutis.
Fornice sub nigra, & latè fumantis opaca
Rupe sub Asclepi medicam siccare paludem,
Dulciaque ingratis miscere liquamina succis
Doctus Apollineà vestigat in arte magister.
Ille adhibet succos, atque auxiliantia morbo
Gramina, & in Persis quæsitas montibus herbas.
Hic senior tractat niveo succinctus amictu
Pocula fæta rosis, oleoque, atque unguine plena,
Et fronti succos, & faucibus ingerit undam.
Junior ille autem, vittis, parvàque pharetrà,
Obtectum celans penetranti cuspide ferrum,

Ut

Ut fallat pavidos, venæque haud inſcius ægris
Succurrat; dextrum denudat veſte lacertum,
Et morbum ſimulans ſcrutari, pollice venas
Purpureo undantes fluvio, tum bracchia paſſim
Refricat, & calidum plantis irritat ab imis
Sanguinem: ut ille fluens rubrum ſinuetur in arcum;
Ceu vitreis præceps longis ſiphonibus humor
Evolat in ſuperos; ne rerum provida mater
Damnatas vacuo ſedes Natura relinquat.
Varix plena tumet; fervet ſpirabilis intus
Humor, in accenſis veluti fornacibus ignis.
Junior at triplici devincit brachia nexu;
Atque dolum ſimulans, vitta hæc, quam nectimus, inquit;
Expellet labem. Tu retrò lumina verte,
Vel claude; effuſus ne te ſat noxius humor
Inficiat. Ferrum tacitè mox nudat acutum,
Incautique ferit venas; jam vulnere peſtis
Effluit; ejectà hac ſubitò membra ægra levantur;
Aſt alii evellunt pinos, & montibus altis
Eductas ſcindunt platanos, ornoſque comantes:
Et tabulis jungunt, & nectunt ordine tranſtra.
Antennas alii, atque amiſſa apluſtria ponto
Inſtaurant. Puppes pars oſtro aſpergit, & auro;
Fervet opus; Medio conſurgunt æquore turres
Velivolæ: claviſque rigent latera omnia ahænis;
Jamque ſoror Phœbi ſenos traduxerat orbes
Delia, & auratis Aries cum cornibus annum
Vere recludebat propero. Cum cardine libra
Occidit adverſo; roſeæque per aëra nubes
Nectareis cœlo diſtillant roribus, alto
Dum ſurgit Matuta mari, ſtrictiſque lupatis
Purpureas agitat velox per inane quadrigas.
Muta ſilet Tethis: placidi pellacia ponti
Invitat pictas tranquilla per æquora puppes.
Tunc Prætor dare vela jubet, curſumque per æquor
Tentare, & tandem pelagi ſuperare pericla.
Haud mora: velivolas ſcandunt magno agmine turres
Lyſiadum primi proceres, tellure relicta,
Scandit & armato ſtipatus milite Prætor.
Et medius ſocios inter Saberus ovantes.
Intenti ſignum per denſa ſedilia nautæ
Expectant. Cuncti pendent ductoris ab ore;
Ceu pueri attenti mandantis juſſa magiſtri;
(Quandoquidem ludi ſimilem tenuere palæſtram)
Auribus excipiunt patulis: præcepta ſub ima

Quæ

Quæ dederit tunc mente locant; mox jussa facessunt;
Incumbunt operi. Virga, vultuque Severo
Excurrit circi medio vigil ipse magister.
Haud secus ex alta Palinurus puppe sonoro
Ære facit signum; portumque, urbemque relinqui
Edicit. Subitò celerem propellit ab omni
Quisque suam statione ratem: jam tota per æquor
Provehitur portu classis, littusque recedit.
Carbasa dant vento; reflexo navita cornu,
Et lævo obliquat pede lintea; celsaque pandens
Suppara, ventorum meliores excipit auras.
Jam portu egressas venti rapuere carinas,
Absconditque fretum classem. Non amplius ullæ
Apparent terræ, Supremi regia cœli
Undique spectatur: spectatur & undique pontus;
Vela regunt nautæ, Zephyris animata secundis:
Rector adest clavo; calybique intentus & astris:
Barbaricos radit fines; secat æquora classis.
Phœbæa novies lustrarat lampade terras
Orta dies. Zephyro nunquam laxante rudentes:
Cum rector gelidas iterùm provectus ad Arctos
Venit, ubi geminis curvo decurrit Horizon
Orbe polis, noctesque pares jubet ire diebus.
Eminùs è puppi prospexit celsa superbæ.
Mænia (1) Melindæ, Mahometis & arce sacellum;
Tunc Prætor jussit dimitti cornua veli,
Et notas urbes, portusque subire carinis
Ergo omnis noti portus subit ostia classis.
Vix pedibus terræ bibulas Saberus arenas
Presserat, extructum suffixi insigne Tonantis
Forte videt tumulo; tunc pronus poplite flexo
Concidit; & cœli venerabile pignus adorat:
Lætus ovat, superi regis vexilla nitere
Dum videt Odrysias & lunas inter, & Aras
Tartareas, Stygium debellatura tyrannum:
Ter devota truci Mahometi pectora dictis
Emollire sacris conatus, inania terque
Verba dedit vento. Duras obsederat aures
Error, & in mediis penetrarat pectora fibris;
Progenies scelerata hominum Maurique, Arabesque:
Quos intra libyæ fines exosa relegat
Barbaricis Natura plagis; & vivere jussit
Getulas inter tigres, Libycosque leones.
Gens inimica Deo passumque perosa Tonantem;
Et levis ingenio, trux, perfida, docta bilingues

[1] Urbs perampla in Africa, & Regni cognominis caput.

Ordi-

Ordiri insidias, & barbara nectere fraudes.
Eccuinam tales posthàc domuisse rebelles
Contigerit Populos? Nequiit si flectere diis
Saberus pollens studiis, multoque redundans
Eloquio, & totum spirans de pectore Numen.
Verùm tempus erit, nec multum gemmea distant
Sæcula; nam celeres currunt sub stamine fusi;
Cum nostris cælo conatibus annuet alto
Omnipotens; tantisque favens felicibus orsis:
Debellare dabit lunas, Mahumete subacto.
Jam tandem oceano ter mergens auricomus sol
Auratos crines terris induxerat umbras:
Hinc cùm digressæ pelagus tenuere carinæ
(1)Formosus legitur collis, cautesque (2) Caynæ
Aufugiunt. Mox Janca retrò sinuosa recedit.
Lamenium superant montem, Jungique citatis
Littora transmittunt proris, levis aura secundo
Aspirans flatu propellit carbasa ponto.
Jam medio cœli circo, terræque remenso
E pelago rursus surgentia sydera Plaustri
Rarescunt. Cœlo radiat Cynosura sereno.
Contra ex adverso Centauro nobilis Argo
Præcipitat Ponto. Latet abditus æquore vertex
Mox retrò nautis (3) Macaja raditur ora;
Et formidandus saxis (4) Magadoxus opacis
Apparet, Resonant longè clamoribus undæ:
Hinc tandem vectus (5) Zocotòræ contigit oras.
Non procul Æthyopum, quà surgit (6) Aromata terris
Arduus, & se se ostentat de vertice summo
Inter Erythrei fauces, Tethinque rubentem,
Inter, & Arabiæ littus, camposque beatos,
Quà dives surgens alto de monte (7) Syagron,
Thuriferam celsis (8) Azanam collibus ambit,
Insula parva jacet, quæ nunc Zocotora vocatur,
Dicta olim antiquo Dioscorida nomine Graiis:
Aruorum sterilis cultu, pecorique sinistra:
Non aurum gignit, tellus non gaudet Jäccho:
Non ridet Pomona solo, nec gramine Nais:
Sed tantùm baccis, aloeque virescit amara.
Hùc olim ad fines Arabum trans æquora vectus
Appulerat Didymus (namque est certissima fama)
Cum cursus Erythrà solvens torqueret ad Indos;
Ac dites primi populos lustraret Eoi.
Hùc lapsus, fato Diùum vexilla Tonantis
Explicuit: Stygios domuit, cultusque profanos:

(1) Formosum, Promontorium ubi Mahometis Templum,

[2] Azaniæ Regionis Oppida ad oram Oceani Æthyopici.

[3] Regio montosa contra Zocotoram.

(4) Promontorium in oceano Æthyopico.

(5) Insula in mari Arabico Aloes fertilis.

(6) Aromata Promont. juxta Zocotoram.

(7) Syagron Promont. Arabiæ felicis Capo sachala.

(8) Regio inter Arabiam, Trogloditicam, & Barbariam vulgò coste d' Ajan.

Et

Et Zocotorinos lustralibus abluit undis
Hi sacros latii ritus, legesque secuti,
Christiadumque Fidem; tot jam labentibus annis
Servarant pacti memores præcepta Quirini
Patris; & augustis scripserunt nomina fastis:
Undique Cocyti rabies, licet undique circum
Impeterent crudi Mauri, Mahometis alumni,
Ut leges vertant sacras. Cum cœlite ductu,
Barbaricas frænatum acies Saberus ab Urbe
Appulit; & trepidas firmavit robore mentes;
Antiquos Fidei ritus, & sacra novavit,
Supremo extolli jussit delubra Tonanti
Quadrificamque Crucem suffixo Numine jussit:
Ast ubi flabra vocant, cursum instaurare secundum
Imperat acciri populum; dein talibus infit.
O' mihi dilectæ gentes, servate fideles
Juratam Christo pacem, pactumque Tonanti
Optatum fœdus: cumulate altaria donis.
Mox teneros patriis animos amplectitur ulnis;
Missurum spondens socios, qui sacra revelent
Numinis; & Stygios domitent victricibus armis;
Hæc fatus, jussit comittere classibus Austros.
Ut primùm puppi signum Palinurus ab alta
Extulit; insistunt remis, & cœrula verrunt.
Continuò classis ventosum proscidit æquor;
Pulsaque remigio spumis incanuit unda.
Aufugiunt puppes, latitat sub classibus æquor;
Intentus calybi rector, trans cærula cursum
Eoo inflectit. Scopulos, & cæca sub undis
Saxa fugit. Circum proceres in puppe sedentes
Aspectant mundi tabulas; tunc orsus ab alto,
Depictas radio demonstrat imagine terras.
Cernite; quæ angustis se emittit faucibus: hæc est
Rubra Thetis, nupta Oceano: sed circulus ille
Æquator medium signorum dividit Orbem.
Quas verò innumeras, dispersas gurgite terras
Cernitis (1), Eoi Maldivas nomine dicunt,
Insulæ Oceano in magno, quas mille virentes
Fama canit, sed magna mari circumflua tellus
India; quam nostræ baccata per æquora puppes
(2) Remigio, velisque petunt. Hic mergitur Indus;
Hic Sophus imperitat, domitor generosus equorum.
Cernite felices campos, quos Persidis unda;
Et quos rubra Thetis; quos gemmis ditat Erythra;
Sed spectare juvat si terras, unde profecti:

(1) Maldivę Insulæ innumeræ, licet parvæ, in Oceano Indico.

(2) Indus, maximus Indiæ fluvius, qui 60. fluvios in se recipit; torrentes autem ultra 100: in eo sunt Crocodrilli ut in Nilo.

Cer-

Cernite (1) Tarteſſum, & ſepoſtas gurgite Gades:
Lyſiadum campos gemmatis irrigat undis
Dives Atlantæo qui ſe (2) Tagus æquore miſcet;
Noſtra hinc cœruleum deſcendit claſſis in æquor
Eoos lectura ſinus. Celeberrima fama
Hæc eſt Fortunæ, præfert quæ plurima nomen,
Inſula: Se cœlo tollit (3) Teneriffia Rupes:
Hinc procul Heſperides, ditis cuſtodia, ſylvæ
Oceano rutilant: hic tempeſtatibus acti,
Vi Stygià Libyæ vitantes torrida regna,
Ad latus Ammeries properavimus: inde relictà
Gamaide, ad Praſias tuti pervenimus oras.

(1) Tarteſſus Oppidum in fine Hiſpaniæ juxta columnas Hurculis alio nomine Tariffa, & Gaddir, inde adjectivum Tarteſius, idest occidentalis.

(2) Luſitaniæ Fluvius, aureas habens arenas immixtas.

(3) Teneriffia vulgò Monte del Pico in Inſulis Fortunatis.

SABERIDOS

LIBER IV.

Argumentum.

Eois tandem Saberius appulit oris,
Vt Thomas Indis prædixerat: Obvia Divo
Turba ruit: Carmenque canit maturus Apheldes,
Qui ſaxo deſcripta videns oracula Thomæ
Venerat. Exceptus populo Saberus ovante
Templa, Deo grates acturus, ad aurea tendit:
Hinc ſubmiſſus adit, toti qui præſidet oræ
Pontificem; & ſupplex veniam de more precatur.
Ille autem ſolio deſcendens, brachia circùm
(Lætitiæ indicium) dat collo, & baſia labris,
Sacra canens populo Saberus, Sydera terris
Conciliat; dictiſque viam patefecit Olympi.

INterea medium ſulcabat claſſis Eoum
Flantibus è puppi Zephyris; vada ſecta carinis,
Et pulſus tumido canebat gurgite Nereus;
Cum Sol Oceano radiis armatus Ibero

(1) Unus equorum solis ab ardore dictus.

Efflantem Pyroenta faces, rapidumque (1) Phlegontem
Tingebat, currumque imis mergebat in undis:
Continuò venti ſiluere: ſilentibus Auris
Vela cadunt: lento luctantur in æquore tonſæ:
Cœrula muta ſecant nautæ: Palinurus in altâ
Puppe ſedet, curvoque regit temone carinas:
At fuſi circùm proceres, generoſa juventus,
Ac medius Prætor, per noctem plurima voluunt;
Et ſermone fugant ſomnos, & lumina fallunt:
Numine divino cum fœtus pectora, circo
Saberus medio ſurgens, ita farier infit:
Audite o ſocii, magnam mihi mentem, animumque
Inſpirat divinus Amor delapſus olympo;
Et jubet, & ſuadet vobis aperire futura:
Oceanum ut primùm linquens Aurora reſurget,
Et roſeo virides aſperget lumine montes;
Eminus è ſpecula lætus ſpectabit Alethes
Littora purpureis circum baccata lapillis,
Et Phœbi radiis ardentia matutinis.
Vix ea: cum tacitus deſcendit ad ima carinæ
Tecta, coronatum quà ſe de mole ſacellum
Attollit cedrina, & ſacris micat undique lichnis:
Depictæ circum tabulæ, multæque coruſcant
Divorum effigies: medio ſtat penſilis ara
Virginis, & puerum Virgo complectitur ulnis:
Hìc ille ante aram venerabile Numen adorat
Cernuus, & patrii meditatur gaudia regni:
Ardens in ſuperos cor exilit, evolat imo
Pectore purpureum ſuper æthera plena Deo mens;
Et videt, & ſentit ſacri penetralia cœli,
Et quæcumque Deus pandit cœleſtibus ultrò
Mentibus, arcanâ recreans dulcedine ſenſus:
O mihi, quis memoret! Cœli ſuper aurea raptus
Sydera Saberus quos ſacro è fonte liquores
Libarit ſuperùm? calidum quæ gaudia pectus?
Nam neque mortali fas eſt comprendere ſenſu
Gaudia Cœlicolùm, fonteſque haurire beatos;
Nec licet auguſtos Divùm penetrare receſſus:
Vos regni proceres, oro, vos dicite vati:
Non ego Divorum inconceſſa arcana canendo
Pandam terrigenis, propriis in viribus audax:
Nec mea Muſa audet tanto ſe credere ponto,
Nec labyrinthæas incauta intrare latebras:
Aut cæcis errans numquam elapſura tenebris,
Icarium aut certâ caſum expertura ruinâ.

In-

Interea fugiens medio nox humida cœlo
Præcipitat, leni ſuadens oblivia ſomno:
At Proceres, quoniam ſperabant tangere portus;
Cum primùm ſurgens Aurora niteſceret Orbi,
Inſomnes noctem vario ſermone trahebant
Donec ad occaſum deflexit Delia currum
Viſura Antipodas, cum rara intermicat Arctos
Indignata regi: Vix cernitur æthere Plauſtrum,
Gnoſſiaque ardentis langueſcit ſtella coronæ.
Et jam Tithonum, tenebris, lunaque repulſis;
Liquerat annoſum ſtrictis Aurora lupatis;
Cum procul è ſpecula fidus reſpexit Alethes
Depreſſos colles, humilemque in marmore lato
(1)Salſethim: Salſethim alto conclamat Alethes;
Salſethim læto proceres clamore ſalutant:
Continuò accitur ſociis Saberius heros,
Ut curſum, ventoſque petat, Numenque ſecundum.
Haud mora, Regalis ſubducta è parte carinæ
Saberus puppim lætus conſcendit in altam,
Induit & magnum duplici cratera corona;
Implevitque ſacris lymphis, Numenque vocavit
Stans celſa in puppi, cætu ſtipatus ovantum:
O' maris, & terræ, & ſuperi moderator Olympi
Tergeminum Numen, precor, auxiliare petenti:
Da facilem vento curſum, da littus eoum
Tangere, da tandem portus intrare patentes.
Hoſtia ſacratis tibi multa litabitur aris,
Et tua fulgeſcent ſparſis altaria donis.
Crebreſcunt auræ prima ſub luce diei:
Vela tument Zephyris, prætervolat æquore claſſis;
Paulatim oceano ſurgit Barygaſa tumenti,
Aſſurgunt pariter turres cum mœnibus altis;
Et ſenſim curvata ſinus ſua brachia pandit.
Littore in extremo (2) Canaræ telluris Apollo
Quà cadit, & longo ſe porrigit India tractu
Gangem intra, ſenſimque caput tenuatur in unum:
Parva mari magno jacet inſula, mille virentes
Quam circùm arboribus colles cratere coronant;
Dixere (ut perhibent) Barigáſam nomine priſci;
Sed noſtri dixere Goam: Nam Marte ſiniſtro,
(3)Onorno ejecti poſuere hìc mœnia Mauri,
Et tutam multis firmarunt turribus urbem
Ingentem, auguſtam, regionis nomine dictam:
Hanc propè frugiferæ ſurgunt Salſethidos oræ,
Vitiferi colles, & tellus aurea glebis.

(1) Salſete Inſula parva cis Gangem prope Goam Urbem,

[2] Regio Indiæ citerioris in ditione Regis Biſnagaris,

[3] Onorno, Penarat, Urbs caput Regni cognominis in India intra Gangem,

(1) Magnus ab Hesperiæ longinqua sede profectus
Lysius Alphonsus, generoso è sanguine cretus,
Nec peritura suæ Albucherchia gloria gentis,
Æternum decus Hesperiæ, quem vexit ad astra
Fama volans, fovitque sinu Fortuna beato;
Atque novis, semperque novis successibus auxit:
Bella gerens Mauris Bargasâ est urbe potitus,
Devicitque suo Canarinos milite campos,
Et super explicuit victas labara aurea turres,
Atque viam dedit imperio, quod deinde nepotes
Gangaridas ultra, Chrysenque, & littora Javæ
Extendère: Favet cœptis Fortuna secundis.
Ergo hùc Saberus, Celesti numine Eoos
Venerat Ausoniis submittere fascibus Indos,
Et vetito dirum solio exturbare tyrannum.
Ut primùm aërias moles, lunataque cœlo
Mœnia multivago circum redimita theatro,
Turritos scopulos, & propugnacula muri
Aspexere oculis; subitò prætoria puppis
Dat signum: læto conclamant cornua cantu;
Curvaque festivo responsant littora plausu:
Inde tonans reboat tormento inclusus aheno
E' salice ambusto, nitroque, ac sulphure pulvis,
Conceptasque levem convertit in aüra flammas;
Tentat & hinc exire, locum collectus in arctum;
Erumpitque, polos horrendo murmure miscens:
Contra respondent geminatis plausibus arces,
Dum curvo socias portu excepere carinas.
Acciti strepitu populi sua tecta relinquunt,
Præcipitesque ruunt ad portum, & littora complent;
Visuri Heroem, quem tot labentibus annis
Venturum Populis Thomas prædixit Eois.
Ergo age Musa mihi memora, quo tempore rerum;
Et quo divinas stupefactus Numine voces
(2) Ediderit Thomas, venturum cærula præter
Ausoniâ ex magnâ, sacroque è fonte Numici
Cum cecinit Vatem. Viridi statione columna,
Non procul Eoum quà litus verberat unda,
Quà dives surgit muris vallata Milispar,
Fortè fuit; defessus ubi sub fasce viator
Rumpere iter medium solitus, multoque levari
Pondere torrentis medio sub sydere Cancri:
Hic olim Didymus (sic tradidit alta vetustas)
Sederat æstivo sub Sole, & plurima circùm
Turba silet, dictis pronas accommodat aures:

Con-

(1) Alphonsus Albuquercius Indiæ Prætor, innumeris planè victoriis sub Emmanuele Lusitaniæ Rege Malacum, Regnumque Armuzii armis cœpit: Goâ expugnatâ, Lusitani imperii Metropolim esse voluit.

(2) Illustre Thomæ Apostoli Vaticinium de Xaverio, ut habent Indorum Monumenta.

Continuò vates, cui talem numina mentem
Inspirant, diis sua vocibus ora resolvit:
Tethyos auriferæ, & rosei Titanis alumni
Attentas præbete aures, & mentibus altè
Sculpite, quæ vobis Vates oracula pandam:
Ut serò noscant ventura in sæcla nepotes.
Quid poscant superos, rebusque ruentibus optent;
Jamdudum cecini (nec vos latuisse putandum est.)
Astrigeris venisse polis telluris ad ima,
Qui Patrum luat omne nefas, & crimine ab uno
Quot quot inundarunt nostris scelera omnia terris:
Qui nostri generis mortali tectus amictu.
Et proavùm fasces, generisque exosus honores,
Regalemque domum, voluit de paupere nasci.
Virgine, muscoso media de nocte sub antro:
Nulla domus magnâ (quis crederet)? angulus urbe
Nullus erat; terrasque, polos, pelagusque profundum
Qui replet; & magno mundi se corpore miscet,
Hoc Deus exiguis pannis involvitur antro:
Egelidi patiens flatus Aquilonis iniquos,
Ac duras hyemes, rigidæque silentia noctis:
Inde Puer teneram traduxit in abside Fabri
Ætatem, nostræ docilis dispendia vitæ,
Pauperiemque pati: Socios majoribus annis
Ascivit, tristi bellum indicturus Averno
Ut mortale genus, stygio data præda Tyranno
Unius ob noxam, & furias lacrymabilis Adæ,
Lætiùs ad priscos iterum aspiraret honores.
Qui postquam victor Cœlo sese intulit alto,
Amplexus repetens reserato Patris Olympo;
Promissum nobis demisit ab æthere Flamen;
Flamine quo firmans animos, & pectora sacro
Igne fovens, mundi penetrare ad limen adegit
Extremum, & terras alieno Sole calentes.
Nos partiti orbem: summo mihi munere Divùm,
Et votis optata meis, datur Indica tellus.
Ergo alacer parere Deo, trans regna Canòpi,
Ardua Carmeli celebrati montis, & ultra
Cedriferum Libani culmen, Tigrisque fluenta;
Et nemus Assirium, quod puro è fonte volutus
Purior electro medium rigat amne (1) Choaspes
Aurifero; faustis perveni Solis ad ortus,
Auspiciis superi referens mandata Tonantis:
Quo duce, tartarei expertos juga ferrea Ditis
Expedii; postesque poli, limenque reclusi:

(1) Medorum Fluvius ad fines Persidis in Tigrim defluens, de quo Tibul, lib. 4. Susamque, Urbem præclaram alluens.

Sed

Sed miseri! multis posthàc labentibus annis
Vos iterùm Ditis juga dura feretis, & omnes
Ibitis ad Manes, animarum regna dolentùm,
Per cæcos adytus, & per loca nocte perenni
Obsita; ubi numquam resplendet sydereus Sol:
Tunc ego sublapsis cupiens occurrere rebus
Numen inaccessum Patris, Gnatique precabor;
Ut justas ponat succensi pectoris iras
Placatus tandem lacrymis, & mittat ab alto
Magnanimos Cœlo Heroas, qui fædera terris
Concilient, Ditique iterum fera cornua frangant;
Annuet Omnipotens, septeno è colle Quiritum
Eois mittens Loyolæ ex agmine lectum
Saberum, qui regna Deo Tithonia subdet:
Inde Ignatiadas spectabitis ordine gentes
Venturas Tybri gemmei Gangetis ad undas:
Hoc Thetis ad saxum cum alternas egeret undas;
Lætaque germinibus Nereo teget arva refuso,
Nunc ubi depascit cythisum fæcunda capella.
Verùm, ut nulla rapax verba hæc abolere vetustas
Audeat, hæc pario describam carmina saxo.
Hoc marmor sicca campi statione locatum
Ut Nereus undis, atque aggere cinget arenæ;
Gens alba Ausonia veniet, quæ sacra Quirini
Restituet; Christoque iterùm pia templa dicabit:
Aurea tum largis decurrent secula rivis:
Induet & niveos Mores, illà auspice, Eoum.
Illi autem patulis hæc circum heroa refusi
Auribus excipiunt, altaque in mente recondunt:
Mox gnatis pandunt memores, serique vicissim
Patribus accipiunt geniti; sic ordine longo
Extremos tandem pervenit fama sub annos.
Et jam bis septem traducto sæcula motu
Transierant, hilares cum juncto fędere Parcæ
Aurea felicis texebant stamina sæcli;
Et celeres nitido currebant vellere fusi:
Fortè peragratis se se referebat Apheldes
Seribus ad patrium littus, portusque relictos;
Iste Indo Lalonte satus, sinaque Lerinda,
(Relliquiæ veteris Fidei, sanctûmque virorum
Quos Thomas olim lustralibus abluit undis.)
Per fasces numerabat avos, & stemmate longo
Regali de stirpe satus, totoque rubente
Nobilis Eoo, tenuitque Milispara princeps;
Filius huic fuit, & cognomine dictus Oliber;

Ingenii dives; quo non formosior alter,
Nec pietate fuit, melior nec moribus alter;
Aligero similis species frons lucida quale
Est ebur: irradiant veluti duo lumina Soles;
Aurea cæsaries collo descendit in armos,
Nativa Sidone genæ, miniove rubescunt.
Et non dum teneræ vernant lanugine malæ:
Hunc illi peperit Meliaporis urbe profecta (1)
Pelirias, partuque obiit clarissima conjux;
Ac propè Cantonem (2) fuit alto condita saxo:
(Hùc procul à patriis laribus penetrarat Apheldes;
Ut sævi effugeret leges, irasque Tyranni,
Qui populos dira oppressos ditione tenebat:)
Primævam Puer hic alio sub sole juventam,
Gangaridum procul à terris, cœloque paterno
Egerat extorris Patriâ, sine matre relictus:
At pater ætati metuens, formæque decoræ,
Ne fortè externæ devinctus amore puellæ,
Et Veneris stimulos, & cæcum pectore vulnus
Exciperet; nam dira Venus florentibus annis
Incendit violenta faces, & pectoris imo
Æstuat; & rarò concordat forma pudori:
Astantem Gnatum alloquitur: Pars altera vitæ
Nate meæ, miseroque seni tu sola voluptas;
Jamque vices rerum, & nimium inclinata senectus
Non ultra externis traducere finibus annos
Admonet; optatis revocat me patria tectis:
Oppetiit, (si vera tulit jam fama) Tyrannus;
Detrususque gemit cæco sub carcere Ditis,
Et pœnas scelerum crudelis in igne rependit;
Ergo peregrinà sulcemus marmora puppi,
Antiquas iterum sedes, mea regna revisam;
Fessaque nativo condam mea membra sepulcro:
Solamen misero est, patriæ qui finibus errat,
Optatosque Lares, charasque revisere sedes;
Et teneras inter lacrymas, luctusque suorum
Dulcè mori; & saxo condi de more paterno;
Quin præter solitum, summa dulcedine pectus;
Nescio, concepta qua spe, mihi gestiat imum;
Et me nunc cogit committere carbasa ventis:
Venturi præsaga boni mens urget, & altis
Lætitià insolità subsultant pectora fibris:
Namque etiam Superi arcana vi sæpè futuri
Semina subiiciunt animis, furtimque ministrant:
Hæc puero genitor; puer hæc dat verba parenti;

(1) Melispar, ubi sepultus S. Thomas

(2) Sinarum Provincia,

Si

Si dilecte ; tuæ sedet hæc sententia menti
O' genitor , pariterque sedet sententia nato ;
Nam nostras alit una duas concordia mentes ;
Unus amor . Nec plura puer . Sed lintea ventis
Committunt alacres : pleno volat æquore velo
Uncta carina : retro relegens cava littora Apheldes ;
Ecosque sinus , patriis allabitur oris :
Vix patrium tetigere solum , cum fortè columnam ,
Fessus ubi dederat Thomas oracula quondam ,
Aspiciens crebrò fractis allidier undis ;
Heus pater , en veterem jam contigit unda columnam ;
Et Thetis ad saxum undas egerit , inquit Oliber .
Nec plura effatus ; cum vox ea prima laborum
Asservit finem , primamque loquentis ab ore
Eripuit genitor divino percitus æstro
Faucibus in mediis , medioque in gutture pressit.
Salve sancta dies , multos optata per annos ,
Sancta dies , inquit , niveo signanda lapillo ;
Una per æternos ævi memoranda recursus :
Salvete ò menses , anni salvete beati :
Hæc olim promissa dies ; nam talia nobis ,
(Nunc repeto ,) Didymus fatorum arcana reliquit :
Cum medius medio lapis hic in gurgite surget ,
Tunc fore venturum septeno è colle Quiritum ,
Memnoniis reseret clausum qui limen Olympi ;
Quodque etiam antiqui descriptum cortice saxi
Cernitur exeso , servatque oracula marmor :
Vix ea : cum cursus Canarinas flectit ad oras
Saxa per , & scopulos , & præcipites convalles
Credulus haud certe Senior spe captus inani est :
Nam vix luna suum novies lustraverat orbem ,
Tum tandem Eois Saberius appulit oris ,
Lunatumque Goæ gremium subit advena Classis :
Ergo hilares tendunt ad portum , & littora complent
Dum geminant plausus iterato fulmine turres :
Ut littus tenuere , rogant felicia Cœlo
Numina , & æthereis delabi Sedibus Auram ;
Lætoque Heroem populi clamore salutant .
Hinc primus venienti , ævo maturus , Apheldes
Sabero occurrit , plantisque advolvitur ultro :
Plurima quem circùm juvenumque , senumque corona
Astat , & Heroem cupidâ bibit aure loquentem :
Olli sic placidè genibus submissus Apheldès
Aggreditur : pendent populi dicentis ab ore :
Ultima Thomæi properavit Carminis ætas

Ma-

Magna per exactos renovantur sæcula menses:
Jam redit & Pietas, redeunt Jesseja regna:
Jam redeunt Latii fasces, cultusque fideles:
Hæc Indis promissa dies, hæc aurea Sæcla;
Hæc nova progenies superis, quam mittier astris
Ophiris ad populos, & Eoi regna rubentis
Divino Didymus nobis tunc carmine dixit:
Progenies, per quam toto gens aurea mundo
Surget; & in toto jam ferrea desinet orbe:
Qua duce, tartareus Pluto frænabitur Orco;
(1) Et Cami, & Fotoches, & debellatus Amidas;
Et quæ multa manent sceleris vestigia nostri,
Perpetuâ solvent cæcas caligine terras:
Hæc vetitum clausi recludet limen Olympi;
Quin summo delubra Deo, sacrasque dicabit
Aras, atque Indas divino Numine mentes
Imbuet; & Cœlum extorres revocabit in altum:
Occidet antiquus (nec spes me ludet inanis.)
Nec nostris Serpens ultra dominabitur oris,
Pestiferum fundens mendaci ex ore venenum:
Tu superùm vitam accipies, superisque videbis
Mistos heroas, quin te numerabis in illis.
En cœlo demissus ades: Tu Lucifer ille es:
Aurea nocturnis qui rarescentibns umbris
Sydera, & ætherei recludis lumina Solis,
Quem nobis olim roseo patefecit Eoo
Sydereus Thomas; cui tu par omnia missus
Romuleo de colle venis; tu sæcula victor,
Et priscum menses primus renovabis in aurum:
Quin rorem roseæ nubes, nectarque beatum
Stillabunt; rutilis imber descendet ab astris
Gemmeus, & toto cadet aureus imber Olympo
Perpetui surgent flores; per saxa volutus
Purior argento campis fluet amnis; & undis
Ridebit tellus riguis; & spontè virentes
Erumpent agris segetes non semine jacto:
Annosæ quercus referent liquentia mella:
Extremos alter Thomas mitteris ad Indos;
Sed quoniam vis dia parem te reddidit ausis;
Incipe summe heros socias ductare phalanges,
Et Stygio victor nova dicere bella tyranno:
Aspice convexo nutantem pondere mundum
Chrysemque, & Seras, Barasque, Thetynque rubentem;
Aspice quot plausus geminant, & gaudia gentes.
Vix ea fatus erat Divo longævus Apheldes

(1) Notissima Indorum Idola

Auguſtum in templum cum ſe Saberus agebat
Vota ſoluturus, Regi quæ voverat ante
Sydereo, & fruges aris offerre parabat.
Suppliciter lætus, procerum ſtipante ſenatu
Auguſto, genibus tellurem preſſit, & ambas
Ad ſuperos palmas humili cum voce tetendit.
O' qui nos pelagi ſinuoſa per æquora vectos
Servaſti incolumes, tibi nunc, Pater Optime Divûm,
Emeritas agimus grates: tua Numina magna
Submiſſi colimus: ſacriſque advoluimur aris.
At tu, ſumme Pater, mundi qui cuncta coerces
Limina, & Oceani tractus, terraſque revincis
Fædere concordi; ſi, quod te poſcimus, æquum eſt;
Si juſtum gerimus bellum cum Dite ſuperbo;
Da nobis immitem armis ſuperare tyrannum.
Nunc bellum Stygiis indicere, caſtra movere
Incipiam in Manes, regemque laceſſere Averni.
Tu mihi, qui ſuperi culmen premis altus Olympi,
Dexter ades, noſtriſque volens, Pater, annue cęptis,
Dum latios Fidei ritus, dum ſacra tuebor.
Dixerat: atque Arabum fumos altaria circum
Spargit; odoratis ſubtermicat ara favillis.
Inde (ſub oſcuro properat nam Veſper Olympo)
Ædibus occluſis cuncti petiere penates.
(1) Fortè vices ſuperi Patris Albucherchius heros
Inter Memnonidas, Eoaque regna gerebat:
Hic claros patriæ titulos, & gentis avitæ
Exoſus faſces, regalem deſerit aulam
Lyſiadum Regis: non illum purpura flexit;
Non patriæ fortuna domus, non regia luxu
Dimovet; aut cepto poſſunt revocare petulcis
Otia blanditiis: tituliſque, opibuſque relictis,
Ante aras ſupplex ſummo ſua vota Tonanti
(2) Nuncupat; & miſeri venit ad loca diſſita mundi;
Verum, ubi virtutis ſinuoſo tramite culmen
Attigit, ad ſacros iterum provectus honores;
Et quas ille olim generoſo corde reliquit,
Tempora multiplices certant redimire Coronæ;
Non ſecus ac umbræ, fugientes Gloria niſu
Sectatur celeri; ſectantes pellit, & odit.
Romuleam ille gerens auguſta fronte Tyaram
Auroræ ad populos, & Eoos mittitur Indos:
Sed quamquam noxis vacuam, & ſine crimine vitam
Duceret, & populis caneret mandata Tonantis,
Æternas Erebi pœnas, & Numinis iras;

(1) D. Joannes Albucherchius, generis claritate, & ſanctimoniæ inclytus, Goæ Antiſtes.

(2) In Divi Franciſci Religione adſcriptus.

Nulla

Non tamen evaluit duras inflectere mentes:
(1)Nullus erat pudor, aut innati cultus honesti:
At crimen, ſtrageſque, & læſi injuria lecti.
Quò vos, quo rabies ſcelerum, atque infræna libido
Tranſverſos egit? Non inſita jura coercent
Inſuetam veneris labem, Sodomæ (heu pudor!) æſtus
Urbibus Eois latè bacchantur, & axem
Tartareo inficiunt pædore, & fulmina in Indos
Uſque cient: Erebi tenebræ, Pœnæque perennes,
Voſque manet Phlegethon, & ineſuperabile Fatum.
Huc uſque, o miſeri, ventum in ſcelera omnia? quando
Commiſſis finem veſtris ſtatuetis, & iram
Numinis ejecto flectetis crimine? quando
Expulſum tandem inſanâ de fronte ruborem
Induet, inque alios vertet ſe fæmina mores?
Infamis-ne throno Cypris Regina ſedebit
Semper? Memnoniis dicet ſua jura Cupido?
Exul ab Eoo, Templis, Ariſque relictis
Ibit Religio? Rapiet ferus omnia Pluto?
(2)Bracmanes-ne inter Pictas, Badagaſque(3) vigebit?
(Japeti durum genus illi, in rupibus Indis
Progeniti, & diro nutriti lacte ferarum:
At genus hi ducunt ſcelerato à ſanguine Cami
Caucaſeas inter cautes, rupeſque creati.)
Undique tartarei cultus, rituſque profani,
Atque ſuperſtitio veſtris dominabitur oris?
Hic ſtatus, hæc rerum facies, hæc tempora, mores
Hi totum obducunt tetrâ càligine Eoum.
Cum demum Heſperiâ veniens Saberus ad Indos
Pervenit; en miſeris luxit ſpes unica rebus.
Poſtera jam cœlo tranſacta nocte rubebat
Orta dies; radiiſque ornaverat aureus orbem
Sydereis ſol altus equis, quos Sirius anteit
Igneus, & rapidos vibrans de corde calores
Accendit ſiccos jaculis ardentibus agros:
Ac gens Inda ſuis excita ſedilibus, ortu
Lampadis æthereæ, munus properabat adire
Quiſque ſuum; variiſque ſimul ſermonibus ibant
Perque urbis trivia, ac vicos, lataſque plateas
Permixti ſenibus juvenes, puerique puellæ:
Pectora pars nigra, & pars ſubnigra corpore toto;
Pars rutilis maculata notis; pars oblita fuco:
Clari omnes gemmis; ſed operti veſtibus omnes
Inguinibus tenus: (Albata nam cætera byſſo
Membra tegunt) nudi talos, capita ardua nudi.

(1) Perditiſſimi Indorum mores.

(2) Sapientiæ ſcilicet ſtudioſiſſimi, qui & Brachmenidæ, & hodie Stramines dicuntur.

(3) Populi feroces in India,

 Interea

Intereà excitus rutilis fulgoribus heros
Surgit, & Indorum toti qui præsidet oræ
Pontificem. Saberus adit; veritusque Tiaræ
Romuleæ decus, ante pedes sese abjicit ultrò.
Vix ille heroem venientem vidit ab alta
Sede sedens, subitò perfusus gaudia pectus
Descendit solio, Divoque occurrit eunti:
Et circùm teneros deflectens colla lacertos,
Lætitiæ indicium, gremio complectitur: indè
Olli, sedato sic orsus pectore, fatur.
Salve Memnoniis multos sperate per annos
O' Loyolæi decus agminis, inclyte ductor
Magnanimùm heroum salve; fortissime salve
Divorum vindex, nostræ tutela Tiaræ.
O' Erebi domitor nigrique eversor Averni:
Te duce, Matutæ magnum venere sub axem
Promissi proceres, formidandæque Cohortes
Tartareo Diti: quantus tibi, marcida Letho
Proh! quantus tibi terror inest Styx horrida Averni:
Auspice te: qui nostra tenes jam litora Sospes
Saberide, queis primus opes, sua lumina, fundit
Cynthius; ò quantâ trepidant formidine diri
Brachmanes, Nairesque feri, quique undique cultu
Sacrilego devota colunt Templa impia Diti.
Te duce Sabere execrandis decidet aris
Dira superstitio: duce te gens inda profanos
Dediscet ritus; meritosque adolebit honores
Numinis ante aras; Passique insigne Tonantis.
Clarior Eoo Titan, radiisque coruscis
Nata dies; melior micuit lux aurea Gangi:
Fausta quidem tenebræ per quam pelluntur Eoo;
Emicat & radiis melioribus orbis; & omnis
Lætitiæ exultat tellus torrente refuso.
O' Ganges! ò Indus! & aurea Memnonis ora:
Gemmiferi Mogores, & Seres vellere dites:
Gangarides populi: & centum celeberrima regnis
Chryse, purpureis centum freta consita terris,
Et matutini colitis qui celsa (1) Bepyrri
Audite ò populi; cunctosque advertite sensus:
Quem toties Heroa diù speravimus, Heros
Saberides speratus adest; Deus intulit illum
Incolumem vestris oris, trans æquor Atlantis;
Ut vobis signaret iter, quà tenditur astris.
Ergo agite Aurorâ geniti, præstantibus ausis
Monstratam calcate viam; vestigia vobis

[1] Mons Asiæ: sic Taurus mons appellatur in India extra Gangem apud Damasios montes, ex quibus duo flumina Sionas & Dorias effluunt, & in Sinum magnum excurrunt.

Sabe-

Saberus ſignat; rutilo via ſternitur auro.
Hoc duce memnonii ſurgent decora inclyta regni;
Et vos æthereis volitans Fama inſeret aſtris
Auſpice Sabero, regem domuiſſe profundi
Audete; & contra ſtygios generoſa maniplos
Arma ciete viri, totumque laceſſite Avernum,
Tænarioſque lacus: certæ nam præmia palmæ,
Dite triumphato, & partos referetis honores;
Nam quid ſperandum non eſt ſub principe tanto?
Hæc dum proſequitur, rurſus ſua brachia tendens
Currit ad amplexus, iterum dat colla lacertis;
Nec potis eſt fletus oculis cohibere fluentes
Lætitiâ; geſtitque inter pluvias lacrymarum:
Nec valet accenſo retinere in pectore voces;
Sed pluvios, dio ſtupefactus Numine mentem
Flectit ad Heſperiam, dum talibus infit, ocellos.
Quas tibi pro tanto perſolvam munere grates
Cælifer orbis Atlas, Tarpejæ culmina ſedis
Qui fulcis, dextrâque polo faſtigia molis
Tollis, & immenſo geſtis ſub pondere mundi,
Heſperiæ Sol Ignati, magnumque latini
Imperii columen; Latiis qui lumen ab oris
Undique devibras; totum fulgoribus orbem
Afflas, & ſuperi diffundis lumina fontis
Occaſus Sol Ignati; Saberus Eoi.
Hic, poſtquam noſtram ſtrinxit fulgoribus urbem;
Extemplò cecidere umbræ, cecidere tenebræ.
Nox cecidit, totoque micat lux aurea cœlo:
Viſa etiam umbroſi trepidare nigra atria Averni;
Ac ſimulacra Deûm miris palleſcere formis:
Viſus in infernis ululare ſedilibus Orci
Umbrarum Rector; triplicique immanis hiatu
Cerberus, & Python, flammiſque armata Chymæra;
Et Lamiæ epoto ducentes ſanguine vitam.
Ter Phlegeton trepido revocavit gurgite curſus;
Terque Acheron nigræ gemuit ſub pondere cymbæ.
Non tamen Eöos populos, Gangetica regna
Portenti inſolitum tremefecit triſtibus omen
Auguriis; fractuſve novis terroribus axis
Horruit; aut mœſto Matuta expalluit ore:
Non nimbi texere polos, non fulmina cœlo
Mæandri tetigere apices; nec nigra Bepyrrum
Obſedit nubes, vitreis nec fluctibus Indus (1)
Palluit, aut retro curſum detorſit Hydaſpes;
Sed roſeis Aurora comis, ſolitoque rubore.

[1] Maximus Orientis fluvius Indiæ ab occaſu alluens à quo tota Regio nomen accepit: Hunc in ſe undeviginti amnes recipere, vulgò ferunt,

Pul-

Pulcrior Oceano rubuit; crinemque repexi
Blandius Eoo Phœbi micuere Jugales:
Gemmiferis operosus aquis, & turbidus auro
Fluviorum rex Indus, ovanti in Cærula cursu
Volvitur; & Nereo sua munera divitis urnæ
Beryllos donat niveos, prolemque coruscam
Fluminis: Aurifero gavisus gurgite Nereus,
Currite majores in pontum, currite lymphæ,
Dixit: & insuetos duxit sub marmora lusus.
Hanc unam (superi vos testor sydere ab alto)
Hanc unam optavi Matutæ ad littora gentem,
Unum Saberum trans Calpen vespere mitti.
Vos mea nunc tandem exaudistis Numina vota:
Sed quid nunc ultra cupiam? Quidnam ampliùs optem?
Scandere ni superas, truncato stamine sedes.
Intereâ, Ignati, (si quis tibi rumor ad aures
Adveniat) lectà de Gente huc mitte maniplos:
Laurigerasque Acies, ad nigras tendere Gentes
O jubeas tandem, quæ toto Japonas Orbe
Divisos, Seras, Batos, regna ultima lustrent,
Quos mihi mens præsaga tuis referenda catervis
Suggerit, objectatque animo decora ampla triumphi:
En jam prima Tui visunt cunabula lucis
Delecti Comites, Indorum ut lumine terras
Æthereo illustrent: styga vertant, jura reducant
Christiadum latiis fastis, regnoque latino
(1)Ophiris ascribant Populos, Chrysæaque sceptra
Fascibus ausoniis submittant, dite subacto.
Vosque Duces olim ventura in secla Parentis
Gesturique vices Primi, & tanta agmina in Indos
Moturi populos, Vos sacra ad bella, phalanges,
Trans anni, solisque vias, per inhospita terræ,
Oceanique plagas, Eois mittite regnis,
Non inferre facem, aut nostros populare Penates,
Sed solio infamem Stygis exturbare tyrannum.
Vos olim memores Auroræ ad littora turmas
Mittite, ut antiquos valeant cumulare triumphos,
Atque novis agmen patrium insignire trophæis:
Muneris hic vestri labor est; hæc maxima cura.
Plura senex dicturus erat, cum corde redundans
Vocem interrupit diffusi copia amoris:
Solvitur in pluvias, subsultant pectora fibris;
Atque diù siluit singultibus interruptis.
Ut tandem potuit fluvios frænare cadentes,
Atque animi redìere; viro conversus ovanti

(1) Regio aurifera ad mare rubrum, teste Josepho: aliis Aurea chersonesus esse videtur, vulgò Sumatra in India ulteriore: aliis Taprobane, vulgò Zeilan, in Indià citeriore.

Addidit hæc illi. Sequere ò, melioribus orsis
I, pete; quandoquidem ſpondent fauſta omnia Divi:
Magnanimis (eſt certa fides) Deus annuet auſis.
Numinis æterni non me cortina feſellit:
Nec tunc falſa dedit populis oracula Thomas.
Hæc ubi dicta, Senex dextram porrexit, & illi
Herois tetigit dextram, qui pauca repentè
Subjecit: Venerande Senex, ſpes unica gentis
Eoæ, mihi tantarum ſpes maxima rerum,
Auxiliare precor cœptis, & vota ſecunda:
Me miſit Pater omnipotens, qui lucida flectit
Sydera, Tartareos Manes, ſævumque tyrannum
Imperio premit; & Nerei maria alta coercet:
Quo duce, fluctivagum Atlantis ſulcavimus æquor,
Vicimus Odryſios, Boreas, Eurique procellas
Fregimus, & Libyæ ſyrtes, ſcopuloſque latentes:
Tartareas acies proſtravimus: æquore toto
Devicti Manes, ſtygiæ cecidere phalanges.
Non equidem Naires, Badagaſque in bella ruentes,
Aut ego Barbaricas acies, & tela pavebo;
Non Erebi furias (quamquam ruat omnis ab imo
Eumenidum pharetrata cohors) Maneſque furentes:
Ingentes dabit ille animos, dabit ille potenti,
Magnanimum dextræ robur, mentiſque vigorem.
Ille per armatas acies in prælia miles
Pugnabit, primàque locum ſtatione tenebit:
Ille ſuum nomen, ſacras tutabitur aras.
Sævos umbrarum Cives, ditemque rebellem
Omnipotens contra ſtabit Deus: hoc Duce, leges
Excipient Indi: faſtis aſcriptus Jàpon
Romuleis extremus erit: ſua limina Seres
Tergemino pandent Patri: quin auſpice tanto,
Amiſſum decus Auroræ reddatur Eoæ.
At ſi mortali reddenda eſt gratia, detur
Ignatio, qui almam Jeſu de nomine gentem
Inſtituit; ſurgatque polis Ignatia virtus.
Sic ait, & lacrymis vultum perfundit obortis.
Mutuus urit amor, dulcis fovet ardor amantes.
Saberus, quoniam melior pars acta diei,
Aulai è medio ſeceſſit, & ultima dixit.
Diſpulerat dulci cantu Tithonius ales
Otia blanda viris, recinens lucemque, diemque:
Et formoſa polo rutilis, pexiſque capillis,
Igne rubeſcebat roſeo, tenebriſque fugatis
Spargebat conjux Tithonia lumine montes:

Cum ſurgens templi cuſtos, dat marmore ſignum;
Quo acciti veniunt facturi ſacra miniſtri.
Vix aderant templo proceres, populique catervæ,
Cum latio de more Sacrum celebratur ad aras
Virginis; & multa æterno datur hoſtia Patri.
Mox templi medio Saberus pecmate ſurgit,
Et geminas palmas, & lumina tollit ad aſtra;
Suppliciterque gravis demiſſa hæc voce Tonanti,
Orſa refert: Cuncti intenti ſimul ora tenebant.
O'adſis alterna Patris, Gnatique voluptas
Aurai vis magna, potens, ſacer ardor Amoris,
Qui Patris, Gnatique foves individuum cor;
Flamen ades, diiſque reple præcordia flammis.
Hinc populo aſtanti converſus, talia dicit.
Non me gemmarum, non auri arrecta cupido
Impulit Eoos Indi penetrare receſſus.
Purpurat Europe gemmis, micat aurea glebis,
Et montes adamante rigent, Tagus aurifer undis:
Effulgent Parii lapides, ſtant pondera facti,
Infectique auri; ardentque effoſſa talenta:
Stat patriæ fortuna domus, ſtat regia luxu:
At ſi pauperiem noſtris pateremur in oris,
Attamen infido vitam committere ponto,
Et trabe tàm fragili perituras quærere merces
Magna foret, fateor, læſæ dementia mentis.
Non fluxas ſectamur opes: non quærimus aurum:
Nec titulos proavûm, aut faſces jactamus avitos:
Cæleſtes optamus opes, perituraque nuſquam
Gaudia Cælicolûm; & clarum ſuper æthera nomen;
Sed Pater omnipotens, hominum qui pectora flectit,
Ad veſtras duxit ſinuoſa per æquora portus:
Ut dios renovem cultus, rituſque latinos:
Debellem ſtygias acies; regnumque Tyranni
Tartarei evertam; atque Eoi reſtituam rem.
Principiò, qui ficta colunt nigrantis Averni
Numina, Tænarias leges, & ſigna ſecuti
Deſperent Cœli patriis aſcribier aſtris;
Sed triſtes Erebi ſedes, & Tartara regna
Expectent, tetrumque chaos graueolentis Averni;
Flammarumque globos, gelidoſque in gurgite fluctus;
Quis furor ò gentes? In vota, preceſque vocatis
Vos (1) Plutona Deum? Non hic Deus: Aliger olim
Hìc fuerat, ſuperos inter pulcherrimus omnes,
Et ſummos inter proceres ſtellantis Olympi.

(1) Idem ac ſummanus, quaſi ſummus Deorum manium; huic Romani nocturna fulmina aſſignabant, Jovi diurna.

Pri-

Primus erat; primâque locum statione tenebat:
Et quantum reliquos excellit Phosphorus ignes,
Tantum ille Aligeros; unde est cognomine dictus
Lucifer, æthereis scintillans æmulus astris:
Sed postquam superos inter splendescere Divos
Se non luce pari, at majori lumine vidit,
Intumuit; cœcum stimulis audacia pectus
Irritat, ceptumque audax fiducia nutrit,
Ut regni solium, & summos affectet honores:
Et secum hæc agitat: Superi trans culmen Olympi
Ascendam victor, sedemque Aquilone locabo.
Vix ea: cum subito præceps in Tartara regna
Fulmine deiicitur cœlo cum gente rebelli.
Nec Numen Camus, nec Numina vera Pagodes,
Sed muti lapides, & durum marmor, & aurum.
Est (1) unus Deus omnipotens, atque una potestas;
Sed Persona triplex natura in simplice surgit:
Est Pater; est Genitus, qui par tenet omnia Patri;
Et spiratus Amor pariter procedit utroque
Par Patri, & Genito, & verum de Numine Numen.
Tres numero quamquam Personæ (advertite sensus,
Ne fortè ignaris irrepat mentibus error)
Est individuus Deus, unus, & una potestas.
Hic primus sator Omnipotens, rerumque creator,
Qui mare, qui terras, summoque rotantia cœlo
Signa chao eduxit magnæ molimine dextræ;
Ætheris immensi gyros firmavit, & astra;
Auricomum texit radiis Titàna coruscis;
Et variam jussit fraterno lumine Phœben
Compleri, & niveis equitare per aëra bigis;
Ut nocti hæc præses sit, & arbiter ille diei.
Aëra diffudit liquidum; atque ingentia terras
Æquora firmavit circùm; tunc pensile pondus
Telluris medio posuit libramine mundi.
Vos hìc Memnonides Cœnoso è pulvere fecit;
Atque immortales sensus afflavit, & auras,
Ingeniumque, animumque dedit; mentemque potentem
Divinosque simul divinâ ab imagine vultus.
Cœlestes quin ille domos, & pergama Divùm
(Sydereæ quæ tecta colunt stellantia mentes)
Vitam immortalem, magnumque in sæcula nomen
Exigui nobis tribuit mercede laboris.
Ergo agite, & cuncti lætum Pæana Tonanti,
Ac plausus geminate sacros, & dicite carmen,

(1) Propria Trinitatis Augustissimæ descriptio.

Sydereum lustrate vadum, caput abdite in undis;
Nam nullus superi culmen trascendet Olympi
Ni sacro immersus fluvio deterserit undà
Primævi labem sceleris: Via nulla salutis,
Ni quam purpureo decoravit Sanguine Christus;
Fluminis unda lavet, quos sanguinis unda redemit.
Hoc vobis cecinit Didymus, cecinere Prophetæ:
Quin vestra de gente satæ cecinere Sybillæ.
Ergo alacres damnate moras, aspergite lymphà
Lustrali caput, & vitreas descendite in undas;
Divinusque latex vos sordibus eluet atris:
Candidior Cycnis, rutilis formosior astris
Emerget sacris animus redivivus ab undis.
At vos Lysiades, queis omine regna secundo
Subdere Memnonidum magni dedit Arbiter orbis,
Romani Patris imperium servate latinum;
Et cultus augete sacros, removete profanos:
Temnere sancta Dei memores mandata cavete:
Evitet rixas virtus, & temperet iras:
Non Venus illiciat; viresque infringat iniquis
Forma modis armata; nec ignea spicula Amoris
Inflamment miserum pectus, nec corda perurat
Ardor Acidalius; vultusque arcete nocentum.
Stet longè pellex, ne vos contagia lædant
Proxima; ne pectus vicinus devoret ignis.
(Væ Catanæ miseræ nimium vicina voraci
Encelado, & rapidis nimium subjecta favillis.)
Culpa gravis superas cœli stellantis ad arces
Intercludit iter; rutilisque à sedibus arcet;
Sed piceas Erebi fauces, atque horrida Ditis
Antra aperit, tectosque nigrà caligine postes.
Pandit Avernorum; atque astu Cytherea doloso
Præcipitat miseros, cæcumque immittit in Orcum.
Nox ubi perpetuis (quis non pavet?) atra tenebris
Incubat, & densis glomeratus nubibus horror:
Mille ubi Tartareæ rapidis incendia flammis
Eumenides sufflant, ignique alimenta ministrant;
Milleque terribili ludunt sub imagine formæ.
Perpetuò miseri mansuram avertite flammam,
Tænarios vitate lacus; precibusque Tonantem
Flectite, tot scelerum labes delete precando.
Numinis ira cadat lacrymarum fonte perenni,
Obruta; Tartareas valeant extinguere flammas,
Quos calidos fundunt rorantia lumina, rivi:
Non vos divinæ perterrent fulmina dextræ

Nec

Nec tantus mentem pœnarum perculit horror?
  Extemplò aſſurgunt populi, terramque gementes
Ore petunt, diris fœdantes pectora pugnis:
Terra madet lacrymis, ſacræ clamoribus ædes
Reſponſant querulis, humileſque ad lucida tendunt
Aſtra preces; mittique petunt à vertice olympi
Fædere perpetuo manſuram in ſœcula pacem.
Tunc ſic Saberus, ſuſtollens lumina cœlo:
  O' Pater omnipotens ſuprema ex ætheris arce
Qui pius aſpectas ſubjecti lumina mundi,
Semper honos, nomenque tuum celebretur in orbe:
Te ſupplex Indus, ſupplex veneretur Hydaſpes,
Te Ganges, te rubra Thetis, te Seres adorent:
Incipiant promiſſa, precor, procedere luſtra,
Dum tua Gangarides populi mandata faceſſunt;
Et tua jura Mogor jam ſentit, & India leges.
Da pacem Pater omnipotens, vultuſque ſerenos
Immemor antiqui ſceleris nunc exere terris:
Sic ille effatus; divinis eluit undis
Memnonides, clauſique viam patefecit Olympi:
Vertitur & rerum facies, & gaudia Eoo
Incipiunt: verſis procedunt candida rebus
Sæcula: & antiquum mores vertuntur in aurum.

SABERIDOS

LIBER V.

Argumentum.

Ver erat, & placidi fulgebat regia cæli;
Cum mole extructa templi; Saberus in altum
Carpit iter pelagus Colchini que advenit Vrbem:
Inde actis de more sacris discedit: at æquor
Vt tenuit, fera surgit, hyems tumuitque profundum;
Sex sine luce dies, totidem sine sydere noctes
Erravit: tandem incolumis Piscaridos oræ
Appulit, æthereas lecturus in æquore conchas:
Hic populum, dum magna parit portenta, Paravum
Ad Christi revocat cultus; vincensque duello
Brachmanes; Triados cultus, & sacra revelat.

AUrea progenies cœtu plaudente beato
Cælicolùm, Eois passim consurgere regnis
Cæperat; æthereum Cœlo dum nectar ab alto
Depluit, & florens tepidis Ver incipit auris.
At turpis senio, atque comis squallentibus annus
Exulat, ac læti capiunt exordia menses:
Ipse serenato, qui pellit ab æthere nubes,
Atque suis totum splendoribus induit orbem
Purpureis Sol vectus equis, melioribus ibat
Auspiciis, meliore comà, crinemque repexus;
Certabat solito terras circumdare gyro.
Jam nusquam tenebræ, tenebras nox atra recondit;
Ipsa Polo Pietas, arisque potita profanis
Relligio; sacrique tenent altaria cultus:
Sydereas iterum sedes Astræa relinquit
Antiquas visura plagas; perque oppida bigis
Purpureis invecta redux jam Gratia triplex

Ire

Ire amāt; & dii Genitrix arridet Amoris
Alma Fides, Spes unà, & pulchri Mater Honesti:
Fracta jacet stygis ira: sub atro fornice Jani
Mars latet; ac toto surgit Pax aurea mundo.
At Pater omnipotens summo stellantis Olympi
Vertice vota audit, tùm dextrà continet ignes
Immemor antiqui sceleris, noxæque protervæ:
Atque serenato placatos lumine vultus
Memnonidum in terras, atque alta in mœnia (1) Goæ
Dirigit, & pacem concordi fœdere firmat.
Sed pius optatis gaudens successibus Heros;
Post ubi Relligio ex oris male pulsa redivit,
Illam Colaicos ultra protendere fines
Tentat ovans, Latioque Indos submittere sceptro;
Ergo alacer meditatur iter, dum Bruma remittit
Frigora, purpureique Polo lucescere soles
Incipiunt, lætoque tument in palmite gemmæ,
Et teneri effulgent per prata novalia flores.
(2) Ante tamen pario magnum de marmore Templum
Ædificare jubet, cœloque assurgere molem
Numinis obsequio, Temploque adjungere sedes,
Se quibus Europà devecti cœrula præter
Excipiant Socii; fractasque ad prælia vires
Instaurent, aptentque suos ad bella lacertos;
Excidium crudele stygi, Ditìque daturi.
Hic alii pueros doceant juvenilibus annis
Cecropias artes, disciplinasque Minervæ,
Ut docti paribus concurrant viribus hosti:
Phœbigenæque alii sacro sint ore potentes,
Ut doctæ exundet victrix opulentia linguæ:
Cura aliis superi cursum describere Olympi,
Stellarum Eoos ortus, rapidosque recessus;
Lumine, quo niteat Cœli via; lucis origo
Quæ sit prima; suos capiant unde Astra nitores?
Astra quid edicant? vario sol aureus ortu,
Et quid Luna canat? quid labi visa per auras
Ignea fax, aureo signans vestigia limbo?
Ast aliis convexa Poli, sedesque beatas
Empyrei, dum flamma recens præcordia tangit
Explorare labor, rerumque exquirere causas.
Centum ergo incumbunt opera ad fabrilia Fabri:
Excidunt alii lapides, & viscera montis
Denudant: rupes rigidà gemit icta securi.
Excisos alii lapides, & grandia quadrant
Saxa manu artifici; pars sedibus excavat imis
Tellurem, & cumulos deducit mollis arenæ. Fun-

(1) Barigata, nūc Goā tùm incolis, tùm lusitanis, unacum Insula appellatur, capta ab Albo-cherchio Duce anno 1509. cùm antea Idelkano subjecta esset: Caput lusitani Imperii apud Indos, & Urbs summa opulentia, ubi Archiepiscopi, & Prætoris sedes.

(2) Collegia erudiendæ Juventuti Goæ a Xaverio erecta.

Fundamenta locant alii, longo ordine quadros
Connectunt lapides; sensim se tollit in auras
Magnifico luxu, & sumptu prædivite moles:
Hinc Parii surgunt lapides, Afræque columnæ,
Hinc radiat marmor, foribus flammescit ahenis
Pellucens cardo gemmis, auroque corusco,
Atque ebore effulgent vestigia summa vetusto.
Haud mora, pinnatum consurgit ad æthera Templum.
Interea Paulus, Camerino è sanguine cretus
(Liquerat hunc libycà Saberus in urbe, relictis
Solamen miseris) Prasià regione profectus
Venerat, Oceanum ratibus permensus Eoum:
Quem, postquam Divus complexu excepit amico;
Augustum in Templum, & sacra ad delubra reducit,
Ut meritas superis grates, & vota referret;
Augustæque jubet moli, Sociisque præesse,
Ac veteris Fidei cultus, & sacra tueri.
Ipse autem (sic jussa Dei, monitusque vocabant)
Victor in Eoas Comorini litoris oras
Signa, triumphalesque acies inferre parabat.
(1) Tempus erat, quo Vere novo domus aurea cœli
Panditur, & puro suffusus lumine Titan
(1) Amænissima Veris descriptio. Emicat; atque novæ fulgent cunabula lucis:
Ros matutinus distillat ab Æthere guttis
Uberibus, teretesque micant in palmite gemmæ.
Arrident gelidi fontes, arridet in ipsis
Najas aquis; vallesque novo se gramine comunt.
Vernat apex adamante novo, gemmisque coruscant
Floribus intexti colles, & montibus humor
Liquitur; & latè spirant sata florea odores.
Taurus & auspiciis aperit felicibus annum;
Et micat antè Aries stellato vellere dives,
Auroramque suo vicinam nunciat ortu:
Arboribus redeunt crines, sylvæque comantes
Assurgunt lętis tendentes brachia ramis.
Floret ubique solum, jucundo gramina risu
Ver variat, teneras Zephyris spirantibus herbas
Omnigenum in florem calor explicat: æmula cœlo
Tellus purpureis convestit floribus agros
Quin & odoratas gremio ambitiosa recludit
Chloris opes, & mille solo gemmata colores
Hinc atque hinc spargit; credas tot sydera, quotquot
Dat rutilare rosas: tot lucida dixeris astra,
Quot nivea in viridi fulgescunt lilia culmo:
Dant

Dant rupes Scatebras, latè chriſtallinus humor
Funditur argento ſimilis; tum compita circùm
Flexibus it variis, ac florea culta recurſat:
Aſſiduo patrium complent modulamine Cœlum
Aſſuetæ ripis volucres: hinc avia longè
Reſponſant nemora, ac nemorum vaga ludit imago:
Ipſe coronatus, fagique comantis in umbrâ
Tityrus agreſtem meditatur arundine Muſam.
Marmora ſtrata ſilent, mutà conſternitur undà
Oceanus; tumidis nec Nereus æſtuat undis:
Ipſe iterum tentat tranquilla per æquora curſum;
Et fidens placido credit ſe navita ponto:
Ipſa ſuas Natura novo perfuſa lepore
Jactat opes, geſtitque ſinu recludere gazas;
Suffuſus fulgore Polus, Tellusſque virenti
Læta ſinu; pelagusſque ſilens arridet, & aër;
Afflatuque ratem leni vocat Eurus in altum.
Ergo ſacris tandem Saberus ritè ſolutis,
Et mole inſtructa Templi, poſtquam alta quierunt
Æquora, tentat iter velis, Goamque relinquit:
Crebeſcunt auræ in noctem, nec Delia curſum
Plena negat; ſplendet claro ſub lumine pontus:
Ipſe gubernator depictos arte magiſtrà
Terræque, Cœlique globos, & pixida ventos
Diverſa regione Poli, terræque volantes,
Signantemque viam nautis per gurgitis alti
Immenſos latè tractus, & limina Mundi:
Exigua quâ luce micant pigra plauſtra Bootis;
Et qua Centaurus ſtellato cum pede fulget;
Quàve altis invectus equis Sol emicat undis:
Quàve citum Oceani rubro lavit æquore currum:
(1) Hanc igitur Nauta in medio locat: ilicet intus. (1) Acus magnetica deſcribitur.
Hâc illâc acus in gyrum, perque omnia fertur;
Mox ſiſtit ſaxo pigrior, fruiturque potiti
Syderis obtutu: ſervant (mirabile dictu,
Et lapis, & ferrum calidas in pectore flammas;
Vireſque ignotas, queis dum propellitur, alto
Signat iter pelago). Sed jam Palinurus acuta
Rectus acu puppem Comorini inflectit ad oras:
Obliquatque ſinus, & amicas excipit auras.
At puppis fugiens, plenis trans æquora velis,
Gurgitis in medio ſpumantes eruit æſtus:
Et ventis vada ſalſa ſalis ſecat uſa ſecundis.
Jamque pateſcebant Colchini mœnia, & arces;
Et ſenſim tellus gremium tendebat amicum,

Jam

Jam propior latè portus sua brachia curvans,
Tuta peregrinæ pandebat littora puppi.
Vela legunt Nautæ, manibusque animosa juventus
Arma capit; crebroque ferit tumida æquora pulsu.
Cedit victa Thetis: portu dominatur aperto.
Puppis ovans, & pulsa retro maria alta repellit:
Hinc ubi lunati puppis subit ostia portus,
Obvertunt pelago proram; longoque rudente
Marmoreo ripæ religatur in aggere pinus.
Haud mora: Nautarum victrix manus emicat ardens
Littus in Eoum: molli pars ægra reclinat
Membra thoro, & gremio silicis trahit ictibus ignem:
Pars vestigat aquas, inventaque flumina portat:
Annosas alii populantur vertice sylvas.
At pius interea Saberus ad alta Triformis
Flectit iter delubra Dei, gressuque decoro
Incedit, Cætu circùm stipatus ovantum.
Et jam Fama volans se se extulit ocyor Euro;
Heroem Ausonio vectum de littore, pacem
Qui populis, stygioque ferat qui bella Tyranno:
Cum subitò tectis excita animosa juventus;
Et castæ matres, procerùmque effusa caterva
Diversum per iter properant ad littora nota:
Non secus irrigui, variis ceu cursibus amnes
Præcipitant, pelagique unam labuntur ad oram:
Saberum excipiunt, geminasque ad sydera palmas
Extollunt hilares, Numenque in vota vocantes
Innumeras reddunt flagranti pectore grates.
Hinc proceres, populique senes Heroa sequuntur
Una omnes; circùm pueri, innuptæque puellæ
Sacra canunt, vestemque Viri contingere gaudent.
Ventum erat ad Templum: Saberius aurea tecta
Intrat adoratum Numen: mox genua recumbens,
Inclinat ter ritè caput, Numenque salutat:
(Hoc procerùm primi expediunt, hoc cætera pubes
Exemplum venerata facit) tum lumina tollens
Alloquitur Numen: Cœli qui sydera torques
O' Pater, O' terras, & qui regis omnia nutu:
Semper honos, nomenque tuum, semperque vigebit
Laus tua; Te semper totum pennata per orbem
Fama canet; felix ibit per sæcula Nomen.
Assurgunt per te Reges; tibi Sceptraque, & arma
Deponunt: per te cingunt diademate Crines.
Quidquid in Orbe viget, per te viget: omnia solus
Sub ditione tenes; te norunt sydera Regem,

Exere fel'ces vultus: gentem aſpice Eoam;
O' tandem miſerere: tuum colat India Nomen:
Plaudite vos populi, Dominum cognoſcite veſtrum;
En favet; en alto vos aſpicit æquus Olympo:
Jam vobis optata dies affulſit ab Aſtris,
Qua reduces iterum complectitur India faſces
Romuleos; votique memor ſuſpendit ad Aras
Fulgentes auro tabulas: redit arce latinà
Relligio divina patrum: jam ſydera terris
Conciliat Romana Fides: jam pulſus Eoo
Tartareus Pluto, regnumque immane Tyranni
Ceſſit; & aurati redeunt exordia Sæcli.
Hæc ille: & Latii populo dat jura volenti:
Incipit & ſuperis adſcribere ſedibus Indos,
Tartareos populare lares, invadere regna
Cocyti, & toto Manes expellere Eoo.
Interea aſtantes circùm pia vota precantùm
Aligeri, commiſſa quibus cuſtodia noſtrum eſt;
Dona Sabæa velut plena conduntur acerrà,
Excipiunt; vapor ut grato conſcendat odore
Æthereum per iter latè Omnipotentis ad Ora;
Audiat orantùm voces, ac vota ſecundet.
Jam Tarteſſiaco ſubmerſerat æquore Titan
In noctem diffuſus equos, Cœlumque ſerenum
Undique texuerant, ſubducto Sole, tenebræ:
Hoſpitiis unà juvenes, puerique, Seneſque
Succedunt, placida componunt membra quiete:
Diſcubuere thoris omnes, & pocula Bacchi
Libarunt, feſſos tandem ſopor irrigat artus:
At pius evigilat Saberus poplite flexo
Virginis ante Aras, immortaliſque Triformis:
Nunc ille accenſo rapidos jacit ore nitores,
Irriguos miſcens inter ſuſpiria fletus;
Nunc oculos vibrat in Cœlum, ſtellantia ſpectat
Mœnia; ſydereas optat traſcendere ſedes
Empyrei; mortale onus, & terrena peroſus
Pondera; nunc ipſum votis ciet Axe Tonantem;
Et nunc divinam alloquitur prece ſupplice Matrem;
Immiſtaſque jacit dictis ad ſidera flammas.
O' felix una ante alias Ieſſæa Virgo,
Unus amor Superùm, Divorum ſola voluptas:
O' nimium dilecta Deo, quam Gratia primùm
Naſcentem placidis excepit molliter ulnis,
In te nil iræ Stygii potuere Tyranni:
Nil te primævi noxæ læſere Parentis,

Una tot ex veteris natarum millibus Adæ
Eligeris paritura Deum; fędusque Tonantis
In nostrum latura solum, mea vota secunda:
Audi verba volens, precibusque assuesce vocari
Diva meis: Tu sola potens terràque, Poloque es:
Hæc memorans, tandem invito sua lumina somno
Clausit, & in nudà corpus tellure reclinat:
Vix sopor egelidus fessos oppresserat artus,
Cùm fugit, & rapidis alis devecta ruit nox:
Emicat Oceano roseo suffusa rubore,
Et vaga puniceis subvecta Aurora quadrigis:
Luce sub exorta, Zephyrique tepentibus auris
Prata per herbosa, & volitans sata florea circùm
Garrit avis; veteres iterat Philomela querelas:
Excitus volucrum cantu Saberius heros.
Corripit è strato corpus, tenditque supinas
Ad Cœlum cum voce manus, & Numen adorat
Tergeminum; Christo triplici sua munere vota
Nuncupat: Isacidum supremi carmina Regis
Concelebrat; sanctumque canit pæana Tonanti:
Ac Mariam recolit perfecto lætus honore;
Sacrificamque dapem cereali è munere in aris
Apparat, immissoque rubent jam pocula vino;
Evocat & Cœlo sacra in convivia Numen.
Interea mediis excitur sedibus urbis
Hàc, illàc populus; variis per compita fusi
Agminibus, delubra petunt puerique, senesque;
Sole recèns nato, & tenebris oriente remotis:
Postquàm gens omnis lustrales venit ad aras,
Saberides sacro cingit sua corpora cultu,
Ut sanctas epulas summo libaret Olympo.
Egreditur magnâ juvenum stipante catervâ,
Augustoque gradu incedens altaria scandit:
Ære datur signum: subitò procumbit humi gens;
Atque suum supplex expectat Numen ab astris:
Prævia verba refert Saberus, sancta pręcatur
Numina, pertractat Cererem, post vota, precesque:
Inde vocat verbis Verbum: volat æthere Numen
Dapsile, triticeàque latet sub imagine, & inter
Angustos orbis fines: dextrà ille rubentem
Ritè mero calicem stringit: vix mistica promit
Verba; merum mutant in Dium verba cruorem;
(Una etenim species superest) mox Numen adorat;
Et supplex tales fundit de pectore voces:
Salve hominum communis amor, te, te manet unum
No-

Noſtra fames : ſalvete ſacri dulciſſima Amoris
Pignora , quæ Regem tegitis radiantis Olympi :
Vos Dominum celatis ; opes vos frugis amictu
Conditis æthereas ; niveoque abſconditis orbe
Regnatorem Orbis, nimis ò felicia ſummo
Pocula fœta Deo! felix gravida Hoſtia Terris.
Cur non ſe ſcindit, nec purgat in æthera nubes ,
Divinas quæ condit opes, quæ Pignora ſummi
Integit obducto tenui velamine Patris:
Tu radios effunde tuos, Sol auree, nubem
Diſiice, & æthereum nobis reclude nitorem.
Perfectis de more ſacris; Luſtralibus Indos
Jam dociles deterſit aquis, adſcripſit & aſtris
Et Procerum primos, vilique è plebe Juventam :
Et Lemures toto turbavit victor Eoo.
Qui pulſi retrò vertentes terga, calentes
(1) Pandionùm petiere plagas, hùc flectere curſum
Ergo jubet, fractoſque fuga exagitare ſequendo.
Ad medium cœli niveis Latonia bigis
Venerat, & tremulo ſplendebat lumine pontus ;
Extemplò rector vigilantibus aſtat ocellis,
Et celſa de puppe notat labentia cœlo
(2) Sydera, Pleiades, Helicen, tardumque Bootem ;
Ægoceronta, Canem, gravidumque Oriona procellis:
Atque Comam, atque Aquilam, atque obſcuram Caſſiopeam.
Dum notat hæc rector, lunæ palleſcere vultus
Cœpit, & extemplò cœli de parte ſiniſtra
Orta mari ſurgit nubes, cœlumque ſerenum
Paulatim obducit, latèque aſſurgit eundo,
Nimborum, ac pluviæ certiſſima ſigna futuræ.
Sed quoniam blandi ridet pellacia ponti,
Cœrula ventoſo non Æolus æquora flatu
Perturbat ; Rector cœli ſuſpenſus, & inter
Æquoris augurium, vel ſolvere carbaſa vento,
Carbaſa vel tuto ſervare in littore neſcit:
Dum ſecum hæc agitat, mentem timor anxius urget ;
Aſtra petit rurſum, ſimul auribus aëra captat ;
Jam tenuem ſpectat ſenſim vaneſcere nubem,
Atque iterum argento perfundi cornua lunam.
Ergo alacer pelagi, & cœli ſpe captus inani.
In ſtratis ſomno ſocios, vinoque ſepultos
Increpat edicens collectos littore toto
Corripere arma viros : ſubitò velociùs Euro
Aſſurgunt nautæ celeres, & juſſa faceſſunt :
Conſidunt tranſtris, remiſque apluſtria tundunt.

(1) Indiæ intra Gangem regna. Ariaca, & Limyrica, ubi Populi Pandiones Salaceni, Maſolii ſic dicti à fluminibus, quibus inter luuntur.

(2) Coſtellationes ſatis notæ, quarum ortu, & occaſu tempeſtates excitari, antiquorum, præcipuè Poetarum opinio fuit.

Ille facit ſignum, moniti quo cœrula nautæ
Salſa ſecent, ventiſque alii dent vela ſecundis:
Non ſecus ac juſſi faciunt, freta cæca reductis
Sollicitant remis; fertur cava gurgite pinus:
Sic illi: at doctus ſublimi in parte magiſter
Aſſidet; & non ille forum, non ille pererrat
Tranſtra, nec inſurgit tonſis, aut ſuppara pandit;
Dextrà temonem ſed temperat: inde carinam
Flectit, ut optati ſubeat ratis oſtia portus.
Saberus pelago fœdam impendere procellam
Haud dubitat; (nam plena Deo præſaga futuri
Mens erat) & meliùs quàm celſo vertice paſtor,
Sive Supercilio Maleæ, (1) ſummàve Capharei (2)
Fronte hyemes, ſubitoſque ſolet prænoſcere ventos,
Jam videt undiſono procul alta tumeſcere Cauro
Æquora, & imbriferas Cœlo inſanire procellas,
Fulmineque immixto paulatim aſſurgere nubes:
At ſimul incolumem præſentit turbida puppim
Marmora victuram, fragili quamquam abiete textam:
Hoc Deus inſpirans animo monet: Unde futuri
Conſcius ire ratem ſinit, & ſe credidit Undis.
Interea Pyroiſque, Phlegonque, & Eous, & Æthon
Purpureum ſurgens emittit naribus ignem;
Hinnituque fugat ſtellas, lucemque reducit:
Nigra mari magno ſubitò cum Sole coorta
Tempeſtas, imbreſque tulit, cœlumque recondit:
Jam rapidos æſtus latè maris explicat; & jam
Incipiunt curva elato ſpumeſcere fluctu
Littora, & alliſis ſuccreſcere murmur arenis;
Et ſcopuli, cauteſque ſonant; fremit æquore toto,
Ventorum furibunda cohors, & marmora miſcet.
Ipſe gubernator puppi ſic fatur ab alta:
Aſtra malum hoc nobis (niſi mens mea cæca fuiſſet)
Pallida jamdudum, & tantam oſtendere procellam:
Hoc mihi prædixit ſurgens à Veſpere nubes,
Dum cœlum latè obduxit. Sic deinde locutus,
Colligere arma jubet, medioſque effindere fluctus:
Obliquat velum in ventos; dein talibus infit:
Inclyte Saberide, rerum niſi ſpondeat Auctor,
Colaicum haud ſpero hoc littus contingere cœlo:
Præcipites medio ſurgunt è cardine venti,
Et conjurato propellunt flamine proram:
Ipſe Polus gravidis involvitur undique nimbis;
Undique miſceri ſpumantibus incipit æquor
Æſtibus, & cœlo montes attollit aquarum;

(1) Promontorium Græciæ in Laconia, ubi duriſſima eſt, & maximè periculoſa navigatio. Nomen ſumpſit à Maleo Rege Argivorum, qui ſuper hoc ſtruxit Apôllinis templũ, quod Maleoticũ dicitur.

(2) Mons altus in Euboea Inſula, Helleſpontum verſus, apud quẽ Græci à Troja recedentes, naufragiũ fecerunt.

Sed nos nec vento obniti, nec tendere in altum
Possumus: at quoniam superat fortuna, sequamur;
Et retrò flectamus iter: nec vertere vento
Terga truci, aut pelagi sævas vitare procellas
Detur dedecori: adversæ cedamus, oportet
Fortunæ: quis enim nostrùm aut audentior ivit
Fortunam contrà? aut victor remeavit ab undis?
Nulla fides præstanda mari. Saberius illi
Hæc contra: fateor nobis instare furentem
(Jamdudum novi) hanc hyemem; sed flectere cursum
Non sedet: inceptum turbata per æquora puppi
Incolumi tentemus iter: juvat ire per undas.
Mutati impellent (1) Comorina ad littora venti
Carbasa, Cocyto, & Stygio frendente Tyranno,
Dixerat: extemplò venti (mirabile visu)
A' prora in puppim flectuntur; vela secundo
Intendunt flatu: rostrum freta pulsa nitenti
Ære secat; medii montes finduntur aquarum:
Ipse diem spectare nequit Sol, Sydera noctem:
Usque adeo contexit hyems Cœlum atra tenebris!
Sex sine luce dies, totidem sine Sydere noctes
Errarunt pelago cæca caligine septi.
Septima lux tandem cœlo detrudere nubes
Incipit, & roseo vestiri lucis amictu;
Cum procul apparent Comorini culmina montis:
Hæc relegens rector temonem flectit ad oras
Pandionum, boreamque petit; ventisque secundis
Agaricum superat pelagus; Phœboque cadente,
Pandionum tandem æstiferis allabitur oris.
(2) Montibus Apocopis, & quà se (3) Vindius astris
Inserit, immensum latè protracta per Orbem
Europamque, Asiamque amplexa calentibus Oris
Litoris Agarici, tandem se immittit Eois
Fluctibus, inque caput Tellus tenuatur acutum
Calligiis producta jugis (sic nomine prisci
Dixere, ut perhibent, aliique deinde nepotes
(4) Colaicos apices, & promontoria Chorys:
Hinc tandem seros melius Comorina minores
Appellasse ferunt): Imo hìc jacet Insula ponto,
Quam Ziquatræ similem non longè dividit æstus
Faucibus angustis Comorini à vertice montis.
Humanæ in speciem linguæ se tota figurat
Terra hæc, quam medius protensam gurgite vasto
In geminas partes hinc, illinc culmine longo
Dividit (5) Adisathrus, (mutato nomine, quæ nunc
Dicitur Occiduis Gathes, Malabaricus Indis.) Ma-

(1) Promont. in Oceano Indico satis notum.

(2) Continentis descriptio à Gadibus usque ad sinum Agaricum, vulgò Golfo di Bengala.

(3) Hispaniarum Mons Cantabros ab Asturibus dividens.

(4) Juga Colaica quibus Travancoridis Regnum à Piscaria dividitur.

(5) Mons intra Gangem, qui velut Apenninus peninsulam totam secat, inque oceanum excurrens Cory appellatur, capo di Comorin.

Inclytus Alpinis veluti de montibus ortus;
Antiquam Hesperiam medius secat (1) Apenninus:
Hinc ubi prospectat Solis juga sera cadentis,
Qua Goa se medio tollit circumflua ponto:
Gemmiferosque sinus ratibus modica insula pandit
Olim Doris Arabs, nunc purpurat Indica Tethis
Quam magna se mole ferens irrumpit, & auro
Ditat flaventi, baccisque nitentibus Indus.
At latere adverso, quâ primo aspergit Eoo
Delius Odurios, sua munera ditia pandens
Se Thetidi Ganges septena per ostia miscet;
Planities verò, descendens vertice summo
Adisathri, sensim littus procurrit utrumque:
Olim tecta vadis, (sic tradidit alta vetustas)
Omnis erat: vastos cingebant æquora montes:
Nunc terram refluo paulatim gurgite pontus
Deserit, & sensim de fluctibus aspera surgit;
Cuncta retro secum trahit irreparabile Tempus:
Hinc Goæ regnum, Colchorum diruta tecta;
Colchinique arces, humilesque Cananoris urbes;
Cottiaræ sedes; ditesque Travancoris oræ;
Et scopuli Comorine tui, quibus altus Eoas
Oras occiduis circumspicis; omnia in unum
Hìc mundi (2) portenta refers: Nam tempore eodem;
Hinc dextrà de parte fremit mare, verberat undis
Nereus objectum latus, & simul aurea fractis
Fluctibus astra ferit; tenebrisque per aëra fusis,
Nox atra incumbit pelago, de nubibus imbres
Præcipitant: bacchatur hyems, exasperat arva
Frigus: terra riget gelidis devincta pruinis.
Contra ex adverso montis de parte sinistrà,
Purpureus calet orbe dies, cœlumque serenat
Delius; & blandi ridet pellacia ponti:
Non furit Auster aquis: dextrà de rupe procella
Nec sævit: Tethyn Zephyritis, & aura Favoni
Dulcè suis demulcet aquis: quin semper odoris
Floribus halat ager: sua pendent arbore poma:
Cum verò desævit hyems de parte sinistra,
Dextrà vernat ager; Sic mutat provida mater
Alternas Natura vices: Miracula rerum,
Non aliis concessa locis, Comorine sub imo
Cardine tu servas; & certo Sydere gaudes;
Angulus exiguus toto celeberrimus Orbe.
Indè colorato, quà se deflectit Eoo,
Æstiferis surgit Piscaria fervida terris,

(1) Mons Italiæ amplissimus ab Alpibus, aut liguriæ tendens ad Siculum fretum ac totam dividens Italiam,

(2) Mira anni varietas describitur, qua vicissim oræ Malabaris, & Travancoris Vere gaudentis dum oppositæ Piscariæ, & Choromandel hyemem sentiunt sub eodem climate trans Adisathrum,

Quæ

Quævè facræ fervat Fidei monumenta Milifpar;
Et Narfinga ferax adamantis, & oftia Gangis.
Has olim terras varii tenuere Tyranni,
Et populos fub crudeli ditione tenebant.
Cum tandem Cades ultra, litufque Marocchi;
Hùc vecta Hefperiâ penetravit Lyfia pubes
Ignotum per iter, divino freta Tonantis
Auxilio: quo dante viam per cœrula Nerei,
Gamaide emenfo, fepoftos venit ad Indos:
Adfcivitque fuis, armato milite, regnis
Colchini muros; & gemmà divite claram
Auriferam (1) Colchon; tum multà merce refertam
(2)Cottiaram, Coulam (3), & præcelfa palatia Goæ:
Et quæ proceræ fugiunt in nubila turres.
Hinc Baracæ, Salur, celebrifque eft addita regnis
(4) Mandagara, & gemmis pretiofa fluenta Salènes;
(5) Muxirifque potens armis, divefque beryllis,
Byzantique arces, & frugiferæ (6) Salfethes:
Illa truces domuit Mauros; capita alta recidit
Batorum; pellenfque fuis è finibus hoftes
Vicit Mefolios: Arcati dira Tyranni
Colla jugo domuit, ducens captiva triumpho
Corpora: Pandionas bello fubiecit, & omne
Calligium vicit littus, populofque rubentes;
Et vexilla Crucis domitas fuper extulit arces.
Ut primùm puppis tetigit (7) Pifcaridos oras,
(Sic nunc Pandionum terras dixere minores,
Plurima quòd rubro quæratur in æquore concha)
Navita (quem crufti malis audacibus orbem
Prendere poftremi, patulis nec parcere quadris,
Aut Cereri ambefæ penuria adegit edendi)
E' trabe vicinis inhians fe vibrat arenis;
Et gelidos amnes, & menfas quærit agreftes;
Atque hàc, atque illàc currit per devia Sylvæ:
Ceu ruit impaftus, ftrictoque è carcere miffus
In diverfa lupus, caulas fpeculatur, & alta
Septa capellarum, cupiens fedare moleftam
Ore famem; fylvifque rapax abfconditur atris:
Non fic magnanimus geftis felicibus Heros
Diftrahitur campo, ftimulos non fentit edendi;
Nec fitis impellit calices ficcare falerno:
(Diis fimiles etiam terris fub vefte caduca
Æthereo Superùm vefcuntur nectare Divùm;)
At maiora coquens animo compendia rerum,
Intentus tenet ora, Peloque immobilis hæret:

[1] Urbs Indiæ inter Gaugem munita, & caput Regni cognominis in ora Malabaris Antea fub ditione Lufitanorum; paucis ab hinc annis à Batavis capta: Duplex eft fuperior, & inferior, quæ ad mare.

(2) Urbs vulgò Calecut, aut Cochin in Ora littorali Indiæ cit: Lufitanis Vectigalis, a Comorino Promont. 30. Leuc. in Boream recedens

(3) Urbs Indiæ citerioris in ora Malabaris: Regẽ habet proprinm, cui etiam, fubeft Regnum Travancotis in illo tractu. ibi Arx, & emporium celebre cum portu.

(4) Urbs Indiæ citerioris, quæ & Mangalor.

(5) Urbs & Emporium Indiæ citerioris, maritimũ inter Dium, & Goàm.

(6) Infula parva Indiæ in ora littorali peninfulæ cis Gangem, & ad oftia Mandovæ fluvii in ora Regni Decani prope Goã Urbem probè excultam a Lufitanis, quibus etiam paret.

(7) Tractus Indiæ intra Gangem in Ora finus Gangetici inter Negapatanum ad Boream, & Promõtorium Gomerinum ad Auftrũ è regione Ceylani fub ditione Principis Maduræ, ibi maxima unionũ pifcatio,

Secum mente agitans, qua nam ratione, modoque
(1)Colaicos Cœlo ſuſtollat, & inferat Aſtris.
Nunc in vota Deum, nunc ipſam in vota Parentem
Sollicitat: Geniumque loci, Divumque potentem
Indorum quem cura tenet: Cum protinus alto
Labens, Saberidæ ſupra Caput aſtitit ignis;
Ac velut irradiat Cœleſti lampade Titan,
Sic Heroa ſuper præfulſit flamma triformis.
Tùm nutare ſolum, tremere omnia viſa repentè
Littoraque, fluctuſque maris: Colleſque moveri
Conſpecti circùm: mugire & nubibus aër:
Adventum teſtata Dei. vox intonat igne:
Venerunt tua vota meas, Dux inclyte, ad aures;
Audivique preces; votis ne parce, tuaſque
Funde preces: tua vota placent: age, pone timorem:
Ipſe tibi, quocumque voces me, ſydere ab alto
Dexter ero: tu geſta Deo nunc digna moveto.
Fortè Dorylèus Scopuloſo vertice ſaxi
Sederat, indigenas ſcrutari indagine gazas
Defeſſus: (primà naſcentis luce diei,
Dum matutinus conchas irrorat Eous;
Lætus cœleſtes raptarat ab æquore prædas.)
Deductum ſiccà firmat ſtatione phaſelum:
Compoſti ſtabant per littora in orbe rudentes:
Humida per longos pendebant retia ramos:
Ante pedes hamique leves, ciſtæque jacebant:
Et naſſæ, & funes, & viminei labyrinthi.
Plurima dum ſecum tacita ſub mente volutat,
Piſcator, longè venientem aſpectat ab alto
Heroem Scopulo; ſtupet inſcius, & ſua figit
Lumina, nec vultum agnoſcit: tunc obuius ultrò
Incedit, celeratque gradum: Cum clara refulſit
Ignea fax: radiis, & lumine compita lucent.
Protinus ille nova correptus imagine monſtri
Conſtitit, & pronus ſe ſe projecit; at ille:
Deſine conſervum venerari: abſiſte precando.
Mortalis, fateor, mortali lumine ſpectas
Tu mortalem hominem: Longo poſt tempore tandem
Quem Thomas olim, ſaxo dum ſederat udo,
Venturum dixit, Tyrrhena ab ſede profectum.
Surge, age, Colaicis hæc nunc mea dicta reporta:
Ille autem inſueta captus dulcedine, greſſu
Nuncius it celeri. Comorinæ gentis ad aures,
Exoptatum Indis peregrina in veſte reportat
Adveniſſe Virum: ſubitò cuncti, agmine facto,

(1) Incolæ ejuſdem Promont. quà maximè in Auſtrum vergit.

Torri-

Torrida dum medio flagrantibus æſtuat horis
Axe dies, nimiiſque ardent fervoribus arva,
Paſſibus haud lentis ad litora curva feruntur:
Jamdudum optatum longo poſt tempore certant
Aſpectare Virum, legeſque audire Latinas.
Ecce autem nova fax illis affulſit, & ingens
Splendor; & è gremio nituit lux aurea nubis,
Quæ circùm flammis radiabat tempora Divi.
Hinc ſubitò (mirum!) lacrymis hebetantur obortis;
Et tenebris oculi damnantur, luce repulsà.
Non ſecus, in Solem ſi quando audentius ipſum
Figimus obtutus, viſuri lumina magnæ
Lampadis audaces, extemplò, ut fiximus almæ
Luci oculos, Phæbi radiis penetramur acutis,
Cedimus edomiti: tandem damnamus & auſa.
Sic illis jubar inſolitum perſtrinxit ocellos,
Abreptaſque ſtupor rapuit trans Æthera mentes;
Attoniti pendent animis: mens neſcia nutat:
Ter ſunt conati lucem ſpectare coruſcam;
Aurea conatus ter flamma eluſit inanes.
Cùm Demùm ceſſit fulgor: ſimul aurea nubes
In liquidas auras ſenſim vaneſcere cæpit;
Protinus accedunt omnes: Heroaque circùm
Stant fuſi, cunctique illum ſtipantque, coluntque:
Et jubar inſuetum mirantur tempora circùm
Irradiare, geniſque ingens decus addere Divo;
Atque hìc Saberides, (largas cui Numen Olympo
Inſpirat flammas: quibus ebria pectora turgent,
Oraque ſparſa nitent) populos ſic voce ſalutat:
Quàm dudum optavi, donent tibi ſydera pacem
Chara mihi gens, Chara Deo: Vos ille redemit
Sanguine; vos Cœlo peperit; cùm ſtipite duro;
Poſt varios caſus voluit per vulnera mille
Spontè mori; tumuloque regi. Quid vulnera proſunt;
Extremuſque dolor? totumque hauſiſſe cruorem?
Quid Numen periiſſe juvat? ſi tramite cæco
In præceps ruitis, ſi vos luſtralibus undis
Ducitis expertes animas; nec criminis ullus
Eſt pudor; atque omnes ſceleri laxatis habenas?
Ah patrias luſtrate notas: aſſueſcite ſacris
Moribus; & ritus tandem ſervate latinos.
Hàc iter ad Superos; immortaleſque triumphos;
Scilicet humanà prodimus origine ſontes;
Ni ſcelus innatum luſtralibus abluat undis,
Quiſque Acheronthæis lacubus mergetur in Orco;

Stat sua virtuti merces; sequiturque citato
Pœna gradu culpam; solo namque omnia nutu
Qui regit; hic æquos populos adscribit Olympo;
Injustos premit; & Stygias detrudit in umbras.
Ergo, agite ò populi, felicem noscite sortem
O fortunati nimium! caput abdite lymphis;
Purior Aligeris ut spiritus exeat undis.
Non opus his plura effari: tùm spontè Paravi
Se se sydereis dedunt, tanto auspice, signis
Flumine lustrati sacro, & sua nomina Christo
Dant faciles; gaudentque jugum sufferre Quirini,
Quod jucundum olim primi subjere parentes
Indorum; cùm sacra Dei devexit Eoos
In fines Thomas. Vicino à litore fontes
Haurit Saberus; dextramque ad sydera palmam
Extollit; tunc nuda super capita omnia lymphas
Aspergit: trifidâ signans aspergine frontes;
Appellatque Patrem, Genitumque, & Flamen Amoris;
Plenus ut è cœlo descendat Flammeus imber,
Qui molles animos constanti robore firmet;
Ut complexa semel stet forti pectore semper
Intemerata Fides; directo tramite semper
Incedant hilares; cœli super aurea donec
Sydera mortali de carcere sustollantur.
Jamque actis, de more, sacris: excurrere circùm
Incæpit raris habitata mapalia tectis,
Sub juga missurus Piscaridis arua rubentis,
Lecturusque inopes inter conchilia gentes,
Et lectas Animarum Eoo in litore gemmas:
Jam plures pagos sacris lustraverat undis;
Cùm rursus rediens (1) Tucurini venit ad urbem;
Utque vias omnes, lapidemque evolveret omnem;
Ausoniæ Cives donèc submitteret Arci
Lætior, & cæco miseros educeret Orco.
Restiterat nam sola sequi Vexilla Tonantis
Urbs illa infelix: duras obsederat aures
Error; ut æthereà nollent ex Arce salutem;
Jamque ubi mortales tanto in molimine vires
Deficiunt, opus aggreditur, cui sufficit unus
Omnipotens, cum mira Fidem exuperantia nostram
Suadet, & assensum, mente obluctante, requirit.
Non humili tunc Virgo loco prognata ferebat
Ægra uterum, primosque sinus experta labores
Ad partus nova miles erat; non illa periclis
Sufficiens: tantos uteri tolerare dolores

[1] Tucurini pertinacia miraculis expugnatur,

Nec

Jamque foro juvenes aderant : hic læta patenti
Altera ſpectaclis aperitur ſcena theatro.
Namque ſedens ſaxo feralis ad oſtia fontis
Sciſſa comas, pectuſque manu percuſſa decorum
Pignora chara parens, erepta rapacibus undis
Deflebat lacrymis non proficientibus : Ora
Jam roſeus color, & jam vividus ægra reliquit
Membra calor; nigroque puer jam merſus Averno eſt.
Ut verò madidam lacrymis Saberus obortis
Aſpexit matrem ; tanti quæ cauſa doloris?
Orſus ait : quæ tanta premunt diſpendia pectus?
Fare, age mœſta parens; mihi nunc da verba petenti:
Rumpe moras : nam corde dolor miteſcit aperto,
En noſtri quæ cauſa mali; quæ cauſa doloris,
Illa inquit : tu ſolus eras mihi pignus amoris
Nate parentis amor; ſed te mihi fata tulerunt:
Eheu fata! datuſque ſimul fluvioque, necique es.
His miſeram alloquitur matrem tunc inclytus Heros:
Deſine mœſta parens lacrymas verſare fluentes:
Parce metu : vivit dilecti pignus amoris.
Non mors, ſed ſomnus placidè ſua lumina clauſit.
(Dixerat hæc ille, ut ſibi laudem averteret omnem;
Sed tamen egregiam laudem ſpectacla dedere.)
Interea puero accedit, manibuſque prehendens;
Surge age; ſat placido ceſſiſti lumina ſomno.
Vix ea : cum ſubitò ſurgit, mirabile viſu,
Purpureo puer ore micans, & paſcitur aura.
Obſtupuere omnes; oculiſque hærentibus olli;
Attoniti ſpectant tanti miracula facti.
Nec ſibi jam credunt; ſed credat quiſque neceſſe eſt;
Dum propriis cernunt oculis, atque ipſa patet res.
Attamen unus erat, turbà procerior omni,
Barbarus, immanis, qui ſolum incredulus inter
Tot gentes, ſaxo, vel marmore durior ipſo,
E' ſtygiis puerum ad vitam remeaſſe, negabat.
Inſit : vivus erat, vivumque erexit; & ipſe
Ore ſuo faſſus. Quæ tanta potentia dextræ
Mortali? Fictis ſed nos vult fallere factis.
Aſt illi contra; Saberum ad ſydera tollunt;
Et Divum appellant; genus omnipotentis Olympi;
Murmure ſpectacli celebrant præconia feſto.
Ille, ut durus eryx, ſtat, vel (1) Marpeſia cautes;
Sed nova marmoreum expugnant miracula pectus.
Ecce tibi ante oculos, primævo in flore juventæ,
Extinctus juvenis, quem ponè ſecuta pheretrum

(1) Mons Bari Inſulæ ſaxoſus de quo Virgil, 6. Æneid.

Fle-

Flebat mæsta parens; passim, de more, solutis
Crinibus illacrymans tollebat ad astra querelas.
Ut videt hanc Heros, lacrymis aggressus obortis,
Sic mæstam alloquitur matrem, & solatur egenam.
Parce parens lacrymis: namque est via tuta saluti;
Quem gemis, ad superas, si vis, revocabitur auris.
Digna quidem, fateor, res est majoribus ausis:
Crede tamen; generosa Fides namque omnia vincit:
Dixerat: indicitque moras, urnamque recludi.
Extemplò acciti Cives è sedibus Urbis
Concurrunt, studio visendi, & triste pheretrum
Circumstant; spectantque oculis deforme cadaver.
Ille autem in cœlum palmas cum voce tetendit,
Numina summa vocans; ultrò refluentibus undis
Ora per, atque genas; iterumque, iterumque precando
Astra ferit; gemituque forum latè omne resultat:
Ire iterùm in lacrymas, & toto pectore anhelo
Cogitur in gemitus; iterumque instare precando.
Stant cives stupidi circùm, intentique tuentur,
Quò lacrymæ, & gemitus tendant, quæ tanta precum vis.
Continuò pheretri tremere omnia visa repentè;
Sub pedibus nutare solum; strepere avia circùm
Concussu nemora; & muros titubare domorum.
Obstupuere omnes: subità formidine sanguis
Diriguit venis, atque occupat omnia frigus.
Ignari novitate rei, attonitique pavore.
Inspiciunt urnam, spectantque informe cadaver.
Nec mora; Saberi bis voce vocatus ad auras
Assurgit, pavidus circùm sua lumina vertens;
Vixque sibi credit, jam ereptus faucibus Orci.
Illi autem hortantur fari, quæ causa pavoris?
Quid timeat? Pheretro tum sic exorsus ab ipso est.
Non, mihi si totidem linguæ, quot marmora fluctus,
Quot sylvæ frondes numerant; quot sydera cœlum;
Ferrea vox: pœnas, quæque ipse miserrima vidi;
Et quorum pars magna fui, percurrere possem.
Has mihi, vos superi, cunctisque avertite pœnas.
Vix me falce suà Mors messuit: impia cogit
Infernos penetrare lares, regna, horrida regna,
Cnm subitò properat nigris exercitus alis,
Meque petit: circùmque fremunt mille agmina: mille
Evibrant ocnlis tetros flammantibus ignes,
Dentibus infrendent omnes; prædæque parant se.
Non secus Harpiæ, vel si quid tristius unquam,
Audistis, lacerant tabefacta cadavera rostro

Nec potis. (est quæcumque ausis res ardua primis:
Quæ tentata semel, sensim fit mitior usu.)
Ægra parens pœnis exercebatur acerbis:
Addebat puer ipse suæ malè gratus (1) alumnæ,
Dum faciles aditus non inveniebat ad auras,
Pondere non modicos, uterum quatiente, dolores.
Non via, non aditus vitæ: morituraque semper
Stat miseranda parens; secùm tractura ruinâ
Eheu mesta parens! dilectum pignus eàdem
Extrema impendet, momento absumat eodem
Quæ pignus, matremque simul lachrymabilis hora.
(Saberides verò casum miseratur Onusæ,
Tale parentis erat nomen,) fit obvius, atque his
Languentem alloquitur. Tanto medicina dolori
Una tibi superest; nato viaque una saluti est:
Scilicet ut caput æthereis aspergere lymphis,
Et juvet in vitreas descendere protinus undas:
Hinc tibi parta salus; tantos levat unda dolores;
Et puer incolumis superas ascendet in auras
Nec vitæ tantùm perituræ lympha salutem,
Verùm etiam pariet longeva in secula pacem;
Eternumque decus regnis celestibus addet.
Annuit ægra parens. liquidas descendit in undas,
Lustralique suos aspergit flumine crines.
  Interea genitrix partus presaga; petivit,
Speratam quæ ferret opem, fœtumque levaret:
Cum subitò incolumis vitæ sublabitur auris
Ingenuo puer ore micans, formosior astris;
Sed magè divinis emersit pulchrior undis.
Gaudet læta parens, prisciquc oblita doloris;
Dulce fovet pignus, teneris dat basia labris.
Ante sacros hinc illa pedes devolvitur ultro
Saberi, & meritas solvit pro munere grates.
Ille Deo grates persolvi munere tanto
Imperat, & superis dona hæc accepta referri.
  Attoniti examplò cives (convenerat omnis
In tectum populus, visurus an ille salutem
Redderet; an falsa miseram deluderet arte)
Hærent, & taciti secum hæc eventa revoluunt,
Letitiàque omnes exultant; evolat astris
Continuò lætus clamor; plauditque juventus
Victori; nomenque Viri sustollit olympo.
Se sacris dedunt signis, se tota Tonanti
Devovet urbs: Populus vitreis lustratur in undis.
  Jam vero Aligerum Cœlo sublapsa sereno

(1) Activè usurpatur a Nonio.

Agmina, & insolitæ volitare per aëra formæ
Conspectæ; & Chariti festivo plaudere cantu.
Læta per aërias fertur Charis inclyta sedes:
Relligio Auroram lustrat, gaudetque tuendo
Elusas Erebi fraudes, populosque receptos.
Hinc Punicalis victricia Divus ad Urbem
Signa movet; rutilis radiant labara aurea flammis.
Innumeræ retro juvenum, puerùmque cohortes
Visendi studio, calcant lata æquora cursu.
Hos ille infantes Lemures mittebat in atros,
Securus palmæ, dextræ confisus inermi
Non illi gladios, ferrata aut cuspide pinus,
Nec pharetram jaculis, nec lentum ancile gerebant.
Attamen armati fulgent melioribus armis,
Aurea crux manibus longè stat fortior hasta
Pro pharetra ex humero pendet demissus in armos
Purpureus textus Pæstanis floribus ordo;
Et sacræ tutantur Imaginis Ægide pectus.
Intemerata fides capiti pro casside fulget.
Talia bellipotens nunquam spectacula Mavors,
Nec tales unquam ruere in fera prælia turmas
Bistoniis spectavit aquis, aut fluctibus Hebri.
Iamque propinquabant muris, jam classica signum
Bellandi dederant: sed erant sacra carmina signum,
Classica quod dederant: subitò (mirabile visu)
Atroniti cives divino carmine pandunt
Victori portas; patuit via tuta per Urbem;
Nec pueris ausus de gente resistere quisquam.
Sponte suâ credunt seque, & sua mœnia Cives.
Hinc ego te quibus, ò Sabere, heroibus æquem?
Aut queis te superis extollam laudibus astris?
Tu solus populos, orbem tu vincis inermis.
Hæc tua nam virtus, & dia potentia dextræ,
Non pueri imbelles faciunt. Te te auspice, teque
Auctore intentant: Tu robora sufficis illis.
Auspice te, nunc mira edent miracula rerum:
Te duce, lethiferas ægro de corpore febres,
Squallentes morbos, pestes, mortesque fugabunt.
Sed tu sydereæ, & non fluxæ laudis amator
Das plausus illis. O' quæ spectacula rerum
Cernimus! Eois O' nunquam audita sub oris,
Nec spectata plagis, quas despicit Occiduus Sol.
Quæ stetit effuso bellantum sanguine, palmam
Adsciscunt sibi Ductores; Tu, quæ tibi multo
Sanguine palma venit, laudis das prodigus illis.

Jam

Me miserum rapiunt, victumque sub aspera condunt
Tartara; ubi Manes cœco cruciantur Averno.
Viva illic rapidis sunt centum incendia flammis;
Perpetuis tenebris oculis nox ingruit eheu,
Atraque nox flammas nutrit: sunt horrida monstra;
Hydræque, rabidique canes, avidæque chymæræ:
Pœnarum genus omne, furit genus omne malorum:
Heu miseri! nam tempus adest; aspergite lymphâ
Lustrali caput; atque Fidem servate latinam.
Hàc iter ad superos: nec plura effatus. At omnes
Antiquam exosi labem, cultusque profanos
Suppliciter tristes ardent lustralibus undis
Supposuisse caput. Superas it clamor ad auras
Saberum extollunt Astris; & murmure festo
Exclamant, Victorem Erebi, Terræque Parentem.
  Intereà Herois latè clarescere nomen
Cœperat; & rerum miracula Fama canebat.
Ergo omnes cupiunt Populi Romana subire
Dulcè ferenda juga; & tanto gaudere Patrono.
Ultrò Romuleis gemmata Travancoris ora
Adscitur signis: veniunt ad jussa Paravi:
Quidquid gemmiferis Comorina interluit undis
Tethys; & ostriferis quidquid mare fluctibus ambit
Agaricum, & primi spectat cunabula Solis:
Quosque secat medius Gathes Malabaricus Indos. (1)
Obstabant tantùm generoso è sanguine regum
Brachmànes geniti, qui ausi certare duello,
Cum benè jam nossent Fidei præcepta latinæ,
Victori tandem se dedunt. Victor Eoò
Saberides, sua Signa, Crucem latè explicat Orbi.

(1) Idem ac Adisachrus,

SABERIDOS
LIBER VI.

Argumentum.

Lecta manus comitum Sabero adjungitur : imo
Dum Furiæ Phlegetonte fremunt ; nova bella , doloſq;
Inſtruit Alecto , & Lycam ſimulata , Tyrannum
Batòrum inſano complevit Martis amore :
Jam Badagæ Adiſutri vecti per culmina in agros
Turbatæ properant Travancoris,agminaque urgent,
Et crebris fruſtrà terrent aſſultibus urbem :
Cùm trepidà Saberus adeſt inopinus in Arce .
Indè Giganteà conſurgens mole , furentes
Increpuit Badagas ; illi formidine capti
Corripuere fugam , Caſtriſque abiere relictis .

JAmque peragrato ſe ſe referebat Eoo
Fama per Aſſiriæ ſemper florentia (1) Tempe ;
Et rapidas Euphratis aquas , & ditia Idumes
Regna , coloratis Nereus ubi purpurat undis ,
Quas hinc ſindit Arabs , (2) quas hinc Peluſia pubes
Lintre ſecat ; gravidas dum captat ab æquore conchas ;
Heſperiam in magnam , quà ſurgens montibus altis
In mare prorumpit , lymphis (3) Tyberinus amænis .
Hìc fortes ad bella Viros Loyola parabat ,
Et ſacra delectos cogebat ad arma maniplos :
Illa per emenſum pernicibus aëra pennis
Læta volans , clarum factis Heroa canebat
Saberum ; partos memorans ex hoſte triumphos ;
Detruſos Erebo Manes , Acheronta ſubactum ;
Biſque triumphatas acies , domitumque Tyrannum
Auroræ ; & ſtygiûm paſſim delubra Deorum
Victrici contrita manu ; proſtrata per æquor
Fictorum ſimulacra Deûm , fractoſque Pagodes :
Hinc centum intendens linguas , ſimul oraque centum
Aſci-

(1) Amænus locus in Theſſalia, per quem Penus fluvius leniter fluit ponitur pro quovis loco amæno.

(2) Geminę Erythrę orę, altera Egyptia, altera Arabica.

(3) Fluvius notiſſimus, qui ex Appennino defluēs, & Hetruriam ab Umbrià dividens Romà tranſit, & deindè apud Oſtiam in mare illabitur.

Adſcitos Chriſto populos, ingentia ſceptris
Addita Romuleis Tithonia regna ferebat
Unius ob vires Saberi, animumque virilem;
Quem primos inter proceres ſtellantis Olympi;
Adſcribit celebrans, ſummiſque heroibus æquat:
Uno in Sabero cumulat decora omnia Divûm,
Terrenis vindex quo non præſtantior alter
Sedibus emicuit, Stygium frenare Tyrannum
Eumenideſque feras; hoc auſpice quid ſit inauſum;
Aut intentatum cœptis mortalibus unquam?
  Hac fama ingentes conſurgunt murmure feſto
Urbibus Italiæ plauſus; & carmine digno
Concelebrant partæ Populi præconia palmæ.
At Vaticani, qua ſurgit ad æthera vertex
Maximus it Cœlo plauſus: lectiſſima regni
Lumina Romulei ſacris Heroa ſalutant
Carminibus, nomenque Viri ſuper aurea tollunt
Sydera. (1) Tarpeja (2) Pater ipſe à ſede latinus;
Qui cunctas triplici moderans diademate terras,
Decernitque ſacros ritus, & præſidet Aris,
Quemque penes Cœli Arbitrium, & cuſtodia portæ eſt,
Lætitià exultat; latiæ dum jura Tyaræ
Vecta per & Libyes, Erithræque, & Perſidis oras,
Atque amplexa videt Gangem, rutilumque Choaſpen;
  Verum facta viri felicia, Numine fauſto,
Et debellatos populos, Maneſque ſubactos
Noverat Ignatius, belli cùm primus iniret
Grande rudimentum Saberus, & arma ſecundo
Marte ciens triplici palmas ex hoſte referret.
Illum ego conſpiciens armatum robore tanto;
Et ſuper humanas animo ſe attollere vires,
Tunc equidem, tunc rebar, ait Lojola, futurum
Saberidem ſtygiis damnum irreparabile regnis
Nec mea falſa fides, nec mens divina feſellit;
  Ergo novis alacer ſucceſſibus inclytus Heros,
Magnanimos animis præſtantibus agmine toto
Delectos jubet ire Duces, qui littus ad Indum
Victrices patriâ ductent virtute phalanges.
Conſilio, virtute, manu clariſſimus (3) heros
Mittitur ante alios, dederat quem regia mater
Parma potens armis; fuſo qui primus Eoam
Proque Fide, & ſacris, aſperſit ſanguine terram;
Hinc (4) alter delectus adeſt, quem vexit ad auras
Umbria; & æthereo nutrivit rore (5) Metaurus.
Vir primo virtute pari: Sed longior ætas

(1) Rupes, & Arx ſic dicta à Tarpejo Capitolii cuſtode.

(2) Paulus III. Pontifex Maximus à quo Xaverius ad Chriſti fidē propagādam per Indos fuerat miſſus.

(3) Antonius Criminalis, prima Victima in odiū fidei Punicali à Badagis cæſa die 7 Febr. anni 1549. ætatis ſuæ 29.

(4) Pater Paulus Comoricus, vir, qua prudentia qua animarum zelo inſignis.

(5) Umbriæ fluvius Præterfluens Urbem Fanum; circa quem M. Livius, & Claudius Nero profligaverunt Haſdrubalem fratrem Hānibalis.

Promptum consilio, & dubio sub Marte potentem
Reddiderat: quem Beira ducem comitatus euntem est;
Dux ipse, & scelerum, domitique eversor Averni.
Ut videt He oas generosa in bella paratos.
Ite, ait Ignatius, quò vos Saberia Virtus,
Et præclara vocant Sociorum gesta, sub oras,
Quas oriens Sol lustrat equis; ferte arma, lacusque
Audete in stygios, regemque lacessite Averni.
Nec mora: consilio oblatam præcurrite Sortem.
Si quis amor laudis, generis si gloria nostri;
Enthea si qua animis pietas: si cura tuendi
Numinis; & sacro fervet si pectus ab igne.
Cernite, ut Eois è finibus inclytus Heros
Vos socios ad bella vocet; simul India poscat
Suppetias; incœpta quibus pro Numine bella
Conficiat; cœptamque truci stragem integret Orco.
Ite, atque Auroram egregiis ornate trophæis
Dum vobis superi aspirant; dum Numen agit rem.
O! fortunatos nimiùm quos munere tanto
Posse frui, & partem voluit Deus esse laboris.
Quam socii sortem nunquam obtinuere precando,
Nec lacrymis meruere suis: sors aurea vobis
Contigit; hæc merces vestris pulcherrima votis
Jam data; vos omni sociorum ex agmine lecti.
Ergo alacres celerate moras, cursuque citato
Quò socii, Numenque vocant, quòve aura secundat;
Ferte pedem: stygio regi fera bella movete;
Barbaricas pulsate acies, fractusque Tyrannus
Infernas iterum sedes, sua regna, revisat;
Indignumque exosa jugum, turpique redempta
Servitio, soli deserviat India Romæ.
Romam Gangarides, Romam veneretur Hydaspes:
Nunc animis opus est: nunc viribus addite vires;
Nec vinctos pigeat tumulari carcere cæco;
Aut Domino similes pudeat discrimina mille;
Mille cruces, casusque pati: stent prodiga vitæ
Pectora: Romuleæ stet debita cura Tiaræ.
Grande movetis opus: stat nostris dissita terris
India: quam longo mare dividit intervallo.
Durum iter: insani fluctus; atque horrida cæcis
Syrtibus; ac tumidi superanda pericula ponti.
Sed dubios revocate animos; hàc itur ad astra:
Astra petunt fuso venales sanguine palmas.
Dixerat; & lacrymis vultum perfusus obortis
Dilectam Sobolem patriis amplectitur ulnis;

Vota-

Votaque complexu geminans; verba ultima fletu
Irrigat, & tutos curſus, ventoſque precatur.
His monitis accenſi animi, firmataque virtus;
Et dictis animata Ducis generoſa juventus,
Certa novas tentare vias, rapidoque calentes
Sole plagas, aliumque Poli ventura sùb axem
Auroræ ad populos; qua Ganges turbidus auro
Intumet: & gemmis gravidum Thetis excipit Indum:
Deſerit Italiæ caput, imperiique Latini,
Et medios ſecat Hetruſcos, Piſaſque ſequentes
Præterit, ac (1) Lunæ decedunt mœnia retro.
Hinc illi Ligurum fines, monteſque nivales,
Et pedibus ſcandunt pernicibus Apenninum.
Antiquam linquunt clivoſo tramite montis
Auſoniam, lato quæ ſurgit ad Æthera dorſo;
Aërias ſuperant Alpes, & nubila tranant,
Trans vectis Italos, populique, urbeſque togatæ (2)
Occurrunt; latiſque aperit ſe Gallia campis.
Mavortis ſuperant arces, & celſa ſubintrant
Mœnia (3) Maſſiliæ, curvâ quà mole recurrit
Portus; & obſtrictæ claudunt tuta æquora fauces.
Hìc celeres ſubeunt puppes; levis inde ſecunda
Aſpirans aura, & crepitanti murmure ventus
Carbaſa tenſa ciet: fugiunt ſpumantibus undis.
Jam Gallum evaſere latus; cum vertice ſummo
Apparet procul è pelago nemoroſa (4) Pyrene,
Thyrſigero legitur quondam terra hoſpita Baccho
(5) Tarraco; purpurei raduntur & oſtia Iberi
Et nova Carthago, & mediis (6) Balearides undis.
Hinc trans Herculeas provecti gurgite metas
Tarteſſi relegunt littus, Gadeſque propinquas
Tranſmittunt proris; Euroque in vela ſecundo
Littora prætereunt Bætis: mox Lyſia regna,
Auriferique Tagi ſubierunt oſtia puppes.
Hìc, dum ſævit hyems, pelagique exaſperat undas
Odryſius Boreas, tuti ſtatione receſſus
Hibernant naves: atque omnis littore curvo
Otia læta trahit Nereo defeſſa juventus.
Magnanimi verò Proceres non otia lentis
Carpebant ripis; nec vertere ſeria ludo,
Nec fractos curis animos laxare parumper
Curabant mixtis ſalibus, cultoque paratu;
Non tempus terere, aut genio indulgere petulco;
Atque dies totos lepidis tranſmittere dictis;
Nec miſcere jocos. Nam turpis inertia ſummos

(1) Fuit oppidum Hetruriæ ad mare Liguſticum: vulgò *Sarzana*, habens portum egregium.

(2) Urbes Galliæ Ciſalpinæ, quæ togata dicitur.

(3) Urbs Galliæ Narbonenſis ad mare a Phocenſibus cõdita, ubi S. Mariç Magdalenæ corpus habetur, & Portus tutiſſimus.

(4) Mons Acrocorinthi, Muſis ſacer etiam mons Hiſpaniæ.

(5) Urbs Hiſpaniæ citerioris a Scipionibus condita.

(6) Inſulæ duæ in Hiſpanico mari, ubi primùm repertus eſt uſus fundarum, vulgò Majorica & Minorica.

Dedecet Heroas: ſtudioque ignobilis otì,
Magnanimi ſquallent animi, quos lenta retundens
Imbelli fractos luxu ſocordia vicit.
Quamque hoſtes timuere Duces, Exercita virtus
Succreſcit ſtimulis; hanc triſtis inertia frangit.
His exciti animi, cæptis non ſegniter inſtant;
Arma parant; ſacroque ſtudent præludere bello.
Jam glaciale caput, liquefactis Bruma pruinis,
Condiderat: toto ridet lux aurea cœlo
Ver ſurgens tepidis florentia rura ſalubrè
Mulcebat Zephyris; & amicas carbaſus auras
Evocat; & venti veniunt in vela vocati.
Nec mora: continuò tranſtris ſedet excita Pubes;
Arma legit; merſiſque celer fodit æquora palmis,
Remigio, veliſque volant. Secat ære tumentes
Claſſis aquas, urbeſque retro, colleſque recedunt.
  Interea Pluto nigris detrusus Avernis;
Res ubi cognovit Saberi tollier aſtris;
Atque Ignatiadæ gentis victricia ferri
Signa videt Libyen ultra, victumque Choaſpen;
Et geminos latè protendere ſceptra ſub axes:
Quin etiam ſpectans (dolor hic Plutona remordet
Acriùs, & ſtimulis præcordia tangit acutis),
Ereptas Erebo prædas, fractumque ſuorum
Imperium, verſaſque acies, Maneſque fugatos;
Ac junctum Latio Gangem; jam Seras, & Indos
Romanas Aquilas, victriciaque arma ſequutos,
Sydereis lymphis aſpergi, & nomina faſtis
Jam dare Romuleis: irà implacabilis ardet
Ac tetros vibrans oculis flammantibus ignes
Ingemuit; gemituque omnem tremefecit Avernum;
Conciliumque vocat Furiarum, ac talibus infit.
  Heu ſortem inviſam, & fatis contraria noſtris
Numina, Saberides ferat hìc impune triumphos?
Hìc lauros impunè metat? tot templa, tot aras
Diruat: & noſtro geminet de funere palmas?
Scilicet Auroræ populos, mea regna Tyrannus
Obruat; & noſtrum terris avertat honorem?
O ubi ſum? Quiſnam prohibet, quin arma capeſſam?
Proque focis quin bella geram? fera bella movebo.
Hoſtis adeſt: noſtris hoſtis cadat improbus armis;
Et Furias diſcat, Ditemque laceſſere bello.
O' pudor! ò ſtygiæ memoranda infamia gentis!
Quo vires, animique, & belli interrita virtus?
Ite ò degeneres animæ, medioſque per ignes

Indi:

Indignam delete notam, vel Morte luenda est;
Ite; & victrices iterum demergite vasto
Oceano puppes: & si conamine primi
Contusæ Martis, fractisque in gurgite cœptis
Hesperio, (Non tale quidem sperare licebat,)
Arma reliquistis; retroque in terga solutæ
Cessistis belli palmas, laudesque triumphi;
Nunc cæptum peragatis opus: versamque pudore
Instaurate aciem; belloque exquirite palmas.
Haud mora continuò nigris erupit ab umbris
Tisiphone dextram crudeli armata flagello.
Atque ira, rabieque fremens: petit æquor Atlantis;
Arma remolitur, fluctusque ad sydera tollit,
Vasto Ignatiadas ponto mersura cohortes.
Quæ postquam stygiis frendens erupit ab umbris,
Alecto alloquitur Pluto, cui talia mandat.
O' Erebi decus, & Furiarum maxima regni:
Alecto, nam docta dolis effingere vultus
Mortales tu sola potes, notasque per artes,
Humanos simulare actus, & fallere gentes.
Est super Adisathri prærupto vertice montis
Gens nostræ devota stygi, Christumque perosa
Indomiti (1) Badagæ, gens invictissima bello,
(Hanc solum audebat frendens componere gentem
Contra Ignatiadas Pluto) rex inclytus armis
Lytrisar, populos longa ditione gubernat.
Assuetus bello, nimiaque cupidine regni.
Accensus, patrios ultra protendere fines
Angustos agitans animo, totum orbis Eoi
Imperium affectat. Saberùm hic solus Eois
Sedibus ejiciat: trepidoque oriente ruinas
Arceat. Hic nobis pugnando restituet rem;
Ergo age: rumpe moras: mortales indue vultus;
Et Lycam simulata senem (sic nomine dictus
Regis erat genitor, dum magni sæva gigantis
Spiritus intus agens animabat corpora mole,).
Suade bella viro, ferrumque capessere contra
Saberidem Dìs excidium, regnisque ferentem:
Cedere ne victus solio cogatur avito,
Romanasque Aquilas, & tristia jussa Quiritum,
Servitium crudele, pati: ne sede paternà
Pulsus, in externis traducat finibus ævum.
Exere docta dolos; bellandi corda furore
Batorum extimula; cunctis furor arma ministret.
Tunc sic Alecto: Faciam, rex magne, quod optas;
Incen-

(1) Indorum Populi feroces, ac bellicosi, qui in montanis Regni Bisnagar, & Belloquate habitant.

Incendamque animum juvenis ferventibus iris;
Atque etiam fera bella truci cum gente gerenda
Suadebo. & cupidos procerum novitatis amantum
Irritabo animos. Hæc dum sententia Diti est:
Continuò Senis ora gerit, vultusque seniles
Assimilat, Lycam regis simulata parentem.
Cæsaries collo pendebat candida summo,
Atque humeros fluitans tangebat verbere leni;
Tumque ebori similis nitido, canisque decora
E' mento barba in pectus prolixa fluebat:
Aurea serta caput, corpus regale tegebat
Stamine gemmato, varioque intexta colore
Purpura, sidonios succos imitata rubore.
Hoc cultu, hoc habitu Dea tetra nigrantibus alis
Haud mora, nubiferis cursum velocior Euris
Arripuit; celerique secat cava nubila lapsu.
Nox erat; & velox nocturnis Delia bigis
Vecta, colorato nodosis æthere habenis
Flectit equos, lucemque gerit radiosa serenam;
Cum nimium fessi curis membra ægra relaxant
Mortales, toto proflantes pectore somnos;
Cumque peregrinæ vocem pressere columbæ;
Dulcia nec linguam Philomela in carmina solvit;
Cuncta sed optatos carpunt animalia somnos.
Non minùs interea, celsas qui temperat oras
Et montana regit Batorum regna, Lytrisar,
Per noctem placida resolutus membra quiete,
Mordaces somno lenibat pectore curas.
Cum subitò juveni senior se se obtulit ultro:
Et patriam simulans vocem, gestusque seniles;
Talia verba dedit. Surge ò charissima proles,
Surge age: torpentes è membris excute somnos
Natus in imperium, atque in facta illustria natus:
Non tempus placidos per amica silentia somnos
Carpere: bella gerat, qui vult sua Regna tueri.
Ausonia ex magna trans cærula marmora vectus
Romulidum sacros ritus, moresque latinos
Intulit Eois victor Saberius oris,
Unus & ille dolis instructus, & arte malignà
Hostis adest; claros Asiæ populare Penates.
Jamque Travancoridis regnum, jam turbida gemmis
Ostia Mesolii, regnique fluenta Salenis,(1)
Et (2) Colchi in partes latii cessere Tyranni.
Quin fortunatis nimium successibus audax
Excidium parat Eoo. Felicia cœpta

(1) Videntur esse flumina oram malabaricam interluentia, ubi fluvius Canarà.

(2) Urbs Indiç intra Gangem caput regni in ora Malabaris 25 Leucis Hispanicis à Calecuto in Austrum, & 44 à promõtorio Comorino in Boream, anteà sub dominio Lusitanorum, nunc autẽ, paucis ab hinc annis capta à Batavis, vulgò Canancina.

Auda-

Audaces tollunt animos, viresque mlniſtrant
Proſpera bellorum. Verùm tu fortibus armis
Occurrė; & patriâ ſupera virtute Tyrannum.
Ne patere externâ regnum ditione ſubactum.
Relligione Deûm: ſed bello elata tuere
Sceptra patrum: namque ipſa tuis Sors annuit armis;
Et cunctos pro ſe vocat in certamina Divos.
Hæc dedit; & tenues ſubitò ceu fumus in auras,
Fugit, & in liquidum commiſcuit aëra corpus.
Hinc ubi Tartareas ſedes, loca cæca, reviſit
Talibus alloquitur ſtygios, regemque ſeverum.
Tænarii Heroes, cæptis Fortuna ſecundat.
Non priùs effundet novies ſua lumina Titan,
Quàm moriens miſeram diſperdet in aëra vitam;
Et tanti pœnas ſceleris luet impius hoſtis.
At vos interea ſtygii ſpes maxima regni
Eumenides; per ſtagna precor flammantis Averni;
Urgete inſidiis Badagas, notaſque per artes
Præſidio firmate ducem, vimque addite bello.
Non dum Phœbæo fulgebant lumine montes,
Hinnituque gravi ſtellas diffuderat Æthon;
Cum ſtygiis actus Furiis, totoſque per artus,
Furtimque immiſſum venis ſufferre venenum
Impatiens juvenis, nocturna ſilentia rupit.
Arma amens clamat; date tela, o' ferte ſagittas.
Imperat arma furor; creſcitque inſania belli,
Ira ſuper; valido veluti cum Sole bitumen
Pabula viſceribus præbet ferventibus Ætnæ
Accipiunt alimenra faces; & ſulphure fervent;
Exultantque æſtu flammæ: furit igneus intus,
Atque alte excreſcens, ſpumis exuberat amnis,
Nec jam ſe capit ignis: edax ruit undique flamma.
Ergo ad bella Duces, juveneſque ad bella fatigat
Barbarus ore fremens; ſtat totis viribus hoſtem
Aut premere, aut rurſum occiduas detrudere in oras.
Ut belli ſignum celſa rex tollit ab arce;
Martiaque irato ſtrepuerunt cornua cantu:
Utque ſinu vexilla notos hauſere ſecundos;
Continuò commoti animi, trepidoque tumultu;
Hinc, atque hinc alacres properant: lymphataque pubes
Arma capit: Primique Duces Ranamaſtus, & Ophir
Robuſtos ad bella viros, lectamque juventam
Conſcribunt ſignis; & millia multa recenſent;
Exercentque rudes acie, & ſimul agmina denſant.
Ipſe ubi loricam, ferroque, auroque rigentem

In-

Induit; & capiti galeam, cristasque comantes;
Aptavitque ensem lateri, lyciamque pharetram;
Atque acri subvectus equo, volat agmina circùm:
Ipse aciem (non cura ducis), rex ipse phalangem
Instruit: ac torvos oculos hùc vertit, & illùc;
In medio densat cuneos; floremque juventæ
Fronte locat prima; veterano clausit & agmen
Milite; si retro fraudem meditabitur hostis,
Occurrat venienti, atque ictus impete primo
Excipiat virtute pari: mox cornua tendit
Æquiùs; & turmis equitum latus armat utrumque.
Ac velut umbrosis ripis, & flumine glauco
Hebri Threicii, aut ferventi Bistonis unda
Mars fremit, armigeras disponens ordine turmas
Hic Dacos peltis locat, & lunata Getarum
Agmina: falcatos hic sistit Bistonas; atque hic
Agglomerat fortes, sinuatque in cornua Thraces:
Explicat hic alas, retrahitque, iterumque relaxat;
Inflectit, flectitque aciem, curritque, recurritque,
Et labyrinthæis erroribus æquora signat.
Haud secus accensus juvenis furit igneus, & jam
Bella, aciemque parat; tumuloque excelsus ab alto;
Sic gentem alloquitur, stimulisque potentibus urget.
Bellaces Animæ, gentis spes ultima Eoæ,
Delectique Duces, præclaraque robora Martis;
Jam vobis optata dies se se obtulit ultro;
Ac votis quæsita diu: jam copia pugnæ
Oblata est vobis, quæ votis mille petita est
Hortatus patris monitu, jussuque Deorum
Bella gero; & totas in prælia fundere vires
Relligio, regnique salus traxere coactum.
Unus ab Hesperia vectus trans æquora prædo
Indixit bellum superis, & funera Divis;
Et regnum affectat: Vos ergo in prælia posco:
Vosque pios ad bella voco. Non ibit inulta
Plurima Sydereis illata injuria Divis.
Sic pietas, sic jura petunt; nos Numina poscunt
Tantorum ultores scelerum, per tela ruamus,
Arma per, & gladios; ut sic labefacta resurgat
Relligio; omissique Deùm instaurentur honores:
Patria, Diique omnes armis, regnumque tuendum est.
Hæc ait: atque alacres primo præit agmine turmas,
Ordine quem legio sectatur regia longo.
Jam rutilam novies trajecerat æthere metam
Phæbus; & aligeræ flagrantia lora quadrigæ
Tor-

Torserat; Atlantis properans immergier undis:
Cum primæ tumulos equitum petiere cohortes,
Unde (1) Travancoridis spatioso condita campo
Mœnia prospiciunt, queis sese claudere Divùm
Audierant; regnumque sacris lustrare latinis.
Jamque ruunt Badagæ; atque exundant milite colles:
Infremuere tubis; sonitu nemus omne resultat.
Hìc illi dum castra locant, & milite collem
Obsidione premunt, perque alta silentia noctis
Vallibus occultant acies, atque inter opacos
Anfractus nemorum, seque ima in parte recondunt.
Nox venit; atque hominum languentia membra soporat:
Nocturnas velox nitido regit æthere bigas
Delia, stelliferis circùm comitata choreis;
Per virides effusa thoros stat cuncta juventus,
Exercens ludos, & pocula plena coronans.
Collucent longè nemoroso è vertice flammæ;
Atque altè reboant dubio sub murmure voces.
Nuncius interea trepidus pervenit ad Urbem,
Qui sævas Batòrum acies, atque agmina centum
Adventare monet: cum miles mœnia servans,
Hostis adest, socii, clamat, propiusque periclum:
Arma viri rapite, arma Duces, detrudite vim vi.
Concurrunt subitò pavidi, lunataque densant
Mœnia; & obiicibus portarum limina firmant.
Continuò trepidam serpens pennata per Urbem
Fama volat mendax, Eois ocyor Euris;
Piniferas sylvas, & summum collis aprici
Obsedisse jugum Badagas, per culmina summi
Adisathri vectos, & saxa minantia Cœlo.
Extemplò dubio turbantur cuncta tumultu;
Concussique animi subità formidine belli,
Concurrunt triviis; mediam lymphata per Urbem,
Inscia turba ruit, totamque timoribus implet.
Hunc ignes, hunc dira movent incendia: Marte
Omnia misceri; quassari mœnia crebris
Fulminibus: pueros alius miseratur inermes
Barbaricis tradi manibus, ferroque perire;
Imbellesque senes occidi: horrescit & alter
Stupra animo memorans: latiisque incendia sacris
Hic metuit; superùmque manu violata profanâ
Plenaque barbaricis deflet delubra rapinis.
Jam celeri crescens motu regalia tecta
Rumor adit; pavidasque Ducum transverberat aures;
Namque hostes vallum transgressos, impete primo,

(1) Urbs ampla, atque munita intra Gangem sita.

Invasisse monet; disiectas undique portas
Edocet, & subità telorum grandine tectos;
Exanimes cecidisse viros, qui mœnia turris
Densarant, magnamque hominum stragem inde coactam;
Hoc strepitu excitus tectis Mavortius Heros
Rex, proavùm gestis, & sceptro insignis avito,
Extemplò festinat iter, gressuque citato
Evolat ad muros, quos non dum barbarus armis
Aggressus, nec adhuc vallum tentaverat hostis.
Ergo ubi jam rumor mendax evanuit auris,
Et trepida obtutu revocavit pectora certo:
Turbati rediere animi. Rex ipse per omnes
Excurrit turres, & propugnacula muri,
Et portas Urbis, lunataque mœnia firmat
Milite, qui telis venientes arceat hostes.
Pervigil exercet fidas in vertice custos
Turrito excubias, ut servet ab hostibus Urbem:
Explorat, variatque vices. Sed vulgus inertùm
Interea trepido cursat sermone per Urbem.
Quid latura dies, expectat; & omnis in armis
Insomnem totam duxit per mœnia noctem.
(1) Cum tandem Cœlo nemeæi accensa Leonis
Ira perit, nudamque suo miratur Orion
Ense manum: pariterque cadit Citherëjus ignis:
Matutinus adest Titan, cœlumque repentè
Luce nitens prima, & colles crinitus inaurat:
Extemplò litui strepitus, clangorque tubarum
Insremuit; somno Badagas, vinoque sepultos,
Increpat; atque animos, & martia pectora rauco
Accendit cantu, longè fragor insonat Urbe;
Et pavidas populi replet formidine mentes.
Nec mora; præcipites capiunt fera tela manipli;
Et legio, quæ prima præit, quæve indè secuta est,
Quo tumulo tormenta locent, quæ mœnia crebris
Pulsent fulminibus; qui primi invadere tentent,
Quâ fractus det murus iter; qui prima secundent
Tentamenta, docet tumulo Rex Barbarus alto.
(2) Tempus, ait, Socii, plenos rubiginis enses
Exercere, & siccas satiare cruoribus hastas.
Illa dies hæc est, totas qua fundere in hostem
Imperii vires opus est, & pectora ferro
Obiicere, & primo terram omnem sternere motu:
Qui patriam servare cupit, cultumque Deorum,
Irruat, & victor Romanum conterat hostem:
Ferte viri strages, Urbemque incendite flammis;

(1) Stellarum occasus Oriente Sole.

(2) Vehemens Lysistrasis ad milites concio.

Non

Non fugiet noster conclusus mœnibus hostis.
Hæc ille: & Badagæ strepitu plausere canoro;
Et pugnæ signum, & crudelia bella reposcunt.
Corda tument rabie, rapidasque minacia flammas
Lumina dant; cædemque animo meditantur, & ignes.
Elati tollunt supero capita ardua cœlo
Aëriæ veluti quercus, pinusque comantes,
Tollentes celsam nimbosa in nubila sylvam;
Missilibus tectum stridoribus aëra complent,
Immanesque cient sonitus: ceu montibus altis
Irruit Odrysius Boreas: creberque procellis
Africus: instabili vento querceta resultant;
Et pineta sonant: nemus altis obstrepit umbris.
Jamque furor, terrorque præit, stridorque tubarum
Armatos in bella vocat, simul excitat iras;
Irritatque animos, & barbara pectora pulsat.
Addit se sociam Alecto, scelerisque ministras
Fundit Avernales lymphata per agmina pestes.
Non minus interea Cives pro mœnibus adstant,
Ut patriam servent, gnatosque, & sacra Triformi
Templa Deo: Sibi quisque locum legit, & parat acri
Arma ferenda manu: pars mistas sulphure tędas
Mittere; pars melior certas vibrare sagittas;
Pars in pugnaces torquere trabalia turmas
Spicula; & infestos pars trudere mœnibus hostes
Fulminibus, quæ dira simul tormenta retundant
Instructa aggeribus; scrobibus pars instat apertis
Sulphureosque cados indit, tellure reclusa.
Ferratisque alii portæ rimosa patentis
Ostia cardinibus, pontesque attollere certant.
Ipse, ubi bellandi fecerunt classica signum,
Fortis Acas animo exultans, ferroque minaci
Æstuat, & totum spirant præcordia Martem.
Dein sublimis Equo disponit in Urbe cohortes,
Horrendam campo pugnam facturus aperto.
Vidisses intus Neptunia mœnia Trojæ
Hectora Dardanios furtiva ad bella maniplos
Instruere, & tacitis pugnaces mittere portis
Latè Agamemnonias straturos Marte phalanges.
Inde ubi jam promptas instruxit in arma catervas,
Densavitque acies, & cornua bina tetendit,
Sic ait: (1) Egregii juvenes, spes maxima regni,
Quos Colchi timuere Duces, gentesque subactæ,
Ac toties bello Badagæ sensere potentes;
En optara dies venit, quæ nuncia belli,

(1) Gravissima Acæ Regis ad milites oratio.

Ad Martem vos læta vocat: quid Patria possit
Relligio: quid nostra fides, atque inclyta virtus,
Nunc testemur, opus. O terque, quaterque beatos;
Queis datur & Patriam, & Numen defendere bello.
Ergo animos revocate novos: victricia cœlum
Signa movet; nobis veniet victoria cœlo.
Quin brevis est labor, & brevior via: pandite portas
Omen adest, Omen lætum dat Numen ab Axe.
At vos, ò juvenes, hoc portæ limine in ipso
Ponite spem vitæ, desperet ut omnia miles
Est opus, ut claros referat, fuso hoste, triumphos.
Nec plura: armatos ad prælia lætus agebat:
Cum novus exoritur turbata per agmina clamor
Fœmineus; sequitur stridor, mæstusque ululatus;
Scissa comas, pectusque manu percussa decorum,
It rapido Regina gradu lymphata per Urbem,
Eoæ circùm matres, miserabile visu,
Crinibus incedunt comites de more solutis.
Obstupuit visu primo, atque exterritus hæsit
Fortis Acas, tantosque cient quæ funera luctus
Ignorat; magnumque agitant dira omina pectus,
Fluctuat incertùm; & studia in contraria fertur:
Cum Regina Virum, vultu testata dolorem
Talibus aggreditur lacrymans: Carissime Conjux,
Hei mihi quæ menti dirà sub imagine somnus
(Horresco referens; gelidus timor ossibus hæret)
Obtulit, ah tristi quantus menti ingruit horror!
Dum nocte in medià, medium jam Delia cursum
Egerat; ac tenuem carpebant lumina somnum,
Heu meminisse horret tantis mens territa monstris!
Ipsa ego te vidi crudeli vulnere cæsum,
Exanimem cecidisse solo, ceu pollice florem
Virgineo sectum violæ, vel mollis acanthi,
Cui nec splendor adhuc, nec forma expalluit ore:
Mox te conspexi laniatum corpore toto,
Discerptumque solo prosterni, milite fuso.
Numina, si qua polo pietas, arcete periclum,
O' superi removete, precor, dira omina Regi
At tu (nam Deus hæc nostræ per somnia menti
Infudit monita, & monitis parere jubemur)
Neu Martem infido jubeas committere campo:
Nam tibi parva phalanx, paucique in bella manipli
Addent se comites; qui quamvis robore præstent
Herculeo, stimulosque addat Ducis æmula virtus;
Non tamen æquato pugnabunt Marte cohortes;

Nec

Nec tibi sufficient audenti in prælia contrà
Batorum innumeras acies, densasque phalanges;
Non tutum est, vallo paucas educere turmas,
Nec bellum tentare acie, aut conferre licebit
Signa tibi: quamquam multis audacia Marte
Profuit in dubio; sed rara exempla petuntur:
Tutemur vallum; pellamus mœnibus hostem;
Hæc tua laus; hostem cunctando expellere muris;
Sic Numen; sic vera Ducis prudentia poscit.
Hæc Regina madens lacrymis dedit: inde profatus
Rex olli, & timidam dictis solatur amantem:
O Conjux, tali nihil est sub Marte timendum;
Sume animos, vultu redeat nitor aureus almo,
Et rursus placidè rubeat gena concolor ostro;
Hoc precor, una mihi ante alias charissima, ne te
Fallaci ludant terrena insomnia visu,
Mox vanas somnus mendax vanescet in auras;
Spero equidem medio Badagas prosternere campo;
Est mihi tantum animi robur. Deus æthere ab alto
Aspiciet, qui sacra suo pro Numine tractant
Bella Duces; ferroque hostem, Martemque lacessunt;
Suppetias Cœlo mittet; perque agmina nobis
In partem belli veniet, partemque laboris
Aligerùm numerosa cohors; atque auspice tanto,
Quid meritas differre juvat, vel linquere lauros?
Tum contra Phylias (tali nam nomine conjux
Regia) non certè vana me terruit umbra,
Nec mentem falsâ delusit imagine somnus.
Nam secreta Deus mediâ prædicere nocte
Sæpè solet, causasque animis aperire futuras;
Ille autem: quid fata petant, jam cœlitis Auræ
Inspiravit Amor: faustumque precantibus omen
Illuxit; ne vana animos insomnia turbent.
Quis vetat? astra jubent portis emittere turmas;
Et conferre manus, Batosque invadere campo.
Haud sibi cum rudibus rem faxo, & gente Parava
Esse putent; pavidos, quos ferro perdidit, & quos,
Ceu lupus impastus laniavit Barbarus ense:
Titânas contra pugnat, bellumque cruentum
Armigera cum gente gerit, cui dextra triumphos
Egregios peperit. Verùm non talia tempus
Postulat. Hostis adest: dant Martia classica signum;
Pandamus portas, mediique in bella ruamus,
At regina, tubæ sonitu concussa canoro,
Rursus it in lacrymas, vultum rigat imbre decorum:

Has

Has ego per lacrymas, inquit, chariſſime conjux;
Per ſanctos thalamos, & per genitoris Amuſæ,
Si qua movet te cura patris, triſtiſque ſenectæ;
Per tenerum Libyrim, noſtri tibi pignus amoris.
Nam tu ſolus amor, noſtri Lux unica regni,
Imperiique decus: ſine te ſpes corruet omnis:
Hoc precor, armatos deſiſte immittere campo.
Nam quæcumque manent (& non feliciä duco)
Ambos fata manent. Verùm ſi pandere portas,
Atque manum Badagis tibi jam committere certum eſt.
Unum oro, rape me ſimul in fata omnia tecum,
Si te nulla tui tangit, ſi nulla tuorum
Cura; mori gratum eſt. Hæc dicens regia Conjux
Pallida, puniceis veluti ſurgentis Eoi
Langueſcit vultus maculis; labat ore ſupino.
Accurrunt ſubitò comites, dominamque labantem
Accelerant fulcire manu, vultumque decorum
Aſpergunt lymphis: vix denique ſpiritus almo
Ore redit. Tum magnus Acas exterritus hæſit
Conjugis aſpectu: ſed mox, ſternace relicto,
Advolat, & teneris circumdat colla lacertis.
Et fovet, & refovet; languentibus & ſua jungit
Lumina luminibus, componit & oribus ora,
Talia ſuadet amor: mox uſus talibus inſit.
Triſtem pone metum conjux, mea vita, meum cor:
Parce, precor, lacrymis: faciam, Regina, quod optas.
Non poſtes Urbis pandentur, & agmen aperto
Mittetur campo: ſed tantùm mœnibus hoſtem
Propellam, dilectus Acas tibi talia ſpondet.
Ne dubita, nam certa fides: te Regia, ſed me
Caſtra vocant; ſecura domum pete: voſque puellæ
Reginæ comites tecto ſuccedite noſtro.
Ibo, inquit Regina; fidem ſervare memento.
Tum Rex è muris diſponit in ordine turmas;
Dat dextram Liloo portam, pontemque tueri;
Tres illi validà jungens virtute cohortes:
Imperat Adyloo ſociis ſervare ſiniſtram,
Quam propter gelidis reſonabat fluctibus amnis.
At forti mandat Sylio ductare magiſtro
Belligeras equitum turmas (Dux ipſe ſupremus
Militiæ quondam Sylius fuit) agmine denſo
Ire per & portas, circùmque excurrere muros,
Mitteret ut ſocios, quò tunc res ipſa vocaſſet.
Ipſe ſuper muros reliquis citus evolat armis.
Continuò denſi pharetrato milite muri

Sti-

Stipantur: Zephyro fluitant vexilla per arces:
Jamque propinquabant acies, cum classica signum
Increpuere simul feralia : verberat auras
Tum tuba terribili sonitu : fremit æquore toto
Armorum strepitus, creberque hinnitus equorum:
Antè alios Lytrisar atrox ad prælia diros
Hortatur Badagas, & pigras increpat alas:
Haud mora : continuo, ruptis ceu nubibus alto
Irruit immixtum fulgore, & murmure fulmen;
Non aliter vibrata ruit pila flammea Cœlo
Ære cavo, totamque quatit terroribus urbem:
At contra cives turritis mœnibus astant
Immoti, tecti galeis, & fulmine fulmen
Trudunt aggeribus; fossam, vallumque ruinæ
Obiiciunt; nec dira timet tormenta juventus.
Fortè fuit miles sublimi in vertice turris,
Quam contra ardebant repetita incendia Martis;
Nomine Coribias, quo non felicior alter
Ignitos vibrare globos, & missile fulmen:
Hic, postquam speculâ vidit procerus ab altâ;
Adventare acies vallo, primàque superbum
Fronte patere Ducem : dextræ cui proximus ibat
Horridus aspectu torvo, vastàque tremendus
Mole Gigas, cæsà succintus tigride pectus;
Proque hastâ pinum quatiens, celaransque propinquis
Excidium muris minitatur, & ore cruento;
Pandite victori, proclamat, pandite portas.
Queis vitâ excedas nolens, illum excipit ingens
Corybias, aptatque oculis, gravido ære, dioptram;
Ac superos in vota vocans, interritus ignem
Excitat attactu calybis, motuque rotarum,
Continuò flammas prono bibit ore metallum
Extemplò volitat vacuas pila missa per auras
Ære fugax, spargitque faces, & fulminis instar
Intonat horrendùm, mortali & sibilat ictu:
Hinc tractus emensa leves, velocior Euro
Impetit, & frontem vindex ferit impete multo;
Descenditque rapax imas bibitura medullas.
Ac velut è Cœlo flagranti fulmine quercus
Icta ruit, magnamque simul trahit alta ruinam;
Infelix cecidit sic Barbarus, ore refundens
Tartareas animam; quæ jam subitura cavernas
Ingemuit; stygiasque ruit male sana sub umbras;
Lytrisar verò casu turbatus amici
Infremuit, totusque accenso excanduit ore;

Ac

Ac velut Hyrcanis rabie furit horrida lucis,
Cum latebris erepta videt sua pignora, Tigris
Latronum insidiis, circùm fremit undique sylvas:
Sic agitur furiis Lytrisar, & acribus ignis
Fulgurat ex oculis; vocemque intendit, & ore
Clamat. Belligeri labefactos scandite muros,
Undique dum fossas magnæ æquavere ruinæ.
Ite citi : at Badagæ, rupto velut aggere flumen
Irrumpunt, audentque vias aperire per hostes.
At Pater omnipotens, stellatâ ex ætheris arce,
Dilectam aspiciens gentem, propiusque periclum;
Agminibus densum, commixto fulmine, nimbum
Desuper immittit; cœlo ruit amnis aquarum;
Igne micat, crebroque tonat Polus horridus ictu.
Diffugiunt campo turmæ, atque incæpta relinqunt
Prælia; præcipites properant succedere castris.
At contra auxilium cœlo venisse supremo,
Agnoscunt læti Cives; gratesque rependunt.
Nox erat, & fuso terras velabat amictu,
Hostiles crebro collucent aggere flammæ:
Excubias peragunt labefacta ad mænia cives:
Saberus verò diverso in littore Gathis
Stratus humi funditque preces, & lumina Cœlo
Intendens, dulces superûm meditatur amores.
Dumque hæret, tacitusque orat : demissus ab alto
Aliger intonuit roseâ cervice relucens.
Aurea divinos spiravit vertice odores
Cæsaries; vestisque pedes defluxit ad imos:
Alba genæ niveis imitantur lilia malis
Ora Pudicitia, & vultum suffudit honestum.
Qui postquam tremuli tetigit cava littora ponti,
Sabero improvisus adest, paucisque repentè
Sic illum alloquitur : Quid agis, clarissime Divûm!
Haud certè ista sibi tempus spectacula poscit.
Armati ferro Badagæ, victricibus armis
Cædem ardent animo, victor ruit undique miles,
Deflet mæsta suas obsessa Travancoris arces.
Omnia quin miles vastasset barbarus ense;
Ni Pater omnipotens misisset ab æthere nimbum;
I', pete, summe Heros, populoque occurre labanti;
Ipse ego (nec vires absunt) per inania ducam
Remigio alarum, quò te vota omnia poscunt.
Aliger hæc olli. Subitò Saberus ab udo
Littore subvectus, celerique per aëra lapsu
Culmina præteriit Gathis, præruptaque saxa

Ad-

Adisathri, & tandem vallatâ sistitur Urbe.
Jamque propinquabat, propulsis undique stellis,
Matura cum luce dies, noctemque fugabat.
Cùm primùm Oceani summo se gurgite tollunt
Solis equi, croceisque faces è naribus eflant:
Saberides, trepidæ urbis Atlas, super astitit Arce,
Non secus ac alter Titan, qui nubila Martis
Dissipet, & nitidos referat, fuso hoste triumphos.
Protinus, Heroem ut cernunt qui limina servant
Obstupuere: novo perculsi pectora visu,
Attonitique hærent, animos nova gaudia mulcent,
Nec dum certa fides oculis: quod vota reposcunt,
Insinuat spes ipsa, negat timor. Ille repentè
Et firmat dubios animos, ac talia fatur.
O' mihi dilectæ gentes, fidissima Christo
Pectora, quæ Fidei magnis cœpistis ab orsis
Principium; certi patriæ sub mœnibus altis
Oppetere, & vestro terram irrorare cruore:
Jam Deus omnipotens stellatâ ex ætheris arce,
Qui bellum, pacemque regens, pia vota secundat;
Me tulit; extremis ferrem ut solatia rebus;
Ac superis armis pulsarem mœnibus hostem.
Hæc ille: & lætus populi ferit æthera clamor.
Evolat interea rumor, plateisque vagatur
Advenisse canens tanto in discrimine Divum,
Ut fractos bello Badagas è limine pellat.
Nec mora: fortis Acas castâ cum conjuge læti
Occurrunt, Divumque petunt, ac voce salutant:
Tum properant, & fida sacræ dant oscula dextræ.
Nec timor ullus adest belli, nec Martis aperti
Formido; in solo tanta est fiducia Divo.
Ecce autem festus dum murmurat æthere cantus;
Totaque festivo responsat Regia plausu;
Festino accelerant gressu, valloque propinquant
Instaurare aciem Badagæ, Martemque cruentum
Tentare, & nudo per fragmina scandere ferro.
Tunc portas aperit Saberus, & agmina aperto
Educit campo, & ductor præit agmina primus,
Proximus ardet Acas; aciesque sequuntur ovantes.
Non procul è muris, Eoæ in limine valvæ
Collis erat nudus; medioque in vertice quondam
Populus umbrosis tendebat brachia ramis,
Hic sua Saberus fixit vestigia primus
Occurrens ultro venienti; & talibus infit.
Siste leo: en adsum: certandum cominus uni est

Me manet iſte labor: quid nunc cœleſtia poſſint
Arma: quid & Patris valeant pia ſigna latini
Experiamur: opem demiſſam ſydere ab alto
Chriſtiadæ videant; verùm ſua funera ſpectet
Gens tua, barbaricis nunquam exaturata rapinis.
Hæc ubi dicta dedit; ſe ſe Saberus in auras
Mole giganteà, atque ingentibus artubus effert
Altior, & celſum caput inter nubila condit;
Fulgurat os, veluti phębeà lampade Titan
Ignitis horret jaculis, duo fulgura flammeis
Illuxere oculis, manibus duo fulmina vibrat:
Loricam pectus nodiſque, auroque trilicem
Induit, ex humeris pendens clamys integit artus.
Ardentes rotat ore faces, jacit undique flammas;
Terrificoſque ciet ſonitus; miſcetque tumultus:
Horrendi circùm ſtrepitus, ſtridorque tubarum
Ingens auditur; totuſque remugit Olympus.
Omnipotens veluti Sinai cum vertice ſummo
Terrificos condens radioſa in nubila vultus,
Marmoreas legis tabulas dedit; igne refulſit
Purpureo, & mixtas inter caligine flammas
Emicuere faces; totuſque ardeſcere circùm
Mons viſus, crebrique polo intonuere tumultus:
Intremuit tellus; totuſque exhorruit Axis.
Extemplò trepidæ ſonitu, gelidæque pavore
Præcipites ceſſere retro, verſæque phalanges
Batorum; primuſque retro ruit ipſe Lytriſar.
Non ira iſtigat ſocios, non impetus enſem
Incitat: audaces animos timor occupat; & jam
Undique turbatum: Fugiunt, nullo ordine turmæ.
Duxque Ducem inſequitur; peditem pedes, atque virum vir.
Armeniæ veluti Leo cum de montibus altis
Deſcendit, monſtrum hõrrendum, per culta coloni
Accelerant terrore fugam, campoſque relinquunt.
At generoſus Acas diſperſas undique turmas
Dum ſpectat, celerique fugà ſe condere ſylvis;
Nunc hoſtem ſectemur, ait, quando ipſa vocat ſors.
Dixerat, & ſocios fuſos mittebat in hoſtes.
Non hoc Saberides animo tulit: Inclyte regum
Parce, precor, clamat, maculari ſanguine terram,
Da veniam: nobis reliquũm victoria parta eſt.
Ergo alacres ſiſtunt equitum, peditumque cohortes,
Et lætos geminant feſtivo murmure plauſus:
Inde triumphali imponunt Heroa curuli,
Victoreſque canunt hilares, fuſo hoſte, triumphos.

SABE-

SABERIDOS LIBER VII.

Argumentum.

Ingenti se mole gigas per somnia Oaxi
Obtulit; elatumque caput sub nubila tollit.
Tota illi plaudit cœlorum regia, palmas,
Ereptosque canens domito de Dite triumphos.
Interea Didymus dubitanti occurrit Oaxi,
Et monet Eoas Latii de sedibus oras
Adventurum Heroa, fores qui pandat olympi.
Manariam Saberus adit; tota Insula sacris
Legibus imbuta est: hoc defert Fama ad Orabin;
Irruit hic, vastamque dedit cum civibus Urbem.
Interea delecta manus de sede latinà
Dum properat, pelago, stygiàque agitatur Erynni:
Lenit at illapsus Michael maris Axe furores.

DUm contra Badagas victricia bella geruntur
Littore in occiduo, quà fluctibus Indica Tethys
Purpurat ostriferis; divesque Travancoris ora
Emicat Eois circum baccata lapillis:
Manariæ populi, atque adverso è littore gentes
Et latios fasces, & Romula signa secuti,
Impiaque immanis temnentes jussa Tyranni,
Arma per, & gladios, perque ignea tela, per imbres
Saxorum, & mixtos pilorum grandine nimbos,
Egregiam subeunt per plurima vulnera mortem;
Et claras veterum palmas, summosque triumphos
Æquavere suis, æternaque nomina fastis
Inscribi meruere sacris; & sanguine fuso
Emicuere polo, & sedes tenuere beatas.
Magnanimùm Heroum perfusas sanguine lauros,

Et belli causas, bellumque ex ordine pandam;
Quos ea laurigeros victoria reddidit, & quos
Turpè fugæ infractos terror dare terga coëgit:
Jamque adeo claræ repetam primordia pugnæ.
Calligium contra littus, currentia ab usque
Rupibus Arctois Scythiæ, & sublimis Imai;
Culmina quà molli dorsum demittere clivo
Incipiunt, parvoque maris se porrigit undis
Planities campo, Piscaridos ora, coruscis
Titanis flagrans radiis jacet insula ponto
Agarico: prisci dixerunt nomine Coryn,
Manariam memores appellavere nepotes:
Parva situ, clivoque frequens, saxosaque campis
Exiguis: totum victor cum subderet orbem
Thyrsiger Eoum, nunquam domita insula Baccho est.
Non ridet Pomona solo; nec gaudet aristis
Flava Ceres; cultis neque Chloris purpurat hortis;
Nec Pan curat oves. At non felicior ulla
Insula, gemmiferis quam Nereus alluit undis;
Nec matutinis est lætior altera guttis:
Pinguia fæcundo rorantibus ostrea fœtu
Innutrit scopulis; gemmata per æquora matres
Unigenas utero gaudent gestare sorores.
Sic maris egregiis opibus, cum fœnore multo,
(Semper avaritiam meritò Natura perosa est)
Damna soli instaurat rerum largissima Mater.
Quâ Notus erumpit non longo dissita tractu
(1) Nanigerim spectat, parvo quam dimovet æstu
Bosphorus Agaricus vicino è litore Corys.
Non procul Oceano spatioso condita campo
Urbs antiqua fuit, locuples prædivite concha;
Sed splendore carens, armisque obscura, (2) Patinus:
At nunc Heroum gestis, belloque secundo
Tantùm magnanimas inter caput invehit astris,
Quantum alias inter quondam caput abdidit Urbes.
Romuleos cultus, divino carmine Vates
Quos Didymus cecinit, multos viguisse per annos
Vidit Relligio: & superùm stipata maniplis
Nunc has, nunc illas lustrabat lætior urbes,
Excipiens meritos plausus, & thurea dona.
Sed postquam Lysari regis victricibus armis
Nanigeris devicta fuit, Mahometa nefandum
Regis ad exemplum coluit, ritusque priores
Dilectos olim, ac servatos tempore longo
Abstulit illa dies; & libertate cadente,

(1) Parva, & ignobilis Insula vulgò Chingale dicta, a Manaria exiguo freto sejuncta.

(2) Urbs Manariæ olim ignobilis: nunc celeberrima, atque ex Incolis in odium Fidei a Badagis cæsis Terra Martyrum appellata.

San-

Sancta Fides patrum maculatis excidit Aris;
Et Divùm Pietas; gentes exosa rebelles
Cœlestes iterum sedes Astrea revisit.
Relligio sic sæpè vices, verso ordine rerum;
Passa suas, regno pariter, pariterque ruente
Libertate, ruit; quin & victricibus armis
Mutatur cum rege Fides, cogente Tyranno:
Devicti parere Deis adiguntur iniquis.
Non tamen omnis adhuc, penitusque è corde latinæ
Relligionis amor, nec prisci vena pudoris
Exciderat; veteris flagrant vestigia flammæ:
Et factum damnant; stygium rescindere fœdus
Exoptant, dubiæque vias aperire salutis.
Anxia formidat pravi mens conscia facti;
Opprimit hinc miseros terror, rabiesque Tyranni;
Illinc sancta vocant contemptę fœdera Legis.
Læsa Fides stimulis præcordia tangit acutis,
Et suadet delere nefas, veniamque precari;
Instaurare Ædes. Sed mortis prævalet horror:
Mens refugit: ratio prohibet: formidine pectus
Horrescit, stygios Mahometi incendere honores;
Attamen inviti faciunt terrore minantis
Supplicium, mortisque genus crudele paventes.
Qui timet aspectu mortis, quamquam aspera visu
Occurrat, vitæ nimium mortalis amator,
Non pius ille Dei cultor, sed perfidus almæ
Desertor Fidei, nigro damnandus Averno est.
  Unus erat cives inter justissimus omnes
Egregio genitore satus, maturus Oaxes,
Plurima cui fulget capitis reverentia cani,
Religionis amans, & servantissimus æqui;
Qui ne tartareum stygii rectoris Averni
Numen adoraret, dirisque incenderet aris
Dona Sabæa, Patri Divorum debita summo;
Infamem populum, Urbemque execratus iniquam;
Umbrosos inter lucos, sedesque silentes
Solorum nemorum, incustoditosque recessus
Mæstus abit, miserum traducere ruribus Ævum:
Noctes, atque dies nunc errans montibus altis,
Nunc Sylvas inter virides, interque ferarum
Hospitia, & canis humero sine lege solutis
Fundebat lacrymas; crebris sua pectora pugnis;
Et veneranda suis discerpens unguibus ora.
Nigra seni morus victum, lapidosaque corna
Dant rami, vulsisque alitur radicibus herbæ:

Dant lacrymæ potum squallenti ex ore fluentes;
Et mæsta insomnem traducunt lumina noctem,
Squallentes humeros hirsuti pelle cameli
Indutus senior, baculoque innixus acerno
Antra per, & scopulos, & concava saxa pererrans
Alta diù crebris impleverat astra querelis.
Cùm Pater omnipotens alto miseratus Olympo,
Sensit vota senis; Pietas divina querelas
Audiit humanas: terris pacem Astra dedere:
Placatus tandem Deus est fluvio lacrymarum.
Puniceis subvecta rotis jam Delia cursu
Scandebat tacito medium stellantis Olympi
Culmen, Atlantæo properans se mergere ponto.
Cum fessas mulcent lethæa oblivia gentes,
Et dulcis tuto spirat de pectore somnus.
Ipse licèt, curis æger longævus Oaxes
Opprimitur, tacitâ compostus membra quiete.
Cùm portenta Dei variis per visa figuris
Conspicienda seni clarâ se luce dedere.
Visus ab occiduis assurgens finibus Orbis
Magnà mole Gigas extendere brachia centum,
Complectique solum Phæbi nascentis, & omnes
Eoi terras, manibusque ingentibus undas
Oceani immensas comprendere, (terra sub illo,
Nil erat, & pelagus) magno tum lumine fulgens
Phæbeà major conspectus lampade, cœlum,
Terrasque, tractusque maris fulgoribus implet.
Extemplò cessere, polo splendente, tenebræ,
Nox cecidit; cœloque micat lux alma sereno;
Aspectus hinc ille feros, vultusque severos
Induit; & magno terram pede percutit actam;
Continuò ingenti titubavit ab impete Tellus;
Contremuere sinus, sonitusque dedere cavernæ;
Horruit Oceanus, fluctusque è littore torsit.
Inferno veluti cum concita sæpè tumultù
Excutitur tellus, patulosque recludit hiatus:
Infremit omne solum: resonant mugitibus antra;
Et rapidus gremio erumpens fremit impetus imo,
Attonitosque quatit populos, & territat urbes.
Ipse imis Nereus immugit sæpe sub undis.
Fictorum tot templa Deùm cecidere ruinà
Ingenti in cineres dispersa, quot aurea gemmis
Dira superstitio stygio sacraverat Orco;
Cum super impositis centum delubra colossis
Cumque tholis cecidere suis; strata undique campis
Nu-

Numina ficta jacent: ululatibus aëra complent
Expulsi Manes: Saxis jacet obrutus ipse
Umbrarum Rector, scisso velamine Diræ
Despumant rabie, atque oculis incendia vibrant.
Hinc latè terras aperiri, & finditer orcum
Imperat. Extemplò patulos recludit hiulca
Terra sinus, ruptàque ingens tellure vorago
Panditur ante oculos, imoque Acheronte præusto
Sulphure commixtas eructat ad astra favillas.
Quotquot erant campo rescissa cadavera bustis
Fotochidum, & centum stygiùm delubra Deorum
Horrendùm fumans caligine septa nigranti
Immensoque patens absorbuit ore vorago:
Æternoque feri tumulantur carcere Manes.
Tot portenta Senex conspectu fixus in uno
Spectarat stupidus: subitò cum scindier orbes
Æthereos centum, & bis sex, non amplius, ulnas
Aut videt, aut vidisse putat. Lux inde repentè
Emicuit; cœloque novus, cedentibus astris,
Afflavit nitor Eoo, circùmque refulsit:
Hinc medio è cœlo dulces captare videtur
Concentus superùm, & venientum audire tumultus.
Magnanimi Proceres aulæ cœlestis, & almus
Aligerum chorus omnis erat, tot millia, quot quot
Syderibus noctu rutilus subtermicat Axis.
Auro quisque ardet, solaris lampadis instar
Quisque micat, fulvo crines nodantur in auro,
Syrmate gemmato, & Tyrio saturata rubore
Stellata ex humeris currit demissa per armos
Purpura, & auratis rutilat depicta figuris.
Aurati pendent arcus, rutilæque pharetræ,
Et manibus citharæ: totum ferit æthera cantus:
Ac lepidas inter resonat Symphonia voces:
Syderei fulgent risus, vultusque decoros
Lætitia irradiat; sanctos ovat inter amores
Inclyta Plebs cœli; Plebem, si dicere fas est;
Summorum regum populum, quorum ultimus astris
Latius Augusto regnat: dextrâque potenti
Fulminat hostiles acies, victricia regum
Sceptra terit, stragemque ciet velociùs Euro.
Qui postquam magno cantu plausere Giganti
Victori stygiùm, dextræ labara aurea donant.
Hinc patrii repetunt stellata palatia regni;
Ipse Gigas etiam caput inter nubila condens
Obtegitur; solusque senex statione relictus,

Inscius, ista sibi quidnam spectacula poscant;
Anceps ille animi pendet : tamen omnia fausto
Omine visa putat; ni somnus imagine vanà
Luserit, ista tamen minimè sperare licebat;
Nec poterat; nam fausta seni fiducia spondet.
Quæ cupimus, non vera licèt, ventura putamus;
Blanditurque sibi vanis mens credula votis.
Et licet interdum casu sperata sequantur;
Sæpius at miseri voto frustramur inani.
Stat spem, interque metum suspensus, lumina circùm
Per vacuum flectit campum, si forte virum quem
Aspiciat; qui mira Dei portenta revelet.
Ecce autem subitò celeri per sydera lapsu
Adventare virum, talem cultuque, habituque
Qualem Fama canit vectum trans æquora Thomam
Memnonios olim cultu informasse latina,
Sydereos Divi vultus agnovit Oaxes;
Tum dedit hæc prior : o summi mihi Numinis instar
Dive, veni, tantarum animo miracula rerum
Pande age : sollicitam dictis solare senectam.
Olli sedato respondet pectore Thomas.
Sume animos, iterum pacatos indue vultus,
Chare senex; tua nam summo respexit Olympo
Vota Deus; pacemque polo demisit ab alto.
Jam nusquam Eoo tenebræ : radiatus ab ictu
Ætherei solis totus præfulgurat Orbis.
Victi Erebi Manes, stygiis innexa catenis
Jam gemit infernis Plutonia turba latebris.
Aspexti Furias, crines, & pectora scissas
Lymphato gemuisse metu? tot millia fictis
Cum Diis templa suis, mersasque voragine Diras?
Hic labor egregius, virtusque operosa Gigantis,
Qui totum digito complexus triplice mundum est:
Quem fore venturum cecini. Nec plura moratus,
In cœlum sublimis abit velocior auris.
Vix ea : cum Cœlo stellis, lunâque fugatis
Æthon syderei postes pulsabat Olympi.
Excutitur tandem somno maturus Oaxes,
Divorum portenta memor, monitusque revoluit
Secum unà, primâ repetens ab origine cuncta.
Attamen ille Gigas qui sit, quo sanguine cretus
Noscere, vel novisse cupit. Dum talia voluit
Mente senex, sylvà egreditur, gressuque senili
Littora curva petit, vultum loturus in undis;
Oceani ad fluctus non dum pervenerat: ecce

Spectat ab adverso venientem littore puppim;
Et lætum ad Superos urgere celeusma juventam.
Hinc ubi sit proprior puppis, distinctiùs audit
Carmina Memnoniis nunquam cantata sub oris;
Ex quo sancta Fides abiit, cultusque profanos
Dira superstitio sacris celebraverat aris.
Attonitus tenet ora senex, intendit & aures;
Sed dubitat, num verà oculis, atque ebibat aure.
Hinc majora videt, sed visa nec omnia credit.
Floribus intextæ non fulgent puppe corollæ,
Sed radiante Crucis labaro pellucida gemmis
Oceano rutilant passi vexilla Tonantis.
(1) Gemmatos inter scopulos sublapsa carina;
Tethis ubi saxis pendentibus Ostrea fœtu
Gemmifero innutrit, rutilisque per æquora crustis
Nantia concharum numerosa examina ductat:
Sistit iter statione sua; nautæque parabant
Jam nudi medio submersi gurgite conchas
Captare, & gravidæ per aquas occurrere prædæ.
At rerum novitate senex suspensus Oàxes,
Impatiensque moræ, cœpit de littore longè
Compellare viros, terræque advertere proras
Hortatur, celeres veniunt ad littora nautæ.
Tunc ille: ò juvenes rerum quæ causa novarum?
Quis cantus docuit Sylvas resonare beatos;
Marmoraque, littusque maris, collesque propinquos?
Quisve modos, carmenque sacrum devexit Eoo?
Quis tenebris occlusa diù labara aurea primus
Explicuit? nocturna senem ni somnia fallunt;
Et mea mens voto frustrata erravit inani:
Hùcne Deus rursùm illapsus tutela labanti
Præsens Auroræ venit? quisquam ne caducum
Æmulus antiquo Thomæ nunc fulcit Eoum.
O' nescis venerande senex! Sic Navita fatur.
Quæ nunc Eoo pleno torrente redundant!
Dona novos ritus cultusque hùc intulit Heros?
Non Deus Auroram petiit; sed missus ab astris,
Os, humerosque Deo similis Saberus Eoo
Emicuit. (totis subsultant pectora fibris
Lætitià, dum nauta virum, vultusque figurat)
Almus frontis honos, & majestate decora,
Regali incedit gressu: quin corpore toto est
Humanâ major species; præfulgurat almo
Ore decor; dii motus; verba aurea linguæ
Nil mortale sonant; divinum pectore Numen

(1) Margaritarum piscatio in Piscariæ ora opulentissima

Senſimus Herois: ſpirant præcordia Numen:
Non certè Deus eſt; ſed non mortalibus ortus.
Primus hic Eoo longo poſt tempore tandem
Romulidum faſces, Romanaque ſigna revexit:
Gemmiferum Gangem, & rutilum ſacravit Hydaſpen:
Devicit Stygios, fauceſque obſtrinxit Averni;
Deterſit noxis Indos, & labe vetuſtà;
Reſtituit ſacra, & callem ſignavit Olympi.
Hic ſylvas docuit muſas reſonare beatas;
Et ſuper Eoas victor labara aurea turres
Explicuit. Tunc plura ſenex narrare parantem
Detinuit; vocemque imo ſub pectore preſſit.
Non igitur vanà me luſit imagine ſomnus
Nunc repeto; Deus ipſe animis myſteria rerum
Infudit; dum nocte ſopor membra occupat altus.
Purpureo namque ille Gigas, qui veſpere ſurgens
Auroræ fines, totumque amplexus Eoum eſt,
Detruſit cœlo tenebras, lucemque reduxit
Splendore inſueto; ſtygiamque immania nutu
Templa Deûm dejecit; & omnia carcere cæco
Involuit: Saberus erat; namque omine fauſto
Hunc mihi prædixit Thomas. Vix talia fatus;
Feſtino incedit vicina ad mœnia greſſu.
Ut patriæ muros Urbis, tectumque relictum
Intrarat ſenior macie confectus, & albà
Promiſsà in pectus barbà, caniſque ſolutis,
Demiſſiſque humeris, viridi ſub tegmine frondis
Cætera membra tegens; ſubitò cum juſſit in unum
Acciri Cives. tunc junior æquore ab alto
Signa dedit: properant cives ad juſſa vocati.
Undique convenère: forum completur apertum.
Arrectas cuncti aures, intentique loquenti
Ora tenent. tumulo Senior ſic orſus ab alto eſt:
Et patrio extorres cœlo, regnique rebelles
In tenebris, denſàque ſtygis caligine ſepti
Statis adhuc? pro labe metum non concipit ullus?
O' miſeri! quos ira Dei jam deſtinat Orco;
Ejecitque polo; & ſuperis avertit ab aſtris.
Anne poteſt ſecura diù traducere vitam
Conſcia mens ſcelerum? nec læſi dextera terret
Numinis, & ſummus pœnarum perculit horror?
Tanta reos animos vexat dementia pœnæ?
Ut nullus mentem, nullus timor opprimat artus;
Tot neque flagitiis noſtis trepidare peractis?
An nunquam vobis moriendum fortè putatis?

Mor-

Mortales certè cuncti; semel omnibus una
Est lethi calcanda via; irrevocabile tempus
Evolat, & capiti tenui pendentia filo
Fata instant; quantis stat vita obnoxia damnis
Momento ruitura brevi. Mortalibus autem
Post lethum æternus sæclorum panditur Ordo;
Qui si lætus erit, pandet felicius Ævum;
Et vos ætherea Divorum in sede locabit.
Sin erit infelix; qualem scelera ipsa merentur
Æternum vobis solvenda est pęna per ignem
Tot scelerum; & pœnis nunquam fiet modus. Hæc est
Lex æterna Dei; pereant quicumque nocentes
Vixere immemores Cœli, vitæque beatæ.
O' miseri, nunc tempus adest agnoscere tandem
Quid desertores deceat sperare precando.
Grande scelus, fateor; quin & scelera omnia in unum
Congesta; at major superùm Clementia Divùm.
Vos modo pœniteat sceleris, modo sensibus imis
Cor, Superi faxint, tantis informe lituris
Ingemat, & lacrymis tandem mitescere discat.
En Romana Fides toto fulgescit Eoo;
Et duce Sabero, cultus Tithonia regna
Excepere sacros; amplexi jura latina
(1) Gangarides, Indi, & Gangetidis ora fluenti.
Vobis ne in tenebris, stygiisque obnoxia vinclis
Colla gemunt? non lumen adhuc, non fulsit ab alto
Libertas? O' cæca hominum mens, cæcaque corda!
Nunc tempus delere nefas. En æthere ab ipso
Omen adest; Deus ecce Deus, qui cælite flammà
Labitur: ò quæ læta venis, quæ læta coruscas
Enthea fax, terrasque novis fulgoribus imples,
Incende, ure, sacras jam mentibus ingere flammas.
Dixerat hæc senior: cum circùm serpere flamma
Visa oculos; facibusque novis diffundier ignis;
Et super innocuis ferri capita alta favillis.
Illi ire in lacrymas; & toto pectore anhela
Irriguos inter fluvios suspiria cœlo
Mittere, cœlestes inter languescere rores.
Solvitur in lacrymas Cor, & fluvio lacrymarum
Obruitur; multoque perit jam naufragus imbre
Spiritus, & calidas vix sustinet aura favillas.
Non voces feriunt Superos, non clamor obortus;
Sed tacitus rapidis intus præcordia flammis
Vi vorat arcanà Superùm penetrabilis ignis.
Urit flamma nefas, scabiemque expellit iniquam,

(1) Populi bello quondam clari, qui malè in Thesauro linguæ latinæ inter Assyrios. & Indos collocantur; cum teste Isidoro, inter Indię populos numerantur.

Enthea fax; facroque novus nitor efflat ab igne:
Non fecus accenfis jactum fornacibus aurum
Dum rubet, inflato volitant dum folle favillæ
Eruitur fcabie, & formofius exit ab igne.
Hinc poftquam lacrymis maduere, & Cælite flamma
Accepere novos animos, nova vota, novum cor;
Unanimi clamant affenfu, vana Deorum
Delubra in cineres diffolvi; fcindier aras;
Æquarique folo fceleratis templa Coloffis.
Interea, ne unquam noceat mora fortibus aufis,
Centum Oratores Goana ad mœnia mittunt,
Qui pacem pofcant concordi fœdere Regis
Lyfiadum, & magnum facris Heroa Latinis,
Tergemini qui jura Patris, cultufque Quirinos
Innovet; inftauretque aras; & Numina terris
Invehat; inftantes pellat cervicibus iras.
Et quæ multa manent fceleris veftigia prifci
Deleat; ac regno doceat fuccedere Divûm.
Manariæ hæc illi: fed Fama loquacibus alis
Pervolat Eoas Euris velocior urbes,
Mille procax linguis, totidem fimul ora refolvens:
Tum fictum, verumque fimul (fi dicere verum
Mendacem dictis interdum credere dignum eft)
Et quæ facta forent, & quæ facienda canebat:
Veniffe Heroem Loyolæ ex agmine lectum;
Romulidum qui facra mari devecta latino
Gangaridum inferret Regno, imperiumque Tiaræ
Ufque Quirinalis protenderet unus ad Indos:
Hoc folo victum Canarinas aufpice gentes,
Extremumque Indum, hoc uno ductore fubactos
Colchinos ceffiffe urbem; nec tempore longo
Sub juga Manariam miffurum; jura volentes
Jamque dare in populos, ritufque arcere Deorum;
Jamque Oratores veniffe ad Mænia Goæ,
Lyfiados pacem pofcant, legefque Quirinas.
Hæc paffim Eoas diffundit Fama per Urbes.
Protinus ad regem curfum detorquet Orabin,
Inflammatque animum dictis, & duplicat iras.
Hic Loryphinde Scythâ, & rapta Mogolide Nymphâ,
Caucafeâ regione fatus; juvenilibus annis
Arctoas inter cautes, Riphæaque rura
Infandū diris traduxit rupibus ævum;
Sævitiemque animis primævo flore juventæ
Imbibit, & crudos vicit feritate Leones.
Junior hinc belli focios fibi junxit Alanos,

Ripha-

Riphæosque Scythas, & quos Nysæus Hydaspes
Alluit, Hircanos, Arabas, quos undique circùm
Caspia claustra tenent, Indas populator ad urbes
Venit, & extremas fudit se pestis in oras.
Omnia vastavit ferro crudelis, & igne:
Et populos bello victos, de more tyranni,
Nudabat censu, & jussis urgebat iniquis.
Impius at centum Mahometi templa nefando,
Taprobanes totidem regnis sacravit, & aras.
Isque amens furiis, & famà excitus iniquà
(Iræ erat impatiens, animo truculentus, & atræ
Relligionis amans.) Cœli proh Numina, fatur,
Italià profugus, Nerei trans æquora prædo
Ausus in auricomi penetrare cubilia Solis?
Ut fortes bello populos, gentesque potentes
Unus in arma vocet, victosque in jura latina
Victor agat, spoliis auctus, clarisque triumphis
Magna animo volvit, sacras jam dissipat aras:
Et sedem imperio figit. Vos cernitis alto
Prædonem vestrà geminantem clade triumphos;
Nec tamen ex alto fulmen vibratis Olympo?
Non contra irruitis, tantosque avertitis ausus?
Non igni data præda, maris nec mersus in undis?
Nec dum infame caput crudelior abstulit ensis?
Quid spectatis adhuc? Nostras se victor in oras
Inferat, expellat regno, solioque Tonantem
Excutiat? Phar'àque iterum regione vagetur
Turba Deùm, & capto pallescant sydera Cœlo?
An nullæ, vobis sunt nunc mortalia curæ?
O' Divi, saltem vestri miserescite, Divi.
Ast Ego, si cordi non sunt mortalia vobis;
Nec vestri vos cura tenet; victricibus armis
Prædoni occurram; meritasque è sanguine pœnas
Sumam Ego; & ingenti delebo cæde latinos.
Improbus hæc superis dedit ore: superbior indè
Imperat armatas ductari in bella phalanges;
Manariam ferro vastent, & cæde rebellem;
Ni latium ejurent ritum; ni templa Deorum
Instaurent, irata truci ni crimine placent
Numina; Marmaricis venerantes ritibus aras
Afficiant; nulloque necent discrimine gentem.
Riphæà de gente satus Crudelis Onysis
Belli ductor erat, sævi qui jussa Tyranni
Hæmonio Borea truculentior ipse facessit.
Castra movet, lustratque acies, & cornua signat;

Nanigeras arcu celeres vibrare sagittas,
Hircanosque leves rigidas tractare bipennes,
Quadrupedumque globos sinuare in cornua Parthos,
Medosque ardentes galeis, versisque sagittis
Edoctos bellare Scythas conscribit ovantes;
Extemplò accitus densatur in agmina miles:
Arma sibi, gladiosque parat furiata juventus,
Bellandi studio, & mucronibus asperat iras.
Undique collectas acies perlustrat Onysis,
Stragem oculis, stragem rictu, stragem ense minatur.
Inde sub Auroræ primos celerare rubores
Mandat iter, motisque aciem procedere castris,
Nec mora; vix Cœlo roseus flagraverat ardor,
Castra movent; acies ductor super ardua ducit
Saxa, super cautes, scopulosaque culmina montis,
Inde iterum campis diffunditur, æquore lato,
Qua via sylvestres inter calcata recessus.
Monstrat iter, cursu insistunt, lorisque citatis
Fertur Eques, geminasque volans equus audit habenas.
Septima jam raris Phæbe discesserat astris
Eoo pulsante polum; cum clara Patini
Mœnia prospectant acies; pelagoque remenso.
(Nam brevis hinc, illinc, altusque interluit æstus;
Angustoque freto disiungitur utraque tellus)
Ad littus rigidis descendit miles in armis.
Considunt acies campo, tractusque viarum
Obtrudunt castris, & milite mœnia cingunt
Legatum interea pacem, qui civibus ultro
Spondeat Archànem Castris transmittit Onysis:
Si modò, per Superos hæc illi in fœdera jurent;
Se dedant, vertique sinant Ducis omnia nutu:
Restituant cultus Superis, & templa Deorum
Marmarico instaurent ritu; patriosque cremato
Placent thure Deos: Cunctis mens una Quirinam
Eiurare Fidem, & pactum rescindere fœdus
Lysiadum cum Rege: trucem (si vectus ad urbem)
Prædonem infamem regni; rebusque novandis
Intentum, Regi tradant, qui sanguine tanti
Prædonis læsum placet pro crimine Numen.
Si renuant, extremum Urbique, soloque minetur
Excidium; scythico sedet hæc sententia Regi.
Omnia quisque sibi irato promittat ab hoste.
Dixerat: Archanes ductoris jussa facessit.
Eggreditur Castris, magna comitante caterva,
Ac propè vallatæ succedens mœnibus Urbis,

Nun-

Nunciat obſeſſis ſupremi juſſa tyranni.
Contra illi: Patrias ſedes telluris avitæ,
Nec dubitamus opes victori dedere Regi,
Quas multi Fortuna dedit mercede laboris.
Imperet, indicat; faciemus juſſa libenter;
Expellat patriis laribus, nos cedimus urbem:
Servitio plectat, patimur, ſedet omnia rerum
Momenta arbitrio vertiq; regique Tyranni.
Nam quicumque regit ſolio regnator habenas;
Fræna, volente Deo, regit ille; omniſque poteſtas
E' Cœlo; Princeps populos, & regna gubernat,
Divinà moderante manu. Non volvitur Orbis
Incertus, cæcove fluunt mortalia caſu.
Omnia mente regit; Cœloque inſpectat ab alto
Cuncta Deus; mundique ſciens moderamina flectit.
At ſanctam temerare Fidem, reſcindere pactum,
Juratumque Deo fædus non poſſe, fatemur,
Nec velle: Æterno præſtat parere Tonanti:
Perdere cuncta juvat: ſacri placet alea fati
Hoc noſtrum merſura caput; quàm Numinis alti
Ejurare Fidem: tellus priùs ima dehiſcat;
Aut Deus æternas adigat nos fulmine ad umbras.
Mens una hæc cunctis; refer hæc, & nuncius ito.
Archanes reſponſa refert ductoris ad aures.
Aſt ille extemplò ſuccenſo exanduit igne;
Et furit, Hircanis veluti ſub cautibus urſus,
Venantum jaculis ſi quando aut cuſpide durà
Impetitur; rabie deſpumat, & æſtuat igne
Exagitat ſtimulis animum, nec temperat iræ;
Imperat in muros tumulo telluris ab alto
Intendi rapidum tormenta imitantia fulmen;
Ænea producit tormenta ex aggere miles:
Illa, ubi commixtum gremio cum ſulphure nitrum
Excepere cavo, flammamque bibere metallis,
Erupere faces, ſonituſque dedere per auras.
Extemplò per inane ruit pila pulſa repente
Ferrea: contremuit tanto ſub turbine tellus;
Ceu rapidos Cœlo cùm vibrat Veſbius ignes
Immugit, flammaque polus crepitante relucet.
Non mora, non requies, geminatis ictibus Urbis
Nutare incipiunt muri; quatiente ruina
Stat moles ruitura ſolo: labefactaque tandem
Mœnia fulminibus magno cecidere fragore.
Interea Cives dictis animabat Oaxes
Sic fatus. (1) Jam ſumma dies effulſit, & hora

(1) Ad Mortem pro Fide ſubeundam adhortatio.

Obla-

Oblata est nobis, quæ votis mille petita est!
Nunc præstat, Socii, præsenti occurrere fato;
Perdere, quod superat vitæ; nam gloria lethi
Non erit inferior vità; cum posse pacisci
Pro tenebris lucem, & perituri finibus ævi
Vitam immortalem, magnumque in Sæcula nomen
Jam datur: hoc virtutis opus: non cogitur ullus
Velle mori (cedendo esset via tuta saluti)
Verùm velle mori, & momentum abrumpere lucis
Extremæ, laus est animi, qui nulla pavendo
Sperat cuncta sibi. Magna virtute merendum est.
Pro re Romana, passi pro lege Tonantis
Oppetimus, Christo vitam, mortemque vovemus.
Ergo, hilares Socii, felici occurrite Sorti,
Et metus hinc absit. Fuso stat sanguine palma.
Est breve, quod patimur; merces operosa laborum
Immortalis erit. Gladiis occurrere primus
Certus eo, Fideique animum, corpusque litabo.
Primus ut astrigero victor transcribar Olympo.
O' fortunatus nimiùm, mea si bona norim!

[1] Sævissima Civium internicio ad vivum describitur.

(1) At longè ut muros hostes videre labantes:
Assurgunt, rapidoque super pede fragmina currunt;
Invaduntque Urbem flammis, ferroque trucidant
Quotquot in adversum stricto mucrone feruntur.
Ipse ferox ductor, veluti leo turbidus irà,
Cædem inhians animo, miseros super irruit hasta.
Numina voce precans Ductori primus Oaxes
Occurrit; dulci obiectans sua corpora letho.
Ille atrox totis vibravit viribus hastam
In pectus, totamque inter præcordia fixit.
I' nunc, & populum dictis hortare rebellem,
Odrysios laceret fasces, cultumque, fidemque
Ledat; disce tuas pro crimine solvere pœnas.
Sic ait ore fremens, & talia desuper addit.
Quam dudum optasti jam te premit aspera duro
Mors fato; Stygias ibis malesanus ad umbras.
Contra ille: Haud certè duro mors aspera fato,
Sed mihi læta venit, magno data munere Divùm,
Et votis quæsita meis; fluxa omnia linquens
Jamque per Æthereas cogor stellantis Olympi
Ire vias; terràque cadens assurgere Cœlo:
Purpurei moriens aspersus fluminis undà
Candidior Cycnis, Divùm torrente beato
Immergor sitiens, diisque refrigeror undis.
Securus vitæ morior, super æthera victor

Vitam immortalem, perituraque gaudia nunquam
Lætus agam; ſupraque vices mutabilis Ævi
Penniger aſſurgam, regnique in parte locabor;
Quò me ſyderei cætus, Menteſque beatæ,
Æternique vocant optata in gaudia Divi.
Hæc dedit; & placida compoſtus pace quievit;
Vitaque, feſtivis Superùm comitata Choreis
Se Cœlo victrix pernicibus intulit alis.
Ductor adhuc fuſi ſitibundus ſanguinis, enſem
Fulgentem lateri denudat tegmine, & illo
Immortale caput, venerandaque colla recidit;
Avulſumque humeris longà configit in haſtà:
Primus honos pugnæ, primi monumenta triumphi.
Hinc te Lauſe petit jaculo, mox cominus enſem
Infigit lateri, moriens tu victor ad aſtra
Conſcendis: te Paule ferit crudelis Onyſis
Pectore ſub niveo, & capulo tenus abdidit enſem:
Et puerum in geminas partes diffindit Alimin.
Et gemini cecidere ſenes Nicaſque, Lycaſque,
Quos annis centum ſervarat longior ætas:
Interea exemplo Ductoris fulminat ære
Miles atrox; ſævitque furor, latè obſtrepit enſis:
Miſſa ſagitta volat; ferveſcunt cædibus haſtæ
Innumeris; latè fluitant in ſanguine trunci:
Ac veluti rapido Cancri ſub ſydere meſſor,
Cum lætis matura Ceres flaveſcit ariſtis,
Omnia falce ſecans unum componit in orbem:
Sic totam miles, nullo obluctante, per Urbem
Cum ſenibus, juvenes, delectaque corpora matrum
Enſe metit: diro ſævit Libitina flagello.
Et ſtrages, non pugna, fuit: pars eminus atro
Imbre ſagittarum petitur; cadit altera ſpiſſo
Fulmine pilorum; late pluit undique nimbus;
Pars gladiis agitur jugulo: pars cuſpide molli
Infixà occumbit lateri. Implacabilis ipſe
Signa movet Ductor; fixumque in cuſpide Oaxis
Militibus caput oſtentat; perque agmina circùm
It vagus, ac totam replet terroribus Urbem.
Excipiunt Cives ictus, & pectora ferro
Objectant, dulcemque petunt per vulnera mortem;
Stant læti, cœloque vovent cum ſanguine vitam.
Non pluvios inter rivos ſuſpiria fundunt,
Non gemitus, quæſtuſque, & fœmineos ululatus;
Sed patrium feſto replent modulamine cœlum;
Spem vultu monſtrant; ovat inter gaudia pectus.

Ille oculos cœlo tollens : O' Numinis, inquit,
Mirus amor ? tanton' famulum dignaris honore ?
O' centum liceat caput objectare Tyrannis;
Mille peti jaculis, totidemque invadier hastis;
Obvius irruerem ! sed quas pro munere grates
Nunc refero ? lacrymis alter madefactus obortis,
Mille tibi vitas, liceat mihi tanta potestas,
Mille animas, tibi mille sacrem præcordia Dive.
O' quantum est vitæ pereat, cadat hostia multo
Sanguine : summus amor summo debetur Amori.
Ferte faces, inquit, dulces; mea gaudia, flammas;
O' geminate rogos : audi mea verba, satelles,
Ure, seca, discerpe; novas super ingere cædes.
Mensa mihi rogus, atque hæ sunt mea pabula cædes.
Hic, superi vos testor, ait, pro Numine fundam
Sponte animam, & vocem extremam cum sanguine mixtam;
Vos Cœlo spectate pii, dextràque volentes
Accipite hanc animam, patrioque inscribite regno.
Regius ipse puer, divino accensus amore
Ardet amans; tentare viam cupit entheus ardor
In venis gliscens, pandat quà pectoris ignes,
Et curam Fidei servandæ, & sacra tuendi
Intemerata Dei. Fervet sub corde cupido
Objectare caput jaculis, & pectora ferro.
Ardua sæpè Fides juvenilibus insidet annis.
Ergo per armatas acies hùc vertitur, atque hùc;
Accenditque sacris morientùm pectora dictis.
Pergite felices palmam cumulare trophæis:
Non opus est votis, nobis sese obtulit ultro,
Exoptata dies, nostro signanda cruore:
Cum patrias iterum reduces veniemus ad arces
Empyrei; & nostri fructum capiemus amoris.
Purpureus sine nube dies, quo lætior ullus
Non certè, non vana fides, effulsit Olympo.
Ite per armatas acies; & fortiter, oro,
Pectoribus ferrum accipite, atque urgete morantes
Lictorum calybes, atque æra micantia dextris
Agmina adite viri, sacroque occumbite letho.
Hàc iter ad superos, patriasque evadere ad arces,
Hac mercede datum. Nullus transcribitur astris
Ni priùs effuso conspersus sanguine, regni
Æternas meruit sedes, & præmia Divùm.
O' ite illustres Animæ; jam limine in ipso
Hæremus Cœli; postes reserantur Olympi;
Accessusque ad regna patet; Nos aurea Divùm

Ora

Orâ vocat; patrius resonat concentibus axis;
Ingeminat plausus pictis exercitus alis
Aligerùm, circùmque choros inflectit ovantes;
Et vocat ad regnum socios, ubi meta laboris
Numen erit; nostrisque oculis sese ipse videri
Æternùm sine fine dabit. Vix talia: miles
Barbarus, & Scythicâ Cami de gente creatus
Adventat super, & pectus transverberat hasta;
Ausus regali ferrum maculare cruore.
Ille autem Aligerùm cætu comitatus ovantùm
Evolat ad sedes superas, cœloque potitur.
Hinc magna insequitur strages; cunctique sine ullo
Ordine cæduntur cives. Ruit undique Ductor
Bile fremens, vastamque dedit cùm Civibus Urbem
Militis arbitrio, prædamque petentibus addit.
Verùm ubi præteriit rabies vesana nocendi,
Atque ardor stragis, miseræque insania cædis;
Et tandem cessit prædæ furiosa libido:
Crudelem ad Regem redeunt peditesque, equitesque
Ditati exuviis, & sacro sanguine tincti.
Interea tantæ necis increbrescere rumor,
Atque per ora virùm meritò clarescere virtus
Cæperat; & laudes Heroum Fama canebat.
Et jam Saberi pervenerat illa sub aures,
Agaricos emensa sinus pernicibus alis.
Ille hilari exultans animo sic ora resolvit:
Fortunata cohors, nimiùm dilecta Tonanti;
Cui plumas dedit almus Amor, quibus ardua Olympi
Culmina conscendas, altàque in sede loceris.
Ausa priùs rapidis caput objectare sagittis,
Quàm sanctam temerare fidem, aut rescindere fœdus
Æternum; & recto discedere tramite legum.
India magnanimas super astra corusca videbis
Permistas almis Heroibus Heroinas,
Cæsa cohors cum ritè sacris dignabitur Aris:
Spero equidem, nec vana fides: Heroibus olim
Ipse Pater sacros referat Romanus honores,
Afferat & meritas laudes, & inauguret Aras.
Hæc fatus, celeri findens strata æquora cursu,
Manariam venit vicino è littore, quo se
Illa brevi divisa freto tutatur ab undis.
Fortè Dorylindus, cæsi germanus Ophyri
Barbara jussa patris, moresque exosus iniquos
Venerat amplecti madefactum sanguine fratrem;
Et dum germani laudes, & fortia facta

Mente coquit, dio laudis perculsus amore;
Illius exemplis ardet dare colla bipenni:
Nec timet immitis ferrum crudele tyranni;
Sed superas cœli sedes æquare cadendo,
Ac patriis optat Saberum immitier oris,
Romulei qui jura Patris, ritusque Quirinos
Edoceat, doctumque piet cœlestibus undis.
Vota quidem nequidquam altis non spectat ab astris
Omnipotens, magnas vires optantibus addit;
Heroemque Ducis generosi ad limina mittit,
Qui juvenis faveat cœptis, & vota secundet.
Hic ubi Saberiden complexu excepit amico
Jura volens Romana petit, lymphisque piatur.
  Da Pater, ore refert, abstergi sordibus atris,
Sidereis facibus lustrari, undàque salubri.
En tuus ipse, Pater, tibi jam perspecta voluntas
Est mea; tu jubeas; mihi jussa capessere mens est:
Da mandata Pater; faciam quodcumque jubebis.
Nec me, vel vitæ cupidum, mortisque paventem
Arguet ulla dies: me absorbeat ima recluso
Terra sinu; aut Pater omnipotens jaculetur ab æthrà
Fulmen in hoc caput; atque Erebi me mittat ad umbras.
  Tunc sic Saberus, teneris dans colla lacertis,
O' dilecte Puer, qui nunc juvenilibus annis
Esse senex nosti, non te præcepta Tyranni
(Sic etenim appellare patrem licet: ille rebellem
Sedibus æthereis voto te poscit inani)
Nec gladii terrent: moriendi certa voluntas.
Sume animos, dilecte puer; Si clara triumphis
Nunc te regna manent; verùm majora parantur.
Regna tibi post fata super fastigia cœli.
  Hæc ait; & sacris lymphis populumque, Ducemque
Abluit; & leges docuit, ritusque latinos
Templa Deo posuit; superùm delubra beato
Nectare replevit: veniunt torrente refuso
De cœlo, terras & inundant gaudia passim.
Jamque astris Reges adscripti, & jura latina
Latiùs Eoo protendunt litore fines
Auspice Sabero; gaudet tanto auspice Roma.
  Interea Hesperio de litore vecta secabat
Classis Atlanteos fluctus, secumque ferebat
Lectos Heroas; monitus quos numine Divùm
Miserat Auroræ roseas Loyola sub oras,
Trans anni, solisque vias sub margine cœli.
(Est hæc fama vetus majorum). Constitit ingens

Insula

Insula Atlantæo in magno Europamque, Africamque
Ammeriamque inter; qua non fuit altera in orbe
Major; Atlantæam dicunt de nomine Atlantis.
Lystrigones tenuere diù, post sæcula sera
Diluvio periisse ferunt; sed culmina summa
Sunt detecta vadis, Fortunatęque vocantur
Insulæ: Oceanus quas non submerserat undis.
Hic, ubi devicti pavidæ quondam ægra dedere
Manes terga fugæ, & pelago Saberus aperto,
Victor ad Eoas penetravit cærula pręter
Classe plagas; Lemures iterum immersurus in Orcum
Hìc etiam nova bella movet furialis Averni
Turba; procellosi nimbi non sponte ruentes
Purpureos texere polos; tenebrisque refusis,
Undique turbatur facies purissima cœli:
Inviti erumpunt venti; flabroque sonoro,
Sensim ad sydereos spumantia marmora tractus
Extollunt: horrenda mari tandem ingruit alto
Tempestas; longèque fremit concursus aquarum.
Fortior insurgit ventus, simul æquora surgunt
Spumea, & è cœlo resolutis nubibus imbres
Descendunt; refluoque tumescit gurgite Nereus:
Jamque polus, pelago gaudens indicere bellum,
Fœdera rescindit; totusque ardescere cæpit
Ignibus; & superà jaculari fulmina ab arce;
Horribilique tonat strepitu, circumque remugit.
Thaumantis Soboles, variosque induta colores
Concipit Iris aquas; nimbisque alimenta ministrat.
At pelagus contra montes attollit aquarum,
Indicto bello; cœlique ardentia fractis
Fluctibus astra ferit; vitreaque aspergine tingit.
Hærent attoniti nautæ; quave arte periclum
Evitare queant, irasque eludere venti,
Et Nerei furiam, ignorant. Ars nulla Magistro;
Nulli sunt nautis animi; spes nulla; sed ingens
Naufragium ante oculos, & plurima mortis imago;
Victrices mediis Dirę bacchantur in undis:
Jamque canunt hilares partæ præconia palmæ.
At nautæ, cunctique viri jam proxima deflent
Funera; & irriguo miscent suspiria fletu.
Soli Ignatiades, sat firmo pectore, stabant
Intrepidi Furias contra, dirasque procellas.
Non vultus pallor, languor non occupat artus;
Nulla genas firmà contristant nubila mente
Non illos Nerei furiæ, ventique furentis

De

Dejecere minæ: non terruit impetus ingens
Undarum, faciesque maris, prænuncia mortis:
Non rupti fregere poli: sed vivida virtus
Semper in occursus stetit; Æthere cum Deus alto
Dilectam aspiciens gentem; labara aurea fluctus
Ire per albentes sævis ludibria ventis:
Sic ait: Anne meos patiar Loyolidas altis
Fluctibus immergi; & Nati radiante per undas
Signa Crucis labaro, sævis lacerarier Austris?
Scilicet, ut Ditis tot cladibus ira cruentis
Funeribus tot dira fames saturetur Averni?
Haud equidem tantum patiar scelus. Ibit Eoo
Loyolæa manus; victor mea signa per undas
Inferet Auroræ in fines Antonius Heros:
Tunc Michaelem ad se vocat, (est cui summa potestas,
Seu Manes laxare velit, seu carcere cœco
Frænare) & sic alloquitur, dein talia mandat.
Vade age, nunc Michael, pedibus talaria necte,
Et pennas humeris, perque æthera labere purum
Aëriam in sedem, quam contexere tenebris
Tartarei Manes; & disiice nubila cœlo.
Contrahe fræna mari; conclude & carcere ventos:
Majorique Erebo Lemures pereant tormento.
Haud mora: continuò Michael mandata facessit,
Aëriam venit in sedem; dextràque potenti
Detrudit cœlo nimbos, & sydera pandit:
Et frænat vinclis ventos, tumida æquora placat:
Hinc diis ardens flammis, auroque coruscum
Immortale suo denudat tegmine ferrum,
Et vibrat in Manes; & talia voce profatur.
Est tantus ne furor? Tanta est audacia victis,
Et toties, Duce me, missis sub Tartara? rursum
Ut Martem tentare, novumque indicere bellum
Cœlitibus, vano audentes molimine fluctus
Undique turbetis? claudatis nubibus æthram?
Sed dabitis pœnas: patrium remeate sub Orcum.
Frendentes subitò Manes nigra Tartara Averni
Lymphato petiere metu; rabieque frementes
Devicti rursum cœcis voluuntur in umbris.
At Michael volitans victor se se intulit astris.
Tota autem classis manifesto munere Divùm
Naufragio incolumis, tanto servata periclo,
Læta per Oceanum cursus direxit Eoum.

SABERIDOS

LIBER VIII.

Argumentum.

Septenas Heros deserto in littore luces
Traducit pelago ejectus, ventisque sinistris:
Terrà iter aggressus venit Meliaporis urbem:
Hìc Didymi supplex venerans sacra lipsana, Cælum
Mente petit, gravibusque ereptus sensibus, Axem
Lustrat: ubi Heroum series longissima Divo
Occurrit quondam ventura in luminis auras.
Illi aperit Dydimus, quis quisque sit, amplaque laudũ
Commemorat, quæ quisque ferat compendia, & ausus
Præcinit, & claras ventura in sæcula palmas.

POstquam Romuleæ victor duo regna Tiaræ
Innumeros ultrò populos, Regesque subegit,
Ut stabilem populis firmare in sæcula pacem
Fas foret, hoc tantùm exoptaverat inclytus Heros,
Cogitur auspiciis felicibus ire per æquor.
Ergo jubet nautam committere carbasa ventis;
Et clavum inflecti; spatioso condita campo,
Quà propè decursum fluvii sedet alta Milispar. (1)
Mens erat hìc olli, victricia signa priusquàm
Chryseum in finem, & gemmata cubilia solis
Inferret, Thomæ divinum visere pignus.
Divinum pignus, quod tot labentibus annis
Immortale manet, cunctis spectacula sæclis.
Jamque è conspectu Ceilani puppis in altum
Læta ferebatur; cùm fluctus tollere ventus
Incipit; & subitæ saliunt in vela procellæ,
Stridore ingenti; doctus tunc arte magister
Jam propiùs magnum cernens instare periclum,

(1) Malabaris Urbs Archiepiscopalis dicitur etiam Civitas Sancti Thomæ; quia ibi martyrio coronatus S. Thomas Apostolus in loco Calurmina dicto à Malabaribus, Dicitur vulgò Maliapur; estque in Regione Coromandelis in ora sinus Gangetici.

Flectit iter; cursuque petit, quæ proxima spectat
Litora, desertâque ratem statione remittit.
Cogitur hic septem nemoroso in litore luces,
Et totidem noctes habitare, furentibus Austris.
At pius interea Divus (mirabile dictu)
Non cereris saxo domitas gustavit aristas;
Nec puros hausit latices flaventis Jäcchi:
Sed præter solitum, summâ dulcedine lætus,
Fixus in obtutu hærebat versatilis orbis;
Mens intenta Deo, cœli super astra vagatur.
Cum demum Celadon deceptus fronte serena
Tauri, & Pleïadum formâ, specieque decorâ,
Æquoreis iterum puppim, & se credidit undis:
Illum Saberus dictis compellat amicis,
Atque ait, ah nimio, laxis compagibus, ævo
Consenuisse ratis, gremioque videtur hiulco:
Scissa sinum haud poterit tumidos irrumpere fluctus
Incolumis. Celadon Divum sic excipit; ultrò
Quæ tu vera refers, fateor, sed tangere portum
Non gravis optatum labor est: nec, ni mea fallunt
Lumina, nos hyemes super impendere videntur.
Quàm tua te fallit, Celadon, spes credula, Divus
Tunc ait, haud portum modò, sed deserta tenebis
Litora, nubiferos Euro motante fragores,
Ac Nerei vitare minas non apta senectus
Est Ratis, & nobis modò qui super ingruet imber.
Sed præstare fidem dictis incredulus ipse
Immeritò renuit; Vatemque irridet, & alto
Ire jubet remis propulsam gurgite puppim.
Vix ea fatus erat, subitò cum surgere nubes
Incipiunt, veluti turres, aut sæva gygantum
Corpora; quin veluti densis exercitus alis;
(Credideris bellum nautis, cædemque minari.)
Obnubuntquæ polos, & Sydera clara repentè.
Protinus emissi, reserato carcere, venti
Incumbunt pelago, totas è sedibus undas
Permiscent; atræque diem involuere tenebræ.
Ut tantum vidit Celadon instare periclum,
Saberique memor verborum; flectere cursum
Imperat; & notis iterum delabitur oris.
Saberus, quoniam cœlum intractabile nimbis
Intercludit iter, fluctusque ad sydera tollit
Nereus iratos; neque erat spes proxima pacis:
Et nemorum latebras inter, lucosque sonantes
Terrà iter aggressus, rupes superavit acutas

Donec

Donec ad optatam venit Meliaporis urbem.
Ad ſacrum Didymi, directo tramite, templum
Contulit, & ſupplex ſe ſe projecit ad aram:
In lacrymas abiit miſcens ſuſpiria; mox has
Intentus tumulo jacit imo è pectore voces.
O' dilecte mihi ante alios, chariſſime Thoma,
Tu mihi ſolus amor, ſpes una, atque una voluptas:
Nil mihi, nil ſine te gratum, interque omnia fluxa
Dulce nec eſſe poteſt, niſi tu, ſuperi Axis, & imi
Maximus Orbis honos, Tarpejæ gloria gentis;
Et laus alma Poli, rutilas qui primus in oras
Ethereos mores, & jura latina tuliſti,
Perluſtrans terras alieno ſole calentes:
Tu olim Romanos aliis protendere fines
Orbibus, atque alios auſus properare ſub axes:
Et te duxit Amor per ſpicula, perque cruentos
Lictorum calybes, media inter tela nocentùm.
Et nunc ordinibus Divorum adſcriptus olympo
Feſtivos inter plauſus, choreaſque canentùm
Victor ovas, cœloque ſedes, ſemperque ſedebis.
Ipſe, Dei monitis, tua nunc veſtigia luſtro:
Te monſtrante viam, patrio procul orbe relicto,
Hùc tandem veni leges ſancire latinas:
Si qua mei te cura tenet, ſi gentis Eoæ,
Da faciles aures, oneri ſuccede, novumque
Mecum iter accelera, noſtræ ſpes maxima palmæ.
Hæc fatus, conſpectu hæret defixus in uno,
Plurima mente agitans, animo præclara recurſat
Palma Viri, & parti rerum per acuta triumphi.
Et Pietas, & chara Fides, & Numinis ardor,
Qui dare purpuream per vulnera crebra coëgit
Sponte animam, vitamque leves diſperdere in auras.
Pectus inardeſcit, dulci præcordia motu
Subſultant, plenumque ardoribus exiliit Cor.
Dum ſic lætus ovat, ſenſim per membra quietem
Diffundens ſopor ingruit, & ſua lumina clauſit:
Cor tamen evigilat; mens cœlo intenta beato eſt.
Et videt interea, & ſentit (mirabile dictu)
Mira animo, & leviter ſenſim tellure relicta,
Neſcio qua præter ſolitum ratione, modoque
Aëra per vacuum fertur, tractuſque liquentes.
Vos ò cœlicolæ, precor, aſpirate canenti
Sit mihi fas ignota loqui; fas, munere veſtro,
Carminibus celebrare meis ſacra tecta Tonantis,
Ætheris immenſi gyros, & Pergama Divûm

Pandere Terrigenis: Vos ò memorate canenti,
Quæ domus Aligerùm, quæ gaudia, quive canores
Collibus æthereis resonent, qui gramine flores
Purpurei niteant, fulgentes palmite gemmæ
Quæ rubeant, rutilo gemmantia prata colore
Quod ver æternum variet, quo nectare flores
Distillent, circùmque Poli viridissima Tempe
Purior electro se obliquet cursibus amnis;
Quæve ibi floricomæ, protentis undique ramis,
Assurgant Sylvæ; quæ gloria mentibus insit
Divorum, & partæ tulerint quæ præmia palmæ:
Me modò terricolam, præsentia Numina Divi
Ferte simul, Mentesque leves, Animæque beatæ
Munera vestra cano, & vobis data gaudia pando.
Tu verò, Sabere, meis decus addite Musis
Dexter ades: mihi Divorum tu pergama pande;
Dumque illis æternum agitas felicior ævum,
Da mihi nunc comitum seriem memorasse tuorum.
(1) Hierosolymæ Cœlestis descriptio.
(1) Trans superi convexa poli, trans Dædala Mundi
Mœnia, & astrigeros Cœli versatilis Orbes,
Urbs regalis erat, medioque in vertice Olympi,
Divinà fabricata manu; nam Maximus ipse
Omnipotens Auctor primus sacræ extitit Urbis;
Hìc posuit stabiles æterna in sæcula Sedes,
Ille sibi hanc statuit Solium, magis omnibus unam.
Urbibus Empyrei coluit, pretiumque laboris
Hanc statuit; Merces palmæ satis ampla relatæ
Quæ foret: hìc Animis, exuto corpore, pugnæ
Præmia constituit, clarique insignia Regni,
Et sceptra, & clamydes, aurumque illime Coronæ.
Has Superas sedes, stellataque pergama Cœli
Cœlestes habitant æterna in sæcula Mentes.
Hìc cuncti Reges, cuncti diademate cingunt,
Purpureasque comas intexunt Daphnide lauro;
Cuncti sceptra tenent; solioque micante pyropis
Latius Augusto regnant. Trans sydera, & ultra
Tenditur imperium; compostà in sæcula pace,
Æternum superis agitatur finibus ævum.
O' Fortunati nimium sua si bona nossent
Mortales! Oh cuique, altum contendere in Axem
Cura foret! nulli lentaret inertia pennas.
Aurea circa Urbem consurgunt mœnia; latèque
Auratis fulvum radiat de mœnibus aurum:
Intermixta etiam primo fundamine surgunt
Marmora, sydereo passim variata colore.

Late-

Latèque intextis interlucentia gemmis
Fulget terga niger, maculisque nivosus Achantes;
Et nebulosus Onyx, viridi micat igne Smaragdus;
Indicus effulget nitido pallore Beryllus;
Et vitreis Enydrus aquis distillat, & almo
Illustrat candore polos: ardescit Jàspis
Purpereus; rutilosque jacit Carbo igneus ignes
Æmulus ætherei Solis; radiantque Adamantes
Perpetui; & spiris variis illusus Ophites
Scinditur in crustas; & divitis omnis Erythræ,
Omnis & eoi spectatur gaza Profundi
Mænibus intexta, & gemmarum internitet ordo.
Bissenæ, ut perhibent, bipatenti limine Valvæ
Luce patent, & nocte: micant labara aurea Valvis
Auratique nitent gemmato cardine postes:
Gemmarum fulget series, latèque renident
Bissenæ ingenti cum lumine Margaritæ.
Auratæ interius plateæ; nam plurimus auro
Provenit urbis honor; augusta palatia mille
Se Cœlo attollunt, & circumducta columnis
Atria millenis mirà in gyrum arte coruscant.
Urbis magnum Opus, admirandaque machina Divis:
Artifici sat digna suo. O' quæ magna parantur
Pergama Terrigenis! partæ quæ præmia palmæ!
Valuam ante Eoam, (namque illàc celsa subire
Pergama Cælicolùm, atque æterni tecta Tonantis
Tantùm Terrigenis permissum) & limine primo
Perpetua ætherei posuere sedilia Cætus.
Relligio, Pax alma, Fides fulgentior astris,
Quæque olim Terrà extorris decessit Eoà,
Et Pietas, diique Parens dulcissima Amoris;
Purpureusque Pudor, semperque acceptus Olympo
Virgineus Candor, pudibundaque Mater honesti;
Læta Quies, atque ipsa novâ Concordia palmâ,
Et læto stabat placidissima Gratia vultu.
Festivi errabant etiam, circùmque volabant
Sydereum per inane Chori, Plaususque, Decorque;
Dius Honor, Laus alma, & verax Gloria latè
Se se Cœlum ultra pernicibus invehit alis.
Emicat antè alios pharetrà succinctus, & arcu
Aliger Igniporens, & viva incendia sufflat.
Ludunt præterea varia sub imagine Formæ
Insuetæ Superùm, & valuis bipatentibus astant.
Ipso in Vestibulo hinc, atque hinc sua brachia tendit

Stipite quadrifido Crux aurea; divite gemmâ
Sparsa nitet; mediàque ingens Carbo ignea vibrat
Lumina, purpureà veluti inter lilia fronde
Stat rosa; sive inter decerpta ligustra rubentes
Caryophillus opes jactat; septemplice gyro
Illum cingit Onyx, atque Indica bacca coronat.
Hanc olim ipse Crucem, cum Victor in astra rediret,
Extulit, humanas effuso sanguine postquam
Diluit (ah nimium servos miseratus iniquos)
Servator noxas, nostro & pro crimine Prædes
De trabe suspensus pœnam, pretiumque pependit.
Hanc nunc ritè Crucem quisque amplectatur, oportet
Hanc foveat gremio, huic etiam chara oscula figat:
Namque aliter frustrà superos penetrare meatus
Tentabit, Sanctumque Poli penetrale subire.
Ipse etenim Omnipotens, rerum cui summa Potestas;
Quem penes est Mundi imperium (quis crederet) ipse,
Ut caperet regnum, complecti hanc jussus, acerbam
Ferre libens voluit duro hoc in stipite mortem.
Postibus inque ipsis Laurus, fidissima custos,
Eminet, atque forum spatiosis crinibus ornat.
Innumeri pendent intextis orbibus orbes
Ex ramis, puroque auro, gemmisque coruscant;
Ipse catenatis tot fulgens orbibus aureis
Intextus, quorum numerum comprendere nemo
Mente potest, in se se circùmvoluitur orbis.
Sed Plateà in medià lætis radicibus Arbos
Assurgit; latè extendens sua brachia ramis.
Æternùm viret illa comis, nec fronde caducà
Carpitur; aut ævi laceratur dente voraci,
Nomen habet Vitæ; hinc omnis capit Incola fructum;
Æthereæ carpunt hinc vitæ alimenta Beati.
Hæc parit æternos fatis felicibus annos,
Quam nec flammatis ardens fervoribus æstas;
Nec sicci Boreæ penetrabile frigus adurit.
Purior electro, & nitidis crystallinus undis
Haud procul hinc pleno Rivus præterfluit alveo
In gyrum; latèque fugax argenteus humor
Culta per obliquis halantia flexibus errat.
Ambrosia hoc Fonte, hoc emanat vena beati
Nectaris; & Divùm nunquam peritura voluptas;
Gutture mellito dii modulantur Olores,
Atque Urbis superæ concentibus atria complent:
Quàm pulchras jactant alas; quot cernis olores
Sydera tot cernis; sed quisque nitescit ab astris;

Stant

Stant & cęlestes Volucres, examina mille
Aligerum, ac magnus pictis Exercitus alis.
Omnes puniceis præcincti crura cothurnis;
Purpureis omnes maculis, ostroque decori:
Hi superos circùm lucos, collesque volantes,
Et nemora æstherea, & Divûm viridissima Tempe
Præpetibus pennis astant, inhiantque supremi
Numinis imperia, & partes excurrere in omnes,
Quò jubet Omnipotens, promptique capessere jussa.
Ac veluti circùm candenti corpore Cycni
Mincia stagna volant, vel flumina nota Caystri,
Certatimque melos dum fundunt ore canorum,
Vicinos replent dulci modulamine lucos:
Mox cuncti tandem fluvio potiuntur amæno;
Optatoque vado, & vitreis merguntur in undis.
Haud aliter cœlo faciunt pennata Juventus,
Dum circà fluvium volitant, fontesque beatos.
Hic plectit duplici genialia nablia palmâ,
Organa pars animat, pars dulcia cymbala pulsat:
Ille chelym, hic sistrum, digitis hic arte magistra
Barbita, lesbòum simulatus pollicis ictum
Sollicitat; fila hic pulsat resonantia plectro:
Pars alacres ducit choreas; pars pectine chordas
Percurrens, modulos celerans nunc promit acutos,
Nunc premit alternans impulsibus interruptis.
Hinc animata sonat graviori buccina cantu;
Aureaque hinc garrit mellità fistula voce:
Hic tenui, ille gravi, medio hic, verùm ille supremo
Dulces cælesti diffundit gutture voces.
Parte aliâ metrico ludit modulamine plausus,
Et latè ætthereis responsat vallibus echo.
Verùm ubi festivo replerunt murmure Cœlum;
Et sacra sydereo cecinerunt carmina Regi;
Se vitreis miscent, animis sitientibus, undis,
Dios hausturi latices, nectarque beatum.
Sunt hilares circà ripas viridaria, florum
Messis opima, suisque halat circùm undique culmis.
Vivida puniceis maculis violaria pallent.
Purpureæ segetes, & grata Rosaria Divis,
Et teneræ effulgent Calthę, mollisque Hyacinthus,
Mistaque canescunt Amothaside lilia myrtho;
Et lacrymis Narcissus hians, & semper Acanthus
Frondibus intextus: stat mollis Amaracus, agris,
Qui rutilat nitidis, immortalisque Amaranthus;
Perpetuùm vario florentia prata colore.

Ver

Ver decorat, ſemperque virent in gramine flores.
Flat placidè ſemper Zephyri levis aura canori;
Non ibi dilectis æſtas metuenda viretis;
Herbida non ſævis Aquilonibus arva rigeſcunt.
Non anni, ſoliſque vices: nam læta sereni
Eſt eadem cœli facies, ſemperque beatus
Vernat ager; ſemperque micat plaga lactea cœli.
Non Auſtri furiæ, aut rapidi ludicra Favoni
Ira leves agitat ſylvas; non frondea culta
Opprimit imber aquis; non vexant frigora; non &
Annoſam valido nituntur robore pinum
Alpini Boreæ radicibus extirpare.
Stat nemus eternùm vivax, incidua ſylva,
Quod fugiunt venti, fugiunt quod penſilis umbræ
Nubis; at uſque nitet conſtanti lumine cœli.
Hoc circùm innumeræ gentes, populique volabant
Aſſidui; turmæque leves læta arva tenebant.
Juſti hos devenere locos, & amœna vireta
Fortunatorum nemorum, ſedeſque beatas.
Hinc ſuperæ Urbis opes cernuntur: Jäſpide murus
Surgit; & aurato complectitur omnia circo;
Parietibuſque nitent ſimulacra exciſa Elephanto,
Sternitur & latè caneſcens glarea gemmis;
Planities immenſa jacet, latèque coruſcat
Plurimus aſtrorum ſ mper ſpectabilis ordo;
Sub plantis aſtra; effulgent latera omnia ab aſtris.
Hìc ubi magnanimus, veluti Regina volucrum
Remigio alarum, ſubvectus conſtitit Heros,
Obſtupuit ſubitâ mentem formidine captus,
Dum lucem inſuetam mirantibus hauſit ocellis:
Obtutuque hæſit nimium defixus in uno.
Hinc veluti è ſomno excitus, thalamoque reſurgens,
Non vid t, aut ſentit, num corpore raptus ad Arces
Æthereas ſublimis abit; num ſydera plantis,
Erranteſque faces terat, & ſimul æthera calcet
Lucidum; & aſtrigeros, gemmâ ſeptemplice, poſtes.
Anne illum fallant inſomnia, vanaque mentis
Gaudia nocturnas inter demiſſa tenebras.
Lumina detorquet circùm, ſi fortè Virum quem
Aſpiciat, timido relevet qui pectore curas;
Exponatque loci ſedes, atque omnia pandat.
Protinùs à tergo voces audire vocantis
Viſus, & alarum ſonitus ſimul impulit aures:
Ille autem ſubitò deflectens lumina circùm
Vertitur: en Didymum vidit, retro ordine longo

Cælivagos illum propiùs stipare sequendo.
Aurea cæsaries olli, gena concolor ostro
Mille jacit radios, evibrat mille nitores
Inclyta ceu picto rutilat Thaumantias arcu;
Dum Sol ardescit jaculans in nubila lumen
Purpureum radiorum, & clarâ in luce refulget:
Perque humeros niveos, perque aurea terga, per artus
Plurima Mæandro duplici sinuosa recurrit
Purpura; cęlestis quam pinxerat arte magister:
At chorus Aligerùm latè radiantibus alis
Emicat; & patrios splendoribus induit Orbes:
Constitit hic visu subito Saberus, & hæret
Ambiguus, metuens, ne spe frustretur inani.
Mox tamen erigitur, totusque ardescit amore.
Proximus accedit Didymus. Tunc ille recumbit
Pronus humi, & Divum genibus submissus adorat:
Surge age, sic fari cepit venerabilis Heros,
Surge age: non equidem tali me dignor honore.
Ritè Deus sic unus erit, Sabere, colendus;
Me nunc ille tibi superâ dimisit ab Urbe,
Ut rutili convexa Poli super aurea raptum,
Admissumque inter divinæ gaudia sedis.
Edoceam, ventura canam. totamque futuram
Evoluam rerum seriem; simul ordine monstrem
Turbam Ignatiadùm, lapsum qui viribus Orbem
Extollant patriis, & pulso crimine lustra
Aurea restituant, quorumque è stirpe Nepotes
Ardentes cœli, magnique Tonantis amore,
Sponte sua largos per barbara litora terræ
Sanguinis effundent rivos, animamque vovebunt:
Verùm etiam volucres extremi limina Mundi
Vasta pererrabunt, quâ sol utrumque recurrens
Aspicit Oceanum; Tithonia regna latino
Nexuri imperio; oppositosque trionibus Axes;
Nec concepta quidem tenues vanescet in auras
Spes tanta: excelsâ Pater ipse à Sede Quirini
Omnia sub ditione suâ, nutuque videbit.
Sic Didymus: Didymo contra sic Æmulus orsus.
O' dilecte mihi ante alios, fidissime Thoma,
Quas ego nunc tanto valeam pro munere grates
Persolvisse? mihi nec par facundia lingue
Copia nec fandi, quibus hæc accepta referre
Ritè tibi possim, Terræ Lux inclyta Eoæ.
Tu tamen hoc (quodcumque) boni nunc consule: certè
Velle, satis quandoque fuit; nam vota rependent
Quod

Quod nequeunt vires; atque hoc magè pandit amorem
Cum qui magna nequit, cupiat tamen ille referre
Magna, Animus pretium, non res solet addere donis.
Jamque age, nunc nostris faveas, Dive inclyte, cæptis
Imus enim celeri tua per vestigia gressu:
A te, quod moveo, aggrediar, tibi serviet uni
Quicquid erit decoris, sibi namque exempla reposcunt
Si quid in assimili sublucet imagine pulchri.
Gloria tota tua est: Auctorem facta sequuntur.
Post ubi conticuit, cuncti unâ tendere gressus
Intima cæpere ad superi penetralia Regni:
It placido incessu Thomàs, Saberus & illum
Compostus lepidè vultum, specieque decora
Insequitur propiùs. Circùm Chorus omnis ovantum
Funditur Aligerùm. Latè chrystallinus orbis
Præpetibus teritur plantis. Gemit orbita mundi
Sub pedibus, dulcis subsultat & undique longo
Concordi cantu mundi simphonia discors.
Dulcè canunt Orbes, discordi murmure concors
Fundunt astra melos, patulà Saberius aure
Concentus bibit astrorum, quem si quoque Terris
Ebiberent homines intentis auribus, omnes
Attoniti à cœlo penderent; nullaque vitæ
Cura foret, nullum rerum discrimen; at ordo
Unicus in cunctis foret, & concordia terris,
(1) Unde ipse Omnipotens mortales obdidit aures,
Concentu astrorum dulci via ne qua daretur.
Cuncta hæc Saberò narrabat ab ordine Thomas;
Sphærarum motus addit, spirasque volutas;
Ut certos servent cursus, doctæque per ipsas
Ire, redire vias, stabilesque per aëra sedes
Servare: & rutilum terris diffundere lumen:
Immensum Astrorum numerum, reditusque, situsque
Subdidit, eoos ortus, iter inde sub axes.
Jamque patescebant excelsæ mænia Turris;
Et domus Aligerùm cantu, pulsuque sonabat
Assiduo; & læto reddebant carmine voces.
Responsant superi colles, vallesque beatæ
Assurgunt plausu, reboantque cacumina circùm;
Ad numerum Chelys icta modos, lepidosque canores
Digerit; & dulci captantur murmura cantu
Plaudentùm ad cytharas, dioque ab colle canentùm:
Eminùs hinc clarum vibrant fulgentia lumen
Fundamenta Domus, gemmarum, aurique talenta,
Urbs adamante micat, flammantis jaspidis igne

(1) Videtur hic Vates celebrem Platonis sententiam innuere de Cœlorum motu armonico, eorumque ad numerum concentu,

Ful-

Fulgurat; accensique rubescit ab igne Pyropi
Fulcitur geminis solido ex adamante, columnis;
Totaque erithræis gemmato lumine gazis,
Urbis ad Eoum quæ spectat, valva coruscat.
Perculsus fulgore novo, latèque micante
Magnanimus stetit hìc Heros; nec tendere gressus
Ultrà audet; tanto sed lumine lumina pascit
Attonitus: miratur opus; tùm Pergama laudat
Divinà fabricata manu; gestitque videndo
Tecta Dei, superùmque Domum, promissaque nobis
Mænia; queis agitant felices otia Divi,
Dulcia perpetuos ævi ducenda per orbes:
Succrescit sensim stupor, aspectare neque ultra
Tot radios jam luce valet, tot lumina, quot quot
E' muris radiant: sensim languescit, & ardet;
Jamque oculi tandem tenebris hebetantur obortis
Cui Thomas. O', quæ rerum delectat imago?
Quisve nitor stupidam rapuit sibi lumine mentem?
Attonitum quæ te nimiùm spectacula reddunt?
Desine mirari: nec totum impende stuporem.
Non deerunt majora tibi miracula rerum
Attonitus quibus, atque oculis mirantibus, omnem
Obtutum impendas; quæ nunc propiora patescunt
Gaudia cœlicolùm; stellatus & ambitus Urbis;
Intextæ muro gemmæ, rutilique pyropi,
Interiora nimis quibus irradiata videbis
Tecta domus superùm (norunt namque omnia mentes
Quamquàm oculis (hominum sint inconcessa, Beatæ)
Ergo Arcem Aligerùm, & felicia Numinis alti
Pergama jam libeat cupidà tibi mente subire;
Virgineos vultus. immortalisque Triformis,
Divorum spectare choros, cætusque beatos,
Et rerum seriem venturam, & noscere prolem
Ventum erat ad valvam, quam primùm aspergit Eoo
Cynthius; & radiis stat subdita matutinis.
Illius antè fores ingens caput inclyta tollit
Arbos quadrifida, & nimio fulgore coruscat;
Tunc Thomas: vlnis divinam amplectere Plantam,
Heros magnanime, & sacro fige oscula Trunco:
Nullos in superas admittit Claviger Arces,
Ni Plantam amplexi teneris fovere lacertis.
Sic primus Plantæ statuit Sator: ille salutis
Antè alios plantam amplexus, truncoque pependit;
Paruit; & Plantam genibus submissus adorat;
Et colit, & recolit; mox tendens brachia circùm

Dulcè fovet, refovetque, & mox chara oscula figit;
Atque iterat. Sensim fibris illabitur imis
Dius Amor, jamque igne calet, præcordia flammis
Ingenuis jam tota flagrant; & dulcè fluenti
Imbre madet: mediis ignis succrescit in undis.
Sic tandem Plantam alloquitur, refluentibus ultro
Ora per, & malas lacrymis, torrente perenni.
O' dilecta Arbos, superis veneranda, cadentùm
Una salus hominum, Divorum sola voluptas.
Lux æterna Poli, Tu summi janua regni,
Cujus gemmatos postes, penetraliaque alta
Imperii reseras, & Tartara nigra coerces.
Divinà tu sola manu, non valle sub ima,
Sed super æthereis astrorum consita campis.
Tu mihi fida comes, mecum ipsa per avia terræ
Dux venies; tu certa mihi vestigia signans
Semper inoccidua radiantia luce per umbras
Securum monstrabis iter; Te, te auspice, lætus
Ibo per Oceani tractus, terrasque rubentes;
Per juga, per valles, & præcipites anfractus;
Per scopulos, syrtesque, atque æquoreos labyrinthos;
Tu mihi solus amor, tu partæ gloria palmæ
Semper eris, Tu solus honos, & semina laudis,
Et merces operosa nimis, pretiumque laborum;
Tu mihi blanda quies, cunctarum & meta viarum.
Vix ea: cùm Thomas: cæptum, Sabere, sequamur
Infit, iter; nos sacra vocant penetralia Regni.
(1) Æternitatis Symbolum. Undique texentem lætis umbracula ramis (1)
Aspice gemmatam primo ipso in limine Laurum,
Astantem, lætis pendentes aspice ramis
Mille catenatos insertis orbibus Orbes.
Æterni series ævi, perituraque nusquam
Sæcula, perpetuis conclusa hæc finibus ætas.
Est Regnum æternum, est æterna & gloria Regni:
Æterni Cives, æterna & præmia palmæ.
Hic mortale nihil, nullique obnoxia fato
Est Domus, hic vernat primævo flore juventus.
Dumque ea narrabat Thomas: ecce emicat ipse
(2) Divus Petrus Apostolorum Princeps. (1) Claviger extemplò Cœli, cui purpurat almo
Ore decus, fusi pendent per colla capilli
Electro similes, ostro perfusus, & auro.
Dextra gerit claves, adamantina pondera Regni,
Queis aperit superas splendenti lumine Valvas.
Egressus senior, strictis complectitur ulnis
Saberum, & teneris figit chara oscula labris.

Inde

Inde loqui cepit, placidoque hæc addidit ore:
O'iterum, atque iterum felix, cui contigit uni
Venisse astriferas, mortali in corpore, ad Arces,
Æthereas vidisse domos, tibi fila priusquam
Fatales vitæ truncarent aurea Parcæ.
Quod pauci Heroes, quos sedibus ætheris alti
Aut Pater omnipotens, aut intulit entheus ardor
Obtinuere, vides en cœli claustra superni
Concava; stat circùm chrystalli impervius Orbis:
Atque intercurrit longum ætheris intervallum.
I' Fortunatus, tende ultrà in mænia gressus.
Valva patet; tibi jam postes reserantur Olympi:
Macte animis Heros, generoso è sanguine cretus,
Dignus in æthereis habitare penatibus Axis:
Et tibi jam Sedes æterna in sæcla paratur.
Aggredere, & sacrum lustra penetrale Tonantis
Verùm ubi subjectos iterum telluris in orbes
Veneris; hæc tunc verba, meo de nomine, magno
Loiolæ referes genitori, & nuncius ibis.
Claviger ille Poli, cœli qui missus ab arce,
Numinis imperio Pamplonæ venit ad urbem;
Dives odoratis, ubi (1) Nagaris imminet agris,
Et latè assurgit cœlo nemorosa Pyrene;
Delato ut superis medicamine sedibus ægro
Redderet attritas vires, morbumque levaret,
Olli sydereum cordi inspiraret amorem,
Instaurare jubens Jesu de nomine gentem
Delectam; & magnos accersere ad ipsa Tonantis
Castra viros, lapsis celeres succurrere rebus;
Nocte sub oscura terras caligine mersas
Illustrare, pios cultùs, & sacra novantes:
Ille tibi, referes, flagranti corde, salutem
Mittit, & æternam ventura in sæcula pacem.
Regia jamque illi sublimi in parte locatur,
Semper duratura domus: jam laurea crines
Texitur Aligeris exornatura decoros.
Non priùs astriferum novies lustrabit Olympum,
Signiferum variis percurrens motibus orbem
Purpureus Titan; cum, scisso stamine, victor
Æterni repetet stellantia mænia Regni.
Te quoque læta dies patrios remeare sub orbes,
Et dabit Aligerùm tranare per aëra pennis:
Interea sacris Divorum adscribere signis
Cura Indos, tenebris miseros quos abdidit atris
Cæca superstitio, patriisque avertit ab Astris.

(1) Urbs parva Hispaniæ, in Rivogia provincia, & Ducatus titulo insignita, inter Logronium, & Dominicopolim, ubi alias acriter dimicatum inter Petrum crudelē, & Henricum Reges.

I' sequere; ac totum diis, i, confere mundum
Luminibus; magnisque para te, magne, periclis:
Cum stygio luctandum Dite; rubentis & orbis
Sub juga Romulei Patris mittendus Eoi;
Quicquid (1) Doris Arabs gemmatis alluit undis;
Et rigat Indus aquà, & Gangetidis Amphitrites
Ora tenet, rutilaque (2) Adamas interfecat amne.
Vel plaga Luciferi, cognataque Memnonis arva
Dixerat: Illi autem læti gemmata per arva;
Perque domos urbis, loca læta nitoribus ibant.
Jamque vià emensà, quæ recto tramite ducit
Planitiem in magnam, & sacri penetralia Regni;
Contexti gemmis, longèque micantibus astris,
Mixtisque Eois baccis christallina latè
Strata pavimenti calcabant æquora plantis.
Gemmatæ Plateæ: medio radicibus aureis,
Ponderibus lætata suis, & brachia centum
Extendens, cœlo circùm sese invehit Arbos;
Quam propter rivus liquidis argenteus undis
Serpebat lapsu placido, latèque canorus,
Fulgentes ripas, & florea culta rigabat.
Millenis latè gemmis, & floribus Horti
Millenis halantque croco, minioque rubescunt:
Stant lætæ Segetes, stant læto gramina campo,
Et tenero lætæ, maturo tempore, pratis
Prosiliunt herbæ, lætoque in palmite gemma
Læta tumet, latèque micant gemmantia circùm,
Et lepidè variis depicta coloribus arua.
Æoliæ spirant animæ, lenique flabello
Purpureis dulces pratis animantur odores;
Ac velut Æmoniæ in medio sub montibus altis
Aëriæque Ossæ, & superantis nubila Olympi,
Per quos Peneus, nemoroso è vertice Pindi
Effusus placidis latè devolvitur undis
Carminibus celebrata sacris, nitidissima Tempe;
(Si nobis æterna licet conferre caducis)
Cœlicolùm sic arva virent, sic vere perenni,
Perpetuùm gratos spirant halantia odores.
Semper & in campis spectatur floreus annus
Et vario volucrum concentu gratus Aprilis;
Propter aquas fluvii florenti in margine ripæ;
Et lætos circa campos, gemmantiaque arva
Milleni stabant Cœtus, populique sedebant
Innumeri, quorum (mirum!) ultimus ordine quisque
Lampade Phœbeà fulgentior emicat ipsà.

(1) Mare Æritreum, cujus alteram orà Arabes colunt.

(2) Regna in sinu magno posità, vulgo Golfo di Bengala.

Nam

Namque immortalis radiis, & lumine puro
Divinà contexta manu immortalia veſtis
Membra tegit; claro fulgent diademate crines.
In manibus radiant palmæ, monumenta triumphi.
Aurea pars lætà decerpit ab arbore poma,
Vivaceſque avido deguſtat gutture fructus.
Libatura vadum, liquidas deſcendit in undas
Pars alia, atque alacris dios bibit ore liquores.
Pars lætas nectunt choreas; & pectine eburno
Æternis replent patriam concentibus Urbem.
Et pars per choreas, manibus per mutua nexis,
Hàc, illàc ducunt greſſus per amœna decoros.
Conſidunt alii pratis, & pollice flores
Decerpunt blandos; Aliis eſt cura quaſillos
Purpureis implere crocis; aliiſque cânistra
Virgineis onerare roſis: pars Lilia campo
Cana legit; teneriſque aliis abſcindere caltham
Unguibus eſt cura, & violas, & carpere Tymbras;
Narciſſos alii, & ferrugineos Hyacinthos
Truncant, & calathos, abſciſſis frondibus ornant:
Artifici pars illa manu violiſque, roſiſque;
Et teneris Calthis, Narciſſi & flore reſecto,
Purpureique Croci foliis florentia ſerta
Nexibus intexit variis: hæc altera gemmis
Virgineà contexta manu vaga ſerta perornat;
Omnibus unus amor florum, ſtudiumque corollæ.
Hic ſtupet, hic hæret Saberus, & aurea ſpectat
Prata coloratis latè fulgentia truncis,
Virgineos per amœna Choros, populumque beatum,
Quorum de numero, & ſacris de cœtibus unus
Eſſe cupit: verùm eſſe negat miſerabile pondus.
Dic mihi, fide comes, mox fatur, flumina quæ ſint?
Quæque Arbos? quæ prata Poli, genteſque beatæ?
Nam mihi (ſi verum mens augurat) aurea Planta
Arbor erit vitæ, hæc Epulum; Torrenſque beatus
Fons erit Ambroſiæ. Contra: mens augurat, infit,
Vera tibi, Didymus, ſed Numine fœta ſuperno.
Illa coruſcanti, quæ ſurgit ſtipite Planta,
Et mille extendens ramos umbracula texit,
Nomen, & Omen habet Vitæ: qui veſcitur illa,
Ducit tranquillos æterna in ſæcula curſus.
Hanc guſtant ſuperæ mentes, ſemperque per Ævum
Guſtabunt; nunquam parient hi tædia fructus:
Cunctarum placidos rerum namque illa ſapores
Omnes ſola refert, & jucundiſſima viſu eſt.

De

Deguſtata famem ſedat, generatque viciſſim:
Divino de Fonte fluit qui plurimus amnis;
Deliciæ Superùm, & Divorum viva voluptas:
Lætitiæ torrens æternæ, & gaudia Sedis
Dulces Ambroſiæ latices, & vena beatî
Nectaris; hoc libant, ſitienti gutture, Divi:
Et cuncti vitreis merguntur protinùs undis:
Quò plus ſunt poti latices, ſitiuntur & ultra;
Sed ſitis ò nimium dilecta! O' viva voluptas!
O' quis ſyderei libamina dulcia Fontis
Pandat? & Ambroſiæ latices, & Nectaris hauſtus?
Halantes horti, & cœli viridiſſima Tempe:
Atque triumphali circùm redimita theatro
Prata hæc ætherei referunt capitolia Regni;
Queis agitant lætos ſuperi per amæna triumphos:
At verò innumeræ gentes, populique nitentes,
Æternæ Aligerùm mentes, animæque beatæ
Magnanimùm Heroum, claroque è ſanguine Divùm;
Quæ quondam terris latuère in veſte caduca,
Non auſi temerare fidem, nec vertere leges
Æternas, noxîſque animum maculare pudicum;
Diſcere juſtitiam fixi, & non temnere Divos.
Vel, ſi directo flexere è tramite legum,
Commiſſam flagris noxam, lacrymiſque piarunt:
Mortales ſumus, & contecti veſte caducà,
Corporeique oneris nimiùm ſub faſce gravamur;
Delabi quorum eſt, iterumque, iterumque relabi:
Eheu conditio infélix hominum! quos inſita ducit,
Tranſverſos nimiùm ad pravum propenſa voluntas.
Aſpice ut ætheræ præcincti lucis amictu
Aſtra velut, patrium replent ſplendoribus Orbem:
Lux una eſt cunctis, ſed non ſplendoribus æquis
Irradiant; paribus non ipſa nitoribus aſtra
Inficiunt orbes: varia eſt menſura nitoris.
Stant ſua cuique tamen ſat præmia digna laborum;
Dira quibus paſſi quondam tormenta tulere
Terris mortali ſub carcere; nunc & iiſdem
Læta per æthereos deguſtant gaudia campos:
Qui tunc pauperiem tolerarunt, divite cenſu
In patriis aſtris gaudent: qui patria Regna,
Sceptraque majorum, & faſces contemplit avitos
Nunc tenet imperium Cœli, æternumque tenebit;
At qui delicias vitæ, illecebraſque peroſi,
Fugere in ſylvas, & inhoſpita luſtra ferarum;
Rupe ſub oſcurâ corpus domuere flagello,

De-

Deliciis gaudent Cœli per amæna vireta.!
Qui faciles tolerare ſitim, nec pocula Bacchi;
Nec lymphas vitreas libarunt, Nectaris undâ
Merguntur, potantque ſacros per ſæcula rivos.
Quique famem paſſi, nunc carpunt Arbore poma
Aurea, feliceſque cibis ſaturantur opimis.
Virgineum verò florem, corpuſque pudicum
Qui voluere, ſacri & ſervare inſigne pudoris,
Spernentes thalamum, & ſperatæ gaudia prolis;
Illis virgineo nunc candida lilia culmo
In manibus fulgent. At qui docuere Magiſtri
Ignavum populum ſummi præcepta Tonantis,
Primi conſidunt inter ſubſellia Regni.
O' Fortunati nimiùm, queis munere Divûm
Tale miniſterium ſuperis venerabile, & imis
Contigit! O'quibus ipſe Polo vos laudibus æquem!
Mille trophæa nitent, millenaque ſerta coruſcant.
Stant Cœlo innumeræ palmæ, quas ordine nemo
Poſſet, quamquam illi robuſto in pectore centum
Sufficerent voces, linguâ percurrere cunctas.
Eſt opus immenſum: paucas reſeraſſe canendo,
Dive tibi ſat erit: quas te meminiſſe juvabit.
Ad me oculos (nam te cupientem noſcere cuncta
Jamdudùm ſenſi: tibi nunc ego ſingula pandam.)
Acriùs intendas, & quæ mox indice certo,
Signabo, iſta quidem tibi nobiliora putentur.
Et meritò, haud numerum, ac pretium, nec ſingula nobis
Percenſere licet; ſed ſedulus ipſe notato.
Aſpice ut incedat ſuperi per amæna vireti
Sceptra tenens chorus ille manu venerabilis, ille
Tot Patrum cœtus, præclarorumque ſenatus
Heroum: primi illi hominum micuere parentes:
Qui primas acies inter Dux emicat, ille
Primus homo; prima & generis mortalis origo.
Cerne etiam ultrici ereptum alluvione Noëmum, (1) Patriarcharum Cœthus.
Naufragii patulâ referentem inſignia puppi,
Diffuſum rursùs Genus a quo Principe noſtrum eſt,
Per geminos latè populis ſurgentibus Orbes.
Hinc Abram ſpectare potes, venerabilis ipſe
Se prodit, viden ut longo Nati ordine Patrem
Sectentur, divùm Sanguis, quos edidit ætas,
Priſca ſolo, & claros vexit ſuper æthera virtus.
Ponè ſequens chorus alter adeſt; hos proxima noſtris,
Sæcula temporibus vitales lucis ad auras
Eduxere, patres, vitæ ratione ſeveræ.

Clari olim in' sylvis, sed nunc per cuncta feruntur
Ora virum; viden ut teneat Subsellia prima
Lucorum cultor, nemorumque (1) Antonius; utque
Olli sidereæ rutilent in vertice gemmæ,
Purpureis immixta rosis, quem lilia cingunt;
Præmia digna Viro, intacti & monumenta pudoris;
Ille (2) olim vepres inter, sentesque rigentes,
Serpens docta cutem veluti exutura, cucurrit,
Frangeret ut stimulum, & dulcem insidiis Cythercam;
Magnanimum heroum genitor, quo Nursia gaudet
Numine, quo cœlo assurgit Cessinia Rupes.
(3) Hæc germana soror fælix quot pignora Mater,
Edidit, & regni victrix in parte locavit.
Sydereus Sol ille, nova qui luce coruscat,
Sat cœlo, & terris notus (4) Gusmanius heros.
Ille autem celeri lapsu qui culmina semper
Summa petit, flammisque micat, gemmisque coruscat;
Quinque velut stellæ, totidem cui corpore plagæ
Fulgescunt, spretis gemmis jam ditior Axem
Possidet, & magnum decus est (5) Franciscus Olympo.
Jamque oculos Thomas ultra tendebat: at illi
Tunc Saberus ait: vacua est cur proxima sedes?
Quem petit illa Virum? quemnam sors tanta moratur?
Debita Loyolæ sedes; ille inditus astris,
Atque inter cœli proceres, primisque locatus
Sedibus, insculptum divino nomine pectus
Proferet, & radiis circùm fulgebit acutis.
Addidit hæc Didymus: reliquos mox ille recenset.
Quæ veniunt loca fatidici tenuere Prophetæ,
Emicat antè alios trabeâ succinctus Eoa
Davides serto, cytharâque decorus eburnâ.
Quique stetit lacrymans mæstas (6) Euphratis ad undas;
Nunc risus ciet, & curis jam parcit acerbis.
Qui pauci numero, at summis fulgoribus Urbem,
Subjectosque choros illustrant, lumina Regni,
Et primi aulai proceres, primique Tonanti
Submisere orbem, debellaruntque Tyrannum
Cocyti; & raptis spoliarunt Tartara prædis.
Ordine stant longo: quisquis tibi panditur, ipse
Percensere potes, numerum meminisse juvabit.
Fide comes; vacuum (non fallor ego) hic quoque sedem
Prospicio: tu pande; precor, nam mens mihi lætam
Augurat, & dulci subsultant pectora motu.
Læta tibi meritò mens augurat, auguror ipse
Læta tibi; victor gemmatà in sede triumphans;

(1) Divus Antonius, primus Monasticævitæ instituto.

[2] Divus Benedictus singulari studio pudoris se sponte conicit in spinas suoque cruore cupidinis flammas extinxit.

(3) Diva Scholastica S. Benedicti Soror, & fœcunda Monialium Mater.

[4] Diũus Dominicus Illostrissimi Prædicatorũ Ordinis institutor.

(5) Divus Frãciscus Seraphici Ordinis Patriarcha egregiè laudatur ab impressis ipsi ad Christi similitudinem plagis.

[6] Fluvius notissimus Mesopotamiæ, qui oritur in Niphàte, Armeniç monte nõ longè a fonte Tigrydis, & transiẽs Babylonem, tandem influit in mare rubrum.

O' ni-

O' nimium felix æterna in ſæcla ſedebis
Hanc tibi tot duri ſedem meruere labores;
Plurimaque in Stygium confecta incæpta Tyrannum;
Quæque feres extrema Orbis per littora Eoi
Hanc meruere tibi, Regeſque, Ducumque catervæ,
Et populi, Cœli quotquot ſuper aſtra locabis.
Aſpice, ut innumeræ ſedem ſtipare cohortes
Accelerent? illas ſacris luſtrabis in undis.
Millia quæ tot erunt, numerat quot litus arenas.
Sed pergam reliquos oſtendere; nam brevis urget
Nos mora, jam ſuperi poſtes Sol pulſat Olympi.
(1) Illic undantem, quà dant incendia lucem — (1) Martyrum cœtus
Purpureique Chori flammis, fuſoque coruſcant
Sanguine, ut igniti toties arsère pyropi:
Hi propiùs cœli Dominum, Regemque ſecuti
Proque fide, & ſacris, ſuperi vel amore Tonantis;
Vincula, & horrendum tenebroſi carceris antrum,
Barbara juſſa Ducum, ſtolidi ludibria vulgi,
Et gladiorum acies paſſi, rigidaſque ſecures,
Immiteſque Tigres, laniantùmque ora leonum.
O' Pietas! o chara Fides! ò fortia Divùm
Pectora, quæ tales olim ſubiere labores!
Nec miror; namque egit amor; tantique triumphi
Auctor amor: Quid non tentatum ſub Duce tanto eſt?
Illi (attende oculis, atque auribus excipe dicta)
Per contos, gladioſque truces, rapidaſque ſagittas
Pila per, & cuneos, per ſpicula, perque cruentos
Lictorum calybes, avidarumque ora ferarum,
Saxa per, & fluvios, tardæque incendia flammæ,
Per lethi genus omne viam ſibi ſternere ad aſtra
Contendère. Viam ſic ſternat quiſque, ſupernas
Si cupiat penetrare plagas. Stat ſanguine Cœlum;
Sic tibi tu ſternes; quamvis diffundere vitam
Non detur; majore tamen pereas tormento.
Tot ſibi ſic ſternent Lòyolæ ex agmine lecti
Heroes, quos clara ſuper vehet æthera virtus.
Tu verò (quoniam lux inſtat) reſpice Turbam (2) — (2) Confeſſorum Chorus,
Immenſam, latè campis quæ proxima primis
Accelerat; namque hi ſimili periere dolore.
Mitius eſt illis tormentum; at tempore longo
Durius, hi patrioſque lares, & commoda, ſeque
Deſpiciunt, tolluntque crucem, greſſuque citato,
Perque arctos calles, monteſque, abruptaque ſaxa,
Quà via dura riget, Chriſtum ſectantur amantem.
Nam præit ille, ſuis retro veſtigia ſignans;

Contendunt cuncti celeres; labor omnibus unus
Vimque sibi faciunt, & se calcàribus urgent,
Scilicet angustus limes, qui ducit ad astra,
Invius, & duris hàc, illâc sentibus horret.
Viribus hic opus, obluctandum fortiter hìc est:
Provenit indè tamen decus immortale coronæ.
Cerne coruscantem insueto fulgore sub illo,
Aurea quo picto rutilat Thaumantias arcù?
Quot spargit radios? quot vibrat ab ore nitores?
Quotve micat sedes gemmis? quot fulgurat astris?
Aspice ut ardescit centum diadema pyropis?
Milleno viridi splendescat ab igne smaragdi?
Præmia digna (1) viro, Bethleæ rupis in antro
Qui quondàm belli campum sibi repperit, & qui
In spatia indè citans sese addidit, amplaque palmæ
Jam stadio emenso, decerpsit præmia victor
Inter prima Poli rutilans Hieronymus astra:
Namque illà sub rupe olim, Puer editus ipse
Omnipotens, fera bella Stygi, cædemque cruentam
Indixit, clarosque tulit, fuso hoste, triumphos.
Ille sibi divina sequens vestigia bellum
Intulit, armaque erant, saxum; dirumque flagellum,
Lamna, rubique truces, series operosa rotarum:
In sese Hostis atrox silicem intendebat, & ictu
Pectora tundebat crebro, igniculosque rebellis
Extinxit Veneris repetito vulnere, seque
Sæpè cupidineis subduxit sanguine flammis:
Bellum acre horrendum, quo quisque è vulnere victor
Assurgit; propriâque sui de cæde triumphat.
(2) Ille autem vulgi strepitus, urbisque tumultus
Aufugiens, teneris annis se se abdidit umbris
Solorum nemorum, coluitque impervia primus
Hospitia, & cæcis vitam traduxit in antris.
Sed nunc parta quies, cœli felicior urbem,
Aligerùm comitante choro, cætuque beato,
Incolit, & lætos agitat per sæcula cursus.
Vix ea: cùm subitò Saberus vidit ovantem,
Hosiadem cætù immixtum, latèque micantem
Luce sub immensà, vultusque agnovit amicos.
(Lojolidùm de gente satus clarissimus Heros
Hosiades patrio nuper conscriptus Olympo.
Haud mora; prosiluit, charumque amplexus amicum est.
Sydereos olli Divùm gratatur honores,
Quodque Poli tandem incolumis venisset in urbem:
Optarit quamquam plures sub tegmine carnis
Annos egisse, & cœli super alta beati Ver-

(1) D. Hieronymus Doctor maximus.

(2) Divus Paulus primus heremita.

[3] Bacchalaureus Hozes ex primis D. Ignatii Sociis, antequam Societas Iesu Pontificià sanctione in Religionem erigeretur, mortuus. Divo Ignatio apud Casinates degenti, mirà radiorum coronà redimitus apparuit.

Vertiſſe ereptas Erebo ad capitolia prædas:
Olli autem Hoſiades ſic incipit ore profari.
Longiùs ipſe etiam ſacro inſudaſſe labori
Optaram ; vetuit Deus : & tellure relictà
Sidercam in Patriam, felicia regna coegit
Immigraſſe, forent cum prima exordia cæptis
Nec mihi (quandoquidem magis haud eſt gratus Olympo,
Qui vehit Eoas ſacra ad donaria gazas
Quàm qui, primitias ſegetis, donavit ariſtas;
Nec certè rerum moles operoſa, nec ingens
Copia, ſive aurum. Cor eſt menſura bonorum,
Acceptumque Deo pretium eſt) Pater ætheris æquus
Præmia parva brevis dat pro mercede laboris.
Paucos adſcripſi cœlo, ſed ſedibus altis
Empyrei geminos Orbes inferre parabam.
Omnipotens tamen hìc ſociis me figere ſedes
Juſſit, ſed terram vobis ſubducere Averno,
Et datur Auſoniis ſubmittere legibus Indos.
Fundamenta Polis mihi ponere contigit uni
Dilectæ Genti, & Jeſu de nomine dictæ,
Loyolâque ſatæ, cujus de ſtirpe minores
Omnes aſtrigeras (mens hæc ſtat fixa Tonanti)
Conſcendent ſedes, regnorum in parte locandi;
Quorum ego, qui reliquos inter, ceu ſumma minores (1)
Sydereas inter collucent lumina flammas.
(Namque opus immenſum, cunctos percurrere dictis)
Monſtrabo, & paucis, oculos adverte, docebo.
Dixerat, & ſubitò Saberum in prata reducta,
Secretumque nemus duxit, quo plurima Turba
Luce ſub oſcura, & tremulo ſplendore micabat.
Non ſecus ac Nereus, cum pleno Cinthia cornu
Nocturnas agitat velox per inane quadrigas.
Magnanimûm Heroum, qui ad facta illuſtria terris
Venturi, errabant animæ, queis clara futuræ
Addita jam tunc fulgebant inſignia palmæ.
Hìc tumulo ex alto, quo cunctas diſcere gentes
Saberus poſſet; venientum & noſcere vultus;
Incipiens fauſto Hoſiades ſic omine, ſignat
Illuſtres Heroum Animas, & nomina dicit.
Ille, vides, molli juvenis recubans hyacintho (2)
Cui niveum candore latus, quem millia circùm
Candida cœleſti caneſcunt lilia flore:
Ille Pudicitiæ ſydus, decus ille Pudoris;
Virginei candoris honos, cui plurima vultu
Aligeros imitata choros, floreſcit Honeſtas.
Cui nunquam maculis corpus temerare pudicum

(1) Poetica fictio eſt, non Platonica hereſis, futura enim omnia in Verbo conſpici a Beatis apud Theologos certum eſt,

(2) Divus Aloyſius Conſaga graphicè deſcribitur.

Audebit Venus: illique aurea ; spicula fundet
Omnia Divûs Amor; Puer est Mantòus, Olympo
Arduus è terris qui se, florente juventa,
Inferet; & patrias properè remeabit ad auras:
Scilicet Aligeros inter trahat Aliger Annos.

Magnanimus Dux ille, sacris generosus in armis
Qui ponè insequitur, reliquosque præeminet omnes;
Hic Lojolæi decus agminis, Aspice, ut ille
Regali incedat gressu, facieque decorà?
(1) Claudius, & famà, meritisque æquandus Olympo est,
Huic sua, Diva Parens cœlo delapsa sereno
(Mira fides) magno Patrum coëunte Senatu,
Dissidio impendet suffragia certa dirempto
Consilio ille valens vel primo flore juventæ.
Unus Atlantæum sublimi vertice pondus
Fulciet haud impar ceptis: quantùm auspice tanto
Lojolidùm se per geminos terræ efferet Axes.
Clara manus? quanti surgent, fuso hoste, triumphi!
Claudie, (2) Rodulphus te pone secutus euntem,
Monstrantemque viam, en fasces contemnit avitos,
Regalemque domum, quos aula ostendit honores,
Et titulos, & sceptra, viamque affectat olympi.
Jam freta salsa secat, lustrato Mogore, tandem
Salsethes fuso jam irrorat sanguine terras.
(3) Felix hic Berna, hic Franciscus, & ille Paceccus,
Purpureoque comes se jungit Aranea cœtù
Puniceis omnes maculis, ostroque decori.

Sarmanticas inter glacies, sentesque rigentes,
Ceu rosa purpureis latè sublimis ad astra
Erumpet foliis, quem cernis, & auspice tanto,
(4) Vistula nec Tibri cedit, nec terra rosetis
Pestanis Riphæa, aut floribus invidet Hiblæ:
(5) Stanislaus erit flammas sub pectore nutrit
Æthereas, dioque cadet Puer igne peremptus,

Hic (6) Gonsaluus erit Lybiæ, qui primus in oras
Æthiopumque plagas nigrantibus invehet Afris.

Can-

(1) Claudius Aquaviva B. Virginis operâ V. Præpositus Generalis Soc. I. resignatus.

(2) P. Rodulphus Acquaviva Indiæ expeditionem qua flagris, qua assiduis precibus à Deo impetravit. Ad Mogores missus, mirùm quot labores exantlaverit ut illos adduceret ad Fidem. Indè Goam ire jussus; hinc ad Salsetes Insulas; ubi à barbaris gladio sub genibus vulneratus, cecidit in genua, & collum ad vulnus, mortemque accipiendam denudavit atque exporrexit Occisus est Coculini 15 Jul. 1583 ætat. 33 Soc. 15.

(3) Rudolphi Comites, nempè Alphonsus Paceccus Hispanus, qui, lanceâ in pectore percussus; Christe, ait, lanceâ pro me vulnerate per hæc ego te vulnera obtestor, ut scelus hoc miseris hisce condones; aliosque tuæ legis Doctores elargiaris. P. Petrus Berna Italus, cui, oculo priùs effosso, caput Barbari amputarunt. Antonius Franciscus, & Franciscus Aranea Lusitani ibidem paritèr vulneribus confecti. Hos in Martyrum numerum brevi referendos, ut speremus, facit Eminentissimi Aquavivæ auctoritas, Clementis XI. benignitas.

(4) Vistula, Fluvius magnus, & extremus Germàniæ, illam à Sarmatiâ ad ortum separans, ex Slesiæ, & Moraviæ confinio oriens, in Mare Balticum se exonerat.

(5) Beati Stanislai Kolka Vitæ Innocentia, & vehemens in Deum amor describitur.

(6) Consalvus Sylveria Lusitanus a Cafris prope Monomotapam orthodoxæ Fidei odio interfectus anno 1574, 25 Mai.

Candorem Fidei: ſacris luſtrabitur undis
Gens, quæ ſumma tenet præcelſæ culmina Lunæ;
Et quæ multa jacet ſurgentis conſcia Nili,
Olli ſanguis erit merces, pretiumque laboris.
Proximus hinc ſequitur (1) Mendes, hinc (2) Caſtrius: ille
Crudeli cadet enſe, humili Piſcaridis orà:
Hunc inter ſcopulos, & procurrentia ſaxa
Demiſiſſe neci, & Nereo immerſiſſe furente;
Maurus inexcità gaudebit Barbarus irà.
Hic (3) Landinus erit: Cyrnæas gutture Taxos
Proque Fide, & ſacris guſtabit. At aſpice, ut illis
Plurimus ardeſcat ſuccenſis ignibus æther;
Et nova lux oculis ſe ſe offerat: emicat Argo (4)
Delectos Heroas, & Agmina grata Tonanti,
Quæ vehet; & terris ſuperas tranſmittet in oras.
Inter Atlantæos, Fortunatoſque receſſus,
Fortunata Manus: ſtrictis (5) quæ pectora telis
Objectas, gladio fauces, & colla ſecuri:
Jam nunc rubra Thetis; jam ſanguine purpurat Atlas,
Virgineæ ille latens ſub Imaginis Ægide turmas
Primus agit; defert & qui labara inclyta primus
Felix Typhis (6) erit: genitorem nomine reddet
Dictus Aſavedus cognomine, & Agmina cœli,
Et victor referet capitolia ad alta triumphos.
Proximus (7) Edmundus ſequitur, claruſque Boëmus,
Garnettuſque, aliique Duces, quos ordine longo
Reſpicis; Hos falſa ſub proditione Britanni
Inſontes, ficto indicio, ſub judice iniquo
Supplicio immites rapient, & pectora findent,
Ut cor adhuc vivum, & ferventia viſcera nudent;
O' pudor! ò ſcelus! Europææ infamia gentis!
Non Indus ſtrages, non tot cumulabit Jāpon;
Quot modò Romano diviſus ab orbe Britannus;
Sed quæ cauſa mali? Tanti quis funeris Author?
(8) Fœmina, cæcus amor, regnique accenſa cupido:

Heu

(1) Ludovicus Mendez Luſitanus in ora Piſcariæ a Mauris in cervice, ac in femore vulneratus victor obiit.

(2) Alphonſus de Caſtro Luſitanus in Molucis a Mahometanis acerbiſſimà, an. 1558. morte peréptus, ejus cadaver ex litore in mare deturbatum, tertio die in eodem litore repertum eſt, miro fulgore nitens, ac vulneribus ſanguine recente manantibus.

(3) Silveſter Landinus ad Corſos miſſus, ut eos moribus bonis informaret, laborum pręmium veneno extinctus tandem eſt conſequutus.

(4) Argo, Navis qua Jaſon cum 54 heroibus migravit in Colchum ad aureum vellus auferendum. Fabulà ad rem ipsā converſà pro navi ponitur, qua vectus eſt Azevedus.

(5) Pater Ignatius Azevedus Luſitanus à Piratis hæreticis, dum Braſiliam ad Chriſti Fidem diſſeminandam, cum 39 Societatis Heroibus peteret, à Piratis hæreticis in Deiparæ Imagine complexu conculcatus, capite ſaucio, lanceis confoſſus proicitur in mari ad Palmam, quæ una eſt Canariarum ſeu Fortunatarum Inſularum.

(6) Pater Edmundus Campianus Anglus, vir magno ingenio, clara virtute, eximià conſtantià in odium orthodoxæ fidei Londini ſurca appenſus, & mox in quatuor partes ſectus fuit. Decemb. 1581 ætatis ſuæ 42 Soc 8.

(7) Pater Henricus Garnetus Anglus, Londini damnatus eſt capitis, quòd ſecretum in confeſſione auditum non revelaſſet, quòd Sacerdos, quòd Jeſuita eſſet. In Spica Garneti ſanguine aſperſa, conſpecta eſt effigies ejus vultum examuſſim referens.

(8) Tot in Anglia malorum Origo, Henrici VIII, ob inſanum Annæ Bolenæ amorem deteſtabilis Apoſtaſia.

Heu cadet in quemquam tantum ſcelus? Heu pia findent
Viſcera natorum; atque evertent ſacra Britanni?
Hæc tunc Saberides lacrymans; ſed parcere fletu
Ille jubet: nam tempus erit, cum antiqua reviſet
Relligio has oras, Pietas, pax alma, Fideſque;
Et venient iterum Romana ad ſigna Britanni.
Lojolidùm labor hic, noſtræque opera indiga dextræ.
Ordine dein reliquos venientes indice ſignat.
Qui fulgent (1) Gaſpar, claroque nitore Joannes (2)
Æthyopas prior, at luſtrabit Jáponas alter.
Ille ſenex placido venerabilis ore reciſum
Proditione caput mox Georgius inferet aſtris,
Heroum Soboles hic (3) Mutius: Agminis olim
Ductor erit noſtri, quique ad Garamantas, & Indos
Ammeriemque manus mittet, domitamque Zipangryn
Alter ovans moderator adeſt, quem proſpicis, ille eſt
(4) Caraſidum de ſtirpe ſatus, cui fama ſuperſtes,
Et virtus ſummos Divûm decernet honores.
Hunc (5) Gatta inſequitur, præclarum & Sydus Juli
Olli dilecti nimium! Sed nunc quis ab illâ
Luce micat? Noſco vultus, inſignia noſco.
Hic (6) vir hic eſt, cui ſe latis Braſilia campis
Subdet, & Anchietæ clarum cognomen habebit,
Cui mare, cui tellus, cui totus ſerviet æther.
Ægypti Domitor non tot ſpectacula rerum
Edidit armatus radio, nec Lyſius Heros,
Nec tot Grajus apex, portenta quot edet Joſeph?
Aſpice ut elati ponant ſua murmura fluctus;
Ut ſiccum mare ſternat iter; ſtat penſilis unda
(Mirum) hinc, atque hinc, & pateat via tuta per undas.
Ille vocat volucres; veniunt ad juſſa vocatæ
Remigio alarum; & pennis umbracula texunt.
Illius imperio rediviva cadavera ſaxis
Æthereas iterum conſurgunt lucis in auras;
Atque vices rerum ſubeunt, & luminis hauſtus
Admirante Polo. Solus dum nocte quieſcit,
Pantheræ excubias exercent litore fidas.
Me Mendoza (7) vocas: hic victor littore eodem

Am-

(1) Gaſpar Paes Luſitanus zelo animarum, flagrantiſſimus in Æthiopia lanceis cōfoſſus obiit 27 Ap. 1635 ætatis 42 Soc. 28. Joannes Mart. Adamus Italus in Iaponiá profectus eſt. Ibi labores graviſſimos, Animarum cauſa, perpeſſus, extremos quinq: vitę dies Nágaſachi, in tormento japonico egit, de foveâ, in foſſam ſuſpenſus è pedibus, & 22 Octob. anno 1633 agonis gloriam conſumavit,

(2) Georgius Carvahal Luſitanus in Ikizuki Iaponiæ Inſula, Regnoq: Bungens, fidei propagandæ operam inſigniter navavit. Veneno à barbaris porrecto, interiit.

(3) Pater Mutius Vitelleſchi vı. Societatis univerſæ Moderator in dilatanda per diverſas orbis partes catholica fide ſolertiſſimus.

(4) Pater Vincentius Carrafa genere clarus, omni virtutum genere clarior, egregius Societatis univerſæ VII Moderator.

(5) Evangeliſta de Gattis, & Iulius Manginelli Itali ſanctimonia, & Animarum zelo inſignes.

(3) Ioſeph Anchieta Braſilienſis Apoſtolus, qua vitæ ſanctimoniâ, qua patratis miraculis Moiſi, D. Antonio Patavino, D. Gregorio Taumaturgo omnium ſuffragio comparatus.

(7) P. Chriſtophorus Mendoza Hiſpanus zelo animarum flagrantiſſimus, plures in Paraquaria Colonias diſtribuit, pluribus ad Chriſti fidem adductis, donec a veneficis celebris magi juſſu, in eum irruentibus, ſagittis confoſſus eſt 25 Aprilis 1635, ætat. 46, Soc. 19.

Ammeriæ; ſuperùm meritos æquabis honores.
(1) Illæ autem, quas luce pari fulgeſcere cernis
Concordes Animæ nunc, & cum luce fruentur,
Excipiet paribus quas & concentibus Axis.
Prima trophæa Ducum, de Chryſe, & gente ſuperba
Primitiæ; quas Roma ſacra conſcribet Olympo.
Lecta Manus Loyolæ, & ſunt Loyolides illi:
Ille Jacobus erit ſenior, juveniſque Joannes
Ille; ſed hic Pauli capiet ſibi nomen, & omen
Non impar cæptis; qui ſtipite fixus ab alto,
Et tonat eloquio, & divinis pectora dictis
Incendit; ſacriſque ardoribus omnia replet.
Ite hilares, veſtræque auris date prodiga vitæ
Pectora; tempus erit, cùm veſtri fama triumphi
Ultra Indum, Gangemque, ſinuſque rubentis Erythræ,
Heſperiam veniet; quoſque auſa laceſſere Virtus
Romula non fuit; hos eadem dignabitur Aris;
Thura dabit ſupplex, & vos in vota vocabit.
Tu, (2) per aquas Rubine & tu (3) Lodoice per ignes,
(Si qua fuat, maculam detergat ut unda, vel ignis.)
(4) Albertus, (5) Thomaſque ſimul, lepiduſque (6) Doniſis.
Ingenuis puer (7) Ota genis; & flore juventæ
Collucens (8) Didacus, patrium venietis in Axem.
Sed tu fronte nitens, qua morte (9) Capycius Heros
Occumbes aditure Polos? Hunc lucis in auras
Parthenope magna de ſtirpe educet Avorum.
Illa Ducum genitrix quot mittet millia Eoo
Corpora lecta Virùm. Quantum ò nunc, India, debes
Parthenope! Quantum vos dites vellere Seres!
Quantum America! Libys! Tuque ò longinquus Jăpon!
Te modò ceca manet fumo ſcrobs obſita, & inter
Dura Heros tormenta volens fortiſſime, Vitam
Suffixus trunco, atque obverſo vertice, fundes:
Scilicet aſſurges ſuperos ſic victor in axes
Ut volat ex arcu, nervo impellente, ſagitta.
Hic eſt magnanimus Locrorum è gente Camillus, (10)
(Sed

(1) Tres Martyres noſtri Japones. Kangaſachi Cruci affixi 5 Febr. 1597.

(2) Antonius Rubinus Italus, martyrii amore flagrans Nangaſachum appulit ſtatimque captus Syphonibus ingentē aquæ vim primùm haurire, mox in prælo reddere coactus, tandem 17 Martii 1643 in Scrobe capite ſuſpenſus extinctus eſt.

(3) Ludovicus Caſucu Iapon, in fidei, quam propagabat odium, Gocuræ lento igne extinctus fuit.

(4) Albertus Menſcinkius Polonus Antonii Rubini ſocius, tormenta atrocia ſeptem ipſos mēſes perpeſſus, inverſo in foſſam capite pependit, coronamque adeptus eſt die 23.

(5) Thomas Acafoxi ſimul cum Carolo Spinola flāmis lentis exinctus fuit Nangaſachi 10 Sept. 1672.

[6] Dionyſius Camamono Iapon Novitius, Nangaſachi in carcere conjectus, ibidem, quod enixè petebat, in Societatem admiſſus, Cocuræ tandem, lento igne crematus eſt.

[7] Auguſtinus Ota Japon, Societatis novitius, poſtridiè in odium fidei cedendus, nuncupatis in carcere ſocietatis votis, ſecuri percuſſus, migravit victor Ikanonimæ 10 Auguſti 1622.

[8] Pater Didacus Xuki in Iaponico ſeminario educatus, Societatem ingreſſus, magnis pro re Catholica itineribus, magnis laboribus exantlatis, Februario menſe, Oracæ, triduo ſuſpendium in fovea perpeſſus ad cœlum evolavit.

[9] Ansonius Capicius Neapolitanus inſignis omni virtutum genere Familię decora nobilitavit. Nangaſſachi in odium fidei capite truncatus obiit victor.

(10) Pater Camillus Coſtantius, Italus, nobili, loco natus apud Japones Tabiræ rogo addictus, ad populum de Animæ Immortalitate, ac de eternà felicitate dixit egregiè. Incendio involutus orabat, & flamma tantiſper rareſcente, flexis in prunis genibus orare viſus eſt. Cumque jam flammis abſumeretur: ſanctus, ſanctus, ſanctus quinquies cantare auditus fuit.

(Sed Syren aluit) Pæstanis ille rosetis
Floridus assurget cœlo (1) Navarrus: uterque
Grata Deo mediis jam nunc olet hostia flammis.
Exprimet Aligeros virtute, & nomine (2) hic; illum
(3) Trinacris Ætna feret, Vulcanus aduret Jăpon.
Buttonto missus (4) Giannonius: ille Zipangros
Evehet in cœlum; victorem flamma sed illum.
Quis te magne (5) Chiros; vel te generose (6) Paceche?
Quis magnam (7) Cauros animam, (8) Gomesque relinquat?
Quis (9) Bellarminios fasces, sacramq; tiaram,
Hæreseos cladem horrendam, belloq; potentem
(10) Canisium, fortesque Duces, qui cornua findent,
Nuper hyperboreos quæ surgens faucibus Orci
Invasit Populos, maduitq; cruoribus Hydra.
Quis clarum sileat (11) Fabrum; dictisq; potentem
(12) Colnaidem: radio verùm qui temperat astra
Clavius, astrigeras observans sedulus arces:
Aspice (13) Palliolam sulcantem classibus æquor,
(14) Monteliumque simul comitem: vicina Vesevo
Nola jugo primum pariet; Rhegina secundum
Terra dabit. Quantum ò illis foret India felix,

Vi-

(1) Petrus Paulus Navarrus, anno 1584 in Indiam, indè in Iaponiā penetravit, ubi post ingentes pro fide labores flammis indictus lento cruciatu mortē subivit Ximabaræ 1 Novemb. 1622.

(2) P. Hieronymus de Angelis Siculus eâ in Urbe natus, quam Enniam majores, recētiores castrum Ioannis vulgò vocant; innumeras pro Religione ærumnas perpessus, lento igne exustus obiit 4. Decemb. 1623.

(3) Trinacria dicta est Sicilia à tribus Promontoriis, Peloro, Pachino, & Lilybæo.

(4) P. Iacobus Antonius Giannonius patriâ Bitontinus impetratâ ad Iaponiam expeditione post innumeros pro fide labores, & vitamque in cavernis feræ more actam, in foveâ tandem suspensus optatum agonis præmium est consequutus. Xamabaræ 21 Aug. 1633.

(5) P. Ludovicus Quiros Lusitanus 3 Februar. 1571 in Florida in odium fidei cordo a perfido Neophito sagitta transfixo occisus est.

(6) P. Emanuel Pacechus Lusitanus unus ex sociis P. Ignatii Azavedi ab Hæreticis, in odium fidei in mare ad Palmam Insulam Fortunatam projectus.

(7) P. Matthæus Cauros Lusitanus Indicam expeditionem, à moderatoribus impetravit, & sudore magno excoluit perpetuo quodam martyrij rudimento in sylvis, & ubi latebræ dabantur, latuit, ut saluti animarum adesset; tandem ærumnis confectus 19 Octob. 1633 incruento martyrio vita cessit.

[8] Gabriel Gomez in Floridam à Divo Francisco Borgia missus à Barbaris securi concisus fuit 8 Februarii 1571.

[9] P. Robertus Bellarminus, Politianus, Marcelli Summi Pontificis Nepos, S. R. E. Cardinalis sanctimoniâ insignis, & omnigenâ literaturâ usque adeò præclarus, ut in edomandis tot hæreseos monstris, plus valuerit calamo, quàm roboreâ Hercules clavâ. Obiit Romæ.

[10] P. Petrus Canisius Belga, theologus, toto orbe christiano notissimus. Ecclesiæ per Helvetiam Apostolus, Religionis Catholicæ Columna, Deiparæ, qua calamo, qua linguâ Defensor celeberrimus. Obiit Friburghi.

(11) P. Petrus Faber, Allobrogensis, primus ex Divi Ignatii sociis, ac viva eiusdem Imago, ingenio, doctrina, ac dicendi vì prestantissimus, Principibus apprimè charus, Divo Francisco Salesio, charissimus.

[12] Christophorus Clavius, Germanus, patriâ Bambergensis, ingenio ad omnem disciplinam exculto, fulgentissimum presertim Mathematicorum decus, & ornamentum, plenus meritis obiit Romæ.

(13) P. Franciscus Palliola Nolanus, in Occidentalem Indiam profectus in Insulâ Mindanao in odium fidei lanceâ confixus aliisque truculentæ mortis instrumentis diù exagitatus cœlo tandem est redditus 14 Ian. 1648.

(14) P. Ioannes Montellius Rhegii in Calabriâ natus, anno 1631 Societatem ingressus, expeditione in Indiam Impetratâ in Philippinas pervenit, ubi, in ipso laborum ingressu præmium æternitatis cæsus obtinuit annos natus 24.

Victima ni primo mactetur litore uterque,
Eoo appellent; verùm esse negabitur ultrà
Sat vovisse Deo vitam, exhaustosque labores.
Quis procul ille, autem non nostrà in veste Sacerdos,
Cui manibus fulget radius, cui circinus aureus
Astra notans? Nosco crines, prolixaque menta,
Et radium, quercumque, insignia; Riccius (1) ille est
Aggere qui rupto, Serum penetrabit ad Urbes.
Missus in Imperium magnum quem deindè sequetur
Magnus Alexander (2) qui, victo Jăpone, mittet (3)
Alta triumphatos Romæ ad capitolia Reges.
Heroum genitrix, & claris sueta triumphis
Hunc Capua Eoo mittet; conetur ut ille
Egregiis Patriæ famam protendere factis.
(4) Cinnamus optatos ibis bellator ad Indos:
Nec Capuam tantum misisse Heroa pudebit.
Nomine (5) Samblasium dabit hunc Consentia, quantum
Samblasio Seres debebitis! iste triumphos
Mœnia Romuleos extendet ad usque Pechini.
Sed geminas hùc flecte acies, magnam aspice Turbam;
Claraque signa Ducum, bellatricesque phalanges;
Turma novi domitrix mundi. Jacet æquora præter,
Atlantisque vias nobis jam pervia Tellus,
Europâ quamquam Nereo discepta refuso,
Tot sæclis ignota fuit; victricibus armis
Hanc Lojolææ tibi subdent, Roma, catervæ:
(6) Aspice ut Europà Socios volat ante Ruisus
Regnaque percurrit Perues aurata triumphans
(7) Correa Carigios debellat, (8) Sosa latinis
Legibus informat Paragas, at (9) Carpius oras

(1) P. Matthæus Riccius, Italus, patriâ Maceratensis, sanctimoniâ insignis, doctrinâ, & linguarum peritiâ conspicuus, impetratâ summis precibus expeditione ad Indos, primus in Sinarum Imperium Christi fidem invexit, ibique obiit.

(2) P. Alexander Valignanus natione Italus patriâ Theatinus, Animi prçstãtia çtatis suç facilè princeps Indiç ac Iapponiç universç visitator generalis, Provinciam demandatam, prudentiâ propè divina exornavit

(3) Alludit Vates ad trium Japonicorum Principum Oratores, Alexandri operà, Romam ad Gregorium XIII. missos.

(4) P. Leonardus Cinnamus Capuanus, promptus ingenio, eloquentiâ egregiè cultus. Divi Saverii insistens vestigiis, per omnia charitatis opera in Indiâ orientali zelator Apostolicus.

[5] P. Franciscus Samblasius Italus patriâ Consentinus, nobili domo natus, indicam expeditionem sortitus, post ingentia vitæ, mortisque pericula Sinas penetravit, ubi ad Christianam rem benè gerendam, multum laboris contulit.

[6] P. Bernardus Reus, natione Hispanus, impiger Christi miles, ab Idodolatris aulso corde, telisque confixus, victor ad coronam evolavit 16 Julii 1624.

(7) Petrus Corea Lusitanus, claros natales clariori Animarum zelo nobilitavit: à Brasiliis Doctor Eloquentiæ appellatus. Homines Epulis thyestçis destinatos clàm baptizabat, aquâ è strophiolo expressâ. Apud [1] Carigios quinquennio pro fide propaganda operam strenuè navavit. Tandem a barbaris 14 Decembris 1554 sagittis confossus, Christianis eum lugentibus, & unicum veritatis interpretem, omniumque Patrem dolenter clamantibus obiit.
[1] Charigii, populi Americæ septentrionalis, qui alias occupabant omnes Insulas Antillas in oceano Boreali sitas.

[8] Ioannes Sosa Correç socius ibidem. Eadem die eodemque mortis genere pro fide victor occubuit.

(9) P. Joannes Carpius Hispanus in Philippinis (10) magnoperè laboravit apud Pictos, illorum saluti consulens, tandem acinace altè in caput impresso Fidei victima cecidit Ogmutii 3. Dec. 1634. (10) Philippinæ, *Insulæ Asiæ* à Philippo II. Hispaniarum Rege sic dictç; suntque in oceano Eoo inter Sinas ad Boream, & Moluccas Insulas ad meridiem.

Inde Philippinas populatur; cerne feroces
(1) Basilo edomitos Papigochos, cerne quot olim
Tepeguana Polo secum feret agmina ductor
(2) Santarenus agens hilares ad sidera turmas,
Aspice parte aliâ, armigeras ad bella cohortes
Ipse Ignatiadas, ut (3) Spinula ductet Eoo,
Perque vices rerum, per tot discrimina ponti,
Erroresque viæ, penetrat jam Victor Jápon
Agmine delecto, medios projectus in ignes;
Ceu Phœnix, proprio surgit de funere victor.
Et dubitamus adhuc similes agitare triumphos?
Aut Ignatiadas propellat Jápone terror?
Saberides verò extremum namq; ire videbat
Præclarum specie juvenem, & fulgore coruscum,
Sed non tota vito exundabat gratia vultu.
(4) Quis, Dive, ille Duces, qui nunc sectatur euntes?
Anne Ignatiadum de stirpe? Quis emicat ore
Insolitus fulgor? Quantis splendoribus ille
Enitet? atque comis fax circumfusa coruscat.
Et nulli circùm comites, non alta Polorum
Ille triumphatas trahit ad capitolia gentes.
Tum sic ille, parum lætus, dat verba petenti:
Ne Sabere acrem populorum quære dolorem:
Orbe suo tantùm spectabunt Jápones illum;
Esse ultra superi, concordi mente, negabunt.
O' nimiùm felix, ò fortunatus Jápon,
Dona tuo si tanta solo hæc propiora fuissent!
Ipse quidem Cœlo venies, juvenemque jacentem
Eripies fato (5), & rutilo donabis Eoo.
Auspice te, rediviva suo tunc plaudat alumno
Parthenope & lacrimis humentia lumina tergat
Atque accepta tibi referens hæc dona, quotannis
Ante tuas aras sacris operetur opimis.
Hinc quanti plausus, & festo murmure quanta
Lætitia assurget; spes quanta effulget ab illo.

Nec

(1) P. Iacobus Antonius Basile natione Appulus, patriâ Bariensis, pudicitiæ laude præceteris insignis emicuit, impetratâ novæ Hispaniæ missione, ibi, anno 1642. appulit: Mexicanum Archiepiscopatum felici eloquentiâ, industriâ, apostolicis sudoribus decennio irrigavit, excoluit. Ab Ethnicis, in odium fidei apud Papigochos trajectus occubuit.

Mexicum est totius Americæ septentrionalis Urbs amplissima, novæ Hispaniæ caput sedes Proregis, & Archiepiscopalis constituta à Paulo III. Pontifice Max.

(2) Ferdinandus Santaren Hispanus Virginitatis, ac sanctimoniç laude illustris, Animarum zelo illustrior in India occidentali supra 40. nova templa erexit; & ut minimùm, quinquaginta millia capitum sua manu baptizavit. Finé ærumnarum reperit in morte, quam anno 1616. Tepeguani, odio fidei, intulere, clavâ capite confràcto cerebroque disperso.

[3] P. Carolus Spinola Italus, clarissimo genere natus clarior enituit plurimis laboribus, exantlatis pro fide, & animarum salute; Nangasachi 10. Settembr. 1622. lento igne, cum sociis ex nostris, exustus obiit.

[4] P. Marcellus Franciscus Mastrillus, ex S. Galli Marchionibus, Societatem ingressus, Divo Saverio in virtutum studio, velut prototypo impiger utebatur: Eoque dictánte, votum emisit de fide apud Indos propagandâ, & fuso etiam sanguine confirmandâ. Vix Japoniam ingressus post sçvissimum infusionis aquæ tormentum, & quatriduanæ in scrobe suspensionis supplicium, capite demum, tertio ictu truncatus, victor è vita migravit. Nangasachi. 17. Octobr. 1637.

(5) Innuit Vates insigne Divi Francisci miraculum, quo Marcellus mallei ictu capite lethaliter vulnerato, illicò convaluit.

Nec loyoleà quisquam de gente futurus
In tantum spe tollet avos; nec regia quondam
Ullo se tantum nato Campania jactet.
Heu Pietas; heu chara Fides; & fortia Fratrum
Pectora! Quot populi furias, irasque Tyranni
Fregisset? Quotque ille Poli super astra locasset?
Sed nunc sume animos; rubeat gena concolor ostro;
Tu Marcellus eris. Manibus date lilia plenis: (1)
Purpureæ spargantur opes: quem prodigus ultro
Effundes, sanguis tandem post sæcula sera
Germinet; & palmæ surgent, clarique triumphi:
Quosque nequis terris, i, debellabis ab Astris.
Hinc longè venientem alium monstrare parabat
Hosiades; vetuit Thomas, ac talibus infit:
Hùc satis usque gradus duxisse sit, inclite, & ipsos
Usque adeo lustrasse Polos; jam surgit ab undis
Purpureus Titan. Satis hæc potuisse videre.
Quæ visenda forent, & sunt potiora, videbis
Cum victor patrios iterum remeabis ad axes.
Sunt geminæ cœlo portæ, quarum una cadentis;
Altera surgentis spectat cunabula Phœbi,
Hâc datur egregiis heroibus ire; sed illâc
Redduntur terris iterum super astra futuri:
Hùc ubi delati Thomas, Saberus, & unà
Hosiades, ægrè amplexu velluntur: ab Axe
Occiduà celerans portà Saberus in Orbem
Se tulit, aligerùm vectus per inania pennis,
Et tumulo tandem sacratæ sistitur ædis.

(1) Hæc Poetarum more Auctor cōmentus est neque in Beatorum numerum quos nominat adscribit: Etenim solemnes hujusmodi fictiones apud Poetas sunt. Neq; poëticis his fictionib. frāgitur Urbani VIII. S.P. Decretum, anno 1631. hac de re editum, à quo, Parthenium, in omni sua scriptione dirigi voluisse, iure merito præsumēdum est.

SABERIDOS
LIBER IX.

Argumentum.

Dum prece votiva Didymi Saberus ad Urnam
Fecisset, Lemures obsesso è corpore pellit.
Bella movent Furiæ, ac celeres Phlegetonte relicto
Templa catervatim Didymi petiere quot unquam
Tenariæ inferno bacchantur Erynnies Orcò.
Iniecere manus Divo, crebrisque flagellis
Verbera, & insanis geminarunt ictibus ictus.
Virgineam Saberus opem deposcit, & atræ
Omine Virgineo Furiæ pelluntur ab Æde
Deindè iter aggreditur, Chrysæa ad Regna reliquit
(Dum radio Typhis cunctum describeret Orbem)
Taprobanem, pelagusque secat, fausto omine Eoum.

OCeanum interea strictis Aurora lupatis
Liquerat; & roseum suffuderat ore ruborem:
Cum templi aspiciens postes splendescere ahënos
Saberus, sparsamque almis fulgoribus ædem
Sentit; & elato Solem temone jugales
Urgere, & cœli ad capitolia vertere currus.
Atque adeò tota raptum per sydera nocte
Æthereas spectasse domos, totamque futuram
Fatorum seriem, fortunatosque suorum
Novisse eventus, palmasque ex hoste ferendas.
Hinc Didymi antè aras sacris operatus opimis,
Luce subexortâ, dulces gustavit Aristas,
Libavitque sacros calyces, penitusque medullis
Insedit sapor Ambrosiæ, nectarque beatum.
Isacidum regis cytharam componit, & indè
Temperat ad numerum Chordas, & carmina dicit.
Ille canit; numeris tendunt pia verba canoris

In cœlum; superi responsant æthere colles;
Et festo assurgunt sacræ modulamine valles,
Carmina cantabat filis postrema sonoris.
Cum magnus mediis, inopino turbine, templi
Postibus excitur clamor; varioque tumultu
Circumfusa ruit triviis gens inscia rerum.
Non secus ac vili, si quando, è plebe coorta
Seditio caput extulit; & simul omnia vulgi
Miscentur strepitu; varius ferit æthera rumor:
Credula gens, novitatis amans, hùc fertur, & illùc;
Quòve globus major, rapitur, clamatque, strepitque
Per vicos, densumque forum, totamque per Urbem
Excursat, causas poscens, & semina belli.
Jamque aderant templo turbæ, (1) primusque præibat
Carbaseis vinclis, ferroque, & compede vinctus
Ingenti cum mole Gygas, truculentior ipsis
Tigribus, & diros superans feritate Leones.
Triste supercilium, succensis naribus ignes
Sulphure commixto fumant, totoque furentis
Ore cruentato tristis despumat Erinnys.
Fulgurat ex oculis ignis, micat auribus ignis;
Torva horret facies, horrent capita aspera, centum
Dæmonas intus alit, qui viva incendia sufflant,
Tormenti genus horrendum. Furit ille per urbem
Invitus; stygiam tolerare coactus Erynnim
Vivus adhuc; pænasque pati illacrymabilis Orci:
Saberum implorant populi, precibusque fatigant
Auxilium præstet misero, Lemuresque rebelles
Arceat; & stygias cogat remeare sub umbras.
Nam tu sydereis armis, dextrâque potenti
(Non etenim ignaros tua nos latet inclyta virtus)
Servitio Manes premis, imperioque coerces.
At casum aspiciens Heros, populumque gementem
Flevit; & ipse tulit præsens solamen Oriti;
(Hoc erat heu misero nomen). Tunc stabat ad aras
Fortè liber, Vatum qui sancta oracula condit:
Hunc rapit, hunc capiti supplex imponit Oritis,
Ritè vocans in vota Deum: vix crinibus hæret:
Extemplò circùm tremere omnia visa, suoque
Hinc, atque hinc nutare sinu; totoque moveri
Visa solo tellus, & sternere mænia motu.
Hinc tantus tellure fragor trepidante coortus,
Terrarum ut latè moles operosa paveret.
At simul obsesso micuerunt vertice flammæ
Terrificæ, totusque miser circùm igne reluxit:

(1) Obsessus ab immundis spiritibus ad vivum describitur.

Excu-

Excutitur vinclis, frendens malè ſanus Orites;
Tollitur, ac totus flammanti vertice ſupra eſt.
Hinc, ſtygii Manes retro dare terga coacti,
Infremuere omnes, latèque fragoribus Urbem
Terrent; atque omnem replent formidine gentem.
Continuò fugiunt turbæ, trepidæque pavore
In diverſa ruunt. Veluti cum cardine ab imo
Sicelis infremuit, ruptis compagibus, Ætna:
Vel cum ſuccenſis nimio fervore caminis,
Campanus rapidos eructat Vesbius ignes.
Extemplò quicumque colunt juga ſumma Veſevi;
Et quicumque imis habitant radicibus Ætnæ;
Præcipites fugiunt, celerique per avia curſu
Se rapiunt; additque metus calcaria plantis.
Sic illi: at ſolus ſtabat Saberius Heros
Intrepidus contra Lemures, vultuque ſevero
Torquebat miſeros, & ſacro carmine, tandem
Increpat; & nigris victor detruſit Avernis.
At velut incluſis tenebroſo carcere ventis,
Qui latè ingentes tollebant ad juga Olympi
Undoſi fluctus pelagi; varioque tumultu
Æquora miſcebant; ſubitò pacata reſidit
Oceani facies, mutâ conſternitur undâ
Nereus, & blandi ridet pellacia ponti.
Haud ſecus, expulſis obſeſſo è corpore Oritis
Manibus, atque imum Phlegethontis ad uſque repulſi,
Continuò ceſſere faces, atque horridus ore
Aſpectus, ceſſitque feræ inclementia formæ;
Pacata effulget facies, pacataque vultus
Lumina; & electro ſimiles movet aura capillos.
Ille autem ſupplex aris advolvitur, imo
Pectore perſolvens, iterato carmine, grates.
Facti Fama volat, totàque vagatur in Urbe:
Accurrunt ſubitò populi; pulſoque pavore
Templum intrant, hærentque oculis, dum lumina cernunt
Læta viri, roſeaſque genas, frontemque ſerenam.
Gratantur cuncti ſocio, immittuntque lacertos
Colla per, atq; humeros, & labris oſcula figunt;
Hinc hilares Divo plaudunt, & nomen ad aſtra
Laudibus extollunt ſummis; geminantque viciſſim
Victori Sygiùm laudes, & carmina dicunt.
At Dis tartareis incluſus faucibus orci
Aſpiciens toties Manes dare terga coactos,
Intumuit rabie, ſubitoque excanduit igne.
Ora rubent, toteque fluunt incendia vultu;

Non

Non tantas ructant Plhegræa cacumina flammas;
Evomit aut tantos ad sydera Vesbius ignes
Quot tunc Plutonis micuere incendia vultu,
Accensoque premens magnum sub corde dolorem
Infremuit; pariterque cavæ infremuere cavernæ.
Palluit extemplò Phlegeton, cursumque retrorsum
Flexere attoniti fluctus; stetit ipse refusis
Cocytus lachrymis; totusque obmutuit Orcus,
Ille autem quatiens atrà caligine septum
Cornibus arrectis caput, intonat igneus ore
Nam toties fusum vano in conamine palmas
Saberidæ cessisse uni indignatus Avernum
Secum unà quæritur lacrymans, atque uritur irà:
  Ecquid restat adhuc? Plantas ni compede cinctus,
Colla catenatus; manibus post terga revinctus,
Unà Erebo fuso, totoque Acheronte subacto,
In superos rapiar, regno spoliatus avito,
In superos rapiar victus? Populique petulci
Illudent capto: abjectæ ludibria gentis
Dis erit? Ipse trahar cœli ad capitolia victus?
Unus de stygiis, unus de dite triumphet?
Unus sceptra mihi rapiet Saberus? Avernum
Debellet? Furias laniet? Styga sub juga mittet?
Haud equidem: faxo: lethes per flumina juro,
Ferreosque Eumenidùm thalamos, noctemque tremendam;
Me manet iste labor: mecum certare duello
Apparet. Aut superis subdet me me ipse subactum;
Aut ipsum stygias detrudam victor in umbras.
  Dixerat: atque unam rapiens de gente cohortem,
Improbus erupit nigris de sedibus Orci;
Et cursum arripuit rapidis velocior Euris.
Jamque serenato nemorum Latonia custos
Æthere puniceis ibat subvecta quadrigis;
Ac medium cœli velox conscenderat axem.
Cum neque per sylvas, inter frondosa cicadæ
Ore modos arbusta dabant; nec turtur ab ulmo
Vocalis gemit aëria; sed nocte profundè,
Cætera carpebant dulces animalia somnos,
Interea Didymi supplex Saberus ad aras
Stabat; & æthereos Divùm meditatur amores;
Mens intenta Deo, somno meliore quiescit.
  Ecce autem subitò; rupto velut aggere ripæ,
Fusa per herbosos exundant flumina campos,
Stridore ingenti; vel ruptis nubibus imbres,
Fulmine commixto terris velut æthere ab alto

Præcipitant; ſic monſtra ruunt veſana profundi
Auguſtum in templum; latèque fragoribus implent
Dentibus infrendent; ſtrepituſque ad ſydera tollunt
Terrificos; totuſque fremit mugitibus aër,
Jamque faces inferre parant; jam veſtibus ignes
Coniiciunt; & nigra flabris incendia ſufflant;
Flagra rotare manu; rigidum vibrare flagellum.
In partes lacerare virum; diſperdere in umbras.
Verùm nulla datur flammas vibrare poteſtas;
Non inferre manus; non flagra rotare catenis,
Vellere non unum permiſſum vertice crinem eſt.
Succreſcit rabies, diris affectibus ipſi
Se ſe dilaniant; miſeri, vexantque fremendo.
At Dis ante alios, veluti leo turbidus ira,
Cum ſeptis fremit incluſus, nec tendere greſſus
Ultrà poſſe datur, nec ſepta eſtringere diris
Unguibus, iratus nunc hùc, nunc vertitur illùc;
Si quem fortè adytum videat, quà liber apertum
In campum erumpens, contra ruat acrior hoſtem:
His agitur furiis Pluto; ſed nulla poteſtas
Lædere Saberiden. Tamen horridus undique circùm
Centimanus ſurgit, caput inter nubila condens
Magnâ mole gygas, nunc vibrat lumina centum;
Argus (uti memorant) quondam fera lumina centum
Sparſa per & pectus, tergumque, armoſque ferebat,
Nunc Sphingem ſimulat; variabilis ora Chymeræ
Induit; & centum in ſpecies, atque ora ferarum
Vertitur, & facies variat, vultuſque viciſſim,
Nunc ſurgit veluti ſus horridus; aſpera tigris
Nunc ſævit; mugit veluti nunc taurus; & inde
Ut Draco ſquamoſis horret poſt tergora criſtis.
Non ſecus, ac Proteus (ſi vera ea fama vagatur)
Se centum in ſpecies, totidem vertebat in ora;
Ut ſi hoſtem nequeat ſuperare, ac vincere, tantis
Territet ille minis, & fortia pectora frangat,
Vinci ſi nequeat, ſatis eſt formidine plecti.
Nec tamen hoc licuit: ſaxo ſtat firmior Heros;
Non pavet, aut furias Ditis formidat inanes:
Non timet, aut nutat; ſed cœlo immobilis hæret.
Non ſecùs, ac Nereo cautes objecta furenti,
Quam contra inſurgunt venti, flatuque potenti
Inſultant coruſque, notuſque, & creber Eois
Eurus equis; unàque ſimul furit Africus Auſtro.
Irrumpunt contra fluctus; ruit unda ſonoris
Vorticibus: præceps ſurgit cum vortice vortex;

Et fluctum insequitur fluctus, post murmura murmur;
Ac fragor allisu longè exhorrescit aquarum.
Ardua stat cautes, fundoque immobilis hæret;
Ventorum eludit furias, & Nerea frangit.
Haud aliter stygias Heros immotus ad iras
Stabat; non illum strepitus, atque ora ferarum,
Non Erebi fera monstra movent; sed fixa Tonanti
Mens hæret; namque ille feris stat firma procellis
Anchora, & ingentes ventorum temperat iras.
Cum tandem Omnipotens propiùs sinit ire Cohortes
Tartareas, bellumque geri flammantibus armis;
Ut majora viro surgant præconia palmæ.
Haud mora: continuò, rupto ceu carcere venti,
Irruit immitis Pluto, cum gente nefanda:
Flagra manu torquent, vibrant immane flagellum;
Ictibus accelerant ictus; & verbera torquent
Flagrorum Heroem contra, strepitumque catenæ:
Insultant stygii manes. Ille arduus in se
Assurgit, totoque ciens de pectore vocem,
Reginam exorat superûm; da, Virgo, petenti
Auxilium da, namque potes; viden, ut ruat in me
Dira cohors? Stygio tandem data præda furori
Te, Virgo, spectante cadam? Vix talia fatus,
Cum subitò Lemures, vertentes terga sub orcum
Præcipites fugiunt, cæcisque abduntur in umbris.
Non secus, ac (1) Lipares si quando è vertice summo
Æolus iratos ventos revocarit in antra,
Protinus antra petunt, & Regis jussa facessunt,
Protinus & saxo venti conduntur opaco.
Ast, ubi monstra suis Acheron excepit in umbris,
Saberus victor Lemurùm projectus adorat
Divùm Reginam, sacrisque advolvitur aris:
Deindè triumphato felicius hoste trophæum
Erigit, exuviasque stygis cum carmine figit.
Reginæ superùm auspicio Saberus amico
Bella gerens, hæc de prostratis Manibus arma.
Indè parat tentare vias, cursuque secundo
Flectere ad Eoum, Chrysæa per æquora, puppes.
Tempus erat, superi postes quo pulsat olympi
Signiferi Princeps stellato in vellere fulgens.
Incipit ætherei Titan exordia cursus;
Et roseo nitet orbe dies, brumàque fugatà,
Phosphorus ex undis felices exerit ortus.
Et, matutinus cum jam desudat Eous,
Alituum resonant modulis arbusta canoris;

(1) Insula ex Æoliis in siculo freto.

Parrhaſis Urſa nives oblita excire, calentes
Purpureà effundit terris cum Gnoſſide flammas;
Ipſe nec armatus nimbis deſævit Orion,
Nec gravidas ſuperà demittit ab arce procellas:
Ira cadit venti; latè ſtrata æquora rident;
Lucidus innubi ſe ſe undique luce ſerenat
Æther; & placidi ridet clementia cœli.
Saberus verò ventis dare vela ſecundis
Imperat; & placido propelli gurgite claſſem;
Ut tandem Stygios debellet; & uſque rubentis
Inferat Auroræ in fines victricia ſigna.
Jam portum juvenes aderant; jamque aggere funem
Marmoreo rapiunt; jam ducitur anchora fundo.
Fortè videt portu notum Saberus amicum;
Illum ſpontè vocat: dein fœtus Numine mentem
Inquit, & æquoreos caſus ex ordine pandit:
Coro vela dabis; Feliciter æquore curſus
Tentabis primos: medio ſed gurgite Tethys
Indignata undas tollet Gangetica cœlo.
Atque hinc tempeſtas tumidis caput efferet undis,
Naufragium, mortemque trahens; vis improba clavum,
Et remos, & vela dabit ludibria ponto;
Vorticibus rapidis ibit peritura ſine ulla
Spe puppis. Tunc ipſe memor cape, quem tibi nexum
Do florum, quos læta Cohors per amęna Polorum,
Carpit virgineo diſſectos pollice flores:
Dulce fove, & collo niveos ſuſpende per armos;
Namque illo armatum tunc te ſopor opprimet altus;
Nec de te immitis referet Libithyna triumphum.
I' nunc, & tutus Coro da vela vocanti.
Dixerat: adductis nautæ per tranſtra lacertis
Concertant pelago, & ſpumantibus æquora remis
Vaſta ſecant; portuſque procul, terræque recedunt.
Aſpirant auræ præter vada fervida ponti;
Aufugiunt celeres feſtivo murmure puppes.
Ipſe Gubernator clavum regit arte magiſtra,
Et petit Eoos Chryſæa per æquora fines
Inflectit, flectitque vias, proraſque volucri
Remigio errantes ſpumoſis temperat undis:
Deſcendit, ſcanditque fretum: pede circinat æquo,
Ac labirynthæis erroribus æquora ſignat.
Stat media in puppi plano librata polito
(1) Artifici conſtructa manu, ſectoque elephanto,
Magnetica Acus deſcriptio. Atque auro, & pura chryſtallo (1) pixis eburna.
Intus adeſt volucris per partes vertier omnes

Arctoi

Arctoi lapidis cuſpis fucata veneno
Contactu lapidis, dilectæ conjugis inſtar;
Nam duro furtim ſociatur gemma metallo
Decolor; & duras jungit concordia mentes;
Oſcula dum calybi libat furtiva, ſuumque
Infundit venis ignem, raptimque miniſtrat;
Diligat ut pariter flagrans, quæ diligit ipſa;
Saucius aſtra calybs, aſpectu & temperet ignes;
Et ſemel Arctoum cuſpis fucata venenum
Æternùm ſervat, calidaſque in pectore flammas
Nutrit; & æthereo præcordia temperat igne:
Olli nulla quies, pax nulla, & nulla dolori,
Aſtrorum niſi conſpectu, medicina paratur.
Cuncta nec aſtra valent flammas lenire calentes:
Parrhaſis Urſa ſuo tantùm lenimen amori eſt.
Non ſecus Oebaliæ (fama eſt) ſub turribus altis;
Pinguia quà dives fæcundat culta (1) Galeſus,
Icta puella furit medios lymphata per agros
(2) Daunia, quam morſu crudeli (3) infecit Arachne,
Si quando biberit dirum malè cauta venenum;
Quo ſemel eſt infecta, diù conſervat; & intus
Virus agit: furit illa flagrans, & corpore fervet:
Itque, reditque viam: ſaltu bacchatur, & olli
Nulla quies, pariat tandem ni muſica pacem:
Sola medela mali miſeræ ſymphonia diſcors.
Haud aliter tacitum ſervans ſub pectore vulnus;
Jure maritali junxit quod gemma metallum
Nigra ſibi, tactuque ſuos infudit amores;
Lymphato trepidat motu; furit irrequietùm
Hùc, illùc; rapidas furtim Magneſſa miniſtrat
Gemma faces; trepidatque iterum, circùmque movetur.
Donec amata calybs ſpectavit Amalphycus aſtra.
Aſpectat, nutritque ſuos malè ſanus amores;
Aſtrorumque memor conſpectu immobilis hæret;
Et dextram mundi partem rimatur acutà
Cuſpide; qua cœlo fulget cynoſura ſereno;
Quàve Helice, & ſeptem fulgentia ſydera plauſtri;
Attonitis circùm Proceres miracula ſaxi
Proſpiciunt oculis. Idrographus arte peritus
Infernas ſedes, ſuperaſque oſtendit, & oras
Occiduas docet, & fines demonſtrat Eoos,
Ventorumque notat vires, & nomina ſignat.
Hinc furit Arctoà Boreas de ſede nivoſus,
Hinc Notus adverſà conſurgit fronte, procellis
Horridus, & tumidos ſuſtollit ad æthera fluctus;

(1) Galeſus, magnæ Greciæ fluvius, per agrum Tarẽtinum fluens, in illius ſinum illabitur.

(2) Daunia à Daunio rege ſic dicta. Vulgò Puglia piana, & Capitanata Provincia Regni Neapolitani, nullius, indiga, cùm omnia ad hominum uſum tellus ferat.

(3) Vulgò Tarantola, cujus mira veneni vis.

Eois hinc vectus equis ruit Eurus ab ortu;
Ast illinc Zephyri spirat levis aura canori;
Hinc calidus suffflat Uulturnus; Thracius illinc
Arduus, & vario replet nemora alta tumultu,
Africus hinc nimbis creber desævit ab usque
Collibus Æthyopum, & Mauris calefactus arenis
Irruit, & nubes secum trahit: ingruit ille
Obstricti mediis de faucibus Hellesponti.

(1) Totius Orbis descriptio.

Hinc aperit Mappas; magnà compendia, (1) Mundi
Arte laboratas; queis summis æmula rebus
Naturæ ostentat se se ars, atque ardua semper
Arripere intendit propriis in viribus audax;
In quibus Oceani tractum, & maria omnia Mappis
Cernere erat minio, & variis discreta figuris.
Stant pictæ aëriæ turres, vallataque muris
Mœnia, regnorum fines, latèque canoris
Saxa per, & scopulos, errantes fluctibus amnes;

(2) Insulæ in Myrtoo mari in circuitu Insulæ Deli positæ, ut Andros Scyros Oliaros, & cæteræ.

(3) Sunt duo scopuli in mari Hellespontiaco vulgò Gallipoli, inter quos est difficilis & periculosa navigatio.

Dispersæ Ægæo (2) Cyclades (3) Symplegades, & quas
Oceanus toto complectitur æquore terras;
Naufragio infames scopuli, Syrtesque latentes;
Lucorumque etiam latebræ, montesque nivales,
Et quæ sublimes fugiunt in nubila Sylvæ:
Omnia, quæ quondam longa versatus in arte,
Pinxerat Olletes, varioque colore notarat,
Auratum hinc sumens radium, sic ore profatur
Cernite qui dextrà pictus protenditur Orbis,
Terra vetus, Libyam, Europenque, Asiamque figurat,
Qui verò ad lævas spectat, novus ille vocatur
Orbis, qui, tumidis circumfluus undique lymphis,
Jamdudum nostris latuit diffectus ab oris;
Inter Atlantæum se tendit, & inter Eoum
Ingentem Oceanum; geminosque excurrit ad axes.

(4) Christophorus Colúbus Genuénsis Americam primus detexit. anno 1492.

(5) Vespuccius Americus Florentinus à quo nomen Ammeria sortita est 1497.

Hunc prior appetiit Ligurum de gente (4) Columbus,
Ausoniæ decus eximium, quem Fama superstes
Clara sub Antipodas pernicibus intulit alis;
Ad Cælum victrix mox tentatura volatus.
Sed meliùs Tusca veniens (5) Americus ab ora
Circuit; & mores populorum vidit, & urbes.
Illius hinc nostri Ammeriam de nomine dicunt;
Facti haud immemores: Sed gloria tota Columbi est.
Sternere nam primùm dumosa ad culmina callem
Non tenuis labor, & tenuis non gloria surgit:
Monstratam calcare viam, vestigia prima
Exiguus labor: exiguo laus parva labori est.
Hunc meritò Typhim superis adscribere signis

De-

Debuerant latii divino carmine Vates.
Hunc Ego (Si quod habent decus, & mea carmina possunt,
Quippè nec ignoro Pymplæas scandere rupes,
Currentem & docto distinguere gnomone Phæbum)
Cùm primùm incolumis Campanas labar in oras,
Atque iterum reducem excipiet me patria Syren,
Pertæsum pelagi, celebrabo: & culmina Pindi
Phæbe colam, & novus ingrediar tua templa Sacerdos:
Sed nunc inceptum detecta per æquora cursum
Ocyùs, Eoo quàm nostræ gurgite puppes
Æratæ fugiant, animos revocate, sequamur.
Hæc est (1) Ammerice reliquis opulentior una;
Argento dives, fulvoque operosa metallo.
Aspicite ut passim subtermicat aurea gleba,
Plurima perque vias sternatur gemma relictas:
Hìc montes adamante rigent, hìc divite arenà
Rupibus ex altis fluvii voluuntur ad æquor.
Ille (videtis:) aquas pleno qui flumine, magno
Devehit Oceano, & se vasta per Ostia fundit
Hesperiis (2) Plata; at nobis argenteus amnis
Dicitur: ille autem, qui currit turbidus auro
(3) Amnis Amazonidum, quem circùm litore longo
Belligera (ut peribent) gentes moderatur (4) Amazon:
Hìc habitant magni (si vera est fama) gygantes;
Illinc accensas vomit ignea terra favillas;
Latèque incendit campos, & Nerea adurit.
Nostrorum sed regna patrum spectemus, & urbes
Antiquum terrarum Orbem, longèque patentem.
Hùc geminas torquete acies: quam cernitis ortu,
Fluctibus Ægæis, Ponto, & Mæotide Lymphà;
Et Scythico claudi Tanai; sed Vesperis ora
Occiduo cingi Oceano, quem nomine dicunt
Æquor Atlantæum, pelagi discrimine parvo
Semota à Libyà, Heroum celeberrima mater
(5) Europe, cunctas mundi memorata per oras,
Inclyta terra virùm, titulisque, opibusque superba;

Tot

(1) India occidentalis, ob magnitudinem aicta novus orbis, est autem a septentrione in meridiem exporrecta duarum ingentium peninsularum formà, quę tenui Isthmo 17. leucarum cōnectuntur. Clauditur ab occasu mari pacifico, ab oriente mari Boreali, & Æthiopico, & meridiē versus freto Magellanico, & freto Merco.

(2) Fluvius quem indigenæ Paraguay dicunt primum a Vespuccio detectus, ann. 1501. & sequenti anno à Joanne Solis perlustratus qui illum à suo nomine Amnem solis vocitavit: oceanum ingreditur tam violento impetu, ut ad 140. passuū millia distat ostium dulcescat oceanus.

[3] Ingens Americæ Meridionalis fluvius: oritur propè Quitum Regni Peruviæ Urbem, receptis in se aliis fluviis, post cursum 800. leucarum in mare septentrionale, seu del Nort se exonerat inter Brasiliam, & Guajanam regiones.

(4) Mulieres fuere bellicosæ, quæ ex Sarmatia a Tanai fluvio digressæ, in Cappadocia ad Thermodoontem fluvium consedere: ibi mons Ammonius est, ex quo fluvius effluit Thermodoon: Dictæ sunt Amazones; quasi sine mamma, quam ut ad dimicandum expeditiores essent, præcidebant.

[5] Una ex tribus terrę partibus, minor est omnium sed præcipua, tum ob soli nobilitatem, tum ob incolarum frequentiam, & præclara facinora eorum qui eam hactenus tenuerunt. Incipit ab Hellesponto, & desinit in Atlanticum Fretum. Regna Europæ sunt Græcia, Tracia, Illyricum, Pannonię, Germania, Italia, Gallia, & Hispanię cum Insulis vicinis.

Tot gravida imperiis, tot fœta potentibus armis;
Mole minor reliquis, sed maior robore regni,
Quod Gangetim ultrà, Tanaimque invexit, & Indum;
Bactra ultra, Thulemque; atque extremos Garamantas;
Et leges, cultusque dedit, divinaque jura.

Quam longè aspicitis latis excurrere campis
Atlantem versus de vertice Pyrenæo,
Hesperiam veteres dixere, Hispania, quæ nunc
Dicitur; Herculeæ parvo discrimine metæ
Illa fugit Libyen: olim (si credere dignum est)
Isthmus erat medius, qui stricto litus utrumque
Nectebat tractu; longèque arcebat Atlantis
Æquora Thirrenis è fluctibus; ipsaque Tethys
Virgineum servans thalamum se jungere nulli
Audebat; quamvis crithræum posceret æquor;
Et quamquam auriferis Atlantem posceret undis:
Litore ab occiduo venit tum pontus, & undis
Hesperium libyco latus abscidit; Oceanoque
Desponsata Tethys (1) tandem, sacroque cubili
Jure maritali tantum dignata maritum est.
Quid non tempus edax? Quid non labentia possunt
Sæcula? perpetuum nihil est, quod sydera norunt.
Orta novo nobis hinc sunt commercia mundo;
Et simul Eoo medium via strata per æquor.

Hæc Pyrenæo, quæ vertice currit ad ortum,
Lactea consurgunt ubi flavis Lilia Campis,
Gallia bellatrix: populique, urbesque togatæ.
Illa est Parisiùm præclara (2) Lutetia regum,
Francorum Sedes; vitreis (3) Aurelia dives,
Quam spumis mediam Lygeris secat; ille Garunna, (4)
Hic (5) Rhodanus, celebratus aquis, sata pinguia nutrit
Ille Araris; viden? ut latè per Celtica serpat
Rhenus, ab Alpinis veniens huc montibus, arva.
Qui latè per agros multis jam fluctibus auctus
Mergitur Oceano spatiosa per ostia currens.

Hæc olim raro sub cespite rura colebant
Custodes ovium: per sylvas, & nemus ibant,
Per campos impunè greges, & pascua læta:
At nunc tot gentes habitant, tot Pergama muris

Aëriis

[1] Maris Mediterranei cum Oceano coniunctio.

[2] Dicitur vulgò Paris ad Sequanam fluvium, Archiepiscopatu ornata à Gregorio XV. anno 1622. Galliæ càput, sedesque regia, & totius Europæ maxima. Ibi etiã studiorum Universitas celeberrima à Carolo Magno instituta.

(3) Galliæ Urbs pulcherrima, & probè culta in regione perferaci: Pridèm proprios habuit Reges: Ab Aurelianensi Puellà, a qua ingenti clade affecti Britanni anno 1428. celeberrima.

[4] Fluvius perceleber Galliæ Celticç inter Bituriges, & Aquitaniam.

(5) Fluviorum, qui ex Pyræneo exeunt maximus, Celtas ab Aquitania separat; indè in occasum cursum dirigens, oceano infra Burdigalam excipitur.

Aëriis vallata vides: hinc agmina mille,
Mille duces victor trahit in fera prælia Mavors;
Quot ftrages (1) Batavi fpargunt, & funera (2) Catti,
(3) Menapii (4) Taxandrique, indomitique (5) Sicambri?
Sed miseri pariter campo funduntur & ipfi:
Illa Britannorum, Gallorum, & divitis Iftri,
Et geminæ Hefperiæ tumulus: Tot funera Troia
Non vidit, tanto maduit nec fanguine Xanthus.
Hinc fe fe in latos fundit Germania campos,
Armorum ftrepitu cunctas tonat illa per oras.
Cernite quot fortes collatis prælia fignis
Committant acies hinc, illinc? Cæde recenti
Purpurat Albis aquis, auctufque cruoribus Ifter
Devehat Euxino tot cæfa cadavera ponto.
Armigeri hìc Boii, hìc fulgentes Pannones armis,
Hos vada Danubii: aft illos Hercinia cingit,
(6) Trans juga, trans montes, quibus arduus invehit aftris
Carpathus excelfum caput, atque in nubila tollit.
Cernite Sarmaticos tractus, gentemque potentem.
Hic Scythicus (7) Tanais, funt hæ (8) Mæotides undæ;
Tartarus hic Præceps, & diri (9) Taurica facri (10)
Inventrix; Afiam qui claudit (11) Bofphorus ille eft
Cimmerius, nigris obtectus nubibus aër,
Arva (12) Boryfthenides habitant rorantia lymphis;
Belligeros fpectate (13) Getas, dirofque (14) Gelonos
(15) Dardanios, (16) Myfofque, atque indomitos Triballos. (17)
Quem nivibus tectum canis vos cernitis (18) Hæmus,
Odryfiæ toties madefactus fanguine gentis?

Hinc

(1) Batavi populi Belgii, ubi nunc pars maxima Hollandiæ.

(2) Catti, Populi Germaniæ circa Hungaros, vel Herciniam Sylvam.

(3) Menapii item populi juxta Rhenum fluviũ; olim inter Gallos Belgas; nunc inter Germanos adnumerantur vulgò Ruliacẽfes appellantur.

[4] Taxandri populi fuere Galliç Belgicæ, qui Cluverio tefte, eas Infulas incolebant, quæ nunc Zelandiam Provinciam Belgii componunt inter Oftia Mofç, & Schaldis.

(5) Germaniæ populi finitimi Menapiis ad utramque Rheni ripam; & effe Geldrenfes putantur.

(6) Carpatus Mons Sarmatiæ miræ altitudinis Europam, Moraviam, Poloniam, Ruffiamque ab Hungaria, & Transylvania difcindens.

(7) Tanais Fluvius Sarmatiæ Europeç notiffimus, illam ab Afia difterminans, magnâ aquarum vi auctus in Mæotidem paludem prope Urbem Tanaim, fe exonerat.

[8] Mæotis, palus maxima Sarmatiæ, Ponti Euxini mater, vulgò mar della Tana, & Italis mar bianco.

(9) Taurica. Cherfonefus, vulgò Tartaria minore, celebris tum propter foli ubertatem, tùm propter pifcationes, Hæc olim fub variis fuit dominis, qui Principes Bofphorani appellabantur. Sed eam Maumetes II. Bizantio expugnato, fuo fubjecit imperio.

[10] Alludit ad Oreftem, cujus notiffima five fabula, five hiftoria.

(11) Bofphorus, qui fretum cimmerium dicitur: vulgò ftretto di Gaffa, Italis, Bocca di S.Giovanni; Eftque anguftia maris inter Tauricam Cherfone fum in Europà, & Sarmatiam in Afia.

[12] Boryfthenides, populi, oltra Boryfthenis incolentes.

(13) Getæ populi Daciæ in Scythiæ confinio qui Moldavi; hi enim Scythis magis propinquant.

(14) Geloni populi Mifiæ inferioris Thraces inter & Getas, Neuris finitimi.

(15) Dardanii, populi Dardaniæ regiunculæ Afiæ, quç poftea Samothracia dicta fuit.

(16) Myfi, populi Mifiæ quæ regio Afiæ eft: dividiturque in majorem, & minorem.

[17] Triballi populi Myfiæ inferioris.

(18) Hæmus, mons Thraciæ maximus illam à Myfià inferiori dividens adeò excelfus, ut ex ejus jugis utrumque mare Euxinum, & Hadriaticum confpiciatur.

Hinc orta in latos excurrit Græcia campos;
Hinc populis, armiſque potens, opolenraque campis
(1) Illyris, & mollem in Zephyrum ſe flectit (2) Jäder.
Hic ortus Macedo, invexit victricia ſigna
Ultrà Gangaridas gemmata cubilia Solis.
Has fortes olim (3) Dolopes coluere; ſed illas
Albani tenuere plagas. Epiros equarum
Hic palmas alit (4) Eliadum; quà vertice longo;
Cingunt Sydereis diſiecta (5) Ceraunia flammis:
Quæ verò Jŏnio reſpondet gurgite tellus
(6) Phæacùm aēriæ turres, atque ardua ſaxis
(7) Neritos illa (8) Same; fuit hæc nemoroſa Zacynthus. (9)
Cernite nunc ſcopulos, Laertia regna rigentes,
Hinc vitreos mittit fluctus (1) Achelous in æquor,
Cui fregit geminis olim de cornibus unum
(11) Alcides. Verum feliciùs Auſtria proles
Hic gemina Odryſiæ fregit fera cornua Lunæ.
Hæc (12) Pelopis tellus, multis quondam inclyta regnis
Urbibus innumeris (13) Spartàque (14) Argiſque Mycænisq; (15)
Hæc (16) Malea, & contra reſpondet (17) Gnoſſia tellus,
Quæ centum vidit firmis clara oppida muris.
Cernite (18) Carpathium pelagus, ſparſaſque per æquor
(19) Ægæum Cycladas, crebris freta conſita terris;

Et

(1) Illyris, & Illyricum regio ampla Europę; mari Hadriatico ad meridiem expoſitaà ſeptentrione Pannoniæ contermina vulgò Schiavonia.

(2) Jader, Urbs eſt Illyrici, liburnię caput, & permunita, undique mari circumdata vulgò Zara.

(3) Dolopes populi Theſſaliæ in Epiri confinio, quorū regio Dolopia.

(4) Elis regio eſt Peloponeſi inter Arcadiam, & Achajam, qui nunc Belvedere dicitur.

(5) Ceraunii montes, ſic dicti, quòd ſæpè fulmine percellantur, juga ſunt Epiri, quæ 50. milliaria Corcyrà diſtant.

(6) Phęacia, eadem eſt ac Corcyra, inſula notiſſima vulgò Corfù cum portu ampliſſimo, & munitiſſimą Arce.

[7] Neritos; mons Ithacæ Inſulæ, & Melæ, Urbs leucadis,

(8) Same, Inſula maris Jonii, una Enchinadum Dulichio proxima.

(9) Zacynthus, vulgò Zanto, Inſula, cum Urbe Epiſcopali maris Jonii.

(10) Achelous, fluvius Græcię, qui oritur in monte Pindo, & Ætholiam ab Acarnania dividens tandem in Maliacum mare deſcendit.

(11) Alludit Vates ad navale triumphum ab Auſtriacis relatum.

(12) Pelopis, Inſula parva, ſeu ſcopulus Argię Peloponneſi, antè Methana oppidum,

(13) Sparta, vel Spartę, nobilis Urbs Laconiæ alio nomine Lacedæmon, Indè Spartani, & ſpartiata gentile nomen.

(14) Argos vetus, & nobilis urbs Achaję: indè Argivus, Argus, Argolicus.

(15) Mycenæ, oppidum Peloponeſi in Argià regione inter Chorinthum, & Argos.

(16) Malea Promontorium, nunc capo malio di Sant'Angelo, teſte Brietio.

(17) Gnoſſia tellus. Urbs Cretæ, quondam primaria, & regia apud Idam montem. Hinc Gnoſius nomen gentis.

[18] Carpathium pelagus dictum à Carpatho Inſula inter Cretam, & Rhodum, quod Telmeſſum uſque extenditur.

[19] Ægęum mare eſt propè Gręciam amplum, multis refertum Inſulis, dictum ab Æge ſcopulo inter Tenedum, & Chium.

Et mare Myrtoum, & præclaræ mœnia Deli,
Andros, Amorgosque, & claris Eubœa Colonis;
Atque hæc est celebris memoratis (1) Attica ludis;
Hic liquidis (2) Cephisus aquis, (3) Sperchius & amnis;
Pelius, atque (4) Ossa, & sat famâ notus (5) Olympus.
Pompejoque nimis gravis hæc (6) Pharsalia (7) Magno est.
(8) Thracia, belligero quondam regnata Lycurgo
Quæ sequitur, (9) Rhodopesque jugum, montesque nivales,
Bistonii, Thracesque feri, pictique (10) Agathyrsi,
Hos coluere sinus; sed nunc gens Turcica terram
Incolit: & regno dat jura superba Tyrannus:
Hic (11) Scythicà de gente satus sub rebus egenis
Chami miles erat, fugiens dein Tartara regna;
Prædo per Armenias cœpit dominarier oras;
Cappadocas, Misosque feros, Pontumque subegit.
Dissidio crevit Græcorum, & Thracia regna
Aggressus tandem, Sestum devicit; & indè
Æmathias vastare domos, & Achaïa rura,
Ac Macedùm cœpit bello submittere regna,
Bistonas, Europenque, & (12) Mœnia Constantini.
Heu malè concordes animæ! Vos viscera vestra
Cessistis Scythicò, Scelus ò, laceranda Tyranno.
Quid non (ah pereat sævi discordia Martis,)
Quid non longa terit discordia, quodue caducum
Imperium steterit: quod non Concordia firmet?
Longum dissidium Latiosque, atque inter Achæos
Me miserum: lacerata Fides, disiectaque sacra
Hos casus meruere: gravis non flamma Gradivi
Tot Danaùm combussit opes; sed (13) Numina læsa
Flaminis æterni, quem tunc à Patre negabant,
Ac Genito afflari. O' cæcæ caligine mentes!

(1) Attica est regio Grecię inter Achajam, & Macedoniam sita, in qua fuere Athenæ.

(2) Cephisus fluvius in Phocide prætersfluens oppidum Delphos, de quo lucanus, Fatidicâ Cephisus aquâ.

(3) Sperchius fluvius Thessaliæ in monte Pelio ortus.

(4) Ossa mons item Thessalię, ubi Cecauri morabantur.

A a Sed

[5] Olympus quattuplex, alius, mons altissimus Gręciæ inter Thessaliam, & Macedoniam, qui nubes trascendit, est & alius in Gallo græcia, alius in Mysiâ, alius in Æthiopia ad mare rubrum

(6) Pharsalia, Pharsum, Parsa, Urbs Thessalię ad Enipeum flumen, qui in Pineum decidit.

(7) Inauitur bellum Pharsalicum inter Cæsarem, & M. Pompeium.

(8) Thracia, regio Europæ latissima iuxta Mysiam, Macedoniam; in qua est Urbs Constantinopolis; habetque à septentrione Istrum, ab oriente Pontum, à meridie mare ægęum.

(9) Rhodope mons est Thracię notissimus, ipsamque ferè bifariam dividens, vulgò monte argentaro.

(10) Agathyrsi, populi sunt Scythiæ Europeę & Scythię Asianę intra Imaum montem,

[11] Mahometis patria, tyrannici Imperii initium, ingens progressus, & maximè ab intestino Gręcorum dissidio describitur.

(12) Mœnia Constantini, Constantinopolis, quę à Mag. Constantino instaurata miro murorum artificio, & Imperii sedes constituta, nova Roma dicta fuit Anno 1418. 29. Mai fer. 3. a Maumete 11. capta, Turcarum Imperatores ibi Regiam constituerunt.

[13] Gręcorum scilicet hęresi, quà Spiritum Sanctum à filio procedere inficiabantur. Huic Bizantii excidium vates attribuit; & quidem meritò, Eà quippè die cecidit, in qua veneranda Pentecostes inciderat,

Sed tamen his parcam: ponti discrimine parvo
Illic est (1) Asia, & celebratæ Pergama (2) Troiæ,
Ilion, & (3) Xanthus, (4) Simoisque, & nobilis Ida,
Imperium Priami quantum est? vix cernitur; ò quàm
Angusti fines hominum, & quæ fingimus ipsi
Imperia exiguo in tractu, & decernimus urbes.
Instar formicæ, & puncto obluctamur arenæ.
Jamque Asiam radio signabat Rector eburno,
Immemor (5) Italiæ; sic illum excepit Orethes:
Quæ pars hæc rerum? quæ gens? quæve inclyta tellus?
Quæ sola puniceo fulgent depicta colore.
Credo equidem (Annæo memini didicisse Magistro)
Cognatam hanc Superis terram, Cœloque propinquam
Ausoniam, aëriis cingunt quam rupibus alpes
Et mediam longè fugiens secat Apenninus;
Inferno, Superoque jacet circumflua ponto;
Ac simul Joniis ab Eoo clauditur undis:
Dic age, si verum memini? si dicta recordor?
Divinas: illum Typhis sic excipit, & te
Atque acri ingenio præstantem, atque arte magistrum
Jamdudum novi, & gnarum terræque, marisque,
Non ego terraquei magnum decus immemor orbis
Præterii, vel regna Dei, terrasque reliqui.
Egregios magnæ tacui Telluris honores,
Consilio meliore usus: Nam grandia rerum
Magnarum decora, & claræ facta inclyta gentis
Non cunctis celebrare datum. Quis laudibus almam
(6) Hesperiam Cœlo sustollat, & inserat astris?
Quis magnam rerum dominam, belloque potentem
Concelebret? Quis gesta ducum, memorandaque patrum
Facta canat? summasque exæquet carmine palmas?
Romanas Aquilas, bellatricesque phalanges,
Exuvias Regum, & digno sub Consule fasces,
Cæsareosque apices, invictæ frontis honores;
Pectus inexhaustum bello, dextrasque potentes
Magnanimùm Heroum, populosque, urbesque subactas,
Atque triumphales currus, nitidasque Curules?
Quis consanguineos Proceres, Mavortia narret
Pectora? Summorumque Virùm decora inclyta rerum,
Alma Ducum genitrix, quos gignit regia Syren
(7) Parthenope, Regumque satu fæcunda superbo?
Quis

(1) Asia est media pars orbis terræ, incipiens ab India: illam ab Europà fluvius Tanais, ab Africà Nilus separat.

[2] Troja, regio minoris Asiæ, in qua fuit regia Urbs Ilium, nunc prorsus excisa.

[3] Xanthus fluvius apud Troiam, cuius aqua pota facit oves rufas.

(4) Simois fluvius Phrygiæ, ex Ida monte profluens tandem Xantho miscetur.

(5) Italia regio nobilis, & feracissima inter Adriaticum mare, & Tuscum: item inter Alpes, & Siculum fretum. In multas dividitur regiones, scilicet Liguriam Hætruriam, Umbriam, Flaminiā, Latium, Aprutium, Campaniā, Apuliam, Venetias, Picenum, & Galliam Cisalpinam.

(6) Hesperia dicitur Italia ab Hespero rege, frate Atlantis.

(7) Parthenope, Neapolis Urbs Campaniæ, amplissima, Emporium celeberrimum totiusque Italiæ populosissima, Regni Neapolitani caput. Sirene ibi sepulta, teste Plinio, Parthenope, dicta est, A Rhodiis condita in ora maris Tyrrheni.

Quis (1) Capuæ titulos, & regnum laudibus æquet:
Ac fuſum Annibalem generoſæ ad mænia Nolæ? (2)
Quis claras urbes (3) Henetùm, pelagoque potentes
Magnanimos (4) Antenoridas, æquataque Cœlo
Imperia, & Scythicà memoret de gente triumphos?
Si tamen (5) Auſonias urbes, cognataque Cœlo
Mænia; & excelſas ferientes ſydera turres,
Et pingues terræ glebas, atque ubere fructu
Electro ſimiles errantes ruribus amnes;
Ac belli ſtudium, & placidos cognoſcere mores,
Illapſus menti calor incidit, accipe: juſſus
Incipiam; & paucis, oculos adverte, docebo.
Montibus Alpinis, quæ currit in æquora tellus
Hæc decus egregium, Europæi hæc dextera mundi;
Altrix terra Virùm, Divùmque, hominumq; voluptas,
Armis terra potens, clariſque aſſueta triumphis,
Imperitare Orbi; & populis dare jura ſubactis.
Gens acri ingenio, præſtans & Palladis arte,
Vincere docta ſago; populos, & regna tueri
Docta togà, & belli ſtudiis ſociare Minervam.
Nata triumphales victrix agitare Curules
Robore inexhauſto, & ſemper victricibus armis
Imperium Cœlo, famamque æquare vel aſtris;
Ac geminas mundi protendere ſceptra per oras,
Obiectare caput Marti, niſuque decoro
Egregiam factis laudem, & decora alta referre!
Tellus dives opum, multoque operoſa metallo;
Et lætas gignit ſegetes, & munera Bacchi;
Et pingues Oleas, lenteſque, & molle legumen.
Aurea Seriadum Calabri dant vellera dites;
Ætherios rores, & natum Cælite partu
Manna ferunt; quercus deſudant roſcida mella,
Arvaque progignunt fœcundas nectare Cannas.
Dilectus Baccho Camulus, pinguive Minervà
Nepethios Pomona lares, & Verrea Nais
Rura colit, Rhegina Cedrum, & mala aurea tellus,
Paſcua Lucani, & proceras vertice ſylvas:
Hi dites pecore, & bubus locus aptus alendis:
Alipedes Cervos, pavidaſque indagine damas;
Setoſosque altis venantur collibus apros.
Hic vitreis criſpatus aquis pleno irrigat amne
Culta (6) Siler, parvoque ſinu ſecat arva (7) Tanager.
Bis florere roſas hic arva Picentia cernunt

Aa 2 Hic

[1] Capua Urbs Cãpaniæ apud Vulturnum fluvium à Capy, Rege Albano condita teste Virg.

[2] Nola, antiqua Romanorum Colonia in Campania, ubi Auguſtus Cæſar extremum diem clauſit.

(3) Heneti, Paphlagoniæ populi fuerunt, qui Antenore duce, cum in intimum maris Adriatici ſinum veniſſent, permiſti Troianis, omnes uno nomine Veneti appellati ſunt.

(4) Antenor unus ex principibus Troianorum, qui Patavium condidit.

(5) Auſonia, Regio Campaniæ inter Cales, & Beneventum extenſa, in qua Capua Metropolis, Populi Auſoniç Auruncis, qui inter latium, & Campaniam circa Sueſſam Urbem incoluere, finitimi. Calabria quoque tùm citra, tùm ultra Auſonia dicta eſt.

[6] Siler, vulgò ſelaro, fluvius Picentinorum illos à Lucanis dividens; medius ferè inter Salernũ, & Peſtum in ſinũ Salernitanum ſe exonerat.

7) Tanàger, vulgò il negro, fluvius Lucaniæ ex Alburno monte apud Picenum oriens, in Silarum ſe exonerat.

Hìc & pugnacis pubes generosa Salerni
Gradivi exercet ludos, & Palladis artes;
Dat Cererem tellus, albamque indurat aristam
Herbivagos per rura greges, hædosque petulcos;
Quis Surrentinos latices; quis Massica Bacchi
Pocula, & indomiti spumantia vasa Falerni
Vel Chio latici, aut Dictæis roribus æquet?
Quis pingues Capuæ campos; Quis Daunia rura;
Aut Cerere, aut Baccho, aut vicisse Legumine certet?
Quis Lubræ colles, oleàque æquare (1) Taburnum;
Quisve Crocis Aquilam, aut baccis superare Venafrum?
Non campis, Ægypte, tuis, licèt irriget agros
Nilus aquà; & bifero jactet se munere tellus,
Invidet Ausonia, aut vernantis Collibus Hyblæ;
Aut Cilicum terris; aut ruribus invidet Indis.
Sed quoniam Cœlo tenebris nox instat opacis:
Et nitidus medio surrexit Vesper Olympo,
Cernite Tarpejas arces, Collesque Quirinos;
Imperii Sedem, Capitoli immobile saxum:
Hæc Roma, æternum nomen, cui machina Mundi
Non est una satis, quam non facundia linguæ
Æxequare valet, meritisque extollere dictis.
Roma per æternos ævi memorabilis orbes
Cui dedit imperium Virtus, & nomina Robur.
At quæ devexo procurrit ad æquora clivo
Pomiferis baccata jugis, lunata theatro
(2)Parthenope, Regum genitrix, Sceptrisque superba:
Urbs armis, populoque potens, & divite gaza:
Quæ tantum Ausonias inter Caput exerit urbes,
Quantum Roma olim, regni dum fata manerent.
Hìc situs est cœli vertex; stellantis & arces
Desuper Empyrei; & solium sublime Tonantis.
Divitias Natura suas hìc fundit, & omnes
Spargit opes; gestitque sinu recludere gazas.
Hìc ver perpetuum: rutilus sine nubibus aër
Purpureos sinit ire dies: & dives odoris
Floribus halat ager; semper Dea prodiga cornu,
Dat fructus Pomona suos; semperque virescunt
Per juga Sirenum truncis gemmantibus horti:
Hìc nemus Assyrium, Peneique virentia Tempe:
Hìc gentis placidi mores, nativaque virtus
Officiis captare animos, nec parcere sumptù
Propositique tenax; & amorem æterna tuerì
Pieriis florens studiis, atque arte Minervæ,
Gradivique ardet cultu generosa juventus.

(1) Taburnum, Campaniæ mons in Samnii confinio, Capuam inter, & Nolam, olivis inter cætera abundans.

(2) Neapolitani Regni splendidum Elogium, & exacta descriptio.

Non

Non tellus Marti, nec Phœbo gratior ulla est:
Hic sata culta rigans (1) Sebethus, & æmula Nesis (2)
Fontibus Hesperidum: hæ Nymphæ Craterides, ingens
Neptuni domus. & doctis habitata Napæis.
Hæc juga (3) Pausilypi, hæc sævum sortita Typhæa
(4) Inarime, Procytheque, & proxima regna Dicarchi.
Hùc olim Euboicas Cumarum allapsus in oras
Ænæas, Troià profugus, tectumque Sybillæ.
Hi sunt Elysii, & stagnum fumantis Averni.
Cernite Vulturnum; nocturnæque editor auræ
En (5) Liris, regnata (6) Lamo (7) Caieta; domusque
(8) Antiphatæ, (9) Sinvessa tepens, stagnisque palustre
(10) Linternum, & (11) Gaurus quondam navalibus apta.
Hos fugite infames Scopulos, Circeia saxa:
Phlegræos spectate apices, Vulcania regna;
Hìc olim Alcides (si vera ea fama vagatur)
Terrigenas vastà prostravit mole Gygantes.
Grandine commixtas hìc vibrat ad astra favillas
Vesbius ignipotens, fervoribus æmulus Ætnæ.
Sed quid plura moror: Caudinas cernite furcas;
Ac tumulum Hesperiæ, Cannas, & Daunia rura,
Adriacas fugiens en verberat (12) Aufidus undas.
Ennius hìc ortus Lupiis: (13) Messapia tellus,
Illa Venusini natalibus inclyta vatis.
Ad Superum pelagus, piscosi mænia Bari
Ionios contra fluctus stat molle Tarentum.
Brundusium (hoc Cretà profugi tenuere coloni)
Præsidium nautis, cum verberat æquora Corus.
Hæc (14) Salapina palus, & montibus invia (15) Sipus:
Illyrico obiectus Boreæ, Cauroque, Notoque
Gar ganus, Superis procurrens Appulus undis.

Hæc

(1) Sebetus amnis parvus campaniç, qui propè muros Neapolis dilabitur, & in cratere se exonerat,

(2) Nesis Insula parva campaniç, proxima continenti inter Neapolim, & Puteolos.

(3) Pausilippum à Promontorium Campaniæ apud Mergelinen, non procul à Neapoli; nomen habet ab amçnitate.

(4) Inarime, Insula Ænaria. vulgò Ischia, in sinu Puteolano, cùm Urbe cognominis, Prochytæ vicina ab ea avulsa, freto que angusto divisa, ante Misenû promontorium.

(5) Liris, vulgò Garigliano, fluvius Italiæ, latium à Samnio, & Campanià separans supra Soram, apud Atinam oriens, in mare Tyrrhenum prolabitur.
(6) Lamus læstrygonum Rex, qui in Caietà regnavit.
(7) Caieta Campaniæ Urbs munitissima, à nutrice Æneæ, ut Virgilius ait, nomen habens.
[8] Antiphates læstrygonum, item Rex.
(9) Sinuessa Urbs Campaniæ, excisa, in orà, ubi massicus mons definit, ubi nunc Rocca di Mondragone.
[10] Linternum Colonia, & Urbs olim Campaniæ inter Uulturnum ad occasum, & Cumas ad ortum, nunc vicus tenuis, vulgò Torre di Patria dictus.
(11) Gaurus, mons Campaniæ apud Puteolos.
(12) Aufidus vulgò, Ofanto, fluvius Apuliæ ex appennino monte oriens Daunios, à Peucetiis separat, & in mare ad Barulum, clarissimum oppidum se exonerat.
[13] Mesapia, regio Italiæ, vulgò Terra d'Otranto, peninsula inter Brundusium, & Tarentum, à Mesapo dicta, qui in eà dominatus est.
(14) Salapina palus, vulgò lago di Salpe, lacus apud oram Apuliæ Dauniæ, ad quem Salapia Urbs.
(15) Sipus Urbs Apuliæ Dauniæ ad Gargani montis radices, à Diomede condita & a Saracenis eversa, cui successit novum Sipontum,

Hæc juga, Samnites, æterni Martis alumni,
Alta tenent, cursuque apros, Cervosque fatigant;
Servitiumque pati indociles, gens horrida ferro,
Irasci facilis, bellumque movere parata.
Cernite (1) Vestinos tractus, (2) Pinnamque virentem;
(3) Frentanam pubem, populoque (4) Theate superbum:
Dilectus Musis, Nasonis patria Sulmo.
(5) Fiscelli Colles. Picenaque rura sequuntur.
(6) Æsis & irriguus, celebrataque portubus Ancon:
Egelidis (7) Isapis aquis, veloxque (8) Metaurus.
Venimus hùc tandem vetiti (9) Rubiconis ad amnem.
Hic potuit quondam armatas frænare phalanges
Romani jussu populi, monituque Senatus.
Ergo & nos etiam vetitum sistamus ad amnem.
Vix ea, cum subitò paucis subjunxit Orethes:
Fare age, quamque italis Thetys interjecta propinquis
Finibus arcere, & circumfluus undique pontus
Illi aditum Ausoniæ interdicere velle videtur,
Vendicat hanc ne sibi Europe, an concedit habendam
Afris? èque sinu prolem hanc exosa repellit?
Talibus arridens Typhis, sic excipit illum.
Adjacet Europæ pars non ingloria regni
(10) Hæc quoque; nec primas ulli concedit, opimum
Sive solum aspicias, rarà sive indole gentem.
Cerne precor, quantis hìc ferveat æstibus æquor,
Naufragium nautis minitans, cladeмque carinis.
Scylla vorax latet hìc; adversà parte Charybdis
Infremit; hìc pelago caput objectare Pelorus (11)
Audet, & allisos propellit litore fluctus:
Digladiatur aquis hìc utraque Tethis, & illi
Ampla aperit lunata sinu (12) Messana theatrum.
Cerne (13) Syracusas; latias hìc igne cremari

In-

(1) Vestini populi fuere sub samnitibus; hodie pars Aprutii ulterioris, cuius caput est Aquila Urbs.

(2) Pinna, vulgò Città di Penna, Urbs Vestinorũ.

(3) Frentani populi Italiæ inter Marrucinos ad occasum, & Appulos ad ortum, quorũ Urbs Frentanum.

(4) Teate, vulgò Civitá di Chieti, Marucinorũ caput; à Clem. VII. metropolis effecta.

(5) Fiscellus mons, vulgò monte di Norcia, montis Appennini auctarium in Umbriá juxtà Piceni, & Sabinorum confinia, ex quo Nar fluvius oritur.

[6] Æsis fluvius, Esino, in mare Adriaticum se exonerat inter Anconam, & benogaliam.

(7) Isapis, vulgò il *Savio*, fluvius Æmiliæ in Romandiolà ex Appennino monte supra Sarsinam urbem oriens, ac juxta Cesenam urbem delatus in Adriaticum immittitur.

(8) Metaurus fluvius Umbriæ, vuolgò Metaro, penes forum sempronii fluens, postea auctus fluviis in Adriaticum illabitur.

(9) Rubico, fluvius Æmiliæ apud Cesenam Urbem; olim terminus Italiæ; & ubi à Pop, Rom. Cæsari interdictum, ne ulterius armatus procederet.

(10) Sicilia, Insula est ampla, & formæ triangularis inter mare Tyrrenum ad Boream, siculum ad ortum, & lybicum ad meridiem; separatur ab Italia angusto freto 1500. passibus eiusque circuitus, Cluverio teste, & 600. mill. pass.

(11) Pelorus, Promontorium, vulgò Capo di Faro in ora orientali *Siciliç* ex adverso Calabriæ: estque in Valle Nemorensi: & ibi erigitur turris specularrix, seu Pelori dicta.

(12) Urbs ampla, & præcipua in valle Demonç ad ortum Insulæ cum portu amplissimo. Figuræ est oblongæ, ob montes, quibus premitur.

(13) *Siracusæ* Urbs pulcherrima, & nobilissima in Sicilia juxtà Pachinum promontorium, quæ tres muros, & tres Arces habebat, & portum marmoreum.

Indoluit mediis puppes Marcellus in undis
(1) Arte Syracosii senis; Hic rapuisse micantes
Solis opes gnarus, flammas torquebat in Hostem
Acceptas calibe opposito, remoramque triumphis
Romuleis fecit, patriæ tutela labantis:
Incassum tamen, audaci nam milite muri
Perfossi interius cladem accepere, & in ipsà
Ense senex patrià jacuit mactatus arenà.
At quà septenos videt Insula longa Triones,
Quot turrita nitent præruptis oppida saxis?
Occasum versus (2) Lilybæúm immittitur undis;
Et propè Trinacrii regni caput, alta Pânormus (3)
Prominet; huic primos jam non contendat honores
Æmula, sed casu Zancle perculsa sinistro.
Hic (4) Drepanum, hic Rupes sese erigit alta Pachini;
Et Meliten contra caput intermittit in undis,
Maurorum cladem (5) Meliten, ubi cornua quondam
(6) Odrysiis confracta; metu tunc palluit acri
Luna; & Bistonides, Nereo data præda, carinæ.
Interea, Zephyro numquam laxante, rudentes
Æratæ Chrysæa volant per Cærula puppes,
Pulsaque remigio spumat Gangetica Tethys.
Hesperias Titan cum jam deflexus ad undas
Igniferi tantum Nereo concesserat orbis,
Tertia nocturnæ quantum Latonia lucis
Spargit humo: fessi tandem membra ægra relaxant:
Expediunt Bromium, ac Cererem, lautosque paratus;
Discubuere thoris omnes, paucisque relictis,
Qui præsint clavo vigiles; velisque ministrent:
Optato demum concedunt lumina somno.
Jamque dies aderat Cœlo, cum luce minores,
Lucifero, cæpere faces properare, relicto:
Cum procul aspexit malo speculator ab alto
Depressos Colles, dubiaque in luce micantem
Taprobanen, lætus, socii, conclamat, amica
Rarescit tellus, rutilis bacchata lapillis;
Litora Taprobanes, gemmataque cernitur ora.
Ergo agite, & pigros animis expellite somnos,
Præcipitate moras: jam nos lucentia Phæbi
Regna vocant; votis tandem favet aura Favoni.
Continuò exoritur festivus ad æthera clamor,
Taprobanem læto nautæ clamore salutant;

Sol-

(1) Alludit Poeta ad specula ustoria, quibus Archimedes Romanas naves combussit.

(2) Lilybæum, promontorium libyam versus, nunc Capo Cocce.

(3) Panormus Urbs est Siciliç caput, propè ostia Orethi fluvii: ibi residet Insulç Prorex.

(4) Drepanum Urbs Siciliç maritima ad radices montis sancti Juliani cum arce valida, & portu capacissimo.

(5) Melite Insula maris Africi, sedes Equitũ Hierosolimitanorũ, quibus a Carolo V. post amissam Rhodũ, donodata ut sic Siciliam facilius, contra Turcarum irruptiones tueretur.

(6) Alludit Poeta ad sævam, longamque obsidionem, qua Pialis Turca, anno 156- sique Melitem cinxit, sed re infecta, ingentique acceptà clade, discessit.

Solliciti inſultant pelago: Neptunia regna
Ære ſecant: celeres fugiunt ſpumantibus undis
Turrigeræ, Zephyro ſemper ſpirante, carinæ,
Fit ſenſim propior tellus, lituſque pateſcit.
Trajecti Oceani duros exoſa labores,
Impatienſque moræ, fervet generoſa juventus:
Accelerat vento curſum, tonſisque miniſtrat;
Cum tandem Eoæ tetigerunt litora terræ.
Eſt in conſpectu Chryſorum maxima regnis
Terra potens, medio Cœli projecta ſub axe:
(1)Taprobanen veteres, dixere Sumatrida noſtri;
Inſula in Oceano quondam celeberrima Eoo.
Quà Solem videt Heſperium, cava litora portum
Dant tutum obiectu laterum; Scopuloſaque ſaxa
Oppoſuit Natura mari, ne fluctibus Auſter
Irrueret; medio turbaret & æquore puppes.
Hìc eſt prima quies feſſis per Cærula nautis.
Hùc fuga, cum totas movit Gangetica vires
Tethys, & elatis deſpumat Nereus undis.
Ergo ubi ſecuri ſubierunt oſtia portus
Defeſſæ pelago puppes; volat omnis in actam
Turba virùm: lætaſque parat componere menſas.
Semianimes torrent pecudes, crateras Jaccho
Floribus intextas onerant, Acheloïa potant
Pocula, Thyrſigeri durum domitura ſaporem.
Ut dapibus placata fames; Languentia flectunt
Membra thoris, placidus pervadit pectora ſomnus,
Stant portu intereà, contento fune, Carinæ;
Et tacitum biiugo perluſtrat Cinthia Cœlum.
Jamque poli medium conſcenderat: Ecce repentè
Improviſus adeſt Titan, Cœlumque ſerenat.
Extemplò nautæ Zephyro dant vela ſecundo;
Et cæptum inſtaurant Chryſæa ad litora curſum.
Saberum quò juſſa Dei, monituſque vocabant;
Turrigeras curvo flectit temone Carinas
Rector, & oſtriferæ gemmantia litora radit
Taprobanes, & pingue Solum tranſmittit (2) Acheni,
(3)Daïa præteriit, mediis attollitur undis
Vertice pinifero feriens (4) Gemiſpola Cœlum:
Hinc alto provectà mari ſecat æquora claſſis;
Ac rapidos volitans prævertit curſibus Euros.

[1] Taprobane, hìc uſurpatur pro inſula Sumatra: Variant enim Geographi in uſurpatione huius nominis; Nã aliqui eam Ceilanum. aliqui Sumatram arbitrantur; Autor horum ſententiã hìc, alibi illorum ſequutus eſt.

(2) Achenum, Urbs perampla, & regni cognominis caput in Inſula Sumatra, 400. millia paſſuum diſtat à Malacca.

[3] Daia, Urbs in eàdem Inſulà extra Gangem.

(4) Gemiſpola Urbs item Sumatrę extra gangem ſita.

SA-

SABERIDOS
LIBER X.

Argumentum.

Radit arenosas, tonsis luctantibus, oras
Taprobanes Divus; pelago dein vela patenti
Explicat, accelerans gemmata cubilia Solis
Visere nascentis, quà surgunt Insulæ Eoo
Æquore Mauretides; quàque immetata Molucas
Mordet odoriferas Tethys. Gens barbara terras
Quæ colit, & telis metuenda, atroque veneno,
Saberida dat victa manus, legesque latinas
Excipit, & frontem lustralibus abluit undis.
Hinc domiti Divus spoliis Orientis onustus
Regna celer chrisæa petit; Longinquus Japon
Ausonios tanto cultus, moresque Magistro
Doctus, iter superas tandèm sibi sternit ad Arces.

JAm rapidus primam, stellato vertice, metam
Signiferi Titan cursu trajecerat orbis
Cum rapido Pomona æstu, cum gaudet aristis
Flava Ceres, nimiisque ardet fervoribus Æther:
Cum tandem Eois Chrysorum (1) allabitur oris
Saberus, plenoque subit tuta æquora velo,
Quà pelago surgit genitrix Aurora diei,
Et procul aurati fulgent cunabula Phebi;
Dum nitidum volucres concentibus aëra complent;
Surgentemque polo cantu Titana salutant.
Aurora genitæ, & primi Titanis alumnæ
Ergo agite, o Musæ Chrysæides, ultima Mundi
Quæ colitis, roseoque poli regnatis in axe
Luce viam rutilà monstrate, & limina primi
Pandite Campano Vati lucentia Phæbi,

Variant Geographi in acceptione huius Vocabuli, aliqui enim hoc usurpãt pro aurea Chersoneso, seu pro regionibus ad sinum magnum, vulgò Golfo di Bengala, pertingentibus, inter quas Regnum Malacçæ: aliqui autem eodẽ vocabulo Insulas Japonicas indigitãt. Auctor alibi horum, hìc in illorum videtur Sententiam discedere,

Chrysorum dum regna petit, cursusque per omnes
Terrarum, Cœlique plagas Heroa sequutus,
Solis inacessi roseos pervenit ad axes
Ultimus hic labor; at non ultima surget ab illo
Gloria, si comites venietis, & ipse Supremo
Si bonus aspirat votis meus Indiges Axe.

Hìc Auctor Poesim, quam subcesivis temporibus maturaverat, prudens abrupit: ratus, Japonicam Xaverii Expeditionem (quæ fuit Indicæ Prædicationis Pars Pręstantissima) plùs Nervorum, Ociique requirere; quàm quod sibi, ab Annis Juvenculo, à Curis occupatissimo suppetebat. Dixerim Juvenilem Parthenii Musam eundem exitum affectasse, quem Xaverius ipse sortitus est: Quemadmodùm enim Hic ad Sinarum Limen adhæsit, nec porrò progressus est; ita & Illa ad Japonum Vestibulum voluit adhærescere.

JACOBUS PERRECA
Præpoſitus Provincialis Societatis Jeſu in Regno Neapolitano.

POteſtate ad id nobis facta à P. Noſtro Michaele-Angelo Tamburini Generali Præpoſito ejusdem Societatis, quo ad nos ſpectat, facultatem concedimus, ut typis mandetur liber, cui titulus *Xaverius Viator* à P. Nicolao Parthenio Giannettaſio Noſtræ Societatis compoſitus, virorum gravium, atque Sapientum ejusdem Societatis judicio examinatus, ac probatus: ſi tamen videbitur iis, ad quos ſpectat. In quorum fidem has litteras manu noſtra ſubſcriptas, & ſigillo noſtræ Societatis munitas dedimus.

Neapoli 24. Kalen. Januarii 1718.

Jacobus Perreca Provincialis.

EMINENTISSIMO SIGNORE

DOmenico Raillard ſupplicando eſpone à V. E. come deſidera ſtampare un opera poſtuma del P. Nicolò Partenio Giannettaſio della Compagnia di Giesù, intitolata *Xaverius Viator*. Onde ricorre à V. Em. e la ſupplica commettere la reviſione, a chi le parerà, e l'averà a grazia ut Deus.

IMPRIMATUR

NICOLAUS CAN. ROTA PRO VIC. GEN.
D. Petrus-Marcus Giptius Can. Dep.

EMINENTISSIMO SIGNORE,

Domenico Raillard ſupplicando eſpone à V. E. come deſidera ſtampare un opera poſtuma del P. Partenio Giannettaſio della Compagnia di Giesù, intitolata *Xaverius Viator*. Onde ricorre à V. E. e la ſupplica commettere la reviſione, a chi le parerà, e l'averà à grazia ut Deus.

Rev. Pater Dominicus de Ludovicis videat, & in ſcriptis referat.

GAETA REG. MAZZACCARA R. ULLOA R. ALVAREZ R. JOVENE R. FALLETTA R.

*Proviſum per S.E. Neap.*20.*Martii* 1720,

Maſtellonus.

EMINENTISSIME DOMINE

Legi juſſu Eminentiæ Tuæ *Saberidem* P. Nicolai Parthenii Giannettaſii Societatis Jeſu: Opus quidem ab auctore primis olim annis, & Muſà penè vagiente dictatum, ſed quo tamen quaſi rudimento non levi ad majora proluderet; quodque jam tùm oſtenderet, quale mox decus eſſet Poëſis habitura: nam & eruditio non vulgaris, & ſtyli candor, & ingenium ad Muſas factum non apparere modo, ſed eminere jam videbantur; neque ſolùm promittere, verùm etiam repræſentare literatæ Reip. Parthenium illum, in quo latinæ poëſeos amatores vix quidquam, præter ætatem requirant; & ne hanc quidem, ſi aureum illud decus non temporis vetuſtate, ſed venuſtate ſermonis metiantur. quoniam verò nihil hoc in opere animadverti, quod vel Regiæ Jurisdictioni, vel bonis moribus obſit, poteſt, ſi videbitur, typis editum publica frui luce, ita cenſeo. Neap.24. Kal.Martii 1720.

Em. Tuæ

Addictiſſimus Servus
Dominicus de Ludovicis Soc. Jeſu.

Viſa relatione imprimatur, & in publicatione ſervetur Regia Pragmatica.

GAETA REG. MAZZACCARA R. ULLOA R. ALVAREZ. R. JOVENE R. FALLETTA R.

*Proviſum per S. E. Neap.*20. *Febr.*1721.

Maſtellonus.